ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DEKİ KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ

MEHMET GÜLDAL

EYLÜL 2017

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DEKİ KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ

MEHMET GÜLDAL

EYLÜL 2017

Tez Başlığı : **Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'deki Komünizmle Mücadele Dernekleri**

Tezi Hazırlayan : **Mehmet GÜLDAL**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı:

Prof. Dr. Mehmet YAZICI
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığını onaylarım

---

Prof. Dr. Tanel DEMİREL
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı Başkanı

Bu tez tarafımdan incelenmiş olup Yüksek Lisans Tezi olarak uygun bulunmuştur

---

Prof. Dr. Aykut Kansu
Tez Danışmanı

Tez Sınav Tarihi: 18.09.2017

Tez Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Aykut KANSU	(Çankaya Üniversitesi)	....
Prof. Dr. Tanel DEMİREL	(Çankaya Üniversitesi)	....
Prof. Dr. Filiz KARTAL	(TODAİE)	....

ÇANKAYA ÜNİVERSTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Adı, Soyadı: **Mehmet GÜLDAL**

Tez Teslim Tarihi: 16.10.2017

İmza:

ÖZET

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DEKİ KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ

GÜLDAL, MEHMET
Yüksek Lisans Tezi

M.A., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Aykut KANSU

Eylül 2017, 212 Sayfa

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de Soğuk Savaş'ın hissedildiği dönemde, artan anti-komünist ve anti-Sovyet tutum neticesinde ortaya çıkan Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni incelemektir. Çalışmada, Türkiye'nin Soğuk Savaş'a dâhil oluşunun nedenleri ve sonrasında oluşan politik gerilimlerin Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin kurulumunu nasıl etkilediği açıklanacaktır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1940'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği gerilimin Türkiye'ye olan yansımaları incelenmiştir. Ayrıca savaş sonrası dönemde değişen dünya düzeninde Türkiye'de yaşanan değişimler bu bölümün ana hatlarını oluşturmuştur. İkinci bölümde, Türkiye'nin çok partili hayata geçişi sonrasında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve NATO'ya üyelik sonrasında Türkiye'nin ordu, bürokrasi ve kültürel alanda yaşadığı Amerikan modelli değişim ele alınmıştır. Daha sonrasında 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası yeniden şekillenen Türk siyasetini anlamak için 1960'lı yıllar alt başlığı altında, Türkiye'nin 1960'lı yıllarda yaşadığı politik olaylar mercek altına alınmıştır. Üçüncü bölümde, Türkiye'de bugüne kadar kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin tarihi anlatılmıştır. Bölümde, farklı kişiler tarafından farklı şehirlerde dört kez kurulup 1948 yılından 1985 yılına kadar

faaliyet gösteren Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin kurucuları, ilişkileri, yapısı ve faaliyetleri incelenmiş ve Türkiye'de anti-komünist düşünceye sağladığı katkılar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Anti-Komünizm, Komünizmle Mücadele Dernekleri.

ABSTRACT

ASSOCIATIONS FOR STRUGGLE AGAINST COMMUNISM IN TURKEY DURING THE COLD WAR PERIOD

GÜLDAL, MEHMET
Master's Thesis

M.A., Political Science and International Relations

Thesis Supervisor: Prof.Dr.Aykut KANSU

September 2017, 212 pages

This study aims to investigate the Associations for Struggle Against Communism that emerged as a result of the increasing anti-communist and anti-Soviet attitude during the period when the effects of Cold War were felt in Turkey. In the study, the reasons why Turkey participated in the Cold War and how the formation of the Associations for Struggle Against Communism was affected by the political tensions occurring afterwards are to be explained. The study consists of three main sections. The first section deals with reflections of the tension caused by World War II in the 1940s on Turkey. Moreover, this section outlines the changes experienced in Turkey parallel to the changing post-war world order. The second section addresses the accession of Democrat Party's to power after Turkey's transition to multi-party system as well as the American-modeled changes Turkey experienced in military, bureaucracy and culture following the NATO membership. Thereafter, the political events that occurred in Turkey in the 1960s were closely examined under the subtitle of 1960s to provide an insight into Turkish politics, reshaped after the military coup on May 27th, 1960. The third section covers the history of the Associations for Struggle Against Communism that were established in Turkey up until today. In the

section, the founders, relationships, structures and activities of the Associations for Struggle Against Communism that were founded four times by various people in various cities, and were operational from 1948 to 1985 were investigated, and their contributions on the anti-communist stance in Turkey were revealed.

Keywords: Cold War, Anti-Communism, Associations for Struggle Against Communism

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında desteğini benden esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Aykut Kansu'ya, araştırmalarımı yaparken kaynak önerisinde bulunan ve çalışmanın kontrollerinde bana yardım eden değerli dostlarım Gülçin Sağır, Özge Kobak ve Burak Yomralıoğlu'na, ayrıca Milli Kütüphane'de araştırmalarım sırasında birçok konuda kolaylık sağlayan 'süreli yayınlar' personellerine yardımları için teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ

GİRİŞ

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, günümüze kadar birçok siyasi olay yaşamıştır. Türkiye'nin yaşadığı bu siyasi olaylar, daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak sorunların ve çatışmaların temelini oluşturmuştur. Dünya'da yaşanan siyasi krizler ve savaşlar her dönem Türkiye'nin yakın takibinde olmuştur. Yaşanan küresel olayların etkileri Türkiye'de yakından hissedilmiş ve belirli noktalarda ülke içinde değişim yaşanmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın tüm dünyayı etkisi altına aldığı dönemde Türkiye bu krizin uzağında kalamamıştır. Hem ülke içinde hem de ülke dışında savaşın net olarak bir tarafı olmasa bile tarafsız da kalamamıştır. Krizlerle geçen bu yıllarda denge politikası çabası ülkede birçok tartışmanın da temellerini oluşturmuştur.

Savaş süresince Türkiye'de gerek sol gerekse sağ görüşlü düşünürler savaşın gidişatı üzerine kendi fikirlerini yazılı ve sözlü olarak birçok defa ifade etmiştir. Türkiye'nin savaşa girecekse hangi tarafta gireceği, ne şartlarda gireceği ve hangi politikaları benimseyeceği, bu kimseler tarafından birçok kere tartışılmıştır. Türkiye'de o yıllarda sol ve sağ kavramları yaygın olarak kullanılan kavramlar değildir. Fakat bu çalışmada sol ve sağ kavramları arasındaki ayrımda Norberto Bobbio ve Tanıl Bora'nın sol ve sağ arasında kullandıkları tasniften yararlanacağım. Bobbio'ya göre sağ; muhafazakâr politikaları benimseyen, din ve geleneklere bağlı olan ve bu kavramları koruyan kişilerin sınıflandırıldığı kavramdır. Sol ise yenilikçi, ilerici, adaleti ve insan haklarını savunan kendisine biçilen ırk, sınıf ve statüyü reddeden kişilerin sınıflandırıldığı kavramdır.[1] Tanıl Bora'ya göre, sağ ve sol, Türkiye'de Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda yaygın olarak kullanılmasa bile meclisteki oturma düzeninde sağ ve sol görüşe göre oturma şekli uygulanmıştır.[2] İkinci Dünya Savaşı döneminde sağ ve sol yerine anti-komünist ve anti-faşist kavramları kullanılmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde, İsmet İnönü'nün "ortanın solu" çıkışına karşılık Adalet Partisi'nin "ortanın solu Moskova yolu" sloganını kullanması, sol ve

---

[1] Norberto Bobbio, *Sağ ve Sol*, ss.89-90.
[2] Tanıl Bora, "Türk Sağı: Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bir Çerçeve Denemesi", s.12.

sağ kavramlarının partiler ve toplum nezdinde kullanımını sıklaştırmıştır.[3] Çalışmada, Türkiye'de var olan iki kutuplu çatışma ortamını sol ve sağ olarak ayırıp bu ayrıma göre bir anlatım yürütülecektir. Sol ve sağ kavramları 1960'lı yıllarla birlikte yaygın şekilde kullanılsa bile 1940'lı yıllarda var olan politik gruplar içinde bu ayrım gözetilerek kullanılabilir.

Türkiye'de 1950 ve 1960 yılları arası gerek bürokrasi gerekse sivil hayat Amerika ile varılan ilişkiler sonrasında köklü değişimler içerisine girmiştir. Tek-Parti iktidarının sona erdiği 1950 seçimleri sonrasında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi yeni birçok sınıfın Türkiye'de oluşmasını sağlamıştır. Demokrat Parti bu on yıllık periyod içerisinde iki konuda köklü değişim sağlamıştır. Birincisi, ekonomide liberal görüşü benimsemiş ve devlet kontrolünde olan pazara özgürlük getirmiştir. İkincisi, kontrol altında tutulan din konusuna serbestlik sağlamıştır.[4] Ayrıca, birçok alanda boy gösteren bu sınıf kendisini şehirli hayata adapte etmiş ve siyasette boy göstermeye başlamıştır.

Soğuk Savaş'ın etkisiyle ve 1960'lı yıllarda dünyada solun yükselişe geçmesiyle beraber Türkiye'de sağ ve sol grupların karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. 1940'lı yılların sonundan başlayan ve artarak devam eden Soğuk Savaş gerilimi Türkiye'deki grupları da karşı karşıya getirmiş ve birçok çatışmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Yıllar içerisinde, sağ ve sol görüşlü kişiler dernek, dergi ve gazete çatısı altında bir araya gelerek mücadeleye devam etmiştir.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Planı

Bu tez çalışmasının amacı, Soğuk Savaş döneminde kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin tarihsel altyapısını, yayınlarını ve faaliyetlerini inceleyerek Türkiye'deki anti-komünist düşünceye sağladığı katkıları ortaya koymaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türkiye'nin 1940'lı yıllarda yaşadığı politik olaylar üzerinden Türkiye'deki sol ve sağ grupların içinde oldukları çatışmanın temellerine değinilmiştir. Ayrıca bu kısımda İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan olaylar neticesinde, Türkiye'nin Soğuk Savaşa nasıl taraf olduğu da incelenmektedir. İkinci Bölümde, Türkiye'nin 1950'li yıllardaki

---

[3] *a.g.e.*, s.13.
[4] Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, ss.144-148.

politik hayatı incelenmektedir. Demokrat Parti iktidarı döneminde yaşanan Amerikan ve Batı modelli değişim ile bunun anti-komünist yapılanmaya etkisi incelenmiştir. Ayrıca bu bölümün devamında, Türkiye'nin 1960'lı yıllarda yaşadığı politik olaylar ve bu olayların yarattığı gerilimler işlenmiştir. Bu kısımda, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında çehresi değişen siyasetin yeni aktörleri mercek altına alınmıştır. Türkiye'de aynı zamanda bir değişiminde başlangıcı olan 27 Mayıs darbesi, ortaya çıkarttığı yeni figürlerle Türk siyasal hayatında önemli izler bırakmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'de bugüne kadar kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri incelenmiştir. 1948'den başlayan ve 1985 yılında sona eren Komünizmle Mücadele Dernekleri, Türkiye'de sol ve sağ grupların çatışmasında özellikle 1960'lı yıllarda büyük role sahiptir. Bölümde ayrıca, 1963 yılında İzmir'de kurulan ve derneklerin sonuncusu olan Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği-İzmir'in yayınladığı *Mücadele* dergisi detaylı bir şekilde mercek altına alınacak ve anti-komünist düşünceye sağladığı katkılar irdelenecektir.

Literatür Taraması, Temel Kavramlar ve Araştırma Yöntemi

Çalışma, Türkiye'nin 1940'lı yıllardan 1960'lı yılların sonuna kadar yaşadığı siyasi olaylar çerçevesinde incelenmiştir. Çalışma sırasında yapılan araştırmalarda, Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı'nın Ulusal Tez Merkezi'nde Komünizmle Mücadele Dernekleri ile ilgili bir tez bulunmaktadır.[5] Çalışmada bölümler hazırlanırken, olayın kahramanlarının hayatta olmayışından dolayı dönem hakkında yazılan birincil kaynaklardan, dönemin kahramanlarının hatıralarından, devlet arşivlerinden ve istihbarat raporlarından yararlanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili birçok dergi ve internet kaynakları çalışma sırasında kullanılmıştır.

[5] Komünizmle Mücadele Dernekleri hakkında bugüne kadar yapılan tek tez çalışması Ertuğrul Meşe'ye aittir. Ertuğrul Meşe, *Komünizmle Mücadele Dernekleri,* Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

I. BÖLÜM

1940'lı Yıllar

1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya'da ve Türkiye'de Yaşanan Değişimler

Almanya'nın Polonya'yı 1 Eylül 1939'da işgal etmesine karşılık olarak, Polonya'ya koruma sözü veren İngiliz ve Fransız hükümetleri Almanya'ya savaş ilan etmiştir ve tarihin en kanlı savaşı olan İkinci Dünya Savaşı böylece başlamıştır.[6] Savaş boyunca İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, "Müttefik Devletler" adı altında birleşirken, Almanya, İtalya ve Japonya'da "Mihver Devletler" adı altında birleşmiştir. Savaşın neticesinde, Almanya, İtalya ve Japonya kaybetmiş, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Sovyetler Birliği ise savaşı kazanmıştır. Türkiye, savaşın sonuna doğru oluşan yeni düzeni takiben 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir.[7] Türkiye'nin savaş ilan etmesindeki en önemli neden, kurulacak olan Birleşmiş Milletler organizasyonuna kurucu üye olarak girme arzusudur.[8]

Savaşın başından itibaren tüm olayları yakından takip eden Türkiye'nin savaşa kayıtsız kalması mümkün olmamıştır. Gerek İngiltere ve Sovyetler Birliği, gerekse Almanya'nın Türkiye'yi kendi saflarında savaşa sokmak istemeleri, bu dönemde Türkiye'ye yoğun baskılar yaşatmıştır.[9] İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına az bir sürenin kaldığı dönemde, Atatürk'ün son başbakanı olan Celal Bayar, İsmet İnönü ile yaşadığı fikir ayrılıkları nedeniyle görevinden istifa etmiştir. Celal Bayar'ın istifası sonrasında, İsmet İnönü tarafından Refik Saydam başbakanlık (o dönemdeki tabirle başvekillik) makamına atanmıştır.[10] Savaşın devam ettiği dönemde 2 Temmuz

[6] Oral Sander, *Siyasi Tarih*, s.112.
[7] "Mihvere Karşı Harbe Girdik", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1945, s.1.
[8] Oral Sander ve Ahmet Şükrü Esmer, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası", s.193.
[9] William Hale, *Turkish Foreign Policy Since 1774*, s.56.
[10] Baskın Oran, "Savaş Kaosunda Türkiye: Göreli Özerklik", s.387.

1942'de Dr. Refik Saydam'ın ani ölümü üzerine ise, dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu 9 Temmuz 1942'de boşalan başbakanlık makamına getirilen yeni isim olmuştur.[11] İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde, Türkiye'de başbakanlık makamının değişmesine rağmen, bu değişim dış politikalar üzerinde önemli değişiklikler yaşatmamıştır. Bunun en önemli nedeniyse, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün "Milli Şef" olarak devletin dış politikasını bizzat kendisinin yönetmesidir. Başbakan Şükrü Saraçoğlu zaman zaman Sovyet düşmanlığı nedeniyle Almanya tarafına yakın tutum sergilese bile.[12] İsmet İnönü'nün denge politikası arzusu, Türkiye'nin bu zor dönemde savaşın yıkıcılığından uzak durmasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye, İngiltere ile yakın ilişkiler kurmuştur. İlişkinin gelişim seyri detaylı incelendiğinde iki neden ortaya çıkmaktadır. İlki İtalya'nın Türkiye üzerine yürüttüğü tehdit içerikli politikadır. İtalya'nın Akdeniz'in doğu kıyılarında yürüttüğü tehdit içerikli politika, Türkiye ve İtalya arasındaki gerilimin artmasına neden olmuştur. Ardından 8 Nisan 1939'da İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesi sonrasında, Türkiye, İngiltere ile bir ittifak arayışına girmiştir.[13] İngilizlerle ilişkilerin gelişimini etkileyen bir diğer faktör de, 23 Ağustos 1939'da imzalanan Alman-Sovyet saldırmazlık antlaşmasıdır.[14] İki devlet arasında varılan mutabakat, Türkiye'nin dış politikada tedirginlik yaşamasına neden olmuştur. Alman lider Adolf Hitler ile Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov arasında 1940 yılında gerçekleşen görüşmede, Türkiye'deki boğazların durumunun görüşülmesi Türk hükümetinde bu duruma karşı rahatsızlık ortaya çıkartmıştır. Ayrıca bu dönemde, Alman Büyükelçi Von Papen'in Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki boğazlar yönetimi konusundaki taleplerini dile getirmesi, Türk hükümetinin Alman-Sovyet ittifakından tedirgin olmasının ana nedenlerinden birisidir.[15] Almanların ve Sovyetlerin Türk sınırına yakın noktalarda bulunması, Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkinin gelişmesine katkı sağlamıştır.[16] Bütün bu gelişmeler Türkiye ve İngiltere arasındaki ilişkinin gelişim seyrini olumlu yönde sürdürmesine katkı sağlamıştır.

---

[11] Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)", s.129. "Başvekâlete Şükrü Saraçoğlu Tayin Edildi", *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1942, s.1.
[12] Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler Cilt 2*, s.269.
[13] Selim Deringil, *Denge Oyunu*, ss.69-71.
[14] "Alman-Sovyet Paktı", *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1939, s.1.
[15] Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi*, s.543.
[16] Selim Deringil, *a.g.e.*, s.73.

Türk-İngiliz ikili münasebetinin gelişme kaydettiği bu dönemde İngiltere, Türkiye'yi savaşa girmesi konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Türkiye, İngiltere'nin teklifini kesin olarak reddetmemiş, ancak savaşa girmek için askeri alanda eksikliklerinin giderilmesini talep etmiştir. İsmet İnönü, Türkiye'nin gireceği bir savaşta başarılı olabilmesi için askeri ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini muhataplarına iletmiştir. Bu görüşler ışığında, Türkiye ve İngiltere arasında 30 Ocak 1943'te gerçekleşen "Adana Görüşmelerinde" iki karar alınmıştır. Karalardan birincisi "Türkiye'nin askeri gücünün zayıf olması ve geliştirilmesi", ikincisi de "Türkiye'ye hareket özgürlüğünün verilmesi"dir.[17] "Adana Görüşmeleri" öncesinde İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanına, "Türklere, Savaşın dışında kaldıkları takdirde savaştan sonra boğazlar konusunda Rusları dizginleyemeyeceğimi söyleyeceğim" demiştir.[18] Türkiye'nin savaşa katılma tekliflerine karşılık olarak temin edilmesi zor isteklerde bulunması, görüşmelerin uzun sürmesine ve sonuç olarak Türkiye'nin savaşa girmemesine neden olmuştur. İnönü'nün haklı olduğu, daha sonra İngilizlerin "Rodos Harekâtında" ortaya çıkmıştır. İngilizler, Rodos'taki Alman birliklerini yenilgiye uğratamamıştır ve bu yenilgi sonrasında Chuchill'in Türkiye üzerindeki etkinliği azalmıştır.[19] Türkiye'nin bu diplomatik manevralar ile savaştan uzak duruşu, Alman işgali altındaki Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı olumsuz bir tutum benimsemesine yol açmıştır. Türkiye'nin savaşa katılma konusunda ısrarlı olarak oyalayıcı tavır sergilemesi, işgal altındaki Sovyetler'in beklentilerini karşılayamamış buda Sovyetler'in Türkiye'ye olan tutumunda olumsuz hava yaratmıştır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra başlayan ilk süreçte, aslında Türk-Sovyet ilişkileri derinleşerek ilerleme kaydetmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ve Vladimir İlyiç Lenin ilişkisinden başlayarak, iki devlet, o dönemde uygulayacakları politikaları birbirlerine bildirecek ve durum tespiti yapacak kadar yakın ilişki içerisindedirler. Fakat savaşın başlamasına az bir süre kala Almanya ve Sovyetler Birliği arasında varılan saldırmazlık antlaşması, Türkiye'de hayal kırıklığı yaşanmasına neden olmuş ve Türk-Sovyet ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.[20] Fakat savaşın devamında

[17] Oral Sander ve Ahmet Şükrü Esmer, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası", *a.g.e.*, ss.174-175.
[18] Selim Deringil, *a.g.e.*, s.189.
[19] *a.g.e.*, s.201.
[20] Selim Deringil, *a.g.e.*, ss.73-74.

Almanların 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırması, Türkiye'nin iki ülkeye olan tehdit algısının kırılmasını sağlamıştır. Bu sayede, Türkiye, bir bakıma her iki devletin işgal tehlikesinden kurtulmuştur. İngiltere'nin Türkiye'ye savaşa girmesi konusunda yaptığı teklif ise, Alman işgali altındaki Sovyetler Birliği'nde olumlu yönde bir beklenti yaratmıştır. Sovyet yönetimi Doğu Avrupa üzerine gerçekleştirebileceği bir harekâtın başarılı olabilmesi için, İngiltere ve Amerika'dan Türkiye'nin savaşa girmesini talep etmiştir. Sovyetlerin bu talepte bulunmasının en önemli gerekçesi, Türkiye'nin savaşa girmesi halinde Almanya'nın Sovyet sınırında yer alan birçok birliğini güneye kaydırmak zorunda kalacak olmasıdır. Bu sayede, Alman işgali altındaki Ruslar, batı cephesinde büyük bir yükten kurtulacaktır.[21] Sovyet tarafında bu beklentinin ortaya çıkması sonrasında, 1943 yılında gerçekleşen Moskova Konferansında Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, İngiliz ve Amerikalı muhataplarından, Türkiye'nin gerekirse zorla ve tehdit edilerek savaşa sokulmasını talep etmiştir. Türkiye'nin yapılan teklifi kabul etmemesi durumunda ise Molotov, İngilizlerden Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatının durdurulmasını istemiştir.[22] Yaşanan hadiseler Türk-Sovyet ilişkilerini gergin hale getirirken, 24 Şubat 1942'de Alman Büyükelçi Franz Von Papen'in Sovyet ajanları tarafından saldırıya uğraması ve saldırıyı gerçekleştiren Sovyet ajanlarının Türk yargısı tarafından cezalandırılması, Türk-Sovyet ilişkisindeki gerilimi daha da arttırmıştır.[23]

Savaşın sonlarına doğru mevcut dünya düzeninin yeniden tartışmaya açıldığı dönemde, Sovyetler Birliği, 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi hakkında çekincelerini ortaya koymuştur. Sovyetler Birliği, Montrö'nün bir oldu-bitti içerisinde gerçekleştiğini ve bu nedenle tekrardan ele alınmasının gerekli olduğunu 1945 yılında Yalta'da toplanan konferansta İngiliz ve Amerikalı temsilcilere bildirmiştir. Sovyetler Birliğinin bu çıkışı, Türkiye'de panik havasının yaşanmasına neden olmuştur. Tüm bu hadiseleri Türkiye tehdit olarak algılamış ve bunları çaresini aramaya girişmiştir.[24] Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin tekrardan Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde tartışılmaya açılmasının ardından, Sovyetler, Türkiye ile 1925 yılında imzaladığı saldırmazlık antlaşmasını yenilememiştir. Sözleşmenin

---

[21] Oral Sander ve Ahmet Şükrü Esmer, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası", *a.g.e.*, ss.180-181.
[22] *a.g.e.*, s.181.
[23] *a.g.e.*, s.172.
[24] Cemil Koçak, *İkinci Parti Cilt 1*, ss.74-76.

yenilenmemesi sonrasında, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, 1945'te Türk büyükelçisi Selim Sarper'e Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Kars ve Ardahan vilayetlerini talep ettiklerini belirten notayı bildirmiştir. Sovyet hükümetinin Türkiye'den toprak talep etmesi ise, Türk hükümetinin benimsediği tarafsız dış politikadan vazgeçerek ittifak konusunda yönünü Batı'ya çevirmesine neden olmuştur.[25] Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un dönemin Moskova'daki Türk Büyükelçisi Selim Sarper'e verdiği tehdit içerikli nota, tarih içerisinde hep tartışmalı bir konu olmuştur. Dönemin tanıklarından Zekeriya Sertel, olayın iç yüzünü anlamak için Ankara'ya gitmiş ve Selim Sarper ile Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nde karşılaşmıştır. Sertel olayın iç yüzünü Sarper'e sorduğunda cevap olarak, olayın gerçek olduğunu, fakat Molotov'un notayı kendisine sözlü olarak verdiğini öğrenmiştir. Sertel, bunun üzerine bu olaya inanmak istemediğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak da, Sarper'in Sovyet dostu olmamasını göstermiştir. Sertel inanmak istemese bile, Sovyetlerin bu olayı yalanlamaması ve Molotov'un tehdit içerikli söylemleri, olayın doğru olduğunu göstermektedir.[26] Türkiye, Sovyet tehdidi altında kaldığı dönemde çözüm olarak Batılı devletlerle ittifak arayışına girmeye çalışırken, İngiltere ise, Ortadoğu topraklarındaki faaliyetlerini durdurma ve askerlerini geri çekme kararı almıştır. Ayrıca İngiltere, 1947 yılında savaşın kendisinde yarattığı ekonomik sorunları gerekçe göstererek, Türkiye'ye sağladığı askeri mühimmat ve para yardımlarını da kesmiştir.[27] İngilizlerin bölge üzerinde aldıkları bu karar, Türkiye'nin Sovyet tehdidi altında yalnız kalmasına sebebiyet vermiştir.

1947 yılında İngilizlerin Ortadoğu'dan ayrılması bölge coğrafyasında bir güç boşluğunun oluşmasına neden olacaktır. Bu nedenle aynı yıl bölgede oluşabilecek güç boşluklarını doldurması için George Kennan'ın tavsiyesi üzerine Amerika Birleşik Devletleri bölge coğrafyası üzerine yeni politikalar üretmeye başlamış ve bu doğrultuda harekete geçmiştir.[28] Amerika'nın bölgeye yeni bir güç dengesi getirme arzusu, Sovyet tehdidi altındaki Türkiye için de yeni bir dönemin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Amerika, İngiltere'nin bölgeden çekilmesi sonrasında yerleşmeyi planladığı coğrafyada kendi hegemonyasını kurabilmek için projeler üretmiştir. Truman Doktrini, bu kapsamda üretilen projelerin ilkidir. Plan çerçevesinde Türkiye

---

[25] Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, s.6.
[26] Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, ss.227-228.
[27] Hüseyin Bağcı, *a.g.e.*, s.5.
[28] *a.g.e.*, s.5.

ve Yunanistan’a askeri uzman desteğinin yanı sıra 400 milyon dolar maddi yardım yapılması kararlaştırılmıştır.[29] Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer Batılı devletlerle ilişkilerini geliştirmek için iç siyasetinde değişikliklere gitmiştir. Türkiye’nin yaşadığı değişimlerin en önemlileri, demokratikleşme hamlelerinin başlatılması ve çok partili hayata geçiştir. Türkiye’nin değişimleri başlatmasındaki en önemli gerekçe dünyanın Tek-Parti rejimlerine İkinci Dünya Savaşı’nda yarattıkları yıkım nedeniyle tepki duyuyor olmasıdır. Yine aynı dönemde Amerikan Senatosu ve Temsilciler Meclisi’nde Türkiye’ye yapılacak olan yardımlar sert dille eleştirilmiştir. Örneğin, dönemin Ohio temsilcisi George H. Bender, Türkiye’de basın hürriyetinin olmadığını ve özgürlüklerin kısıtlı olduğunu belirtmiş, hatta Ankara yönetimini “askeri dikta” olarak nitelendirmiştir.[30] İsmet İnönü, dünyada Tek-Parti yönetimlerine karşı oluşan nefreti daha fazla üzerine çekmemek için 1945 yılında Türkiye’yi çok partili hayata geçirme kararı almıştır.[31] 1 Kasım 1945’te meclisin açılış konuşmasında İnönü, “tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında parti bulunmamasıdır” diyerek çok partili hayata geçişin ilk mesajını vermiştir.[32]

Türkiye’de bu olaylar yaşanırken dünyada ise yeni gerilimlerin temelleri atılmıştır. Soğuk Savaş’ın başlamasından önce Winston Churchill 5 Mart 1946’da Westminster College’da, Sovyet yayılmacılığına dikkat çekmek için ünlü “Demir Perde konuşmasını” yapmıştır. Churchill yaptığı konuşmayla tüm ülkelerin dikkatini Sovyetler Birliği’ne doğru çekmiştir. Churchill’in tarihe “Demir Perde” olarak geçen konuşmasından önemli bir kesit şu şekildedir:

> “Baltık’taki Stettin’den Adriyatik’e, Kıtanın üzerine bir demir perde inmiştir. Bu çizginin ardında Orta ve Doğu Avrupa’nın kadim devletlerinin başkentleri yatmaktadır. Varşova, Berlin, Prag, Viyana, Budapeşte, Belgrad, Bükreş ve Sofya, tüm bu ünlü şehirler ve çevrelerindeki insanlar Sovyet alanı diye adlandırabileceğim bir yerdedirler ve hepsi de, bir şekilde, hem Sovyet etkisine hem de çok yüksek, bazen daha da artan, bir oranda Moskova’nın sultası altındadır.... Tüm bu Doğu Avrupa devletlerinde çok küçük olan Komünist Partiler üye sayılarının çok üzerinde yükselmiş ve

---

[29] *a.g.e.*, s.5.
[30] Doğan Avcıoğlu*, Türkiye’nin Düzeni* (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2013), s.360.
[31] Mehmet Ali Aybar, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2014), ss.33-34.
[32] “Milli Şefin Tarihi Nutku”, *Cumhuriyet*, 2 Kasım 1945, s.1.

> güçlenmiştir ve her yerde totaliter bir kontrol kurmayı arzu etmektedir. Polis devletleri her yerde ağır basmaktadır ve Çekoslovakya haricinde gerçek demokrasi kalmamıştır."

Winston Churchill'in Sovyetler Birliği'ni Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde komünist partiler aracılığı ile etki altına almakla itham etmesi ilk başlarda Amerikan bürokrasisi tarafından gereksiz görülse de daha sonrasında Churchill'in haklılığı ortaya çıkacak ve George Kennan, Amerikan dış politikasını Sovyetlerin aleyhinde olacak şekilde değiştirecektir. Churchill'in bu konuşması Kuzey Amerika ve Avrupalı devletlerin Sovyetlerin politikalarına dikkatini yöneltmesini sağlamıştır.[33] Churchill'in haklılığı, 1948 yılında Sovyetler Birliği'nin Berlin'i ablukaya alması ve Çekoslovakya'da Komünist devrimin gerçekleşmesine katkı sağlaması ile ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da yayılmacı bir politika izlemesi başta Belçika, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ni Sovyet yayılmacılığına karşı tedbir almaya yöneltmiştir. Sovyetlerin politikalarına karşı bu devletler 4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Paktı'nı oluşturmuş ve Sovyetlere karşı ortak savunma politikalarını kabul etmiştir.[34] Birliğin oluşması Türkiye'yi oldukça memnun etmiştir; ayrıca Türkiye, kurucu üye olarak bu gruba katılmak istemiştir. Fakat Amerika ve İngiltere Dışişleri Bakanları, kibarca Türkiye'nin bu ittifaka dâhil olamayacağını bildirmiştir. Gerekçe olarak da, bu yapının coğrafi bir oluşum olduğunu ve Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle kurulan organizasyona katılamayacağını belirtmiştir.[35]

1.1. Türkiye'de Basın ve Düşünce Dünyasında İkinci Dünya Savaşı

Sabiha ve Zekeriya Sertel, Nadir ve Yunus Nadi, Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Nihal Atsız ve Reha Oğuz Türkkan gibi isimlerin savaş sırasında takındıkları tutum ve yaptıkları yayınlar, daha sonraki yıllarda gerçekleşecek anti-komünist düşüncenin taraflarını oluşturacaktır. Serteller ile aynı çalışma ortamında yer

---

[33] http://psi523.cankaya.edu.tr/uploads/files/Bolum%201%20Baslangic.doc Erişim Tarihi. 01.08.2017.
[34] Hüseyin Bağcı, *a.g.e.,* ss.9-10.
[35] *a.g.e.,* s.10.

alan[36][*] Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Nazım Hikmet Ran gibi entelektüeller, savaş sonrası Türkiye'de sol düşüncenin önemli temsilcileri olarak tarihte yer alırken, Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan ve Hüseyin Cahit Yalçın gibi, aynı isimler de o dönemde Türkiye'nin sağ bloğunu temsil etmişlerdir. Savaş sırasında İslamcı grupların görünürlükleri ise yok denebilecek kadar azdır. Cumhuriyet sonrası resmi ideoloji ile yaşadıkları çatışma neticesinde İslamcıların kamusal alandan uzaklaştırılmaları bunun sebebidir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrası çok partili hayata geçiş ve demokratikleşme hamleleri sayesinde, İslamcılar kamusal alana yeniden girebilmişlerdir.[37]

İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'de basın ve düşünce dünyasının tartıştığı ana mesele, eğer Türkiye savaşa girecekse hangi ittifakın yanında ve ne şekilde gireceğidir.[38] Örneğin, Nadir Nadi, savaşın başında Nasyonal Sosyalist Parti ve Adolf Hitler'e sempati ile bakmıştır. Nadi, Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya üzerine uygulanan haksızlığa karşı Hitler'in tavrını beğenmiştir. Fakat savaşın sonlarına doğru düşünceleri değişen Nadir Nadi, Nasyonal-Sosyalizm ideolojisini tüm dünyayı önünde secde ettirmek isteyen totaliter bir doktrin olarak görmüştür. Nadi, ayrıca Hitler'in savaşa sebebiyet vermesini ve insanların cesetleri üzerinden bir yapı oluşturmasını eleştirmiş ve bu politikalara katılmadığını beyan etmiştir.[39]

Savaş döneminde yazıları ile etkili olan isimlerden bir diğeri ise Hüseyin Cahit Yalçın'dır. Yalçın, savaşın ilk günlerinden itibaren İngiliz ve Fransız bloğunu güçlü görmüş ve Almanya'nın bunlar karşısında gireceği bir savaşı kaybedeceğini savaş arifesinde yazdığı yazılarında belirtmiştir.[40] Hüseyin Cahit, yazılarında belli dönemlerde Alman halkına karşı diğer devletlerin uygulamaları karşısında Almanya'nın haklılığını savunsa bile, Nasyonal-Sosyalizmin yarattığı etkiyi kesin olarak reddetmiştir.[41]

---

[36] Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, ss.251-253.

[*] Zekeriya ve Sabiha Sertel çiftinin hatıralarında bahsettiği isimler olan; Aziz Nesin, Sabahattin Ali ve Nazım Hikmet Ran İstanbul'da yakın ilişkiler içerisinde bulunmuştur. Sabahattin Ali hapse girdiğinde eşi ve kızı bir dönem Sertellerin evinde yaşamıştır. Bütün bu isimler ortak çalışmalarda yer aldığından Türkiye'de sol görüşün temsilcileri olarak görülmektedir. Dönem içerisinde Türkiye'de sol görüşlü isimlerin komünizmle ilişkilendirilmeleri oldukça yayın bir tutumdu ve Serteller dâhilinde onlarla ilişkili diğer tüm isimler komünist suçlamasına maruz kalmıştır.

[37] Burhanettin Duran, "Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı", ss.130-132.

[38] Demet Ercan, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Kamuoyunda Hitler*, s.126.

[39] *a.g.e.*, ss.140-141.

[40] *a.g.e.*, s.145.

[41] *a.g.e.*, s.151.

Bir diğer önemli entelektüel ise Halide Edip Adıvar'dır, *Akşam* gazetesinde kaleme aldığı yazılarında Adolf Hitler'i ve Benito Mussolini'yi iktidara getiren yerel ekonomik dinamiklere dikkat çekmiştir. "Kahverengi ve Kara Gömlekliler" adlandırmaları üzerinden Alman ve İtalyan milliyetçiliklerini anlatan Adıvar, bu ülkelerin içinde oluşan tröstlerin Hitler ve Mussolini'nin iktidara gelmesindeki rolü üzerinde durmuştur.[42] Adıvar'ın makalelerinde dikkat çektiği hususlar ışığında görülen, Türkiye'de hem Adıvar, hem de Hüseyin Cahit gibi önemli düşünürlerin dünyada yaşanan hadiselere kayıtsız kalmamış olmalarıdır. Diğer birçok düşünür de, bu dönemde dünyayı etkisi altına alan ve yükselen milliyetçilik akımlarından etkilenmiş ve bu konuda makaleler yazmıştır.

İngiliz ve Fransız yanlısı isimlerin Türk basın ve düşünce hayatında aktif olmasının yanında, Hitler'in Nasyonal-Sosyalizmini öven isimler de mevcuttur. Örneğin, Nadir Nadi haricinde Alman taraftarı olan bir diğer isim Peyami Safa'dır. Safa, keskin bir Nazi hayranı olmasa bile, Hitler'in iktidara gelişine sempati duyan bir isimdir. Nadir Nadi, hatıralarında Safa'dan "basit bir liberal" olarak bahsederken, Safa'nın güçlü olan milletin zayıf olan milleti yöneteceğini bunu doğanın bir kanunu olarak gördüğünü aktarmıştır.[43] Peyami Safa'nın düşüncelerinin gelişimi ve seyri, daha sonra ortaya çıkacak Soğuk Savaş ve oluşacak anti-komünizm cereyanının gelişimi için önemlidir. Peyami Safa, anti-komünist düşüncede yer alan en etkili kişilerdendir. Safa, 1950'lerin ilk yarısından itibaren Nejdet Sançar, Nihal Atsız ve İlhan Egemen Darendelioğlu ile ilişkiler kurmuştur, bu sayede "komünizmle mücadele" konusunda konferanslar vermiş ve birçok yazı kaleme almıştır. [44] Bu yayınlar ve konferanslar sayesinde anti-komünist gruplar içerisinde önemli bir itibar edinmiştir. Ölümü sonrasında, gazetede hakkında konuşan insanlar onun önce kalemindeki güce[45] daha sonra "komünistlerle mücadele" edişine dikkat çekmiştir.[46]

İngiliz ve Fransız taraftarlarının ve Almanya-Hitler hayranı isimlerin yanı sıra, Türkiye'de o dönemde Sabiha ve Zekeriya Sertel gibi Sovyet dostluğundan yana olan isimler de mevcuttur. Sertel çifti, genel olarak Alman ve İtalyan aleyhtarı bir tutum

---

[42] *a.g.e.,* ss.153-154.
[43] *a.g.e.,* ss.159-161.
[44] Ertuğrul Meşe, *Komünizmle Mücadele Derneği,* s.258.
[45]earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/29827/001516276006.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim Tarihi 02.08.2017.
[46]earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/29815/001516260006.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim Tarihi 02.08.2017.

takınırken, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler içerisinde bulunmasının zorunlu olduğunu savunmuşlardır.[47] Bu savunuları, daha sonraları yükselecek anti-Sol ve anti-Sovyet rüzgârı sayesinde onlara olumsuz geri-dönüş sağlayacak ve Sertellerin ülkeyi terk etmelerine dahi neden olacaktır.[48]

1.2. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş

İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım ve acı, toplumların Tek-Partili dikta rejimlerine olan bakışını kötü yönde etkilemiştir. Almanya ve Japonya'nın savaşta mağlup olması milliyetçiliğin gerilemesine neden olurken, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer Batılı devletlerin savaşta üstün gelmeleri, dünyada geri kalan ülkelerin liberal sistemi benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Dünyanın çehresinin değiştiği bu dönemde, Türkiye'de bu değişimden etkilenmiştir. Dışarda gelişen hadiseler sonucunda, Türk dış politikasında kırılmalar yaşanmış, dış politikada yaşanılan değerler değişimi iç politikayı etkilemiş ve ayrıca beklenilen reform programlarını hızlandırmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru, başlayan ve giderek devam eden Sovyetler Birliği tehdidi ve komünizmin yayılması tehlikesi, dış olaylardan etkilenen Türk dış politikasının iç dinamiklerini harekete geçirmiştir. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talebi ve boğazlar yönetiminde hak iddia etmesi, Ankara hükümetinin dönemin önemli gücünü teşkil eden Batı bloğuna yönelmesini sağlamıştır.

Türkiye'nin mevcut dış tehlikelere karşı gerekli askeri, ekonomik ve teknolojik donanıma sahip olmayışı göz önüne alındığında, Türkiye'nin oluşan tehdide karşı ittifaklar araması makul görülebilir. Alman hukuk ve siyaset bilimcisi Carl Schmitt'in devletlerin dost ve düşman ayrımları konusunda ürettiği tasnif, Türkiye'nin Batı bloğu içerisinde neden yer almak istediği sorusunun cevabına katkı sağlamaktadır. Schmitt'e göre; bir devlet düşman üretebildiği müddetçe varlığını koruyabilir.[49] Devletin mevcudiyetini korumak için üreteceği düşman ile girişilecek mücadelede askeri yapı ve teknoloji önemli yer tutmaktadır. Askeri ve teknolojik unsurların eksikliği durumunda, düşman yaratan devlet, gerekli görürse düşmanı yenmek için kendisinden

[47] Sabiha Sertel, *Roman Gibi*, s.223.
[48] Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, ss.259-260.
[49] Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, ss.74-75.

güçlü başka devletlerle ittifak kurabilir. Fakat bu ittifak sonucunda sahip olduğu en önemli gücü, yani düşman ilan etme hakkını/yetkisini de ittifak kurduğu güçlü olan devletlere verir.[50] Schmitt'in düşman yaratma gerekliliği düşünüldüğünde, Türkiye'de 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık Davası ve sonrasında sistemli olarak "devleti yıkmaya" çalışan grupların ortaya çıkarılması süreci incelendiğinde devletlerin düşman yaratımı konusunda ne denli etkili olduklarını görmek açısından önemlidir. 4 Aralık 1945'te *Tan* matbaası, 1947'de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının "komünist olma" şüphesi ile uzun bir süre soruşturma geçirmeleri ve "komünizmle mücadelenin" ulusal güvenlik politikası haline getirilmesi devletin varlığını koruması için düşman yaratma gerekliliğine Türkiye özelinde anti-komünizmi anlamak için önemli örneklerdir.

Türkiye, Schmitt'in tasnifine referansla, düşman yaratma yetkisini bu dönemde güçlü gördüğü başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı devletlere vermiştir. Sonuçta varılan bu ittifakta, Türkiye, üzerine düşen gerekliliklerini yerine getirmek için 1946 yılında yeni partilerin ve derneklerin kurulmasının önünü açarak demokratikleşme hareketini başlatmıştır. Türkiye'nin çok partili hayata geçiş ve demokratikleşme girişimleri dış olayların etkisiyle şekillenmiştir. Fakat bu değişim tamamıyla dış etkilerin yansıması olarak görülmemelidir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrası, oluşturulmaya çalışılan yeni düzende Amerika Birleşik Devletleri'nin İspanya ve Portekiz gibi anti-demokratik devletlere askeri olmasa bile maddi yardımda bulunması, kurulacak olan yeni blokta ön şartın demokratikleşme olmadığını göstermektedir. Hadiselerden yola çıkacak olursak eğer, Türkiye'nin İsmet İnönü liderliğinde başlattığı demokratikleşme ve çok partili hayata geçiş programı gerçekleşmeyebilir ve Amerika'nın sağladığı yardımlardan yararlanarak Tek-Parti yönetiminin mevcudiyeti devam ettirebilirdi.[51]

Türkiye'nin demokratikleşme ve çok partili hayata geçiş kararı, Batının bürokratik ve sivil kamuoyu tarafından istenmiş ve ayrıca desteklenmiştir. Türkiye'nin demokratikleşme hareketinde Amerika'yı örnek almış olması, derin bir tarihsel altyapı ve uzlaşının eseridir. Nitekim Tanıl Bora'ya göre, İttihat ve Terakki döneminden başlayarak Türkiye'de hızla güçlenen Anglosakson ekolünden etkilenme söz

---

[50] Carl Schmitt, *a.g.e.*, s.76.
[51] Tanel Demirel, *Türkiye'nin En Uzun On Yılı,* s.44.

konusudur. Yine aynı dönemde Talat Bey'in* İngiltere'nin dostluğunu kazanma arzusu bilinmektedir.[52] Cumhuriyet devrinde, Burhan Belge, İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde Batının yeni kutbu olarak Amerika'yı işaret etmiştir. Halide Edip Adıvar ve Falih Rıfkı Atay gibi dönemin önemli düşünürleri de, yeni Batı modelinin Amerika olduğunu belirtmişlerdir.[53] Halide Edip Adıvar'a göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yapısı itibari ile Amerika'daki gibi asıl egemenin meclis olduğu bir yapıya kavuşmuştur. Türkiye'nin kavuştuğu bu yapı sayesinde, tek adam kontrolü altındaki yönetimden kurtulmuştur. [54] Halide Edip, Türkiye'de seçilen milletvekillerinin sağ ya da sol diktatörlüğe yönelmemeleri için Senato kurulumunu gerekli görmüştür. Adıvar ayrıca, diktatörlüğü engellemek için getirilecek bu sistemde Amerikan modelinin örnek alınmasını önermiştir. En önemli nedeni olarak ise, Halide Edip Adıvar, Türkiye'nin Amerika'daki gibi keskin fikir ayrılıklarına sahip grupları olduğunu belirtmiştir. Adıvar, Türkiye'nin Amerika'da olduğu gibi anayasal nizamda bütün bu fikir ayrılıklarını kanunlar sayesinde göğüsleyebileceğini öngörmektedir. [55] 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında kurulan Senato ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumlar, ayrıca yerel yönetimler, üniversite yapısı ve ekonomik faaliyetler, Adıvar'ın Amerikan sisteminden örnek alarak Türkiye'ye uygulamasını tavsiyesi ettiği alanlardır.[56] Adıvar, tavsiye ettiği modellerin ülke şartlarını göze almadan bire bir uygulayan devletleri geri kalmış devletler olarak görmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ve diğer modellerden örnek alacağı hususlarda ise, ülkenin iç dinamiklerini göze alarak gerçekleştirmesinin önemini vurgulamıştır.[57]

Osmanlı İmparatorluğu devrinde başlayan ve Cumhuriyet döneminde devam eden "Batılı olma" (güçlü bir devlet olma) politikası, İkinci Dünya Savaşı döneminde aynen tatbik edilmiştir. Türkiye, Osmanlı zamanında örnek aldığı Fransa ve İngiltere modellerinden vazgeçmiştir. Gerekçe olarak, hem Birinci Dünya Savaşı'nda bu devletlerin düşman olması hem de İkinci Dünya Savaşı'nda kötü bir imaj çizmeleridir.

* Talat Bey İttihat ve Terakki'nin 1908 devriminde önemli role sahiptir. Said Halim Paşa'nın istifası sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun sadrazamı olmuştur. M. Şükrü Hanioğlu, "Talat Paşa", ss.502-503.

[52] Tanıl Bora, *Cereyanlar*, s.78.

[53] *a.g.e.*, s.80.

[54] Halide Edip Adıvar, *Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri*, ss.291-292.

[55] *a.g.e.*, ss.293-294.

[56] *a.g.e.*, s.294.

[57] *a.g.e.*, s.292.

Türkiye'nin yaşadıkları, Batının yükselen yeni yıldızı olan Amerika'nın örnek alınmasını kolaylaştırmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren artarak devam eden tartışmalarda, Amerika Birleşik Devletleri, yeni Batı modeli olarak gösterilmiş ve görülmüştür. Bütün bunlar, İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de geçilecek çok partili hayat ve kurulan yeni demokrasi sistemini etkilemiştir. Cangül Örnek'e göre, Hüseyin Cahit Yalçın ve 1930'lu yıllarda yayınlanan *Fikir Hareketleri* Türkiye'nin Anglosakson modeli örnek almasının gerekliliğini vurgulamıştır. *Fikir Hareketleri'*nin, Türkiye'de Soğuk Savaş henüz ortaya çıkmadan, anti-Sovyet ve anti-komünist vurgularıyla Soğuk Savaş öncesinde anti-komünizmin temellerini attığını belirtmektedir.[58][*]

Demokratikleşme hareketleri sonrasında, Türkiye'de hızlı bir şekilde sivil toplum organizasyonların oluştuğu ve oluşturdukları teşekküllerle demokrasi sahnesinde yerlerini aldıklarını görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası İsmet İnönü'nün işareti vermesiyle başlayan çok partili hayata geçiş, Türkiye'de yeni bir soluk yaratmış ve düşünce hayatı başta olmak üzere ülkenin tüm etkin gruplarını demokrasi fikrine teşvik etmiştir. Sürecin başlamasıyla sadece 1946 yılında on dört siyasi parti kurulmuştur.[59] Türkiye'de çok partili hayata geçiş sonrasında ilk girişimi Nuri Demirağ yapmıştır. Demirağ'ın girişimleri neticesinde 18 Temmuz 1945'te liberal ideolojiyi benimseyen Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Ancak bu parti, 1946 seçimlerinde bir başarı elde edememiştir. [60] 1945 yılında kurulan Milli Kalkınma Partisi dışında 1946'da kurulan partilerden bazıları şu şekildedir: 6 Ocak'ta Demokrat Parti, 14 Mayıs Türkiye Sosyalist Partisi, 24 Mayıs'ta Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ve 17 Haziran'da Türkiye İşçi ve Köylü Partisi kurulmuştur.[61]

Çok partili hayata geçiş sonrasında kurulan partiler içerisinde en etkili olanı Demokrat Parti'dir. Demokrat Parti, Tek-Parti döneminde çıkartılan "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na" muhalif isimler tarafından kurulmuştur. "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" 11 Haziran 1945'te 345 oy kullanan üyenin tamamının

[58] Cangül Örnek, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı*, ss.257 -263.

[*] Cangül Örnek, Türkiye'nin Soğuk Savaş'ın başladığı dönemlerde mevcut iç dinamiklerinde geçmişten gelen kültürel kodları sayesinde anti-komünizm düşüncesinin oluşturulmasının gerek olmadığını zaten mevcut durumda tarihsel Rus düşmanlığının anti-komünizmi ortaya çıkarttığını belirtmiştir. Yalçın Küçük Türkiye Üzerine Tezler adlı kitabının aynı düşünceleri belirterek Türkiye'nin mevcut dinamikleri sayesinde kendi Soğuk Savaş'ını yarattığından bahseder.

[59] Mete Kaan Kaynar, "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", s.15.

[60] Erdoğan Teziç, *100 Soruda Siyasi Partiler*, s.253.

[61] http://t24.com.tr/haber/siyasi-partiler-kronolojisi,19432 Erişim Tarihi, 27.07.2017.

kabul oyuyla kanunlaşmıştır.[62] Kanun Mecliste tartışıldığı dönemde birçok toprak ağası bu kanuna karşı çıkmıştır. Adnan Menderes ve Emin Sazak kanuna karşı çıkan isimlerin Meclisteki temsilciliğini yapmıştır.[63] Kanun, devletin dağıtacak arazi bulamadığında düzlük arazide beş bin dönüm engebeli arazide iki bin dönüm üzerinde arazisi olan şahısların topraklarını kamulaştırabilecektir, bu da Aydın'da binlerce dönüm arazisi olan Adnan Menderes'i rahatsız etmiştir.[64] 1945 yılı bütçe görüşmeleri Tek-Parti içerisindeki tartışmaların tavan yaptığı andır. Bütçede yüksek oranda açık çıkması Mecliste büyük tartışmalara yol açmıştır. Refik Koraltan, Adnan Menderes, Emin Sazak ve Hikmet Bayur, Saraçoğlu hükümetini sert dille eleştirmiştir. Bütçenin kabul oylamasına 77 milletvekili katılmazken 368 kabul oyuna karşılık 5 ret oyu çıkmıştır. Ret oyu veren isimler, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuad Köprülü ve Emin Sazak'tır. Tek-Parti içerisinde muhalefetin sesinin yükseldiği bir dönemde "dörtlü takrir" adı verilen grup önergelerini parti grup başkanlığına iletilmiştir. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü'nün imzaladığı önergede hükümetten siyasette liberalleşme, parti içi özgürlüklerin arttırılması ve demokrasinin düzgün işletilmesi talep edilmiştir.[65]

İsmet İnönü, 7 Haziran 1945'te yazılan bildiriye karşılık olarak parti içi muhalefet yapmak yerine başka parti kurulmasını iletmiştir. İnönü'nün yeni parti kurulmasına cevaz vermesinin ardından Celal Bayar, yeni partiyi kurmak için harekete geçmiştir.[66] Çok partili hayata geçişin sağlanması sonrasında, Celal Bayar'ın girişimleri doğrultusunda Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kurulmuştur. Cumhuriyet sonrası Türkiye'de iki kez çok partili hayata geçiş denemesi olmuş fakat her girişim isyan ve idamlarla sekteye uğramıştır. Çok partili hayata geçiş gerekçesiyle Cumhuriyet döneminde ilk kez Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 17 Kasım 1924'te kurulmuştur. Parti, milli mücadele kahramanlarından Kazım Karabekir, Rauf Orbay ve Ali Fuat Cebesoy'un girişimi ile kurulmuştur. Fakat parti Türkiye'nin doğusunda Şeyh Sait ayaklanması ile başlayan isyanlar sonucunda, olayları araştırmakla görevlendirilen İstiklal Mahkemeleri tarafından irticai faaliyetlere destek verdiği

[62] *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VII, Toplantı 2, c. 18 (Haziran 1945), s.232.
[63] Erdal İnce, *Türk Siyasal Yaşamında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*, ss.47-48.
[64] *a.g.e.*, s.48.
[65] *a.g.e.*, s.134.
[66] Tanel Demirel, *a.g.e.*, s.49.

gerekçesiyle 3 Haziran 1925'te kapatılmıştır.[67] İkinci çok partili hayata geçiş denemesi, 12 Ağustos 1930 yılında Serbest Fırka ile olmuştur. Atatürk'ün teşviki ile Fethi Okyar, tarafından kurulan partide Ahmet Ağaoğlu ve Makbule Atadan (Atatürk'ün kız kardeşi) gibi isimler üye olmuş ve görev yapmıştır.[68] Partinin kuruluşu sonrasında, "gericiler" partiye girerek birçok olayın yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin, partinin İzmir mitingi kanlı olayların yaşanmasına şahit olmuştur. Okyar ve arkadaşları bu duruma daha fazla tahammül etmemiştir ve 17 Kasım 1930'da partiyi kapatma kararı almıştır.[69] Bu sonuçla Cumhuriyet döneminde uygulanmaya çalışılan iki çok partili hayata geçiş denemesi hüsranla sonuçlanmıştır.

Türkiye'nin bu süreçleri yaşaması, Celal Bayar'ı temkinli davranmaya yöneltmiştir. Bayar, İçişleri Bakanlığı'na partinin kuruluşu için gerekli evrakları vermeden önce[*] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile bizzat görüşmüştür. Birçok araştırmacı ve akademisyene göre, Celal Bayar, partinin kurulabilmesi ve gerekli icazeti alabilmek için bu görüşmeyi yapmıştır. İsmet İnönü, daha önceki çok partili hayat tecrübesine dayanarak, Celal Bayar'a partinin programında "İslam'a saygılıdır." ibaresinin olup olmadığını sormuştur, Bayar'ın "hayır" cevabını vermesi sonrasında, dış politika konusunda fikir ayrılığının olup olmadığını sormuş ve yine Celal Bayar'dan "hayır" cevabını almıştır.[70] İsmet İnönü'nün sorduğu bu sorulardan, geçmişte yaşanan hadiseleri tekrardan yaşamamak istediğini anlaşılabilir. İsmet İnönü ve Celal Bayar'ın laiklik temelinde iç politikada ve dış politikada ortak mutabakat sağlamaları, Demokrat Parti'nin kuruluşunu kolaylaştırmış ve bu parti için iktidara giden yolu açmıştır.

Kurulan partiler içerisinde Demokrat Partinin öne çıkmasında en önemli faktör kuşkusuz Celal Bayar'dır. Bayar, İttihat ve Terakki içerisinde siyaset hayatına başlamış, ayrıca Cumhuriyetin birçok kurucu ismi gibi Balkan Savaşları sonrası Türkiye'ye göç eden bir ailenin evladıdır. Bayar'ın yaşamını göz önüne aldığımızda, siyasi karakterinin İttihat ve Terakki ile onun Cumhuriyet'e intikal eden unsurlarının sentezi niteliğinde olduğu görülebilir. Bayar, milli mücadelenin "Galip Hoca" takma

---

[67] http://www.tuicakademi.org/turkiyede-cok-partili-hayata-gecis-ve-karsilasilan-sorunlar/ Erişim Tarihi 02.08.2017.

[68] Sina Akşin, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, ss.71-72.

[69] *a.g.e.*, s.72-73.

[*] O dönemde yürürlükte olan cemiyetler kanunu gereğince kurulacak partiler kurulumu gerçekleştirebilmek için İçişleri Bakanlığından izin almak zorundadır. Cemil Koçak, *a.g.e.*, s.16.

[70] Tanel Demirel, *a.g.e.*, ss.50-51.

adıyla görev yapan önemli sivil kahramanlarındandır. Celal Bayar'ın devlete getirdiği yorumlar ve sahip olduğu bakış açısı, diğer Cumhuriyet kurucularından farklı değildir. Bayar, laikliğin ve Atatürk devrimlerinin yılmaz bir savunucusudur. Demokrat Parti 1950'de seçimi kazanırken, birçok yerel yapılanma ile ittifaka girmiştir. İç dinamikler içerisinde Cumhuriyetin kurucuları tarafından dışlanan İslami düşünce temelli gruplar da vardır. Grupların Atatürk ve devlerimler aleyhinde artan söylemlerine engel olmak için, 7 Temmuz 1951'de 5816 sayılı "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar hakkında Kanun" çıkarılmıştır.[71] Bayar, Atatürk devrimlerinin karşısında değil, bilakis yanında, ama devrimlerin farklı bir yorumcusudur.[72] Partinin diğer kurucuları Refik Koraltan, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes de önemli etken olarak gözükseler bile, Bayar'ın karakteri ve ağırlığı, İsmet İnönü ve diğer Cumhuriyet Halk Partili karar vericilere güven vermiş ve Demokrat Parti'nin önünü açmıştır.

Mete Kaan Kaynar'ın yorumuna göre, partinin adının "Demokrat" olması dönemin şartlarına uygun olmasından ileri gelmektedir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan yaşam tarzının tüm dünyada yaygın hale gelmesinin etkisiyle, Amerika'daki Cumhuriyetçi ve Demokratlar ayrımına benzeyen bir ayrımın Türkiye'de uygulanmaya çalışıldığını söyler. Nitekim Amerikan modelinin etkisinin hissedilmeye başlaması sonrasında, Demokrat Parti'nin nerede konumlanacağı konusunda gazetecilerin sorduğu soruya, Bayar, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin iki parmak solundayız diye yanıt vermiştir".[73] Fakat araya giren Menderes, "yeri geldiğinde solunda, yeri geldiğinde sağında yer alırız" diyerek Bayar'ın açıklamalarına ek yapmıştır.[74]*

Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte, yeni siyasi partilerin kurulması dışında sivil toplum da bu gelişmelerden etkilenmiştir. 1940'lı yıllarda yaşanan

---

[71] *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem IX, Toplantı 1, c.9 (Temmuz 1951), s.347.
[72] Tanıl Bora, "Celal Bayar", s.549.
[73] Mete Kaan Kaynar, "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", *a.g.e.*, s.16.
[74] Tanel Demirel, "1946-1980 Döneminde "sol" ve "sağ"", s.417.
* Demokrat Parti'nin kuruluşu döneminde basın ile yapılan mülakatlarda bahsi geçen CHP'nin neresinde konumlanıyorsunuz sorusuna verilen cevabın gerçeği olayların durumuna göredir. Bayar'ın söylediği politikalar solda olmak lazım gelirse solda, sağda olmak lazım gelirse sağda anlamında söylenmiştir. Röportaj sırasında Adnan Menderes araya girerek buna açıklık getirmiştir. Fakat Türkiye'de bu olayı aktaran araştırmacılar kimi zaman sadece iki parmak solundayız sözünü kullanarak Bayar'ın sözünün devamını atlamaktadır, bu atlama neticesinde Demokrat Parti'nin sol görüş temelli bir parti olacağı algısı çıkmaktadır. Menderes'in röportaj sırasındaki ek yapması çoğu zaman araştırmacılar tarafından bilerek veya bilmeyerek atlanmaktadır. Menderes'in 1950 yılı parti programında sol görüşü kökü dışarda zararlı unsur olarak görmesi Demokrat Parti'nin sol görüşlü bir parti olmadığını göstermektedir.

olaylar, Türkiye'nin demokratikleşme girişimlerini etkilemiş ve şekillendirmiştir. Tek-Parti yönetimi, sol görüşlü akademisyen, gazeteci ve düşünürlerini kontrol altına almak için sürekli baskı altında tutmuştur. Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile oluşan atmosferde, savaşın gidişatına göre Almanya ve Sovyetler Birliği arasındaki çekişmenin taraftarlığının derinleşmesi, hatta düşünce dünyası içerisinde kutuplaşması söz konusudur. Devletin bu tartışmayı uzaktan izlemesi ve küresel dengelere göre hareket etmesi, iki gruba zaman zaman geniş alanlar açmıştır. Bir dönem Türk milliyetçilerin geniş alan bulduğu zamanlarda sol düşünceye karşı sivil ve bürokratik otoriter baskı kurulurken, daha sonra Sovyetler Birliği'nin Alman işgaline karşı direniş göstermesi ve püskürtmesi Alman propagandasından etkilenen grupların baskı altına alınmasına neden olmuştur. Dışta yaşanılan hadiseler, iç dinamikleri değiştirmesine neden olmuştur.

Zekeriya Sertel, dönemde kendi yaptıkları yayınların sürekli olarak ceza aldığını fakat diğer birçok yayının kendileri gibi ceza almadığını Basın-yayın Umum Müdürü Selim Sarper'e sorduğunda, Sarper, "herkes tarafına geçsin, kimin hangi tarafta olduğunu görelim sonra topluca hepsi ile ilgileneceğiz" yanıtını almıştır.[75]

İkinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında yaşanan olaylar, Türkiye'nin iç politika hayatını derinden etkilemiştir. 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık davası, *Tan* gazetesi baskını, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının tasfiye edilmesi ve Sabahattin Ali'nin ölümü, çok partili hayata geçen Türkiye'nin önemli politik olayları olarak tarihte yerini almıştır.

2. 1940'lı Yıllarda Politik Hayat

Türkiye'nin savaş sonrası yalnız kalması ve ardından gelen Sovyet tehdidi, Türk iç siyasetinde kendisine yeni kahramanlar yaratmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tek-Parti yönetimi altında farklı grupları içinde barındırması, parti içinde derin çekişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Hasan Ali Yücel ve Şükrü Saraçoğlu gibi isimlerin aralarında yaşadıkları derin çekişmeler[76], siyaset arenasında yaşananların sivil hayatı etkilemesine yol açmıştır. Yücel ve Saraçoğlu'nun politik görüşleri arasındaki fark, düşünce dünyasında da benzer şekilde konumlanmayı

---

[75] Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, s.205
[76] Niyazi Berkes, *a.g.e.*, ss.155-156.

sağlamıştır. Bu sayede, Türkiye'de var olan ve Soğuk Savaş'la birlikte artan anti-Sovyet tutumunun anti-komünist tutuma dönüşmesinin temellerini atılmıştır. Nihal Atsız ve Sabahattin Ali arasında meydana gelen tartışma, Türkiye'de iki düşünce akımının birbirleri arasındaki çekişmenin ilk duvarlarını örmüştür. Fakat unutulmaması gereken husus, Tek-Parti yönetimi içerisinde var olan ikili çekişmelerin buna zemin hazırlamasıdır. Saraçoğlu ile Yücel arasındaki çekişme, düşünce hayatında Ali ve Atsız davasıyla hayat bulmuş ve devam etmiştir.

1944 Türkçülük-Turancılık Davası, 1945 *Tan* gazetesi ve matbaasının basılması, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının vatan hainliği ile suçlanması yanında üniversiteden atılmaları ve Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, çok partili hayata geçen Türkiye'nin yaşadığı önemli olaylardır. Bu bölümde olayların incelenmesindeki asıl neden kahramanların sağ ve sol çatışmalarının taraflarını oluşturmuş olmalarıdır. Başlık altında 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık davasının incelenmesinin nedeni, çalışmanın ana konusunu oluşturan Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni kuran kadroların olaylar sonrasında ün kazanmasıdır. 1948 yılında Zonguldak'ta kurulan derneğin yöneticileri arasında Nejdet Sançar bulunmaktadır ayrıca kendisi 3 Mayıs 1944 davasının sanıklarındandır. 1956 ve 1963'te kurulan derneklerde aktif olarak yer alan İlhan Egemen Darendelioğlu, 3 Mayıs 1944 soruşturmalarında, Nihal Atsız ve diğer Türkçüler ile ilişki kurduğu gerekçesiyle polis tarafından gözaltına alınmıştır.

Tan gazetesi baskını, Ankara Üniversitesi hocalarının işten atılmaları ve *Markopaşa*'nın kapatılması sonrasında Sabahattin Ali'nin öldürülmesi Soğuk Savaşa giren Türkiye'de anti-komünizmin oluşumu ve yükselişini görebilmek açısından önemlidir. Tüm bunları değerlendirdiğimizde, çalışmamızın devamında ilk olarak 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık Davası ardından *Tan* gazetesi ve matbaasının basılmasını ve en son olarak ise Ankara Üniversitesi hocalarının işten atılması ve *Markopaşa*'nın kapatılıp Sabahattin Ali'nin öldürülmesi incelenecektir.

2.1. 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık Davası

İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın savaşı kaybetmesi neticesinde, faşizm ideolojisi, dünya kamuoyu tarafından nefretle anılmaya başlanmıştır. Türkiye'de, bu dönemde aşırı sağ grupların en önemlisi olan Türkçülük hareketini istenmeyen grup olarak ilan etmiştir. İnönü'nün 19 Mayıs törenlerinde yaptığı konuşma ile başlattığı tasfiye hareketini, dönemin gazetecileri ve entelektüelleri de

yazılarıyla desteklemiştir. İlgili dönemde, Türkçü-Turancılar ülkeyi bölmek ve parçalamak isteyen yabancı güçlerin maşası olarak hareket eden aşırı gruplar olarak gösterilmiştir.[77] Tanıl Bora'ya göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Türkiye, Atsız ve arkadaşlarını yargılayarak faşizm tecrübesi ile hesaplaşmıştır. Fakat bu sınırlı kalmış ve sanıklar dava sonunda beraat etmiştir.[78]

Bulundukları dönemde, Nihal Atsız, Nejdet Sançar, Zeki Velidi Togan ve Alparslan Türkeş gibi isimlerin aralarında olduğu yirmi üç kişi gizli örgüt kurma ve hükümeti yıkma suçlarıyla mahkeme karşısına çıkartılmıştır. Tarihe Türkçülük ve Turancılık Davası olarak geçen bu olay, Türk siyasi tarihinde yaşanan önemli kırılma olaylarındandır. Sabahattin Ali ve Nihal Atsız arasında başlayan hakaret davasının devamı olarak ortaya çıkan dava, Türkiye'deki sağ ve sol düşünce içerisindeki grupların çatışmalarının ve anti-komünist düşüncenin oluşumunun temel taşlarındandır, Atsız'ın ifadesiyle, bu dava "İki şahsın değil iki inancın kapışmasıdır".[79]

Tanıl Bora'ya göre, 3 Mayıs 1944'te Ali ve Atsız arasındaki dava nedeniyle yapılan gösterilere katılımın yüksek ve etkili olması, Tek-Parti yönetimini rahatsız etmiştir.[80] Başbakanlık koltuğuna 9 Temmuz 1942'de Şükrü Saraçoğlu'nun atanması ve "Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız " gibi şoven sözlerin söylenmesi, o dönemde Türkçü düşünceyi benimseyen Nihal Atsız ve çevresine cesaret vermiştir. Türkiye'de solun yükseldiğini ve devletin çeşitli mevkiler içerisinde kadro aldığını düşünen Nihal Atsız, bu konuda Türk milliyetçileri olarak yaşadıkları tedirginliği başbakana hitaben *Orhun* dergisinin 15. Sayısında "Başvekil Şükrü Saraçoğlu'na Açık Mektup" başlıklı makale ile yaşadıkları tedirginliği aktarmıştır. 1 Mart 1944'te yayınlanan makalede yer alan aşağıdaki kısımlar, Türkiye'de sol ve sağ düşünce grupları arasındaki kavgayı anlama açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

> "Sayın Başvekil!
> İşte Türkçülüğün hâkim olduğu bir Türk ülkesinde böyle bir olay oluyor.
> İşin en kötü ciheti de bu nümayişi yapanların hem üniversiteli, hele birçoğunun devlet parasıyla talebe yurtlarında okuyan talebeler oluşudur.

---

77 Tanıl Bora, "Türkiye'de Faşist İdeoloji", s.356.
78 *a.g.e.*, s.356.
79 İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, s.124.
80 Tanıl Bora, *Cereyanlar a.g.e.*, s.284.

Demek ki devlet bilmeden koynunda yılan besliyor. Kızıl gözlü, sinsi ve zehirli yılanlar. Bu yılanlar yarın birer doktor olup yurt köşelerinde vazife alacak, vatanı arkadan vuracaklar, bekledikleri kızıl sabahı Türkiye'ye getirecek olan yabancı ordulara ajanlık edeceklerdir. (…)Bu nümayişi yapanların arasında, Almanya'ya tahsile gönderilerek komünistlik yaptığı için talebe müfettişi tarafından geri alınan, fakat bazı, mebus amcalar sayesinde Ankara Üniversitesine doçent olarak giren bir komünistin iki kardeşinin bulunması da bilmem ki ibretle bakılmaya değmez mi? (…) Yükseköğretimde bu hastalık daha çok artıyor. Arasına gayrı memnunları, gayrı Türkleri de alarak büyüyor. Yalnız mahrem ve samimî düşünce halinde kalmayarak hareket haline geçiyor. Boy boy dergileri çıkıyor. Bu dergilerde aynı teranelerle ahlâka, vatan ve şeref duygusuna, millet hakikatine saldırıyor."[81]

Nihal Atsız'ın yazdığı bu açık mektup, dönemin önemli isimlerini hedefe koyduğu bir yazıdır. Pertev Naili Boratav, ikinci mektupta yer alacak Hasan Ali Yücel ve Sabahattin Ali bu isimlerden bazılarıdır. Atsız, Türkiye'de gizli sol örgütlenmelerin oluştuğunu, devletin koynunda yılanlar beslediğini ve yılanların ajanlık yaptıklarını söylemektedir. Ayrıca bu ajanların dış güçlerin Türkiye'ye müdahale etmesi için çalıştıklarını iddia etmiştir. Atsız, başbakana hitaben yazdığı açık mektup sonrası gelen olumlu tepkilerin ardından *Orhun*'un Nisan ayı sayısında "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye" başlıklı ikinci bir açık mektup yayınlar. Yazılan ikinci mektup, birincisine nazaran daha sert ve açık şekilde isim verilerek yazılmıştır. Dönemin atmosferine bakıldığında, birinci mektupta gelen olumlu tepkiler ikinci mektubun yazılmasını teşvik etmiş ve Atsız'ın ikinci mektupta daha sert bir üslup takınmasını sağlamıştır. Hasan Ali Yücel ve Sabahattin Ali'yi temel hedefe alarak dönemdeki birçok isim ve grubu tenkit eden yazısının aşağıdaki kısımları önemlidir.

"Sayın Başvekil,

Orhun'un Mart sayısında size hitaben yazdığım açık mektup Türkçü çevrelerde çok iyi karşılandı. Yurdun türlü bölgelerinden aldığım mektuplarla telgraflar büyük bir efkârı umumiyeye tercüman olduğumu bana anlattı. Size gelince bunu sizin de iyi karşıladığınızı biliyorum.

[81] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, ss.106-109.

Orhun’u okuduğunuz zaman hiç bir şey söylememiş, yalnız acı acı, gülümsemiş olsanız bile yine iyi, karşılamış olduğunuza inanırım. Çünkü ben o, acı gülümseyişin mânasını anlarım. Çünkü gönlünüzün bizimle birlikte çarptığına yurt meselelerini tıpkı bizim gibi düşündüğünüze inancımız vardır. (…)Orhun’un resmî makamlar tarafından tamamen normal karşılanması da Türkiye’de yazı hürriyeti olduğunu göstermek, hükümetin samimî Türkçülüğünü belirtmek bakımından çok iyi oldu. Çünkü her bakımdan su katılmamış Türk olan Orhun, bir Türk ülkesinde, bir Türk Hükümeti tarafından kapatılamazdı. Sayın Başvekil: Bizim anayasamıza göre komünizm Türkiye’de yasaktır ve devletimiz milliyetçi bir devlettir. Türk ırkının hususî yapısına, ahlâkî ve millî temayüllerine aykırı elan komünizmi Türkiye’ye sokmak isteyenler millet bakımından soysuz ve namert oldukları gibi kanun nazarında da haindirler. Hiç bir millet kendi millî yapısına düşman saydığı fikirleri kendi ülkesinde yaşatmaz. (…)Sayın Başvekil! Sözü çok uzatmamak için bu ikinci mektubumda maarif sahasına girmiş olan komünistlerden bahsetmekle iktifa edeceğim. Bunlar, vatan düşmanlarına karşı pek kayıtsız davranan Maarif Vekâletinin gafletinden faydalanarak mühim yerlere geçmişler ve oradan zehirlerini saçmaya başlamışlardır. (…)1 — Bugün Maarif Vekâletine bağlı. Dil Kurumu âzâsından ve Ankara’daki Devlet Konservatuvar öğretmenlerinden bir Sabahattin Ali vardır. Hemen hemen bütün kendisini tanıyanların komünistliğini bildiği Sabahattin Ali 1931 yıllarında Konya'da 14 ay hapse mahkûm edilmişti. (…) 2 — Bugün Ankara’daki Dil Fakültesinde folklor doçenti olan bir Pertev Naili Boratav vardı... Nasıl bir komünist olduğunu bilhassa ben çok iyi bilirim. 1936 da Maarif Vekâleti tarafından Asur ve Sümer dillerini öğrenmek için Almanya'ya gönderilmişti. Fakat daha Türkiye’de iken başladığı komünistliği orada azıttığı için arkadaşları Ziya Karamuk {şimdi Samsun Lisesi Müdürü), Fazıl Yinal (şimdi Ankara'da arşiv mütehassısı) ve Şükrü Güllüoğlu (şimdi İstanbul’da ticaretle meşgul), tarafından kendisine ihtar yapılmış, aldırmayınca resmen şikâyet edilmiş ve Maarif Vekâleti tarafından gönderilen müfettiş Reşat Şemsettin (şimdi mebus) tarafından suçu sâbit görülerek derhal Türkiye'ye döndürülmüştür. Pertev Naili 6 yıl tahsil ettikten sonra doçent olacaktı. Fakat komünizmin faziletine bakınız ki, yarıda kalan iki yıllık bir tahsilden sonra Türkiye’ye dönünce ilk önce Maarif Vekâletinde bir ambar memuru tâyin edilmişken bazı mebusların

araya girmesiyle folklor doçentliğine getirildi ve dört yıl kazanmış oldu. (…)3 — Bugün İstanbul Üniversitesinin Pedagoji Enstitüsü'nün başında bir Profesör Sadrettin Celâl vardır. Türkiye'de bu kürsüye lâyık birçok kimseler varken onun buraya getirilmesinin sebebi sırf Maarif Vekili ile arasındaki şahsî dostluktur. (…) 4 — Bugün Ankara'daki Dil Kurumu'nun âzârından ve geçen devrenin mebuslarından (Evet sayın Başvekil! Partinizin mebuslarından) bir Ahmet Cevat vardır. Türkçeyi tıpkı İstanbul Rumları şivesiyle konuşan bu dilci de 1920 yıllarında Rusya'ya kaçmış ve orada «Türk Komünist Fırkası Merkezi Komitesi'nin Haricî Bürosu» âzâsı olmuştur. Trabzon'da 1921'de halk tarafından linç edilen 16 komünist hakkında Rus komünistlerinden Pavloviç'e yazdığı mektubu, Orhun'un 20 Şubat 1934 tarihli dördüncü sayısında neşretmiştim. (…)Millî Şef'e karşı o hezeyanları yazmış olan vatan haini başta olmak üzere bütün bu saydığım komünistleri hâlâ mühim vazifeler de tutmak bu bağlılıkla tezat teşkil eder."[82]

Nihal Atsız'ın başbakan Şükrü Saraçoğlu'na hitaben yazdığı iki açık mektup, dönem içerisinde Türkçü çevrelerde büyük yankı uyandırmıştır. Atsız, ikinci makalesinde yine birincisinde olduğu gibi sol görüşlü olarak bilinen isimleri hedefine almıştır. Ayrıca Atsız, bu isimlerin derin ve gizli işler yaparak devleti yok etmek istediklerini iddia etmiştir. Atsız'ın makalelerini Saraçoğlu'na ithaf etmesi, kesinlikle bir tesadüf değildir. Dönemin resmi ideolojisine uygun ve Türkçülük düşüncesini benimseyen bir ismin başbakanlık makamına getirilmesi, o yıllarda Türkçüleri sevindirmiş ve cesaretlendirmiştir.[83] Türkçü düşüncede bir ismin başbakanlık makamına gelmesi, düşman görülen sosyalist/komünist olarak nitelendirilen Türkiye'deki sol grupların hedefe koyulmasını hızlandırmıştır. Atsız'ın Sabahattin Ali'yi hedef alan makalesi sonrasında, Ali, Atsız'a 26 Nisan 1944'de hakaret davası açmıştır.[84] Türk siyasi hayatında anti-komünizm düşüncesi için kırılma yaşatan hakaret davası bu olayların en önemlilerindendir ve Türkçü gruplarda yeni isimlerin tanınmasını da sağlamıştır. İlhan Darendelioğlu, Nejdet Sançar, Fethi Tevetoğlu ve İhsan Koloğlu bu dava sayesinde camialarında tanınmıştır. Ayrıca bu dava ile birlikte,

[82] *a.g.e.*, ss.109-122.
[83] http://www.nihal-atsiz.com/yazi/orhun-dergisi-1-nisan-1944.html Erişim Tarihi: 14.06.2017.
[84] Rıfat Bali, *Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü*, s.67. "Açık mektub dan çıkan dava", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1944, s.1.

daha önce dergi ve gazeteler aracılığı ile mücadele halinde olan kişi ve gruplar, tartışmalarını mahkeme kürsülerine taşımıştır.

26 Nisan 1944'te Ankara'da başlayan dava, Türk siyasal hayatı açısından önemlidir. Mahkeme karşısında, Ali, kendisine "vatan haini" dediği için Atsız'dan şikâyetçi olduğunu söylemiştir. Atsız'ın savunmasından yola çıkarsak, bu dava Türkçülerin sembol ismi Atsız ile ilerici aydın düşüncenin sembol ismi Sabahattin Ali'yi karşı karşıya getirmiştir. Türkiye'de anti-komünist düşüncenin temellerini atan ve daha sonra kurumsallaşarak Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin kurulmasına öncülük edecek olan Türkçülerin bu dava ile Türkiye'de sol düşünce gruplarına karşı takındıkları tavır, gelecekte kurgulayacakları oluşumlara temel oluşturmuştur.

Mahkeme, davalı ve davacıyı dinledikten sonra, mahkemeyi 3 Mayıs 1944 tarihine ertelemiştir. Mahkemenin başladığı ve tatil edildiği 3 Mayıs 1944 gününe kadar Türk milliyetçisi gençler Ankara'da çeşitli gösteriler düzenlemiştir. Nihal Atsız'a destek için gerçekleştirilen gösterilerde, komünizm ve Türkiye'deki sol düşünce akımları ve grupları aleyhine protestolar gerçekleştirilmiştir. Düzenlenen gösteriler, Türkiye'nin alıştığı ortamdan farklı şekilde büyümüş ve kitleselleşmiştir. Tek-Parti yönetimi, artan tepki ve gösterilere karşı daha sonra tarihe 3 Mayıs Türkçülük Günü olarak geçecek Türkçülük-Turancılık Davası'nı başlatmıştır. Atsız ve Ali arasındaki dava sonucunda, Nihal Atsız hakaret ve onur kırıcılıktan hapis ve para cezasına çarptırılmıştır.[85]

9 Mayıs 1944'te, mahkeme kararı sonrasında, Atsız kaldığı otelde tevkif edilmiştir. Atsız'dan sonra kardeşi Nejdet Sançar, Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan, Fethi Tevetoğlu ve diğer isimler[*] de polis tarafından gözaltına alınmıştır. Atsız ve diğer isimlerin polis tarafından gözaltına alınmaları sonrasında 18 Mayıs 1944'te resmi tebliğ yayınlanmıştır. Gazetelerde yayınlanan tebliğ devletin olaya bakışını göstermektedir ve şu şekildedir:

---

[85] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, s.128.

[*] Şüpheli olarak gözaltına alınan isimler şu şekildedir; Zeki Velidi Togan, Hasan Ferit Cansever, Nihal Atsız, Hüseyin Namık Orkun, Nejdet Sançar, Dr. Fethi Tevetoğlu, Alparslan Türkeş, Reha Oğuz Türkkan, İsmet Rasın Tümtürk, Cihad Savaşfer, Muzaffer Eriş, Zeki Özgür (Sofuoğlu), Hikmet Tanyu, Said Bilgi, Cemal Oğuz Öcal, Cebbar Şenel, Hamza Sadi Özbek, Nurullah Barıman, Fehiman Altan, Fazıl Hisarcıklı, Saim Bayrak, Yusuf Kadıgil.

" ANKARA, 18 (A.A.) — Resmî tebliğ:

Son günlerde hükümetçe kapatılan Orhun mecmuası sahibi Nihal Atsız ile Konservatuvar öğretmenlerinden Sabahattin Alinin, Ankara'da görülen muhakemesi sırasında Nihal Atsız lehine yapılan taşkınlıklar dolayısıyla nezaret altına alınmaları zarureti hasıl olan bazı kimseler nezdinde çıkan evrakın verdiği şüphe üzerine Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkân ve Zeki Velidi ile Doktor Haşan Ferit Cansever'in İstanbul'da bulunan evlerinde ve daha bazı yakın arkadaşları nezdinde İstanbul Örfi İdare Komutanlığınca aramalar yapılmış ve elde edilen vesikalar tetkik edilmiştir. Bu vesikaların tetkikinden elde edilen netice ve kanaate göre teşkilâtı esasiye kanunumuzun tespit ettiği esaslara aykırı olarak ırkçılık ve Turancılık gayeleri güden ve son zamanlarda faaliyetlerini arttırdıkları, bu yolda tertibat aldıkları ve anlaşmalar imzaladıkları görülen bu kimselerin teşkilâtı esasiye kanun ile müesses bugünkü rejimimize ve vatandaşlarımızın hakikî milliyetçilik hislerine aykırı umdeleri ve bu umdelere varmak için gizli cemiyetler, faaliyet programları teşkilât ve propaganda şifre ve parolaları vardır. Bunlar memleketin muhtelif mıntıkalarında ve bilhassa her çeşit terbiye müesseselerinde masum gençlerin milliyetçilik ve vatanseverlik duygularını istismar ederek genç nesil arasında kendilerine taraftar toplamak ve bu suretle hedeflerine ulaşmak için devamlı ve sistemli bir faaliyet sarf etmekte zararlı ideolojilerini tahakkuk ettirmek yolunda çalışmaktadır. Bu mahiyetteki faaliyet, teşkilâtı esasiye kanunumuza aykırı ve Türk Ceza kanunumuza göre suç vasıflarını haiz olduğundan failleri hakkında salâhiyeti adlî merciler tarafından kanunî takibat yapılmak üzere işe el konulmuştur."[86]

Nihal Atsız, devleti Sabahattin Ali ve bahsettiği diğer yıkıcı unsurlardan korumak isterken, korumak istediği devlet tarafından tevkif edilmiştir. Gizli cemiyet kurma ve hükümeti yıkma suçlamasıyla gözaltına alınan Atsız ve diğer Türk milliyetçileri "vatana ihanet" ile suçlanmıştır.[87] Gözaltılar ve resmi tebliğin gazetelerde yer almasının ardından, Türk aydınlarının olaya ilişkin görüşleri gazete köşelerinde yer almıştır. Türk fikir adamlarının olaya bakışı, genelde devletin perspektifine yakındır. Olayları doğru ve hatta gecikmiş kararlar olarak yorumlayan

---

[86] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.130. "Resmi Tebliğ", *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1944, s.1.
[87] "Şehrimizde Meydana Çıkarılan Gizli Cemiyet", *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1944, s.1.

yazılar, dönemin gazeteleri içerisinde sıkça rastlanmıştır. Örneğin, 9 Mayıs 1944'te *Tanin* gazetesi, manşetten Falih Rıfkı Atay'ın *Ulus*'ta yayınlanan makalesini okuyucuları ile paylaşır. Falih Rıfkı'nın "Türkiye'yi İçinden Dağıtıp Tahrip Etmek İçin Gökten Bir Bela Ismarlansa, Irkçılıktan Beteri Türkiye'ye İnemez" başlıklı makalesi, Türkçü-Turancı suçlaması ile gerçekleştirilen tutuklamaların haklılığını savunmaktadır.[88] *Ulus*'un Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olduğunu düşünürsek, Falih Rıfkı'nın *Ulus*'ta değindiği noktaların aynı zamanda İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin görüşlerini yansıttığını söyleyebiliriz. *Son Posta*'nın 19 Mayıs 1944 günü yayınlanan manşetinde ise, ırkçı ve Turancıların evlerinde yapılan aramalarda Teşkilat-ı Esasi'ye (anayasaya) aykırı evrakların bulunduğu ve bunların devleti tehdit edici nitelikte olduğu aktarılmıştır.[89]

Mahkeme süreci başlamadan önce Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs kutlamaları münasebetiyle gerçekleştirdiği konuşmasında geniş biçimde Türkçü-Turancıların gözaltına alınmalarına yer vermesi, İsmet İnönü'nün davanın gelişim seyrine yaptığı etkiyi görmek açısından önemlidir. İsmet İnönü, konuşmasında, "Milli politikamız memleket dışına sergüzeşt aramak zihniyetinden uzaktır", "Türk milliyetçisiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensiplerinin düşmanıyız. Memleketimizde politika garezleri için uydurulan ırkçılık önderlerinin çok acıklı faciaları hatırlarımızda canlıdır." sözlerine yer vermiştir.[90] İnönü, ayrıca Atsız'ın makalelerinde eleştirdiği Hasan Ali Yücel'in çalışmalarını aynı konuşmada övmüştür. İnönü, Atsız'ın makalelerinde hedefine aldığı tüm isimlere gerek direkt, gerekse dolaylı şekilde destek vermiş ve arkalarında durmuştur. İnönü'nün bu tutumu, tahkikat sürecinde de etkisini hissettirmiştir.

Gerçekleşen gözaltılar sonrasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün konuşmasının da etkisiyle şekillenen tahkikat süreci sonrasında mahkeme safhasına gelinmiştir. Mahkeme sürecine gelene kadar Sansaryan Han olarak bilinen ve eski Emniyet Müdürlüğü'nün bulunduğu binada, "tabutluk" adı verilen hücrelere yerleştirilen Türkçülerin bir kısmına burada işkenceler yapılmıştır.[91] Mahkeme sürecine gelindiğinde, sanıkları savunma görevini daha sonra Demokrat Parti İstanbul

[88] "Irkçılık Masalı", *Tanin,* 9 Mayıs 1944, s.1.
[89] "Irkçı ve Turancılar Hakkında Kanuni Takibat Başladı", *Son Posta,* 19 Mayıs 1944, ss.1-3.
[90] "Milli Şefin Tarihi Nutku", *Cumhuriyet* 20 Mayıs 1944, s.1.
[91] Tanıl Bora, *Cereyanlar a.g.e.,* s.285.

İl Başkanı olacak olan Prof. Kenan Öner üstlenmiştir.[92] Mahkeme, sanıkları vatana ihanet, gizli teşkilat kurma ve hükümeti devirme suçlamalarıyla yargılamıştır. Tüm sanıkların dinlenildiği dava, Nisan 1947'de beraat ile sonuçlanmıştır. Mahkemenin karar metni, 187 sayfa tutmuştur. Karar metninde, Hâkim Albay Şevki Mutlugil'in davanın tarafları hakkındaki yorumu İnönü ve onu destekleyen gazetecilerden farklıdır. Mutlugil, dava sırasında gerçekleşen gösterileri "milli bir ideolojinin, milli olmayan bir ideoloji karşısındaki tutumu" olarak görmüştür.[93] Mahkemenin beraat kararı vermesi sonrasında Türkçülük-Turancılık devleti yıkmaya çalışan zararlı bir ideolojiden, milli bir ideolojiye dönüşmüştür. Bu sürede, sol düşüncede olmak mahkeme heyeti tarafından milli olmayan zararlı bir ideoloji haline gelmiştir.

Mahkemenin yayınlanan karar metninden görüldüğü üzere, 3 Mayıs 1944'te Sabahattin Ali ve Nihal Atsız arasındaki dava sonucu gerçekleştirilen gösterilerin meşruluğunu savunan mahkeme heyeti, davacı Sabahattin Ali'yi dolaylı şekilde komünist organizasyonun parçası olarak görmektedir. Mahkeme heyetinin yayınladığı rapora göre, devlet içerisinde farklı grupların çatışma içinde oldukları açıktır. İsmet İnönü ve diğer siyasilerin zararlı olarak gördüğü Türkçü-Turancı hareket, mahkeme heyeti tarafından milli bir ideolojinin temsilcileri olarak görülmüştür. Aynı dönemde Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreteri Memduh Şevket Esendal, İsmet İnönü'ye giderek tutuklama kararlarında ısrar edilecekse kendisinin de milliyetçi olduğunu ve bu gerekçeyle tutuklanmasını talep etmiştir.[94]

Şükrü Saraçoğlu ve Memduh Şevket Esendal'ın Tek-Parti Cumhuriyet Halk Partisi'nde güç elde etmeleri, Türkiye'de sağ düşüncenin etkinlik kazanmasını sağlamıştır. Memduh Şevket Esendal'ın Halk Evleri'nde yaptığı konuşmalarında her daim Batı medeniyetinin çöktüğü yönündeki telkinleri ve keşfettiği sağ görüşlü gençleri siyaset sahnesine getirmesi, Tek-Parti Cumhuriyetin Halk Partisi'nde sağ görüşlü grupların önemli görevlere getirildiğini açıkça göstermektedir. Niyazi Berkes, Esendal'ın Cumhuriyet Halk Partisi'ne kazandırmaya çalıştığı gençlere "memleket çocukları" demiştir. Berkes'e göre, bu çocuklar ırkçı-Turancı düşünceyi benimsemiştir.[95] Memduh Şevket Esandal'ın etrafına topladığı gençleri meclise sokması, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde sağ görüşlü isimlerin siyasette etkili

92 İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, s.139.
93 *a.g.e.*, s.157.
94 Yüksel Taşkın, "Anti-Komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm", s.624.
95 Niyazi Berkes, *Unutulan Yıllar*, s.280.

olmalarını sağlamıştır. Necip Fazıl Kısakürek, Esandal'ın milletvekili yapmaya çalıştığı gençler arasındadır. Fakat İsmet İnönü adı iki kez seçim listesine yazılan Necip Fazıl'ı listeden çıkartmıştır.[96] Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde yer alan Anadolucu milliyetçilerin baş temsilciliğini Reşat Şemsettin Sirer yapmıştır. Sirer'e göre, Cumhuriyet Halk Partisi, memleketteki tüm fikirleri Tek-Parti çatısı altında toplayarak "milli cepheyi" oluşturmuştur.[97] Samet Ağaoğlu, Memduh Şevket Esendal'ın kendisine bir görüşmede milletvekili olmayı ve meclise girmeyi teklif ettiğini aktarır. Ağaoğlu'na göre, Memduh Şevket Esendal parti içerisinde yaşanan sorunların çözümü olarak bu gençlerin siyasete girmesinin gerekliliğini savunuyor ve partide kadrolaşmaya çalışıyordu.[98] Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde sağ görüşlü isimlerin iktidar alanlarını genişletmesi, İsmet İnönü tarafından hoş karşılanmamıştır. Sağın artan gücünü azaltmak için, İnönü Türkçülük-Turancılık davasında milliyetçiler aleyhine davaya destek olmuştur. Saraçoğlu ve Yücel arasında cereyan eden bu gerilimde, İnönü, Yücel'e destek vermiştir.[99]

2.2. *Görüşler* Mecmuası, *Tan* Gazetesi Baskını ve İnsan Hakları Derneği

Tan gazetesi, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda ortaya koyduğu yayınlar ile İkinci Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında çok partili hayata geçişe hazırlanan Türkiye'de derin izler bırakmıştır. Zekeriya Sertel'in girişimleri ve Ahmet Emin Yalman gibi isimlerin sermaye koymasıyla İş Bankası'ndan satın alınan gazete, 1935-1945 yılları arasında dönemin önemli sol düşünürlerini içinde barındırmıştır.[100] Gazetenin ilk yayın kadrosu, Zekeriya Sertel, Refik Halit Karay, Burhan Felek, Fikret Adil ve Eşref Şefik gibi isimlerden oluşmuştur.[101] Daha sonraki süreçlerde yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle, Burhan Felek, Refik Halit Karay ve Fikret Adil yazar kadrosundan ayrılmıştır. Ayrılanların yerine, Naci Sadullah Daniş, Esat Adil Müstecanaplıoğlu (Türkiye Sosyalist Partisi Kurucusu), ve Sabiha Sertel geçmiştir.[102]

İkinci Dünya Savaşı'nın tüm dünyayı etkilediği dönemde Türkiye'deki etkin gruplar da Alman Nasyonal-Sosyalizmi ve İtalyan faşizmi gibi sağ düşünce

---

96 Necip Fazıl Kısakürek, *Benim Gözümde Menderes*, ss.26-27.
97 Metin Çınar, *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat*, s.251.
98 Samet Ağaoğlu, *Babamın Arkadaşları*, ss.134-135.
99 Niyazi Berkes, a.g.e., s.289.
100 Zekeriya Sertel, *a.g.e.,* ss.193-194.
101 *a.g.e.,* ss.194-196.
102 *a.g.e.,* s.196.

akımlarından etkilenmiştir. Türkiye'de bu ideolojilerden etkilenen isimlerin karşısında duran en önemli isimler Zekeriya ve Sabiha Sertel çiftidir.[103] Zekeriya ve Sabiha Sertel çifti, İkinci Dünya Savaşı döneminde Alman Nazizm'i ve İtalyan Faşizmi etkisinde kalan dönemin gazeteci ve entelektüellerine karşı takındıkları muhalif tavır ve Sovyetler Birliği yanlısı yazılarıyla, devrin sol entelektüelleri içerisinde en tanınmış olanlarıdır. Serteller, başta Nadir Nadi ve diğer radikal sağ görüşlü isimlere karşı giriştikleri muhalefet ile Türkiye'deki radikal sağ düşüncenin hedefi haline gelmiştir.

Tek-Parti döneminde birçok grubun baskı altına alınmış olması, sağ ve sol cenahların Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı olmalarına sebep olmuştur. *Tan* gazetesi de, o dönem Tek-Parti yönetimine karşı gösterdiği eleştirel ve muhalif tutumu neticesinde Türkiye'de büyük okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Sabiha Sertel'in *Cumhuriyet* gazetesinden Nadir Nadi ile girdiği tartışmalar, o dönemdeki sağ ve sol düşüncenin aralarında oluşmuş olan kutuplaşmayı görme açısından önemlidir. Ayrıca bu tartışmalar, daha sonraki yıllarda yükselecek ve aynı zamanda kurumsallaşacak olan anti-komünizm düşüncesinin temellerinden birisini oluşturmuştur. Nadir Nadi, 29 Mayıs 1945'te "Vay Faşist Vay" başlıklı bir makale yayınlamıştır. Nadi, bu makalesinde faşizmin ve Nazizm hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Nadi'ye göre, faşizm ve Nazizm dönemin anarşisine karşı ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerde ortaya çıkan açlık ve sefalet, ülkede grevlerin ve isyanların başlamasına neden olmuştur. Bu isyan ve grevler, yönetim mekanizmasını işlemez hale getirmiştir. Bütün bu sorunların ardından iktidara gelen faşizm ve Nazizm yanlısı yönetimlerse, yönettikleri ülkelerde başta iyi bir imaj çizmişler ve başarılı olmuşlardır. Nadi, bu yönetimlerin işsizlik ve açlık gibi sorunları çözmesi sayesinde iktidarlarını perçinlediklerinden bahseder. Nadi, bu iki ideoloji arasında benzerlikler bulunmasına rağmen, ortak bir noktalarının olmadığı aktarır. İtalya ve Almanya'nın yenilmesine rağmen, bu devletlerin ürettikleri ideolojinin hala tehlikeli olarak görülmesini anlamsız bulmuştur. Nadi, bir takım çevrelerin hala kendilerine faşist dediklerini aktarır ve bu söylemleri yapanların kime hizmet ettiklerini sorgular.[104] Nadi'nin makalesine cevap olarak, Sabiha Sertel, 1 Haziran 1945'te "Vay Faşist Vay!" başlıklı bir makale kaleme almıştır. Sabiha Sertel, Nadi'nin yazdığı makalede faşizmi ve Nazizm'i övdüğünü iddia etmiştir. Sertel, Nadir'in söylemine atıf yaparak şu şekilde eleştirmiştir: "Meğer bu Nazizm ne

[103] Levent Cantek, "Tan Gazetesi ve Sabiha Sertel", s.852.
[104] Nadir Nadi, "Vay Faşist Vay", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1945, s.1.

mükemmel bir rejimmiş… Ah şu Hitler yok mu? Ne diye harp açtı. Sonra mağlup oldu da bu mükemmel rejimin ortadan kalkmasına sebep oldu? Bu şefler ne oldum delisi olmasaydılar işler ne güzel tıkırında gidiyordu.”. Sertel'e göre, Nadir Nadi, bu ideolojilerin kötü olmadığını ve sadece yönetenler tarafından kötü idare edildiğini düşünmektedir. Sertel, makalesine, “Çekoslovakya işgal edildiğinde el çırpan kişi, bugün faşizm ve Nazizm'i eleştirmektedir” diye eklemiştir.[105] Sabiha Sertel, Nadir Nadi ile girdiği bir diğer tartışmada, ‘‘bir insanın komünist olması suç değil fakat faşist olması suçtur” demiştir.[106]

Zekeriya Sertel, Türkiye'nin savaş sırasında Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin geliştirmesi gerektiğini savunmuştur. Sabiha Sertel de eşi gibi Sovyetler Birliği ve onun düşünce sisteminin Türkiye'nin düşmanı olmadığı yönünde yazılar kaleme almıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası Stalin'in Türkiye'den toprak talebinde bulunması işleri değiştirmiştir. Artık Sovyetler Türkiye'den toprak talep eden düşman bir ülkedir; bu koşullarda açık şekilde Sovyet dostluğundan bahsetmek kamuoyunda itibar kaybetmek demektir.[107] Sovyetlerin toprak talebi, yazılarında açıkça Sovyet dostluğunu öven Sertellerin sağ düşünürlerin yazılarında “vatan haini” ve “komünist” ilan edilmelerini kolaylaştırmıştır.

Demokrat Parti'nin kuruluşu ve geliştirilmesi evresinde Sertellerin önemli katkıları olmuştur. Sabiha Sertel'in tavsiyesiyle, partinin görüşlerini topluma duyurabilmesi için 30 Kasım 1945'te *Görüşler* adıyla bir dergi yayınlanmıştır. Derginin yazar kadrosunda, Sabiha ve Zekeriya Sertel haricinde, Tevfik Rüştü Aras ve Adnan Menderes yer alacaktır.[108] Ancak, dergi tanıtımında Adnan Menderes, Tevfik Rüştü Aras ve Celal Bayar'ın adının geçmesi çeşitli tepkiler toplamıştır, partinin kurucuları bu tepkileri daha fazla üzerlerine çekmemek için dergide yazı yazma fikrinden vazgeçmiştir.[109] Bu vazgeçişin en önemli sebebi, Serteller, Mehmet Ali Aybar, Sabahattin Ali gibi dönemin tanınmış solcuları ile Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Tevfik Rüştü Aras gibi isimlerin yan yana gelmiş olmasıdır. Birlikteliğin yaratmış olduğu etki Bayar ve diğerleri için olumsuz nitelik

[105] Sabiha Sertel, “Vay Faşist Vay”, *Tan,* 1 Haziran 1945, s.1.
[106] *a.g.e.,* s.854.
[107] Zekeriya Sertel, *a.g.e.,* ss.227-229.
[108] *a.g.e.,* ss.235-237.
[109] Tanıl bora, Kerem Ünüvar, “ Ellili Yıllarda Türkiye'de Siyasi Düşünce Hayatı”, s.171.

taşımıştır. Ayrıca, 4 Aralık 1945'te *Tan* matbaasının basılması sonrasında artan tepkileri üzerlerine çekmek istememeleri bu durumda etkili olmuştur.[110]

4 Aralık 1945'te *Tan* matbaasının milliyetçi gençler tarafından basılması, Türkiye'de sol düşünce akımında büyük bir kırılma yaratmıştır. 1940'lı yılların ikinci yarısında sol düşüncenin en önemli temsil yeri *Tan* gazetesidir ve gazeteyi önemli kılan, dönemin önemli radikal sağcılarına karşı muhalif olmasıdır. Başta Nadir Nadi ile Sabiha Sertel arasında başlayan tartışmalar ve sonrasında *Tan* gazetesinin Sovyetler Birliği perspektifli yayınları Türkiye'de milliyetçi yazar, düşünür ve oluşumların *Tan* gazetesine karşı tepki duymasına neden olmuştur. Hüseyin Cahit Yalçın 3 Aralık 1945'te *Tanin* gazetesinde "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı bir makale yayınlamıştır.[111] Hüseyin Cahit Yalçın yazısında, *Yeni Dünya* ve *Görüşler* dergisini Türkiye'deki komünist sızmaların adresi olarak göstermiş ve halkı bu yayınlarla mücadele etmeye davet etmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın makalesinde, Sabiha Sertel'in yazılarından bölümler vererek Sertel ile komünizm arasında bağ kurmaya çalışmıştır. Yazı genel hatlarıyla Sertelleri hedef almıştır. Hüseyin Cahit Yalçın'ın Sertelleri hedef alan yazısı, 4 Aralık 1945 günü İstanbul Üniversitesi'nde duvarlara yapıştırılmış ve kulaktan kulağa "bugün miting var" denilmiştir. Miting daha önceden kararlaştırılmasına rağmen insanlar 4 Aralık sabahı örgütlenerek toplanmıştır. Geç toplanmasının nedeni mitinge izin verilmeme şüphesinin olmasıdır.[112] Miting için toplanan yaklaşık yirmi bin kadar öğrenci, önce *Tan* gazetesi ve *Görüşler* dergisi matbaasını daha sonra *Yeni Dünya* ve *La Turquie* gazetelerinin ofislerini basmış ve yakıp yıkmıştır.[113]

Türkiye'de bu denli kitlesel bir hareketin devlet tarafından durdurulmaması ve kimsenin tutuklanmaması devletin geçmişteki geleneklerinden farklı bir tutum sergilediğini göstermektedir. 1933'te Milli Türk Talebe Birliği'ne mensup gençlerin Bulgaristan'daki Müslüman mezarlıklarının tahrip edilmesine karşılık olarak Bulgar konsolosluğu önünde gerçekleştirdikleri eylem, dönemin yönetimi tarafından hoş karşılanmamış ve birçok genç tutuklanmıştır.[114]Devletin Milli Türk Talebe Birliği'ne mensup gençlerden farklı düşünmemesine rağmen gençleri tutuklaması devletin

---

[110] *a.g.e.,* s.171.
[111] Hüseyin Cahit Yalçın, "Kalkın Ey Ehli Vatan", *Tanin*, 3 Aralık 1945, s.1.
[112] İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri, a.g.e.,* .159-160.
[113] *a.g.e.,* ss.160-163.
[114] Tanıl Bora, *Türkiye'nin Linç Rejimi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), s.22.

'aykırı' gruplara cevaz vermeyişinin yansımasıdır. Çünkü Birlik üyeleri eylem için izin istediklerinde kendilerine izin verilmemiş ve Atatürk tarafından derslerle meşgul olun direktifi verilmiştir. Devletin direktifine uymayarak eylemde bulunmaları, devleti yönetenler tarafından tepkiyle karşılanmış ve seksen kadar Birlik üyesi tutuklanmıştır. Tanıl Bora'ya göre, Milli Türk Talebe Birliği ve devlet arasında yaşanan bu gerilimin nedeni devletin 'şiddet tekilini' paylaşmak istememesidir.[115] Olaydan on iki yıl sonra *Tan* gazetesi ve Sertel ailesinin uğradığı toplu saldırılara karşı devletin hiçbir şekilde karşılık vermeyişi devletinde Sertellere karşı temkinli davrandığını göstermektedir. İstanbul'da binlerce genç toplanarak birçok yeri yakıp yıkarken devletin güvenlik birimlerinin bu duruma müdahale etmeyişi veya edemeyişi birçok soruyu beraberinde getirmiştir. Birçok araştırmacı bunu devletin organize ettiği bir gösteri olarak görmüştür ve buna dayanak olarak Serteller ile Demokrat Parti arasında oluşan bağ örnek göstermişlerdir. Yorumların kesin kanıtları olmamasına rağmen doğru olma olasılığı oldukça yüksektir. Demokrat Parti'nin kurucu kadroları ile Sertellerin yakın ilişki içerisinde olması, Tek-Parti yönetimini rahatsız etmiştir. Hükümetin rahatsız olduğunu İçişleri Bakanlığının bu isimler hakkında başlattığı takibat raporlarında görebilmemiz mümkündür. Serteller ile Demokrat Partililerin *Görüşler* dergisini çıkartmaları Tan baskını sonrasında rafa kaldırılmıştır. Olaylar sonrasında Demokrat Partililer, *Görüşler* dergisinde yazı yazmaktan vazgeçmiş ve Sertellerden sistemli şekilde uzaklaşmıştır. Bütün bu olaylara baktığımızda, *Tan* gazetesinin basılmasında devletin neden sessiz kaldığına yönelik bir bakış açısı kazanılacaktır. Dönemki olaylar sonrasında Zekeriya Sertel, Celal Bayar ve Adnan Menderes'in kendilerinden uzaklaşmalarında *Tan* baskınının önemli rol oynadığını söylemiştir. Sertel, "Celal Bayar ve Adnan Menderes'in zaten liberalizme kaçacağını biliyorduk fakat bari demokratik yönetim kuruluncaya kadar beraber çalışabilseydik" demiştir.[116]

Demokrat Parti, Tek-Parti yönetiminde baskı altına tutulan gruplarla ittifaka girmesi neticesinde Zekeriya Sertel, Tevfik Rüştü Aras, Kenan Öner* ve Mareşal Fevzi Çakmak ile birlikte İnsan Hakları Derneği'ni 18 Ekim 1946'da kurmuştur.[117] Zekeriya Sertel anılarında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de insan haklarını

---

[115] *a.g.e.*, s.23.
[116] Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, *a.g.e.*, s.243.
* Demokrat Parti'nin kurucularından ve İstanbul İl başkanıdır. Kenan Öner az önce bahsedildiği gibi, 1944 Türkçülük-Turancılık davasında Nihal Atsız ve arkadaşlarının avukatlığını yapmıştır.
[117] "Mareşal ve Arkadaşları Bir Cemiyet Kurdular", *Cumhuriyet*, s.1.

savunacak bir derneğin kurulmasına ihtiyaç olduğundan bahsetmiştir.[118] Demokrat Parti'nin Tek-Parti yönetimi altında baskıya uğrayan kişi ve grupları muhalefette birleştirmeye çalışmasının bir diğer örneği, Mehmet Ali Aybar'a yedek subaylık döneminde Refik Koraltan tarafından milletvekilliği teklifidir.[119] Lakin Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı muhalefeti tek vücut halinde toplamaya çalışan Demokratların faaliyetleri uzun sürmemiş ve ittifak halinde oldukları sol görüşlü isim ve gruplara, daha sonraki zamanlarda cephe almışlardır.[120]

Savaşın neden olduğu politik sarsıntı ve ekonomik sorunlar, Türk düşünce dünyasında çeşitli kırılmaların yaşanmasına neden olmuştur. Savaş süresince sol ve sağ düşünürlerin Almanya ve Sovyetler Birliği üzerinden girdikleri politik rekabet karşısında hükümet denge siyaseti izlemiş, savaş sonrasındaysa taraflara ayrılan grupların tasfiyesini gerçekleştirmiştir. Tasfiyeler, 3 Mayıs1944'te Sabahattin Ali ve Nihal Atsız'ın davası üzerinden Türkçülerin tasfiyesi ile başlamıştır. Daha sonra, 4 Aralık 1945'te dönemin popüler gazetesi *Tan*'ın matbaasının sağ görüşlü gençler tarafından basılarak yok edilmesi, Türkiye'de sol düşüncenin tasfiye edilişini gerçekleştirmiştir. Daha önce Zekeriya Sertel ile Selim Sarper arasında gerçekleşen bir görüşmede Sarper'in söylediği "Herkes tarafına geçsin, ondan sonra herkesle ilgileneceğiz" sözü, devletin bu mantığının doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Çok partili hayata geçişle ortaya çıkan sivil ve bürokratik yapılanmaların içerisinde sol görüşlü grupların ve kişileri bulunmaması için, Demokrat Parti ve dönemin önemli sol düşünürlerinin ittifak kurmalarının önüne set çekilmiştir.[121] Dönemin önemli isimleri ile ortak idealler üzerinde anlaşan ve faaliyetler içerisinde bulunan şahıslar, dönem içerisinde çeşitli şekillerde "komünist" olarak fişlenmeye çalışılmıştır. Serteller ve Mehmet Ali Aybar gibi dönemin tanınan sol düşünürleri, Demokrat Partili isimler ve Mareşal Fevzi Çakmak ile yan yana getirilerek oluşabilecek politik ittifak neticesinde ortaya çıkacak rekabeti engellemek ve ittifakların önüne geçmek istemişlerdir.[122] Türkiye'nin farklı kutuplarından gelen isimlerin çok partili hayata geçişle demokrasi ve özgürlük kavramları etrafında toplanmaları iktidar tarafından hoş karşılanmamıştır. Devlet arşivlerinde o günlerde

[118] *a.g.e.*, ss.243-244.
[119] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.*, s.89.
[120] Tanıl bora ve Kerem Ünüvar, " Ellili Yıllarda Türkiye'de Siyasi Düşünce Hayatı", ss.171-172.
[121] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.*, ss.35-37.
[122] *a.g.e.*, s.50.

gerçekleşen toplantılar takibat raporlarına yansımıştır. Devlet, muhalefet saflarında oluşabilecek bir ittifakı engellemek için bu isimlerin buluşmalarını takibat altına almıştır.[123] Demokrat Parti'nin kurulma aşamasında Tevfik Rüştü Aras, Adnan Adıvar, Zekeriya Sertel ve Esat Adil gibi isimler belirli zamanlarda *Tan* matbaasında bir araya gelerek partinin kuruluşu üzerine toplantılar yapmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın bildirdiği takibat raporuna göre bu isimler *Tan* haricinde ikinci bir gazete(*Görüşler*) daha çıkaracaktır.[124] Demokrat Parti'nin kuruluşu aşamasında devlet her adımı takibat altına almıştır. Görüşmelerden kısa bir süre sonra *Tan* matbaası basılmış ve grup arasındaki ilişki Demokrat Partililerin çekilmesiyle sonuçlanmıştır.

Olaylardaki en önemli örneklerden birisi Mehmet Ali Aybar ile Mareşal Fevzi Çakmak arasında ayarlanan görüşmedir. Fevzi Çakmak, 1946 seçimlerine Demokrat Parti saflarından katılmış ve milletvekili seçilmiştir. İsmet İnönü kendisini emekliye ayırdığı için, aralarında hâlihazırda zaten kişisel bir çekişme mevcuttur. O dönemlerde Fevzi Çakmak'ın siyasete girmesi, Cumhuriyet Halk Partisi karşısında konumlanan gruplar için önemli bir olaydır. Fevzi Paşa'nın halk katında sahip olduğu itibar hem Cumhuriyet Halk Partisi, hem de anlaşmazlık içinde olduğu Demokrat Partili isimlerin gözünde tehlikeli hale gelmiştir. Fevzi Paşa'nın sahip olduğu itibarın düşürülmesi, hem Cumhuriyet Halk Partisi, hem de Demokrat Parti için önemli olmuştur. Fevzi Paşa'nın Demokrat Parti yöneticileri ile arasının açılması sonrası Millet Partisi'ne meyil etmesi ise, Demokratlar içerisinde tedirginlik yaratmıştır. Fevzi Paşa'nın halk gözündeki itibarını düşürmek için komünistler ile işbirliği içerisinde olduğuna yönelik algı yaratılmak istenmiştir.

Mehmet Ali Aybar'ın hatıralarında bahsettiği buluşma, daha sonra Yassıada yargılamalarında MİT adına çalıştığı ortaya çıkan Özdemir Evliyaoğlu tarafından kurgulanmıştır. Özdemir Evliyaoğlu, Cami Baykurt ve Sertel ailesi gibi dönemin önemli sol isimleri ile iyi ilişkiler kurduğu için şüphe edilmeyen birisidir. Evliyaoğlu Aybar'a, Çakmak Paşa'nın kendisi ile görüşmek istediğini iletir. O dönem Demokrat Parti'den ayrılacak olan Çakmak ile görüşmeyi kabul eden Aybar, Çakmak'ın kendisine uzmanlık alanı olan hukuk ile ilgili konularda fikir danışacağını düşünmüş ve tekliften şüphelenmemiştir. Ancak, sonradan öğrendiklerimize göre, Mareşal Fevzi

[123] Ulvi Özdemir, (Güz 2014),"Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türk Solunun DP ve Hükümet İle İlişkileri 1945-1946", ss.177-242.
[124] Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi BCA, (BCA), 030-10- 79-524-18-2, Tarih Yok.

Çakmak, böyle bir görüşmeyi talep etmemiştir. Aybar'ın hatıralarında anlattığına göre, Evliyaoğlu, kendisi ve Çakmak Paşa'yı bir araya getirerek dönemde oluşan anti-komünist düşünce sayesinde Fevzi Çakmak'ın komünistlerle ortak işler yaptığı algısı üzerinden toplum katındaki itibarını zedelemeyi amaçlamıştır.[125] 1940'lı yılların sonlarında, "komünist", Sovyet tehlikesi altındaki Türkiye'de tarafların birbirlerini rencide etmek için en çok başvurduğu kötüleme sıfatıdır.

2.3. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Hocalarının Tasfiyeleri, *Markopaşa* Mizah Dergisi'nin Kapatılması ve Sabahattin Ali'nin Öldürülmesi

İkinci Dünya Savaşı zarfında entelektüel zümrelerin sürekli olarak Türkiye'nin savaşta alacağı konum ve bulunacağı taraf üzerine yaptıkları tartışmalar, ülkedeki iç dinamikleri etkilemiş ayrıca ülke içerisinde derin tartışmaların oluşmasına da neden olmuştur. Düşünürler, gazeteciler ve bir takım entelektüel çevreler arasında süregiden tartışmalar, genel olarak dergi, gazete ve roman gibi politikaya yön verecek eğitimli ve şehirli zümrelerin ilgilendiği aygıtlar ile gerçekleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ardından oluşan değişimde, Türkiye, Osmanlı'dan miras kalma gelişme ve modernleşme arayışlarına devam etmiştir. Sovyetler Birliği'nin toprak talep etmesi, yazılı ve görsel basında oldukça sık kullanılan bir materyal olmuştur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında Bolşevik Devrimi'nin getirdiği yeniliklere yayınlarında yer veren ve Türkiye Komünist Partisi(T.K.P) ile ilişkileri olan *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergileri[126] kapatılmıştır. Ayrıca dergi içerisinde yazıları yayınlanan Behice Boran, Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif Başoğlu ve Pertev Naili Boratav gibi Ankara Üniversitesi'nde görev yapan isimler komünist olarak ilan edilerek, toplumun önüne ülkeyi yıkmaya çalışan kişiler olarak lanse edilmiştir.

Bütün bu çekişmelerin ardından, Türkçülerin 3 Mayıs 1944'de tasfiye edilmeleri, daha sonraki dönemde sol görüşlü isimlere karşı rövanş niteliği taşıyan olayların fitilini ateşlemiştir. Ankara Üniversitesi hocalarının görevlerinden uzaklaştırılmaları, *Markopaşa*'nın kapatılması ve Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde yaşanan gerilimlerin kefareti olarak sol görüşlü grup ve isimlere ödetilmiştir.

---

[125] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.,* ss.50-51.
[126] Aclan Sayılgan, *Türkiye'de Sol hareketler,* s.435.

2.3.1. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Hocalarının Tasfiye Edilmesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarından Behice Boran, Niyazi Berkes ve Pertev Naili Boratav komünist olmak, benimsedikleri komünizm düşüncesini eğitim verdikleri öğrencilerine aktarmak ve onları komünizm düşüncesine meyilli kılmak suçlamaları ile Ankara Üniversitesi'nde 1948 yılında başlayan bir dizi soruşturmayla karşılaşmıştır. Soruşturmalar neticesinde suçlu görülerek üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Niyazi Berkes'in söylemiyle, hocaların tasfiyesidir.[127]

5 Mart 1947'de Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi halka açık konferans serisinin ilki Pertev Naili Boratav tarafından verilecektir. Fakat alınan bilgiler sonrasında, konferansa saldırı şüphesi olduğu için bu etkinlik iptal edilmiştir. Şüphelerin haklı çıktığı, konferans saatinde bir grubun salonu basması ve komünizm aleyhinde sloganlar atmasıyla ortaya çıkmıştır. *Cumhuriyet* gazetesi bu olayı 7 Mart 1947'de manşetten "Ankara gençliğinin kızıl propagandayı protestosu" başlığıyla vermiştir. Haberin içeriğinde, Ankara Üniversitesi hocaları, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Behice Boran ve Pertev Naili Boratav hakkında "Yurt ve Dünyacılar" olarak bahsedilmektedir.[128] Haberin devamında Pertev Naili Boratav'ın vereceği konferansın milliyetçi gençlerce basıldığı aktarılmıştır. Türkiye'de McCarthy düşüncesinin[*] başlangıcı niteliği taşıyan bu olaylar dizisi, daha sonraları sistemli saldırılara dönüşecektir. Dönemin Türkiye'sinde Joseph McCarthy rolünü üstlenen kişi Reşat Şemsettin Sirer olmuştur.[129]

Hocalar, öğrencilerine komünizm düşüncesini aşıladıkları ve Türkiye'de bir kızıl ihtilal gerçekleştirmenin altyapısını hazırladıkları gerekçesiyle suçlanmıştır. Ankara Üniversitesi hocalarına uygulanan baskıların temel nedeni 3 Mayıs 1944'te Türkçülük–Turancılık davasında Türkiye'de sağ görüşlü isimlere uygulanan tasfiyedir. İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1944 konuşması sonrasında Hasan Ali Yücel'e destek vermesi Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki sağ görüşlü isimlerin Türkiye'de sol görüşlü politikacılara ve entelektüellere karşı tavır almasına neden olmuştur.[130]

---

[127] *a.g.e.*, s.403.

[128] "Ankara Gençliğinin Kızıl Propagandayı Protestosu", *Cumhuriyet*, 7 Mart 1947, ss.1-3-5.

[*] Amerikalı muhafazakâr senatör, soğuk savaşın ilk zamanlarında ABD'de gerçekleştirdiği anti-komünist soruşturmalarla ün kazanmıştır. Bu dönemde takındığı tavır ile Joseph McCarthy tüm dünyada haklı bir şöhrete ulaşmıştır.

[129] Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s.401.

[130] *a.g.e.*, ss.155-156.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Stalin'in Türkiye'ye karşı tehdit içerikli tutumda bulunması, o dönemde Sovyetler Birliği'ni destekleyen ve Türkiye'nin Sovyetler ile iyi ilişkiler içerisinde olmasını savunan gruplar için sonun başlangıcı olmuştur. İlk olarak *Tan* gazetesinin matbaası basılmış ve ardından Serteller sistemli şekilde Türk siyasetinden el çektirilmiştir. *Tan* olaylarını izleyen safhada Ankara Üniversitesi hocalarının tasfiye edilmesi, bu olayların devamı olarak tarihte yerini almıştır. Sovyetlerin Türkiye'den toprak talep etmesi ve boğazlar kontrolünü tartışmaya açmasıyla, Türk sağında sistemli olarak ortaya konan Sovyet tehlikesi onunla özdeşleştirilmek istenen solun toplumda düşman olarak görülmesi kolaylaşmıştır. Dolayısıyla, üniversite hocalarının tasfiyesi, bir anda ortaya konan bir olaylar dizisi değil, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan hizipleşmenin eseridir.

Yurt ve Dünya, *Adımlar* ve *Tan* gazetesi gibi Türk sağı tarafından her zaman düşman ve komünist olarak sınıflandırılan bir organizasyonun parçası olan hocalar ise, düşman yaratımı/kurgulanması sürecinin bir parçası olmaktan kurtulamamıştır. Ankara Üniversitesi hocalarının tasfiye edilmelerinin bir diğer nedeni de, Şevket Aziz Kansu'nun üniversiteye rektör olmasıdır. Niyazi Berkes'e göre, Şevket Aziz Kansu, Ankara'daki yüksekokul ve fakülteleri birleştirerek bir üniversite kurulması fikrinin Hasan Ali Yücel tarafından da desteklenmesi ile ortaya konulan Ankara Üniversitesi kurumunun fikir babasıdır. Şevket Aziz Kansu'nun bu girişimi, değişik çevreler tarafından düşman görülmesine neden olmuştur.[131] Niyazi Berkes, ayrıca Kansu'nun Tonguç[*] ile bacanak olmasının Sirer'in hedefi haline gelmesinin bir başka nedeni olduğunu düşünmektedir.[132]

Hocaların okuldan atılmaları ülke çapında önemli hale gelirken, Mecliste bu olaylara sessiz kalmamıştır. Mecliste kürsüden hocaların öğrencilerini "kızıl" düşüncelerle doldurdukları ve Türkiye'de "kızıl ihtilal" yapacakları yönünde oldukça tekrarlanan konuşmalar yapılmıştır.[133] Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte mecliste kendisine yer bulan Demokrat Partililer, hocalara karşı benzer tepkileri göstermişlerdir. Bunun en önemli nedeni döneminde Halk Partililerin Demokrat Partili isimleri komünizmle birlikte anmaları ve halkın gözünde sahip oldukları veya

---

[131] *a.g.e.*, s.399.

[*] İsmail Hakkı Tonguç, Köy enstitülerinin temelini atan isim olarak dönemin Sağ cereyanların tenkitlerine maruz kalmıştır.

[132] Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s.408.

[133] *a.g.e.*, s.410.

olacakları itibarı azaltmaktır. Daha önce aktarılan Çakmak Paşa ve Aybar görüşmesi üzerine kurgulanan hadise, bu olayların sadece birini yansıtmaktadır. Demokrat Partili isimler, Cumhuriyet Halk Partisi'nin komünizm ve komünistlere yardım eden kişiler yakıştırmalarından kurtulmak için, Cumhuriyet Halk Partili politikacıların Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarına yaptığı eleştirilerin daha ağırlarını yapmıştır.

Demokrat Parti, kuruluşu itibari ile Türkiye'yi çok partili hayata götürmeyi amaçlayan ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında konumlanan grupların kendilerini ifade etmeye çalıştıkları bir siyasi oluşum olarak kurulmuştur. Bu nedenle, içerisinde sosyalist ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne yakın Sertelleri içerdiği gibi, Türkçü ve Turancı düşünceyi benimseyen ve Türk soluna karşı konumlanan isimleri de barındırmıştır.[134] Bütün bunların ışığında, Demokrat Partili isimlerin hocalara karşı Cumhuriyet Halk Partisi'nden geri kalmayan ve hatta yer yer daha ileri giden söylemlerinin temelinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin komünistlere destek oldukları yönündeki suçlamalarından kurtulma isteğinin olduğu şeklinde ifade edilebilir. Fakat belli noktalarda bu eleştirilere kendilerinin katılmaları ve benimsemelerinin de etkisi vardır.

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocaları hakkında yürütülen soruşturmalara siyasilerin yakın ilgi göstermesi ve gazete haberleri sayesinde, bu hadise, Türkiye'de yeni bir ulusal güvenlik sorunu meydana getirmiştir.[135] Türkiye'de anti-komünizm düşüncesinin entelektüel çevrelerden taşraya yayılması, bu dönemlerde oluşan olaylarla başlamıştır. Örneğin, taşradan gelerek İstanbul'da aldıkları eğitim sayesinde devletin bürokrasi kademelerinde kendilerine yer bulan ve daha sonrasında Türk siyasi hayatında önemli yer dolduran Süleyman Demirel ve Turgut Özal, *Tan* gazetesinin saldırıya uğradığı gün eylemlere katılan gençlerin arasındadır. Türk siyasetinde milliyetçi ve muhafazakâr olarak siyaset sahnesinde yer alan bu isimlerin kendi hayatlarında yaşadıklarından anlaşılacağı üzere, taşralı gençler komünist olarak gösterilen ve vatan haini olarak nitelendirilen sol düşünce gruplarına karşı saldırılarda yer almış ve anti-komünizm düşüncesinin taşrada kök salmasında rol oynamışlardır.[136]

Hocalardan Behice Boran, 1940'lı yıllarda yayına başladığı *Adımlar* mecmuasının 10. sayısı ile Basın Yayın Umum Müdürlüğü'nün radarına takılmıştır. 9

---

[134] Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük*, ss.40-41.
[135] Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s.417.
[136] Yüksel Taşkın, *Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya*, ss.62-64.

Şubat 1944 yılında başbakanlık makamına gönderilen raporda, *Adımlar* dergisi ve Dr. Behice S. Boran'ın komünizm düşüncesini dergi aracılığı ile aktardığına yönelik rapor dönemin Basın ve Yayın Müdürü Selim Sarper* tarafından imzalanmıştır. *Adımlar* dergisi ve yazarları hakkında komünist olduklarına yönelik başbakanlık makamına gönderilen raporun şu kısımları, 1948 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının görevlerinden uzaklaştırmak için başlatılan tahkikatın altyapısını sunmaktadır.

> "Özü: Adımlar mecmuasının Onuncu sayısı hakkında
> Başvekillik Yüksek Makamına
> Ankara'da aylık olarak yayınlanan (Adımlar) Mecmuasının Şubat 1944 tarih ve 10.uncu sayısı hakkında Umum Müdürlüğümüz İç Yayın Dairesi Müdürlüğünce tanzim edilen raporun ve adı geçen mecmuanın 10.uncu sayısından bir nüshasının ekli olarak sunulduğunu üstün saygılarımla arz ederim.
>
> Basın ve Yayın Umum Müdürü
> İmza
> (Selim Sarper)"
>
> "
> Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne
> Öteden beri koyu komünizme yakın bir temayül gösteren Adımlar mecmuası; 10 uncu sayısında nazar dikkati çekecek kadar geniş bir şekilde bu hareketi açığa vurmaktadır.
> Doktor Behice S.Boran (Zirai istihsalin geriliğinin sebepleri, gelişmenin şartları) başlıklı yazısında bugünkü Rusya'da tatbik edilen Sovkholz ve Kolkhoz sistemini (adlarını ve yerini vermeden) Türkiye için tavsiye ve müdafaa etmektedir.
> İç Yayın Dairesi Müdürü
> İmza"[137]

---

* Dönemin, Basın ve Yayın Umum Müdürüdür. Bir dönem Türkiye'nin Moskova Büyükelçilini yapmıştır.

[137] Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), BCA, 030 10 85 561 8, 9 Ocak 1944.

1944 yılında Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü'nün başbakanlığa gönderdiği rapordan da anlaşılacağı üzere, o dönemde yayın yapan isimlerin tamamının takip edildiği ve komünist olduklarına yönelik şüpheler devletin takibat sistemlerinde yer almıştır. Bu raporlardan anlaşılacağı üzere devlet o dönemde yayın yapanları düzenli şekilde takip ederek raporlamıştır. Hazırlanan raporlar gerekli görüldüğü şekilde uygulanmaya koyulmuştur.

İlk olarak 1944 yılında Türkçü-Turancı isimlere başlatılan hareket, daha sonra 1945'te Serteller, *Tan* gazetesi ve diğer yayınlara sıçrarken, 1947'de Ankara Üniversitesi hocaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Sarper'in söyleminin doğruluğu, olayların birbiri ardına takip etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Behice Boran'ın 1944 yılında hakkında komünizm şüphesi olduğu yönündeki raporun başbakanlığa gönderilmesi ardından, 1947 yılında hakkında komünist olmak ve komünizm düşüncesini öğrencilerine aktarmak suçlamasıyla 10 Ocak 1948 tarihinde Üniversite Senatosu tarafından görevine son verilmiştir.[138]

Türkiye'de 1940'lı yılların ikinci yarısı derinlemesine incelendiğinde, ortaya çıkan tabloda Cumhuriyet Halk Partisi ve çevresinde ortaya çıkan iki grubun her daim çekişme içerisinde olduğu ve İsmet İnönü'nün bu çekişmeleri dengeli şekilde tutmaya çalıştığını görecektir. Bütün bu durumlara ve 1940'lı yılların olaylarına bakıldığında, Yücel, Kansu, Tonguç ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının bir tarafı oluştururken Sirer, Saraçoğlu ve Atsız'ın da bu gruba karşı olan grubu oluşturduğunu görecektir. Bu durum, bu sınıflandırmada yer alan isimlerin ortak grup ve ülküler doğrultusunda hareket ettiğini göstermez; fakat dönem içerisindeki fikir yakınlıkları bu isimlerin aynı doğrultuda hareket ettikleri izlemini yaratmaktadır. Bu isimlerin aynı saflarda yer alır şekilde gözükmeleri, dönem içerisindeki kamplaşmanın ortaya koyduğu sınıflamadır.

Kurtuluş Kayalı'ya göre, Hilmi Ziya Ülken 1940'lı yıllarda Behice Boran ve Muzaffer Başoğlu'nu eserleriyle etkilemiştir. Kayalı ayrıca, Behice Boran'ın kesin manada Marksist olarak görülemeyeceği dönemlerde, Ülken'in yaptığı çalışmaların Boran üzerinde izler taşıdığını ve *Adımlar* dergisi gibi çalışmalarında bu izlerin görülebildiğini belirtmektedir.[139] Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının Cumhuriyet Halk Partisi'ndeki sağ görüşlü politikacılar tarafından başlatılan "cadı

---

[138] Niyazi Berkes, *a.g.e.*, s.434. "Aşırı Sol Temayüllü Hocalar", *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1948, s.1.
[139] Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri*, ss.177-178.

avı" ile Türkiye'de ulusal güvenliğin baş tehdidi konumu haline getirilmesi, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde vuku bulan iktidar savaşının hocalar aleyhinde kötü bir yansımasıdır. Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde oluşan çekişmeye hatıralarında yer veren Niyazi Berkes buna ek olarak çekişme sırasında, Yücel'in olaylara karşı sessiz kalmasını ve gerekli desteği vermeyişini eleştirmektedir.

1947'de başlayan ve 1948'in Ocak ayında ihraç ile sonuçlanan olaylar dizisinde, Ankara Üniversitesi hocalarının soruşturmaları Türkiye'de gündemi belirleyen olaylar olmuştur. Hocalar üzerine yapılan komünist yakıştırmaları toplumda yarattığı etki itibari ile daha sonraki siyasi kavgalara sirayet etmiş ve Türkiye'de düşmanın ya da kötü olanın komünizm veya komünist olarak nitelendirilmesine zemin oluşturmuştur. Hocaların üzerinde kurgulanan komünizm suçlamaları domino etkisi yaratmış ve dönemin önemli mizah dergisi *Markopaşa* ve önemli yazarı Sabahattin Ali'ye de sıçramıştır.

2.3.2. *Markopaşa*'nın Kapatılması ve Sabahattin Ali'nin Öldürülmesi

Markopaşa, 25 Kasım 1946'da ilk sayısını yayınlamıştır.[140] *Tan* gazetesinin kapanması ve Sertel çiftinin yayın hayatından uzaklaştırılması Aziz Nesin ve Sabahattin Ali gibi *Tan* etrafında toplanan isimlerin yeni arayışlar içerisine girmesine neden olmuştur. Aziz Nesin'in editörü olacağı dergiye Sabahattin Ali sermaye koymuş ve derginin sahibi olmuştur. Ali'nin yazılarının da yayınlandığı dergi, politik-mizah yazılarıyla Türkiye'de yayıncılık hayatına yeni bir soluk getirmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Tek-Parti yönetimi altındaki Türkiye'de mizah dergileri Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekleyen yayınlar yapmıştır. Fakat *Markopaşa* takındığı muhalif tavrı ile mizah dergisi yayıncılığında farklı bir tutum izlemiştir.[141] *Markopaşa'*nın satışa çıkması sonrasında basılan tüm sayılarının hızlı şekilde tükenmesi ve zaman zaman sayılarının karaborsada ederinin çok üzerinden fiyata satılması, döneminde yarattığı etkiyi göstermektedir.[142] Döneminde benzeri yayınların üç ya da dört bin sattığında başarılı olarak görüldüğü ortamda, *Markopaşa* seksen bin civarında satış rakamına ulaşarak, o dönem Türkiye'sinde hiç kimsenin ulaşamadığı bir başarı ve etkiye sahip olmuştur.[143]

---

[140] Levent Cantek, *Markopaşa*, s.45.
[141] Levent Cantek ve Levent Gönenç, *Muhalefet Defteri*, s.13.
[142] Levent Cantek, *Markopaşa*, *a.g.e.*, s.44.
[143] *a.g.e.*, s.44.

Dergide, gazeteciler, siyasiler ve politika biçimlerinin mizahi dilde eleştirilmesi bir süre sonra mahkeme ve soruşturmaları beraberinde getirmiştir.[144] *Markopaşa,* devrin çeşitli devlet adamlarının yanı sıra gazetecileri ve karikatüristleri mizah malzemesi olarak kullanmıştır. Falih Rıfkı Atay'a yönelik mizah içerikli fıkralar ve şiirler, derginin dönemi içinde oldukça zengin bir okuyucu kitlesine ulaşmasını sağlamıştır.[145] *Markopaşa'*da yayınlanan yazıların hem politikacılar, hem de entelektüeller hakkında yazdıkları hiciv dolu yazılar olması eleştirilen yazarlar tarafından *Markopaşa*'nın kızıl ve komünist olmakla suçlanmasına ve devleti yıkmaya çalışan hainler olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.[146]

Markopaşa, "Truman Doktrini" kapsamında Türkiye'nin aldığı yardımları ülkeyi emperyalist devletlerin kucağına bırakmak olarak görmüş ve bunu eleştiren yazılar kaleme almıştır. *Markopaşa*'da yayınlanan "İngilizlere Satılmayalım" başlıklı yazıya Hüseyin Cahit "Ruslara Satılalım" başlıklı yazıyla karşılık vermiştir.[147] *Markopaşa'*da Amerika Birleşik Devletleri ile kurulan ilişkiler eleştirilmiş ve Truman Doktrini kapsamında alınan paraların Türkiye'yi emperyalist devletlerin sömürgesi haline getirdiği yazılmıştır. Dergi, bu gibi eleştirilerine karşılık olarak "Sovyet ajanı", "kızıllar" ve "komünist ajanları" suçlamasıyla karşılaşmıştır. *Markopaşa'*da devrin önemli isimlerinden Recep Peker başta olmak üzere birçok ismin mizah yoluyla eleştirilmesi *Markopaşa'*yı bu isimlerin hedefi haline getirmiştir. Çok partili hayata geçilse bile, Türkiye'de Tek-Parti yönetiminin sıkı takibat havasının devam ettiği bu yıllarda, yolsuzluk yapan devlet adamlarının işledikleri suçları yayınlamak dahi yasakken, Aziz Nesin ve Sabahattin Ali devlet adamlarını mizah yoluyla halkın güldürüsüne sunmuştur. Mizah yoluyla kaleme alınan yazılar, devletin üst kademelerindeki birçok ismi oldukça kızdırmıştır.

Derginin yayınları sonrasında yarattığı etki Ali ve Nesin'e önemli bir şöhret kazandırmıştır. Fakat derginin eleştiri yazıları aynı zamanda tepkilerin de artmasına ve derginin kapatılmasına neden olmuştur. Dergide yayınlanan yazılar sebebiyle, mahkemeye verilen Ali ve Nesin, hapse girmek zorunda kalmıştır. Derginin dönemde yarattığı etki ve halk tarafından ilgi görmesi, eleştiri malzemesi haline getirilen

[144] *a.g.e.,* s.71.
[145] *a.g.e.,* s.46.
[146] *a.g.e.,* s.58.
[147] *a.g.e.,* s.53.

siyasiler ve çeşitli kuruluşlara zor zamanlar yaşatmıştır. Sabahattin Ali'yi mezara, Aziz Nesin'i ise hapse gönderen süreç, işte bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Sabahattin Ali'nin şaibeli ölümü ülkedeki sol görüşlü gruplarda büyük etki ve korku yaratmıştır. Ali'nin ölümü için Yalçın Küçük farklı bir görüş ortaya koymaktadır. Küçük, Sabahattin Ali'nin Bulgar sınırında öldürülmediğini, istihbaratın başka ilişkilerinden dolayı Ali'yi öldürdüğünü veya öldürttüğünü düşünmektedir. Ayrıca Ali'nin ölümü üzerine başlatılan tahkikatta yer alan çelişkileri ortaya koyan Küçük, Ali'nin ölümünün vatansever bir adamın milliyetçi hislerinden dolayı oluşundan fazlası olduğunu belirtmektedir. Bu düşüncesini katil olduğunu itiraf eden Ali Ertekin'in olay yerinde verdiği ifade ve geçmişi arasındaki çelişkileri ortaya koyarak da desteklemektedir.[148]

Sabahattin Ali, o dönemde verdiği birçok eserlerle toplumda önemli itibar kazanmıştır. Ali'nin eserlerinden "İçimizdeki Şeytan" adlı kitabında kurguladığı karakterlerin kendilerini temsil ettiğine inanan başta Atsız ve diğer Türkçüler, Ali'yi tenkit etmiştir. Sabahattin Ali, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile ikili ilişkilerini ve aldığı yardımları yabancı bir devletin Türkiye'yi istilası olarak yorumlamıştır. Amerikan yardımlarını emperyalizmin Türkiye'ye girişi olarak gören Ali, bunu *Markopaşa'*da yazdığı yazılarıyla ağır şekilde eleştirmiştir. "yabancı sermaye" başlıklı makalesinde Türkiye'ye girecek yabancı yatırımların kapitülasyonlarla özleştirirken, yabancı sermayeyi sevinçle karşılayan gazeteleri de "cümbüş" diyerek eleştirmiştir.[149] *Markopaşa'*da siyasilerin eleştirilmeleri neticesinde Meclis'te milletvekili Cemil Barlas'ın "kökü dışarda *Markopaşa*" çıkışına[150] karşılık olarak Sabahattin Ali "*ayıp*" başlıklı bir makale kaleme almıştır. Makalede daha önceden tanıdığını belirttiği milletvekilini eleştirirken yazının şu kısmı oldukça dikkat çekicidir *"*bin bir hileli yoldan bağrımıza sokulup bizi tekrar yarı müstemlekeliğe sürüklemek isteyen sömürücü yabancı sermayeye karşı uyanık bulunmayı istediğimiz için mi kökümüz dışarıda ?"[151] Ali, kendilerini eleştiren ve kökü dışarıda diyerek komünizm ile ilişkilendirmek isteyen Barlas'a cevap olarak, asıl onların Türkiye'yi yeniden emperyalistlerin sömürgesi haline getirdiklerini yazmıştır.

---

[148] Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler Cilt 3*, ss.156-157.
[149] Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, ss.98-99.
[150] *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Toplantı 1, c. 3 (Aralık 1946), s.18.
[151]Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler a.g.e.*, ss.100-101.

Ali'nin sosyal hayattaki değişimleri tenkit ettiği yazıları mevcuttur. Savaş sonrası demokratikleşme hamleleri kapsamında Türkiye'de İslamcılar kamusal alanda yeniden yer almıştır. Örneğin; *Sebilürreşad* dergisi, Osmanlı'nın son dönemlerinde yayına başlamış İslamcı düşüncenin önemli bir yayın organıdır ve 1948 yılında yeniden yayın hayatına girmiştir. Ali, "*Sebibürreşatlar* yeniden çıkıyor." diyerek demokratikleşme hamleleri neticesinde İslamcıların önünün açılmasına karşı çıkmıştır. "yobazlığın baskısının arttığını" belirten Ali, bu gibi cereyanların önünün açılmasına karşı çıkmıştır.[152] Sabahattin Ali, *Markopaşa*'daki yazılarının ana hatlarını Amerikan yardımlarının eleştirisi oluşturmaktadır. Ali, "hangi cepheden gelirse gelsin, emperyalizm aleyhindeyiz" başlıklı makalesinde Amerika Birleşik Devletleri Başkan Yardımcısı Henry Wallace[*] hakkında bilgiler verirken, Wallace'ın, Amerikan hükümetini başka ülkeleri emperyalist düşünce çerçevesinde istilasını eleştirdiğinden bahseder. Türkiye'de Wallace hakkında kaleme alınan yazılardan bölümler alan Ali, Türk yazarlarının Amerikan emperyalizmine karşı çıkan Wallace'ı nasıl düşman gösterildiğini yazısında işler ve emperyalizme karşı çıkar. Ali, bu çıkışını "moskofluk" ile ilişkilendiren isimlere bunun manasızlığını anlatmaya çalışır ve anti-emperyalist olmanın komünistlik veya "moskofluk" ile ilişkili olmadığını belirtir.[153]

Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'in *Markopaşa* dergisini çıkarma maceraları, belli kesimleri rahatsız etmiştir. Ali, yazılarından görüleceği üzere, Sovyet tehlikesi altındaki Türkiye'nin Amerika saflarında yer alma arzusuna ve Amerikan yardımlarının alınmasına, yazılarında şiddetle karşı çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri safında yer almak için başlatılan çok partili hayata geçiş ve demokratikleşme hamleleri neticesinde dernek ve yayıncılığın önünün açılmasını "yobazların" yeniden dirilişi olarak görmüştür. *Sebilürreşad* gibi İslamcı hareketin önemli yayın organını da tenkit etmekten geri kalmamıştır. Ali'nin yazılarında sağ görüşlü isimleri ve devletin resmi politikalarını eleştirmesi, o yıllarda birçok düşman kazanmasına neden olmuştur ve ölümüne zemin hazırlamıştır. Nitekim Ali'yi öldüren Ali Ertekin'in cinayeti milli hassasiyetleri nedeniyle işlediğini söylemesi, o dönemde Ali'nin ülke içerisindeki yaratılan kötü imajı hakkında ipucu vermektedir. Ali'nin

---

[152] *a.g.e.*, s.112.

[*] Amerika Birleşik Devletleri'nde, ABD başkan yardımcılığı görevinde bulunmuş devlet adamıdır. http://odatv.com/abdnin-saklamaya-calistigi-adam-henry-wallace-1910161200.html, Erişim Tarihi 03.08.2017, http://www.newyorker.com/magazine/2013/10/14/uncommon-man, Erişim Tarihi 03.08.2017.

[153] *a.g.e.*, ss.121-122.

yazılarıyla alakalı olarak sürekli komünizm ile ilişkilendirilmesi, toplum önünde "vatan haini" olarak algılanmasına neden olmuştur. Ali'nin öldürülmesi ve katili Ali Ertekin'in suçunu itiraf etmesi sonrasında başlatılan tahkikat hakkında haber yapan *Cumhuriyet* gazetesi 27 Ocak 1949 baskılı haberin içeriğinde Ali'yi okuyucularına "maruf (bilinen-tanınan) solculardan Sabahattin Ali" şeklinde tanıtmıştır.[154]

Sabahattin Ali'nin ölümü, Türkiye'de faaliyet gösteren sol görüşlü isimlerin arka plana çekilmesine neden olmuştur. Solun geri plana çekilmesi ise, sağ görüşlü anti-komünist dernek, gazete ve düşünürlere geniş alanların açılmasını sağlamıştır. Bu süreç içerisinde Serteller, tasfiye edilen Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocaları ve öldürülen Sabahattin Ali, topluma "komünist" olarak tanıtılmış ve haklarında böyle haberler servis edilmiştir. Çünkü dönem içerisinde yayınlanan neşriyatlarda, komünizm ve komünistler, devleti, milleti ve dini yok etmek isteyen düşmanlar olarak betimlenmiştir. Ankara Üniversitesi hocalarının tasfiyeleri, *Markopaşa*'nın kapatılması ve Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, 1940'lı yılların ikinci yarısında Türkiye'deki solun tasfiye edilmesi ve sonraları kurumsallaşacak olan anti-komünizm düşüncesinin temel taşlarını oluşturmuştur.

[154] "Sabahattin Alinin Katli Hadisesinde Yeni Deliller", *Cumhuriyet,* 27 Ocak 1949, s.1.

II. BÖLÜM

1950'Lİ VE 1960'LI YILLAR

1. Demokrat Parti İktidarı ve Anti-Komünizm

1940'lı yılların sonlarında *Tan* baskını, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının tasfiyesi, *Markopaşa*'nın kapatılması ve Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, Türkiye'de solda korku ve tedirginlik yaratmıştır. 1950'li yıllarda mahkemeler ve tutuklamalarla geçirilen dönemde, sol hareketler, kabiliyetini geniş ölçüde kaybetmiştir. 1940'lı yıllarda *Tan* gazetesi ve Serteller liderliğinde Türkiye'nin dış devletlerden aldığı yardımları eleştiren yazılar gazete ve dergilerde yer almamıştır. Türkiye'de sol yazarların ve dergilerin ortadan kaldırılması, Türkiye'de dış yardımların sorgulanmadan rahatça girebilmesine ortam hazırlamıştır. NATO üyeliği ve Amerika ile komünizmle mücadele konusundaki ortak mutabakat, Türkiye'de komünizme karşı cephe almış 1940'lı yılların entelektüelleri için önemli faaliyet alanları açmıştır. Komünizme karşı Amerika Birleşik Devletleri ile kurulan ittifak ve NATO üyeliği, Türkiye'de siyasi, askeri, ekonomik ve bürokratik geleneklerin köklü değişimine zemin hazırlamıştır. 1930'lardan itibaren Batının ve modernleşmenin yeni kutbu olarak gösterilen Amerika Birleşik Devletleri, Demokrat Parti yönetimi tarafından, örnek alınmış ve devletin yapısı buna göre şekil almış ve değiştirilmiştir.

1940'lı yıllarda komünizmle mücadele eden isimler ve organizasyonlar, 1950'li yıllarda buldukları geniş çalışma alanları sayesinde yayınlar ve diğer kitle araçları ile sol yapılanmalara karşı örgütlenmiştir. Komünizmle Mücadele Dernekleri yine böyle bir dönemde kendisine çalışma alanı bulmuş ve dönemin şartlarına uygun olarak kurulmuştur. Komünizmle mücadele düşüncesi, Türkiye'de 1940'lı yıllarda popüler olmuş, fakat organizasyon anlamında kendisine alan bulabilmesi 1950'li yıllarda olabilmiştir.

1950 ile 1960 yılları arasındaki anti-komünizmin gelişmesinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi önemli yer tutmaktadır. Demokrat Parti'nin iktidar yıllarında NATO'ya üyelik ve devlet yapısının Amerikan modeline göre modernizasyonu aynı zamanda anti-komünist düşüncede değişim yaratmıştır. Demokrat Parti iktidarı döneminde iki kez kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri, Türkiye'de yaşanan değişimin de ürünüdür. Her ne kadar Demokrat Parti iktidarı öncesi Komünizmle Mücadele Derneği kurulmuş olsa bile Soğuk Savaşla birlikte Komünizmle Mücadele fikri, dernekler yoluyla sivil hayatta kendisini daha etkili şekilde göstermeye başlamıştır.

1.1.Demokrat Parti İktidarı

İsmet İnönü'nün girişimleri neticesinde çok partili hayata geçiş sağlayan Türkiye'de 21 Temmuz 1946 yılında ilk kez çok partili seçim gerçekleştirilmiştir.[155] Çok partili hayata geçişin sağlanması ve demokratikleşme hamlelerinin arkası sıra uygulamaya konulması bir anda demokratik bir ortamın oluşmasını sağlamamıştır. Çok partili hayata geçişle kurulan ve ilk seçimle muhalefet saflarında yer alan Demokrat Parti bu dönemde baskılara uğramıştır.[156] Örneğin yerel seçimlerin erkene çekilmesi Demokrat Parti'nin teşkilatlanması ve seçimlere hazırlanmasını engellemiştir. Olay karşısında Demokrat Parti, seçimi boykot kararı almıştır ve seçime katılmamıştır.[157] Tek-Parti dönemine benzer alışkanlıkların çok partili hayata geçişle bir anda kesilememesi Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında sürekli gerilimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Ancak ikinci seçimlere gelindiğinde durum değişim göstermiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Demokrat Parti'ye olan tutumu yumuşamış ve Demokrat Parti bu sayede ülkede yerel örgütlerini ve seçim faaliyetlerini rahatça ilerletebilmiştir. Değişim neticesinde, Demokrat Parti, 1950 seçimlerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili hayata geçişi sonrasında, sivil yöneticilerin kurduğu ve iktidara geldiği ilk parti olmuştur.

21 Temmuz 1946 seçimlerinde kaybeden ve muhalefet saflarında yer alan Demokrat Parti 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimde oyların % 52,7'sini[158] alarak 27

[155] "Türk Demokrasisi Bugün İmtihan Veriyor", *Cumhuriyet,* 21 Temmuz 1946, s.1.
[156] Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s.15.
[157] *a.g.e.*, s.15.
[158] Tanel Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı a.g.e.*, s.99. "Demokrat Parti'nin Yurdun Birçok İllerinde Seçimi Kazandığı Anlaşıldı", *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1950, s.1.

yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına son vermiştir. Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinde aldığı oy neticesinde iktidar partisi olarak meclise girmesi Türk siyasi hayatının en keskin değişimlerin başlangıcı sayılmaktadır. 1950 seçimlerinde uygulanan liste usulü seçim sistemi sayesinde Demokratlar %52,7'lik oy almasına rağmen Meclis'te %85,2'lik bir temsil hakkı elde etmiştir. Bu sayede, iktidarın ve devletin tüm kademelerinde bulunan Cumhuriyet Halk Partili bürokratlar yerine, Demokrat Partili isimler bu kadrolara yerleşmiştir.[159] Demokrat Parti'nin seçimi kazanması, yirmi yedi yıllık Tek-Parti iktidarında kadrolaşan Cumhuriyet Halk Partisi ve destekçileri için yıkıma neden olmuştur ve mevcut bürokrasi kadrolarının değişmesiyle sonuçlanmıştır. Cumhuriyet Halk Partili siyasetçiler için seçim sonucu büyük şaşkınlık yaşamalarına neden olmuştur. Bu şaşkınlığın en önemli sebebi, Türkiye'nin Sovyet tehlikesi altında bulunması ve Demokrat Partili kadroların birçoğunun devlet yönetiminde tecrübesiz olmaları, Cumhuriyet Halk Partili politikacıların seçimi rahat kazanacaklarını düşünmelerini sağlamıştır. Fakat sonuç umdukları gibi olmamış ve Demokratlar seçimi kazanmıştır.[160]

Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Demokrat Partili politikacılara baskı uygulayan bürokratlar yerine daha ılımlı isimleri göreve getirmesi iki parti arasında ortaya çıkan gerilimi azaltmıştır. 1947 yılında Cumhuriyet Halk Partisi içinde Demokrat Parti'ye karşı takınılan tavır nedeniyle ikilik oluşmuştur.[161] Yerel seçimlerde yerel bürokratların Demokrat Parti'ye karşı takındıkları tavırlar dâhil olmak üzere başbakan Recep Peker yönetiminde bir dizi grup Demokrat Parti'nin siyaset yapma alanını engellemiştir. İsmet İnönü duruma müdahale etmiş ve sorunların çözümü sağlamıştır. Demokrat Parti bu olaydan sonra özgüveni artarak yoluna devam etmiştir.[162] Demokrat Parti 7 Ocak 1947'de birinci kurultayını düzenlemiştir.[163] Demokratlar kurultayda üç karar almıştır, bunlar anayasaya aykırı maddelerin kaldırılması, seçim kanununun değiştirilmesi ve Cumhurbaşkanı'nın parti genel başkanı oluşunun kaldırılmasıdır.[164] Çok partili hayata geçiş sırasında Türkiye'nin muhalefet partisine ihtiyacı olduğunu belirten İnönü durumu yumuşatmak adına tarihe 12 Temmuz bildirisi olarak geçen

---

[159] *a.g.e.,* s.100.
[160] *a.g.e.,* s.98.
[161] Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye,* s.41.
[162] *a.g.e.,* s.41.
[163] "DP Kurultayı Bugün Toplanıyor", *Cumhuriyet,* 7 Ocak 1947, s.1.
[164] "D.P Büyük Kongresi Toplandı", *Cumhuriyet,* 8 Ocak 1947, s.1.

metni yayınlatmıştır.[165] İnönü'nün bu tavrı sonrasında Recep Peker istifa etmiştir ve yerine gelen Hasan Saka izledikleri ılımlı politikalar sayesinde Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında oluşan gerilimi azaltmıştır. İnönü'nün bu tavrında ülkedeki istikrar arayışının yanı sıra Amerika ile imzalanacak yardım antlaşması büyük etken oluşturmuştur.[166] İnönü'nün beyannamesinden bir gün sonra Amerika ile yardım antlaşması imzalanmıştır.[167] İngiliz raporlarında seçim kanununda yapılan değişikliklerin Demokratların isteklerini karşılaması ortamı yumuşatan önemli sebeplerin başında görülmüştür.[168] Cumhuriyet Halk Partisi'nde sırasıyla 1946 hükümetini Recep Peker'in kurmasının ardından 47-48 ve 49 yılı hükümetlerini Hasan Saka kurmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1949'daki son hükümetini Şemsettin Günaltay'ın kurmuş olması Murat Belge'ye göre Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki radikalleşmenin azaltılmasıdır.[169] Cumhuriyet Halk Partili yöneticiler, seçim kampanyasını Demokratların tecrübesizliği ve ülkeyi bekleyen Sovyet tehlikesi üzerine inşa etmiştir. Buna karşılık olarak Demokrat Partililer seçim kampanyası için Tek-Parti döneminde ortaya çıkan gerilimler ve tartışmalar üzerinden oluşturulacak bir kampanya üzerinde çalışmış fakat genel idare kurulunda bir oyla kabul edilmemiştir. Tanel Demirel'e göre bunun nedeni Tek-Parti döneminde yaşanan olumsuz olaylar üzerinden yaratılacak kampanyanın Atatürk döneminin sorgulanması ve aynı zamanda eleştirilmesi sonucunu doğuracağından parti içindeki belli bir kitle tarafından benimsenmemiştir. Bütün bunların neticesinde bir oy farkla genel idare kurulunda reddedilmiştir. [170] Cumhuriyet Halk Partisi'nin ılımlı tavrı benimsemesine karşılık olarak, Demokrat Partililerde seçimlerde genel olarak sakin bir tavır izleme kararı almıştır. Seçimlerde, yapılacak her türlü oy hilesine[*], şiddet ve baskılara karşı yasal yollardan direnme kararı alınmıştır.[171]

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tek-Parti yönetimi altında geçirdiği 27 yıl sonrasında tüm yetkisini Demokrat Parti'ye devredecek olması birçok iktidar çevrelerini rahatsız etmiştir. Birinci Ordu Komutanı seçim gecesi Sadi Irmak'ı

---

165 "İnönünün Beyannamesi", Cumhuriyet, 12 Temmuz 1947, s.1.
166 Feroz Ahmad, *a.g.e.*, ss.44-45.
167 "Amerikan Yardımı Anlaşması İmzalandı", *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1947, s.1.
168 Murat Kasapsaraçoğlu, *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye (1950-1960)*, s.17.
169 Murat Belge, *Militarist Modernleşme*, ss.615-616.
170 Tanel Demirel, Türkiye'nin Uzun On Yılı *a.g.e.*, ss.98-99.
* 1946 seçimlerinde oy kullanımıyla ilgili kuralların anti demokratik olması ve oy sayımında demokrat parti oylarının çalınması dönem içerisinde büyük tartışmalar yaratmıştır.
171 a.g.e s.99.

arayarak seçime komünistlerin hile karıştırdığını iddia ederek iptal edebiliriz teklifine karşın İnönü milli iradenin verdiği karara saygılı olunması gerektiğini belirtmiştir.[172] İngilizlerin raporlarında yer alan bilgilerde İsmet İnönü'nün, Demokrat Parti aleyhine girişimlerde bulunmak isteyenlerin önünde durduğu belirtilmiştir.[173]

Celal Bayar, muhalefette oldukları dönemde Cumhurbaşkanı olmak istemediğini belirtse bile makamın tarihsel ağırlığı ve çekiciliğine karşı duramamış ve partililerin kendisini aday göstermesi neticesinde Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı olmuştur. Demokrat Parti daha önce Cumhurbaşkanı'nın aynı zamanda partinin genel başkanı olmasını sakıncalı bulmuştur. Muhalefette oldukları dönemde yetkilerin azaltılmasını dile getirdikleri için Celal Bayar'ın seçilmesinin sonrasında Cumhurbaşkanı yetkilerini belli ölçülerde azaltmışlardır. Bayar'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi sonrasında hükümeti kurma görevi Adnan Menderes'e verilmiş ve bu sayede Menderes Demokrat Parti'nin yeni genel başkanı olmuştur.[174] Menderes, Tek-Parti döneminde Mecliste çok etkin bir milletvekili olmadığı için dönem içerisinde dikkat çeken birisi olmamıştır. Atatürk'ün Aydın'ı ziyareti sırasında kendisinin tarım politikaları üzerine konuşmasını beğenmesi sonucu meclise seçtirilmiş fakat mecliste aktif olmamıştır. Yarım kalan eğitimini tamamlamak için milletvekili seçildiği dönemde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiştir. Atatürk'ün ölümü ve "Milli Şef'in" iktidarını perçinlemesi sonrasında muhalefete yakın bir görüntü çizmiştir. Mecliste toprak reformunun görüşüldüğü dönemde ortaya koyduğu muhalif çıkışlar parti ve ülke gündeminde dikkatlerin üzerine çekilmesini sağlamıştır. Toprak reformuna karşı çıkan ve kısmi olarak değişiklikler talep etmesi Cumhuriyet Halk Partisi içinde tartışmalara yol açmıştır. Menderes'in hayatında yaşadığı bu kırılma onu Bayar ve Koraltan gibi diğer muhalif isimlere yaklaştırmıştır. Bu isimler arasında da önemli yeri olmayan Menderes'in Demokrat Parti iktidarı sonrasında başbakanlık makamına Bayar tarafından getirilmesi şaşkınlık yaratmıştır.

Demokrat Parti öncesinde devletin yönetiminde önemli yetkiler Cumhurbaşkanında olup başbakan onun direktiflerini uygulamıştır. Demokratların muhalefet konumunda oldukları dönemde bu uygulamayı eleştirmeleri ve bunu göreve geldiklerinde değiştireceklerini belirtmeleri Başvekillik makamının hem yetkisini hem

---

172 *a.g.e.*, s.101.
173 Murat Kasapsaraçoğlu, *a.g.e.*, s.16.
174 Tanel Demirel, Türkiye'nin Uzun On yılı *a.g.e.*, ss.103-104.

de önemini arttırmıştır. Değişen bir düzende başbakanlık makamına getirilen Menderes'in onu atayan Celal Bayar'dan farklı bir tavır içerisinde olmasına neden olmuştur. Menderes ile Bayar figürleri hem Demokrat Parti'nin hem de devletin iç ve dış politikalarının şekillenişindeki en önemli faktörlerdir. Bayar eski bir İttihatçı, Milli Mücadele kahramanı ve aynı zamanda Atatürk'ün son başbakanı olarak devletin kurucu ideoloji ile çelişmeyen ayrıca onu koruyan bir karaktere sahiptir. Tanıl Bora'ya göre Bayar Tek-Parti rejiminden gelen ve bağlarını kopartmayan bir isim olarak devamlılık kutbunu temsil ederken Menderes kopuş kutbunu temsil etmiştir.[175] Menderes'in farkı halk ile daha iç içe olması ve halkın onu sevmesidir.[176]

Menderes'in Başbakanlık'a getirilmesi sonrasında basın özgürlüğü, İslamcı grupların kamusal alanda yeniden gözükmesinin önünün açılması ve Nazım Hikmet'in hapisten çıkartılması gibi uygulamaları Tek-Parti döneminde baskı gören grupların Menderes yönetimine ilgi duymasını sağlamıştır. Menderes siyasi tarihte birçokları tarafından irtica hareketlerinin başlangıcı ve önünü açan kişi olarak gösterilir. Menderes'in devlet yönetimindeki görüşü Batı modelli bir modernleşmedir, bu nedenle Tanıl Bora, Menderes'in "muhafazakâr-liberal" geleneği temsil ettiğini söyler.[177]

Adnan Menderes, başbakanlık makamına geldiğinde demokrasinin gelişmesi ve özgürlüklerin önünün açılmasını savunan ve bunu sağlayan Başbakan olmuştur. Ancak, 1950'li yılların ikinci yarısına doğru artan muhalefete karşı demokrasi ve özgürlük kavramlarına olan bakışını değiştirmiştir. Menderes, kendisinin ve partisinin sağladığı demokratik hakların kullanılmasını kendisine karşı oluşan ve artarak büyüyen muhalefetin nedeni olarak görmüştür. Menderes'e göre sağlanan ortamdan dolayı Türkiye'de Demokrat Parti'ye karşı muhalefet oluşmuştur.[178] Oluşan muhalefet belli dönemlerde komünizm ile ilişkilendirilmiş ve Menderes'in başbakanlığı döneminde anti-komünizm devletin tüm birimlerine sirayet edecek şekilde yayılmıştır. Türkiye'nin NATO üyeliği sonrasında sivil ve askeri bürokrasinin yanı sıra ekonomik hayatta ve sosyal sınıflarda değişimin gerçekleşmesi neticesinde İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde belli başlı isimler ve dergiler etrafında cereyan eden anti-komünizm Demokrat Parti ile taşra vilayetlerine ulaşmıştır. Yüksel Taşkın'a göre bu

---

[175] Tanıl Bora, *a.g.e.*, ss.533-534.
[176] Tanıl Bora, "Adnan Menderes", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, s.331.
[177] *a.g.e.*, s.333.
[178] Tanıl Bora, "Adnan Menderes", ss.336-337.

politikalar taşrada Cumhuriyetin eğitim kurumlarında yetişen taşralı gençleri etkilemiştir. Süleyman Demirel ve Turgut Özal gibi sonraki yıllarda Türk siyasetini etkileyecek isimler o yıllarda ortaya konulan anti-sol ve anti-komünist düşünceden etkilenen taşralı gençlerdir.[179] Adnan Menderes'de taşralı anti-komünizm düşüncesindekiler gibi ülkede meydana gelen kötü olayları komünizm ve komünistlerle özdeşleştirerek Türkiye'de solu halk bilincinde düşman hale getirmiştir.[180] 6-7 Eylül olayları sonrasında komünist olarak görülen isimlerin olaylardan mesul tutularak tevkif edilmeleri bunun en önemli örneklerindendir. Kıbrıs'ta yaşanan gerilimler ve Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atılması üzerine Türkiye'de 6-7 Eylül 1955'te İstanbul Rumları başta olmak üzere gayrimüslim tebaaya yönelik saldırılar gerçekleşmiştir. Gerçekleşen saldırıların ardından, polis ve hükümet olayı "komünistlerin" gerçekleştirdiğini iddia ederek, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Faik Muzaffer Amaç, Asım Bezirci ve Emin Sekun gibi isimleri tutuklamıştır[181] 6-7 Eylül hadisesi sonrasında suçu "komünistlerin" işlediği yönünde başlatılan tahkikatı, Şevki Mutlugil[*] yönetmiştir. Mutlugil, bilindiği üzere Nihal Atsız ile Sabahattin Ali arasında gerçekleşen hakaret davasının sonrasında başlayan ve tarihe 3 Mayıs Türkçülük-Turancılık davası olarak geçen yargılamaların sonuç metnini okuyan kişidir. Mutlugil davanın sonuç metninde, Türkçülerin "milli" bir ideoloji temsil ettiğini, Sabahattin Ali'nin ise "milli" olmayan bir ideolojiyi temsil ettiğini vurgulamıştır. Mutlugil, 6-7 Eylül soruşturmalarında benzer bir tutum sergilemiş ve sorgulamaları solcu isimler üzerine yoğunlaştırmıştır. Tahkikat sonucunda, olayı "komünistlerin" işlediğine dair kanıt bulunamaması Mutlugil'in çalışmalarını boşa çıkartmış ve solcu isimlerin olayla ilişkili oldukları kanıtlayamamıştır.[182]

Menderes'in Batı modelli modernleşmeci tavrı 1930'lardan sonra ciddi anlamda tartışılan Batının yeni kutbu Amerika söylemlerine kayıtsız kalmamıştır. Tanıl Bora'nın Amerikan meftunluğu olarak gördüğü Amerika hayranlığı Menderes'in

---

[179] Yüksel Taşkın, Milliyetçi Muhafazakâr Entelijensiya, *a.g.e.*, s.67.
[180] Tanıl Bora, "Adnan Menderes", *a.g.e.*, ss.339-340.
[181] Dilek Güven, *6-7 Eylül Olayları*, s.55.
[*] Şevki Mutlugil, askeri yargıçtır ve Türkiye'deki en önemli anti-komünist düşünceye sahip devlet çalışanlarındandır. 19 Kasım 1951 yılında mecliste gerçekleştirilen gizli oturumda "Türkiye'de komünist var mı?" sorusuna, "Evet memlekette komünizm vardır. Hatta elle tutulmaktadır. Bu illet yurdumuza ne zamanı girmiştir? Bu cihete şırası geldikçe lüzumu kadar temas edilecekse de, uzun boylu tafsilata girişmeye; yine, belirli bir faide tasavvur edilmemiştir" cevabını vermiştir. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem IX, Toplantı 2, Cilt: 10 (Kasım 1951), s.7.
[182] *a.g.e.*, s.56.

onu hür dünyanın lideri olarak görmesi ve Tanzimat Fermanından bu yana devam eden Batılılaşma hareketinin Tek-Parti döneminde sekteye uğrasa bile yeni düzende bunun devam edeceği ve örneğinin Amerika Birleşik Devletleri olacağıdır. Kore'ye asker gönderilmesi kararının Meclis'e getirilmeden onaylanması, NATO'ya üyelik konusunda istekli tutum ve ayrıca Amerika kökenli değişimlerin başlaması Menderes'in modernleşme konusunda Amerika Birleşik Devletleri'ni kutup olarak görmesinden kaynaklanır.[183]

1.2. Demokrat Parti ve Anti-Komünizm

Çok partili hayata geçiş sonrası yapılan ikinci genel seçimde Demokrat Parti'nin iktidarı elde etmesi ülke içerisinde karar alan ve uygulayan yapıların değişmesine neden olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tek-Parti yönetiminin son bulması, Tek-Parti döneminde baskı altına alınan gruplar için yeniden kamusal alanda görünme imkânı yaratmıştır.

Demokrat Parti'nin iktidara gelirken Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tek-Parti yönetimiyle ters düşen gruplarla ittifaka girmesi, ülkedeki sol ve sağ grupların Demokratların yanında yer almasını sağlamıştır. Demokrat Parti'nin ilk iktidarı döneminde ortaya koyduğu demokratik ortam ve özgürlüklerin önünü açma çabası bir döneme kadar sol ve sağ grupların alan bulmasına neden olmuştur. Türkiye'de anti-komünist düşünceyi savunan organizasyonların şeması ve kamu alanındaki aktifliği Menderes'in görüşleri çerçevesi altında şekillenmiştir.

Demokrasi mevhumu Menderes'in düşüncesinde hep çözümlenemeyen bir kavram olarak kalmıştır. H. Bahadır Türk'ün yorumuyla, Adnan Menderes'in demokrasi anlayışı demokrasi kavramını tanımlamak yerine demokrasinin ne olmadığını anlatmak üzerine kuruludur.[184] Menderes'in iktidara gelişinden itibaren Müslümanlık ve İslam düşüncesi üzerine fikirleri Tek-Parti döneminin resmi ideolojisinden farklıdır. Menderes iktidarı döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin irtica faaliyetlerini desteklediklerine yönelik suçlamalarına "Bu memlekette irtica var demek Türk milletine hakarettir" diyerek karşılık vermiştir.[185] Türk çocuklarının dinlerin öğrenmeleri ve hayatlarını bu doğrultuda yaşamalarını önemli gören

---

[183] Tanıl Bora, "Adnan Menderes", ss.344-345.
[184] H. Bahadır Türk, *Muktedir*, s.38.
[185] *a.g.e.*, s.38.

Menderes, orta öğretim kısmına din derslerini eklediklerini belirtir buna ek olarak bir Müslüman çocuğunun dinini öğrenmesini hürriyetin gerekliliği olarak görmektedir.[186] Türkiye'de din üzerine özgürlüklerin verilmesini savunurken ırk kökenli milliyetçilikleri kökten reddetmiştir. Menderes, kendisini Türk olarak gören ve Türk hissederek memleketi için çalışan herkesi Türk olarak gördüğünü belirtir ve kati suretle ırk kökenli Türklük arayışını reddeder.[187]

Adnan Menderes, iktidarı döneminde kendisi ve partisine karşı yükselen muhalefetin nedeninin yönetimleri altında gerçekleştirdikleri projeler olduğunu belirtmiştir. Menderes, Demokrat Parti'nin Türkiye'ye sağladığı katkıların kendilerine olan muhalefetinde aynı şekilde yükseldiğini belirtmiştir. Ayrıca, "komünistleri" de bu gruba dâhil ederek bütün bu muhalefeti memleket için zararlı unsur olarak nitelendirmiştir.[188] Menderes 1950 yılındaki parti programından itibaren komünizmi memleket için tehlikeli ve zararlı bir unsur olarak telakki etmiştir. 6-7 Eylül olaylarını, oluşan milli heyecanlardan komünistlerin yararlanma çabası olarak görür.[189] Menderes sol oluşumlardan ise kökü dışarda olan organizasyonlar olarak bahseder ve memleketin selameti için bu tehlikeli teşekküllere karşı şiddetli tedbirler almanın gerekliliğini belirtir.[190] Menderes'in Demokrat Parti Gaziantep il kongresinde "komünistlerle mücadele" başlığı altında verdiği demeç çarpıcıdır. Menderes iktidara geldikleri dönemde komünist gazetelerin çıktığını ve bugün bu gibi faaliyetlerin Türkiye'de nefes alamadıkları belirtir. Hâkimlere komünizmle mücadele için ek yetkiler verdiklerini bildiren Menderes, konuşmasında Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tek-Parti devrinde komünizmle on kat güçlüyken mücadele etmeyişine değinerek kendi mücadelelerinin önemini vurgulamıştır.[191]

Demokrat Parti'nin iktidara ilk geldiği yıllarda Menderes'in basınla olan ilişkileri sonraki yıllarla kıyaslandığında daha yapıcıdır. 15 Temmuz 1950'de çıkarılan basın kanunu ile basın çalışanlarını korumayı başarmıştır. Sendikal haklar başta olmak üzere birçok özgürlük getiren kanunla basın mensuplarına Cumhuriyet Halk Partisi döneminde görmedikleri özgürlüklerin yolu açılmıştır.[192] Ancak, Demokrat Parti

---

[186] *a.g.e.*, s.38.
[187] *a.g.e.*, s.39.
[188] *a.g.e.*, s.68.
[189] *a.g.e.*, s.69.
[190] *a.g.e.*, ss.69-70.
[191] "Başvekil Adnan Menderes Komünizmle Karşı Bütün Türk Milletini İkaz Etti", Komünizmle Mücadele Birliği, Cilt 1 sayı 3, s.15.
[192] Funda Şenol Cantek, "Ellili Yıllar Türkiye'sinde Basın", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, s.423.

sağladığı basın özgürlüklerini uzun süre devam ettirememiştir ve giderek artan bir baskı uygulamaya başlamıştır. 1950'li yılların ikinci yarısına doğru birçok gazetecinin hapse atılması ve kâğıt satışının tek elden verilmesi Demokrat Parti'nin yandaşı niteliğinde basın kuruluşlarının oluşmasına neden olmuştur.[193]

1940'lı yılların sonlarından başlayan ve artarak devam eden anti-komünist düşünce, Sovyetler' in Türkiye'den toprak talebi sonrasında daha da artmış ve devletin belli konumundaki isimlerinin önceliği haline gelmiştir. Türk sağı, anti-komünizm fikri üzerinde mutabakat sağlamış ve bu sayede kamusal alanda kendisine yeniden var olma şansı bulmuştur. Türkçülük-Turancılık davası süresince geri planda kalan Türkçüler, davanın neticelenmesi sonrasında kaldıkları yerden devam etmiştir. Bu süreç içerisinde, *Kızılelma*, *Toprak*, *Kürşad* ve *Orkun* gibi önemli Türkçü dergiler yayınlanmıştır. Ayrıca, 1944 davası Türkçü akıma yeni isimler de kazandırmıştır. Nihal Atsız ve Reha Oğuz Türkkan davanın ana sanıkları olsalar bile o döneme tutuklanan veya sorgulanan birçok isim daha sonraki döneme Türkçü camiada tanınırlıklarını arttırmışlardır. Nejdet Sançar, Fethi Tevetoğlu, Alparslan Türkeş ve İhsan Koloğlu bu isimlerden bazılarıdır.[194]

Çok partili hayata geçiş ve Sovyetlere karşı Batı saflarında yer alma arzusunun zorunlu (belli noktalarda isteyerek) getirdiği demokratikleşme hareketi Türkçülere yeniden faaliyet gerçekleştirme şansı vermiştir. Türk milliyetçilerinin Cumhuriyeti kuran resmi ideoloji ve onu temsil eden isimlerle belirli noktalarda aynı görüşleri benimsemelerine karşın İnönü'nün direktifi ile baskı ve işkence altına alınmaları Türkçülerin İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı olumsuz tavır almasına neden olmuştur. [195]

Demokrat Parti iktidarı ile yakın ilişkiler içerisine giren Türk Milliyetçiler Derneği, Milli Türk Talebe Birliği ve Necip Fazıl Kısakürek ile-*Büyük Doğu* ekibi 1950'li yıllarda önemli güç elde etmiştir.

---

[193] *a.g.e.*, ss.424-425.
[194] Murat Kılıç, *"Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat" Türk Milliyetçiler Derneği*, s.21.
[195] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, ss.131-133.

1.3. Komünizme Karşı Ortak Eğilim İçinde Olan Organizasyonlar

Adnan Menderes, karakter olarak Türkçü-İslamcı bir hayata ve karaktere sahip olmamasına rağmen ezanı Arapçaya geri çevirmesi ve kamusal alandan silinen dini grupların kamusal hayata dönüşünün önünü açmasından ötürü Türkiye'deki İslamcı-muhafazakâr gruplar tarafından sevilen bir karakterdir.[196] Menderes'in sağ gruplara bir döneme kadar yakın durması sağ görüşlü grupları cesaretlendirmiş ve Tek-Parti yönetimi altında etki alanı azalan veya kaybolan teşekküller Demokrat Parti iktidarı ile yeniden faaliyetlerine devam etmiştir.

Çok partili hayata geçiş ve demokratikleşme hareketleri sayesinde Türkiye'de dernek ve siyasi partilerin kurulumunun önü açılmıştır. 1946 yılı itibari ile birçok parti ve dernek kurulmasına rağmen bu dernekler ideolojik olarak istedikleri çizgiye tam olarak gelememişlerdir. Örnek olarak İslamcı düşüncenin yayın organı olan ve 1948 yılında tekrar yayın hayatına dönen *Sebilürreşad* dergisi, Atatürk hakkında yazılarında övgüyle bahsetmiştir. Fakat Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinin ardından Tek-Parti yönetimi ve Atatürk hakkında sert eleştiri yazıları yayınlamıştır.[197] Demokrat Parti iktidarı döneminde, sol gruplara göz açtırılmazken İslamcılar için ise, durum farklıdır. İslamcılar, Demokratların kendilerine anti-komünizm özelinde alan açmalarıyla cesaret kazanmıştır[198]

1.3.1. Türk Milliyetçiler Federasyonu

Türk Milliyetçiler Federasyonu, Türkiye'de mevcut olan milliyetçi derneklerin bir araya gelmesiyle ortak bir federasyon(dernek) olarak kurulmuştur. Dönemin en önemli üç milliyetçi örgütü olan Türk Kültür Ocağı, Türk Kültür Çalışmaları Derneği ve Türk Gençlik Teşkilatı tarafından İstanbul'da Nisan 1950'de kurulmuştur.[199] Türk milliyetçileri, 1944 davasından sonra parçalanmış haldeki milliyetçileri tek çatı altında ortak ilkeler doğrultusunda örgütleme kararı almıştır. Bu doğrultuda, Reha Oğuz Türkkan siyasi parti kurma fikrini ortaya atmıştır.[200] Fakat siyasi parti dışında bütün milliyetçi derneklerin tek çatı altında toplanarak siyaseti yönlendirmesi fikri Zeki Velidi Togan tarafından öne sürülmüştür. Türk milliyetçileri, döneminde

[196] Tanıl Bora, *Cereyanlar a.g.e.*, s.345.
[197] *a.g.e.*, s.437.
[198] Burak Özçetin, "İslamcılıkta Yeni-İslamcılığa: İslam, Şiddet ve Devrim", s.320.
[199] Murat Kılıç, *a.g.e.*, s.88.
[200] a.g.e s.73

Anadolucular ve Turancılar olmak üzere iki ayrı kola ayrılmıştır. Bu iki gruptan Anadoluculara Nurettin Topçu ve Remzi Oğuz Arık öncülük etmiştir. Anadolucuların milliyetçilik anlayışı; Anadolu özelinde bir medeniyet tasavvuru oluştururken bu medeniyeti İslam dininin kültürel kodları üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Diğer önemli akım olan Türkçüler ise, Türk ırkının üstünlüğü üzerine inşa edilen bir milliyetçiliği savunmuştur.

Anadolucular ve Türkçülerin Tek-Parti iktidarına karşı olan öfkeli tutumları iki ayrı milliyetçi ekolün ortak noktasıdır. Cumhuriyetin kurucu ideolojisi ile benzer olduğu düşünülse bile Anadolucuların ve Türkçülerin milliyetçilik hakkındaki düşünceleri oldukça farklıdır. Anadolucular Türk tarihinin başlangıcını 1071 kabul ederken, Türkçüler bunu daha eski tarihlere götürmektedir. İki grupta Cumhuriyetin kuruluşunu Türklüğün doğuşu olarak kabul etmemiş ve Cumhuriyetin resmi Türklük doktrinlerini reddetmiştir.[201] Nurettin Topçu, Cumhuriyetin kuruluşunu Türklüğün miladı olarak gören Cumhuriyet ideolojisine eleştiri yaparken, Bekir Berk *Komünizmle Mücadele* dergisinde Tek-Parti dönemi Cumhuriyet Halk Partisi ve Altı Ok'u Türk milletini çürümeye bırakan ve ahlakını bozan doktrinler olarak görmüştür.[202] Tanıl Bora'ya göre Anadolucular Türk milliyetçiliği kavramını somut 'memleket' kavramıyla doldurmak istemişler ayrıca Kemalist milliyetçilikten maneviyat yönelimiyle uzaklaşırken yerellikleriyle Türkçülerden ayrışmışlardır.[203] Bu iki ayrı milliyetçilik tipini benimseyen dernekler bir federasyon çatısı altında birleşerek ortak ilkeler doğrultusunda mücadele etme karar almıştır.[204] Federasyon çatısı altında birleşen iki milliyetçi ekolün kendi aralarında çok noktada farklı düşünmelerine rağmen Komünizm ve anti-komünizm düşüncesinde ortak noktada buluşmuştur.[205]

Federasyon'un ilk etkinliklerinden birisi 15 Mayıs 1950'de Çiçek Palas'ta Nazım Hikmet lehine yapılan toplantının basılmasıdır.[206] İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği tarafından organize edilen toplantıda Nazım Hikmet'in suçsuz ve haksız yere içeride yattığını belirten afişler dağıtılmıştır. Daha sonrasında toplantıda Nazım Hikmet'in serbest bırakılması dernek üyeleri ve diğer katılımcılar tarafında

[201] *a.g.e.*, s.65.
[202] *a.g.e.*, ss.63-64.
[203] Tanıl Bora, *Cereyanlar, a.g.e.*, s.371.
[204] Murat Kılıç, *a.g.e.*, ss.88-89.
[205] *a.g.e.*, s.63.
[206] "Lalelide Çiçek Palasta Dünkü Hadise", *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1950, s.1.

talep edilmiştir. Fakat bu toplantının haberini alan Türk Milliyetçiler Derneği üyeleri bu toplantıyı basarak "Kahrolsun Komünizm" ve "Kızıllar Moskova'ya" şeklinde sloganlar atmıştır. Milli Türk Talebe Birliği üyesi gençlerde toplantıyı protesto eden grubun arasında yer almıştır.[207] Dernek üyeleri Nazım Hikmet'in serbest kalması için düzenlenen etkinliklere karşı bir gösteri düzenlemek istemiş fakat valilikten bunun iznini alamamıştır. Türk milliyetçileri gösteri iznini alamayınca başta Nazım Hikmet Ran olmak üzere sol görüşlü isimlerin hapisten çıkarılmaması için dönemin Demokrat Partili milletvekillerine mektuplar göndermiştir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri başta olmak üzere Remzi Oğuz Arık, Arif Nihat Asya ve Osman Bölükbaşı gibi isimler derneğin yakın ilişkide olduğu Demokrat Partili milletvekilleridir. Ancak, Türk Milliyetçiler Federasyonunun tüm girişimlerine rağmen 14 Temmuz 1950'de çıkarılan af kanunu ile Nazım Hikmet ve birçok solcu isim serbest bırakılmıştır.[208] Af kanunun görülmesi sırasında, Tokat milletvekili Ahmet Gürkan, Nazım Hikmet'in serbest bırakılmasına karşı çıkmıştır. Gürkan, ordu içerisinde isyan çıkartma girişiminde bulunan kişilerin affedilmemesini istemiştir. Buna örnek olarak Nazım Hikmet'i göstererek bu af tasarısını karşı çıkmıştır.[209]

1.3.2. Milli Türk Talebe Birliği

Milli Türk Talebe Birliği, anti-komünizm düşüncesine katkı sağlayan bir başka dernektir. Milli Türk Talebe Birliği 14 Aralık 1916 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Savaş döneminin şartlarından dolayı aktif olamamıştır.[210] Fakat 1929 yılında Tevfik İleri'nin başkanlığında aktif bir hale gelmiştir. Tevfik İleri'nin en yakın çalışma arkadaşları Adnan Ötüken ve Şükrü Kaya olmuştur. Bu dönemde birlik resmi ideolojinin savunucusu olmuştur. Avrupa düşüncesinin ürünü olan sosyalizm, komünizm ve liberalizm gibi kavramları reddetmiş ve faaliyetlerini Kemalizm düşüncesi üzerine inşa etmiştir. O dönemde çıkardıkları *Birlik* gazetesinde Kemalist ideoloji savunmak için Ziya Gökalp'ten alıntılar yapmıştır.[211] Milli Türk Talebe Birliği Tevfik İleri döneminde devletin resmi ideolojisi benimsemesine karşın Birlik üyeleri zaman zaman yaptığı faaliyetler neticesinde tutuklanmıştır. Bulgaristan'da birtakım

---

[207] Murat Kılıç, *a.g.e.*, ss.91-92.
[208] *a.g.e.*, ss.93-94.
[209] *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Toplantı Olağan, C.1 (Temmuz 1950), s.691.
[210] M. Çağatay Okutan, *Bozkurt'tan Kur'an'a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980*, s.25.
[211] *a.g.e.*, ss.25-26.

gençlerin Türk mezarlıklarını yıkması ve Milli Türk Talebe Birliği'nin buna karşılık Bulgar konsolosluğu önünde izinsiz eylem yapması birçok tutuklanma ile sonuçlanmıştır.[212] Birlik, *Kadro* dergisi ile çekişme içerisine girmiştir. Çekişme daha sonraları 1960'lı yıllarda ilerici aydınlar ile mukaddesatçılar arasındaki tartışmayı hatırlatmaktadır. *Kadro* hareketinin Marksizm'den beslenmesi, Birliğin Kadrocularla ters düşmesi için yeterliydi.[213] Antisemitizm 1930'lu yıllarda tüm Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de artış göstermiştir. Türk sağının Yahudilerin Dünya hâkimiyeti için mücadele ettikleri üzerine yazıları vardır.[214] Birlik üyeleri artan yabancı düşmanlığına kayıtsız kalmamıştır. Birlik Tek-Parti döneminde devletin benimsediği resmi ideolojinin çok uzağında konumlanmamıştır. Genel olarak Kemalizm ve Türk milliyetçiliği üzerinden politikalar geliştirmiştir.

1950'li yıllar Birlik için Kemalizm'in azalıp Türk milliyetçiliğinin devam ettirildiği bir dönemdir.[215] Bu dönemde Said-i Nursi talebelerinin İstanbul Üniversitesine "medrese-i nur" demelerine karşılık olarak bu "Kürt Said bu cesareti nereden alıyor" denmiştir. Aynı dönemlerde Bursa Ulu Cami'de çıkan olaylarda Birliğin tepkisi "birkaç yobaz" şeklinde olmuştur.[216] Demokrat Parti döneminde Kore'ye asker gönderilmesine verdiği destek yanında, gerçekleştirdiği nümayişler ile "kızıllara karşı" devletin yanında yer almıştır. Ayrıca Kıbrıs Sorununa karşı duyarlı olmuştur.[217] Milli Türk Talebe Birliği'nin 1950'li yıllardan sonra amacı talebe yetiştirmek ve yetiştirdiği talebeyle birlikte "komünizmle mücadele etmektir".[218] Birlik, Demokrat Parti döneminde birçok sağ görüşlü farklı oluşum kurulmasından dolayı güç kaybetmiştir fakat değişen çehresi ve yapısıyla 1960'lı yılların ikinci yarısında daha etkin hale gelmiştir.

1.3.3. *Büyük Doğu* ve Necip Fazıl Kısakürek

Necip Fazıl Kısakürek ve *Büyük Doğu* dergisi Demokrat Parti ile kurduğu yakın ilişkiler sayesinde elde ettiği güçle, anti-komünist düşünceye önemli katkı sağlamıştır. Necip Fazıl Kısakürek, hayatını, Abdülhakim Arvasi ile tanışmadan önce

---

212 *a.g.e.,* ss.28-29.
213 *a.g.e.,* s.32.
214 *a.g.e.,* ss.52-53.
215 *a.g.e.,* s.109.
216 *a.g.e.,* s.109.
217 *a.g.e.,* s.117.
218 http://www.mttb.org.tr/sayfalar/tarihce/94 Erişim tarihi, 30.05.2017.

ve sonra olarak ikiye ayırmıştır.[219] Kısakürek'in hayatı, Arvasi öncesinde bohem şekilde ilerlerken Arvasi sonrasında bohem yaşamdan kurtularak İslami değerler üzerinden yaşanan bir hayata geçiş yapmıştır.[220] Necip Fazıl'ın İslami değerler üzerinden hayatı yorumlayış biçimi Türkiye'deki anti-komünist İslamcı grupların kamusal alanda görünürlüklerini aynı şekilde değiştirmiştir.

Necip Fazıl'ın düşünce hayatına girişi *Ağaç* dergisi ile olsa bile etkin hale gelişi 1943 yılında *Büyük Doğu* dergisini kurması ile olmuştur.[221] Cumhuriyetin kuruluşu sonrasında yönetimle İslamcıların ters düşmesi, İslamcı grupların kamusal alandan uzaklaşmalarına neden olmuştur. Herkesin korktuğu ve çekindiği dönemde Necip Fazıl İslami değerlerle şekillendirdiği düşüncelerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Necip Fazıl'ın bu tutumu onu Türkiye'deki İslamcı ve muhafazakâr gruplar içerisinde onu önemli bir konuma getirmiştir.[222] Necip Fazıl'ın İslamcı düşünceyi Türk motifleri ile süslemesi neticesinde ortaya çıkardığı Türk-İslam sentezi 1950'li yıllarda güç kazanacak ve 1960'larda doruk noktasına ulaşacaktır. Necip Fazıl'ın Türklük ve İslam dini kimlikleri üzerinden oluşturduğu fikirler, Demokrat Parti yönetimindeki birçok milletvekilinden ilgi görmüş ve destek vermelerini sağlamıştır.[223]

Ahmet Emin Yalman'ın Büyük Doğu Cemiyeti üyesi kişilerce 22 Kasım 1952'de saldırıya uğraması Menderes ve Kısakürek arasındaki ilişkinin sona ermesine neden olmuştur.[224] Saldırı sonrasında Menderes olaya sert tepki göstermiş ve şu beyanatı vermiştir; "Bu memlekette bir fikir adamının silahla tehdit edilemeyeceği kanaatindeyim. Bunları hatırından geçirenlerin kafalarını bin parça etmeğe hazırız."[225] Menderes'in olaya karşı tavrı nettir ve bu türden saldırılara karşı asla müsaade etmeyecekleri belirtmiştir. Yalman'a karşı yapılan suikast girişimi sonrasında başlatılan tahkikat neticesinde Hüseyin Üzmez adlı şahsın suçu işlediği ortaya çıkmıştır.[226] Olaya karışan isimlerin dönemin önemli sağ görüşlü organizasyonları ile olan ilişkilerinin ortaya çıkması, Milliyetçiler Federasyonu ve *Büyük Doğu* mecmuasının kapatılmasına ve Necip Fazıl Kısakürek'in tutuklanmasına neden

---

[219] İlyas Ersoy, "Necip Fazıl Kısakürek Düşüncesinin Felsefi Yönü", s.10.
[220] *a.g.e.*, ss.11-12.
[221] Ziya Kılıç, "Büyük Doğu Mecmuasının Yayın Hayatına Başlaması, Yapısı, Yayın Politikası, Sosyal ve Siyasi Görüşleri (1943-1951)", s.10-11.
[222] Rasim Özderen, "Necip Fazıl Kısakürek", ss.137-138.
[223] Murat Kılıç, *a.g.e.*, s.191.
[224] "Ahmet Emin Yalman Dün Gece Malatyada Vuruldu", *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1952, s.1.
[225] "Malatyadaki Hadise Nefretle Karşılandı", *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1952, s.1.
[226] "Malatya Hadisesinin Faili Dün Bulundu ve Teslim Oldu", *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1952, s.1.

olmuştur. [227] Necip Fazıl Kısakürek, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında tutuklanan başta Adnan Menderes olmak üzere birçok Demokrat Partili ile birlikte yargılanmıştır. Necip Fazıl yargılamalar ve Menderes'in idamı sonrasında tüm bu yaşananlardan dolayı Menderes'i suçlamıştır. Menderes'in ordu, Cumhuriyet Halk Partisi ve sivil muhalefetle yeteri kadar mücadele etmediğini belirten Necip Fazıl, Menderes'i milliyetçi ve mukaddesatçı gençleri partisi içerisine alıp değerlendirmek yerine onları "boğmakla" itham etmiştir.[228]

Necip Fazıl Kısakürek'in "komünizme" bakışı Sovyetler Birliği özelinde bir karşıtlık değildir. Necip Fazıl "komünizme" karşı mücadelenin tarihsel altyapısını Çarlık dönemi Rusya'sına kadar götürmektedir. "Tarihimizde Moskof" adlı eserinde Türkler ve Ruslar arasında tarih içerisinde oluşan çekişmeleri "komünizme" karşı oluşturduğu mücadele ile özdeşleştirmiştir. "Komünizm" ideolojisinin tarihsel altyapısı hakkında verdiği bilgilerde Alman Karl Marx ve İngiliz Engels'in oluşturdukları teorilerin Lenin ile aksiyona dönüştüğünü ve Sovyetlerin bu temeller üzerine kurulduğunu belirtmiştir.[229] Necip Fazıl'a göre, "moskof" "komünizm" ile Türklere yeni bir "ahlak" suikastı başlatmıştır.[230] Necip Fazıl'ın komünizme bakışı oldukça serttir, ona göre komünizm dünya milletlerinin başına gelmiş en büyük felakettir. Cumhuriyet Halk Partisi'ni ve Atatürk'ü Sovyetler ile kurduğu yakın ilişkileri ve komünizme sert tutum göstermemesinden ötürü eleştirmiştir.[231] Necip Fazıl Kısakürek'in "komünizm" eleştirisi Türk kültürü ve İslam dinine karşı olduğu yönünde şekillenmiştir. Kısakürek'e göre "komünizm" İslam'ın ve Türklüğün baş düşmanıdır ve onunla mücadele etmek zorunludur. Kısaca, Necip Fazıl'ın "komünizm" eleştirisi bu şekildedir.

1950'li yılların sonunda anti-komünist grupların faaliyetleri Ahmet Emin Yalman suikast girişimi neticesinde sekteye uğramıştır. Demokrat Parti bu olaya karşı Tek-Parti dönemine benzer reflekslerle karşılık vermiştir. Demokrat Parti yöneticileri; her ne kadar Cumhuriyet Halk Partisi'ne muhalif tarafta olsalar da Tek-Parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde siyasete girmiş ve karakter olarak Cumhuriyet Halk Partili politikacılardan farklı olmayan isimlerdir. İngiliz elçilik

---

[227] *a.g.e.*, ss.195-197.
[228] Necip Fazıl Kısakürek, *Benim Gözümde Menderes*, a.g.e., ss.491-492.
[229] Necip Fazıl Kısakürek, *Tarihimizde Moskof* (İstanbul: Toker Yayıncılık, 1973), ss.365-366.
[230] *a.g.e.*, s.365.
[231] Nazan Üstün, "Büyük Doğu Mecmuası'nın Siyasal Analizi", s.69.

raporlarına göre, 1950 seçimlerinde yaşanan değişim politikalar yerine kişilerde olmuştur.[232] Bu nedenle, Demokratların sağ gruplara karşı takındığı tavır hiç de şaşırtıcı değildir. Sağ görüşlü grupların neredeyse tamamının yargılandığı davalar irtica davasına dönüşmüştür. Davanın ana teması bu grupların gizli örgüt kurarak hükümeti ve devleti yıkmaya teşebbüs ettikleri üzerine kurulmuştur. Mahkemenin seyri ve aldığı şekil 1944 yılındaki Türkçülük-Turancılık davasını hatırlatmaktadır. Bu olayla birlikte Menderes ve Türkiye'deki Sağ grupların arası açılmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Necip Fazıl ve *Büyük Doğu* ve Türk Milliyetçileri farklı oluşumlar içerisinde faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmiştir.

2. Amerikan Yardımları Sonrasında Türkiye'de Yaşanan Sosyal ve Siyasal Değişim

2.1. Marshall Yardımları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa ekonomisi savaştan dolayı çökmüştür. Avrupa devletlerinin içe kapalı ekonomi politikasını izlememesi ve pazar ekonomisinin canlandırılması için, Amerika, Avrupa ülkelerindeki ekonomiyi geliştirmek için Marshall Projesini hazırlamıştır. Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Marshall'ın adıyla anılan proje dönem içerisinde çöken Avrupa ekonomisini tekrar ayağa kaldırarak Dünya ticaretini geliştirmeyi amaçlamıştır.[233]

Amerika'nın Marshall Planını oluşturmasının belli başlı nedenleri vardır. İlk olarak, Savaş sonrası Avrupa'nın tüketim gücünün düşük olması ve Amerika'nın üretim gücünün yüksek olması Amerikan ekonomisi için önemli bir sorun teşkil etmiştir. Ardından, Amerika'nın üretim malı fazlasını satması için tüketicilere ihtiyacı vardır. Avrupa piyasasının canlanması için ülkelerin ekonomilerinin güçlendirilmesi şarttır. Ayrıca, ekonomi ve demokratikleşme konusunda sorunlar yaşayan ülkelerde komünizmin hızlı bir şekilde yayılması Amerika'yı bu ülkelere yardım etmeye teşvik etmiştir. Amerika sağladığı yardımlar sayesinde bu ülkelerdeki refah seviyesini arttıracak ve demokrasiye geçişlerini kolaylaştıracaktır.[234]

---

[232] Murat Kasapsaraçoğlu, *a.g.e.*, s.15.
[233] Bilgehan Bülbül, "Marshall Planı ve Türkiye'de Uygulanışı", s.25.
[234] *a.g.e.*, s.26.

Amerika, bu yardımlar sayesinde Avrupa devletlerine karşı nüfuzunu güçlendirecek ve bu yolla Sovyetler Birliğine karşı Avrupalı devletlerin yanında yer alacaktır. Bu gerekçelerle, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Marshall bir proje geliştirmiştir. Ayrıca, Harvard Üniversitesinde gerçekleştirdiği konuşmasıyla tüm Dünya'ya yeni yardım planını açıklamıştır.[235] Bu plan çerçevesinde 12 Temmuz 1947'de Paris'te on altı Avrupalı devletin katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir.[236] Bu toplantının amacı, Avrupalı devletlerin ekonomik olarak kendilerini toparlamaları için ne kadar yardıma ihtiyaçları olduğunu saptamaktır. Toplantıda ziraat, demir-çelik ve diğer birçok ekonomi alanında komisyonlar kurulmuştur. Komisyonlar da devletlerin ihtiyaçlarını incelemiş ve bu sayede devletlerin alacakları yardımların miktarı belirlenmiştir. Çalışmalar sonrasında on yedi milyar dolarlık yardım Avrupalı devletler tarafından belirlenmiştir. Yardım ortalama beş yıl içerisinde Avrupalı devletlere parça parça ödenecektir.[237]

Amerika Birleşik Devletleri plan çerçevesinde yapacağı yardımlar belli şekillerde verilmiştir. Bunlar, direkt, endirekt, teknik yardım ve karşılıklı paradır. Direkt yardım, Amerika'nın direkt olarak sağladığı dolarlardır. Bunları üç ana başlık altında ayırmıştır. Bunlar, hibe, kredi ve şartlara bağlı yardımlardır. Amerika, hibe ile mal yardımında bulunmaktadır, kredi yoluyla dolar sağlamaktadır ki Türkiye'nin aldığı yardımların çoğunluğunu bu kısım oluşturur. Karşılıklı para ise yardım alan devletlerin birbirleri arasında ticaret yapmalarını sağlamak için sağlanan maddi yardımdır.

Türkiye, Avrupa devletleri ile oluşturulacak ticaret ağına destek verebilmesi için bildirdiği 1 Temmuz 1947 tarihli raporda 615 milyon dolar değerinde ihtiyaç listesi bildirmiştir.[238] Türkiye, ihtiyaçlarının karşılanması için istekte bulunmasına rağmen Paris'te toplanan ve on altı devletin katılımıyla hazırlanan plana dâhil edilmemiştir. Edilmemesinin gerekçeleri arasında Türk diplomatların ülkelerini kötü temsil etmeleri başat rol oynasa bile Amerika'nın Avrupa ekonomisinin yeniden canlandırılmasında Türkiye'ye biçtiği rol daha önemlidir. Türkiye, birçok alanda yeni atılımlar gerçekleştirmek ve kendisini yenilemek istese bile Amerika'nın plan çerçevesinde biçtiği rol Avrupa'nın tarım açığının karşılanması yönündedir. Bu

[235] *a.g.e.*, s.27
[236] "Konferans Bugün Toplanıyor", *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1947, s.1.
[237] Bilgehan Bülbül, *a.g.e.*, ss.32-33.
[238] Oral Sander, *Türk Amerikan İlişkileri*, s.46.

nedenle, Türkiye'den enerji ve sanayi alanlarında gelişim yerine ulaşım, maden ve ziraat alanında gelişim kaydetmesi istenmiştir.[239] Türkiye, bu kapsamda Marshall yardımlarına 4 Temmuz 1948 yılında Amerika ile imzalanan anlaşma gereğince dâhil olmuştur.[240]

Amerika'dan 1948-1949 yılları arasında 49 milyon dolar yardım alınmıştır. Bunun 38 milyonu kredi, 1 milyonu hibe ve 10 milyon dolar şarta bağlı olarak verilmiştir.[241] 1949-1950 arası 132 milyon dolar yardım verilirken, 1950-1955 yılları arasında 390 milyon dolar Türkiye'nin gelişimi için Amerika tarafından sağlanmıştır.[242] 1948 ile 1955 yılları arasında Amerika hibe ve kredi olarak Türkiye'ye toplamda 571 milyon dolar vermiştir.[243]

Amerika kredilerin dağıtımı için 15 Temmuz 1948'de "Amerikan Kredileri Komitesi" kurulmuştur.[244] Bu komitede, Maliye, Ulaştırma, Tarım, Ekonomi ve Bayındırlık bakanlıklarından uzmanlar görev yapacaktır.[245] Marshall yardımları kapsamında 1948 ile 1955 yılları arasında verilen 571 milyon dolarlık yardımın büyük çoğunluğu askeri araçlar, ziraat malzemeleri(traktör ve biçerdöver), maden tetkik araçları ve ulaşıma harcanmıştır. Amerikan yardımlarının en önemli uygulama alanı Türkiye'nin ulaşım ağını yeniden inşa etmesidir. Türkiye'de inşa edilen yeni karayolları NATO üyeliği sonrasında Sovyetler Birliğine karşı Türkiye'nin yeni savunma hatlarını belirlediği için bu durum ulaşım ağının yeniden inşa edilmesine sebep olmuştur.

2.1.1. Karayollarında Yaşanan Değişim

Türkiye'nin kara yolu politikası Truman Doktrini ve Marshall yardımı kapsamında alınan paralarla şekillenmiştir. 20 Nisan 1945'te Amerikan Yardım Teşkilatı Yollar İdaresi Grubu ve Bayındırlık Bakanlığı arasında anlaşma imzalanmıştır.[246] Amerika'nın verdiği yardımlardan 5 milyon dolar Truman, 5 milyon dolar kredi Marshall yardımından olmak üzere toplamda 10 milyon dolar para

239 Bilgehan Bülbül, "Marshall Planı ve Türkiye'de Uygulanışı*" a.g.e.,* s.76.
240 *a.g.e.,* s.78. "Türk-Amerikan İktisadi Anlaşması Dün İmzalandı", *Cumhuriyet,* 5 Temmuz 1948, s.1.
241 *Türkiye'de Marşal Planı,* s.6.
242 *a.g.e.,* s.6.
243 *a.g.e.,* s.6.
244 "Amerikan Krediler Komitesi Kuruldu", *Cumhuriyet,* 21 Temmuz 1948, s.1.
245 Bilgehan Bülbül, "Marshall Planı ve Türkiye'de Uygulanışı", *a.g.e.,* s.80.
246 İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Cumhuriyetin Harcı Cilt 2,* s.401.

karayollarının geliştirilmesi için ayrılmıştır.[247] Bu yardımlar sonrasında Türkiye'nin kara yolu politikası Amerika'nın isteği doğrultusunda belirlenmiştir. Türkiye'nin doğal savunma hattı İstanbul yakınlarındaki Çatalca bölgesiyken Amerikalı uzmanlar bunu Erzurum hattına çekmişlerdir. Amerikalılar Sovyetlerin saldırısına karşılık Türk savunma hattını Toroslar üzerine kurmuştur. Bu nedenle Amerikalı uzmanlar gelen yardımların bu hatlara aktarılmasını istemiştir.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi sonrasında karayolları politikası devletin birincil önceliği haline gelmiştir. 1948 ve 1957 yılları arasında bütçenin yarısı ulaştırma ve haberleşme alanlarına harcanmıştır.[248] Türkiye'nin ulaşıma bu denli yatırım yapmasının ana sebebi savaş sonrası kurulan yeni düzende kendisine biçilen roldür. Bu kapsamda Türkiye'ye verilen rol Avrupa'nın tahıl ihtiyacını karşılamasıdır. Üretilen ürünlerin sevkiyatının hızlandırılması için karayollarına bu sayede önem verilmiştir.[249] Amerika Birleşik Devletleri Devlet Yolları İdaresi Başkanı H. E. Hilts, Türkiye'nin karayollarının gelişimi için üç yıllık devrelerle devam eden dokuz yıllık karayolları planı hazırlamıştır. Plan kapsamında 11 Şubat 1950'de Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuştur.[250] Planlanan dokuz yıllık karayolları yapılanması, Amerikalı uzmanlar ve Türk Genelkurmayı arasında anlaşmazlık oluşturmuştur. Amerikalılar, İskenderun'dan Sovyet sınırına kadar bir hat çekmek isterken Türk Genelkurmayı, ordunun yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için İç Anadolu yollarının geliştirilmesini istemiştir. Türk genelkurmayının isteği, Türkiye'nin Avrupa ekonomisini canlandırmadaki rolü için uygun görülmüştür.[251]

Türkiye'nin 1948'den başlayarak 1957 yılına kadar devam ettirdiği kara yolları yapılanması Amerikalı Hilts'in raporları dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Hilts Türk Bayındırlık Vekâleti bünyesinde özerk bir karayolları müdürlüğü ve ona bağlı on bölge müdürlüğü kurulmasını önermiştir.[252] Amerikan yardımlarıyla gerçekleştirilen karayolları ağı, Türk ekonomisine olumlu yönde katkı sağlamıştır. Yollardaki taşımacılık ve araç miktarının artışı 1948 ile 1957 arasında gelişim kaydetmiştir.[253]

---

[247] *a.g.e.,* s.401.
[248] *a.g.e.,* s.403.
[249] *a.g.e.,* s.403.
[250] "Dün Mecliste Kanunlaşan Tasarılar", Cumhuriyet, 12 Şubat 1950, s.1. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Toplantı 4, Cilt: 24 (Şubat 1950)
[251] İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *a.g.e.,* s.406.
[252] *a.g.e.,* s.413.
[253] *a.g.e.,* ss.423-425.

2.1.2. NATO Üyeliği ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Yaşanan Değişim

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllardan başlayarak askeri teknolojisini sorgulamıştır. İkinci Dünya Savaşı döneminde İngilizlerin ve Amerikalıların verdikleri kiralık silahlar sayesinde Türkiye ordunun teknolojik gelişimini sağlayabilmiştir. Bu dönemi takip eden süreçte İngiltere'nin savaş sonrası ekonomik sorunlarını mazeret göstererek hem Ortadoğu bölgesinden çekilmesi hem de Türkiye'ye yaptığı silah ve para yardımlarını kesmesi Türkiye'yi dar boğaza sokmuştur. Bunu izleyen sürelerde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talep etmesi Türk ordusunda derin rahatsızlık yaratmıştır. Bu rahatsızlığın yaşandığı dönemde Amerika "Truman Doktrini" adı altında silah ve para yardımı yapmayı teklif etmiştir. Amerika'nın yapmış olduğu bu teklif Türk hükümeti tarafından kabul edilmiştir. 400 milyon dolarlık[*] antlaşmanın imzalanması sonrasında Türkiye'ye Amerikalı uzmanlar gelmiştir. Bu uzmanlar Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan maddi yardımların nerelerde ne şekilde harcanabileceğine yönelik raporları hazırlamış ve hükümetlerine göndermiştir.

Amerikalı uzmanlar, Türkiye'nin mevcut ekonomik yapısının ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu yetersizliğe çözüm olarak orduda görev yapan asker sayısının yarıya indirilmesi ve eldeki silah teknolojilerini yenileyerek insan kaynağının daha etkili kullanılması önermiştir. İlk aşamada NATO üyeliği ve yeni savaş teknolojilerinin ordu içerisinde kullanılması Türk askeri tarafından olumlu karşılanırken daha sonra ordu içerisinde yaşanılan anti-emperyalist düşünceyi benimsemiş ve bağımsız olmayı sorgulayan grupların doğmasına neden olmuştur.[254]

Amerika ve NATO'nun Türkiye'den beklentisi Sovyetler Birliği ile askeri bir mücadeleye girmesi değil onu oyalamasıdır. Amerikalı uzmanlara göre bunun nedeni Türkiye'nin müstakil bir Sovyet saldırısını tek başına göğüsleyebilecek altyapısının olmayışıdır. Amerika'nın Türkiye'den yapmasını istediği şey, Toros Dağları'nda oluşturulacak bir savunma hattıyla Sovyetler Birliği'nin saldırılarını karşılaması ve kazanılacak sürede İskenderun'dan gelecek Amerikan yardımının beklenmesidir. Amerikalı uzmanların yaptıkları çalışmalarda ortaya koyduğu gerçekler, Türk Silahlı

---

[*] 2003 yılı Dolar kuruyla bu miktar yaklaşık 3,3 milyar Dolara denk gelmektedir. Serhat Güvenç, *a.g.e.*, s.263.

[254] Doğan Akyaz, *a.g.e.*, ss.42-43.

Kuvvetleri'nin beklentilerini örtüşmemiştir. Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olası bir mücadele yaşaması durumunda tampon bölge olarak görülmesi askeri personelde hayal kırıklığı yaratmıştır. Ordu'nun verdiği askeri eğitimin Sovyetler Birliği ile girişilecek askeri mücadele için yeterli olmayışının Amerikalı askerlerce ortaya konulması Türkiye'nin askeri eğitimini köklü şekilde değiştirmesine neden olmuştur.[255] Ordu'daki değişim sırasında Amerika ve Türk askeri personeli arasındaki ilişki belli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlardan birisi çavuş seviyesinde görev yapan Amerikalı askerlerin Türk generallerden yüksek maaş almasıdır.[256] Diğer bir sorun Harp Akademisi'nin eğitim süresinin düşürülmek istenmesidir. Amerikalı uzmanlar mevcut üç yıllık Harp Akademisi eğitimini gereksiz görmüş ve bunun bir yıla indirilmesini talep etmiştir. Türk askerinin deniz aşırı operasyonları gerçekleştirilecek yeterli altyapıya sahip olmayışını bunun gerekçe olarak göstermiştir. Amerikalı uzmanların isteği doğrultusunda üç yıllık eğitim programı gereksiz görülmüş ve eğitim programında gerekli değişiklikler yapılmıştır.[257] Amerikalı uzmanların Türkiye'den askeri anlamda beklentileri belli askeri çevrelerde onur kırıcı olarak görülmüş ve bunun devam ettiği süreçlerde ordu içerisinde Amerika karşıtı söylemler ortaya çıkmaya başlamış ve artarak devam etmiştir.[258]

Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye sağladığı maddi kaynaklar yalnızca ordu modernizasyonu için kullanılmamıştır. Eğitim, ulaşım ve diğer altyapı hizmetleri sağlanan kaynaklar sayesinde gelişim göstermiştir. Türkiye'nin iyi karayolu ve taşımacılık sistemi olmamasından ötürü yeni karayolu, köprü ve geçitler yapılmıştır. Amerika tarafından sağlanan askeri aletlerin bakım ve onarımı için yeni teknik üniversitelerin temelleri atılmıştır. Er seviyesindeki askerlerin okuma ve yazma oranının düşük olmasından dolayı acemi okulları kurulmuştur. Kurulan acemi okullarında askere gelen erlerin usta birliklerine gitmeden önce gerekli eğitim programlarından geçmeleri, Amerikalı uzmanlar tarafından planlanmış ve uygulanmıştır.[259] Truman Doktrini ile başlayan ve daha sonrasında NATO üyeliğine giden süreçte Türkiye'nin Sovyet tehdidi karşısında Batı saflarında birlik arama arzusu 1950'li yıllarda devlet geleneklerinde değişikliklere gitmesine sebep olmuştur. Devlet

---

[255] Serhat Güvenç, *a.g.e.,* ss.266-267.
[256] Doğan Avcıoğlu, *a.g.e.,* s.391
[257] *a.g.e.,* s.391.
[258] Doğan Akyaz, *a.g.e.,* ss.55-56.
[259] Serhat Güvenç, *a.g.e.,* s.268.

içerisinde değişen değerler sivil toplum alanında kendisini hissettirmiştir. Değişimlerin yaşanması sivil toplum organizasyonları ve üniversite yapılarına da sirayet etmiştir. Anti-komünizm düşüncesinin temel taşlarının atıldığı 1950'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ile varılan ortaklık sonucunda yaşanan değişimler komünizmle mücadele konusunda yeni dernek ve dergilerin kurulmasını sağlamıştır.

2.1.3. Kültürel Hayatta Yaşanan Değişim

12 Temmuz 1947(Truman) ve 4 Temmuz 1948(Marshall) yıllarında Amerika Birleşik Devletleri ile imzalanan yardım anlaşmaları ile Sovyetlere karşı varılan mutabakat Türkiye'nin siyasi ve sosyal hayatında değişimi başlatan hamlelerin başlangıçları olarak tarihe geçmiştir. Çok partili hayata geçiş sonrası Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinde iktidara gelmesi, dış politikayı değiştirmemiş aksine Amerika ile kurulan ilişkilerin daha da derinleştirilmesini sağlamıştır.

Türkiye'nin 18 Şubat 1952 tarihinde NATO'ya üye olması sonrasında, ordu ve bürokraside Amerikan modeli benimsenmiş ve bu doğrultuda değişim gerçekleşmiştir.[260] Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'nda hegemonik konuma gelen Amerikan kültürü Türkiye'de etkilerini hissettirmiş ve kültür dünyası dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda değişime neden olmuştur. Amerikan kültüründen etkilenerek şekillenen dergi ve gazetelerde, modadan mimariye Amerikan etkisi kendisini hissettirmiştir.[261] Dünya'da refah seviyesinin artmasıyla birlikte cemiyet hayatı hareketlenirken Türkiye'de bundan etkilenmiştir. İstanbul'da cemiyet hayatını takip etmesi için oluşturulan Beyoğlu muhabirliği bu dönemde altın çağını yaşamıştır. Parıltılı mücevherler, Paris'ten gelen parfümler ve Hollywood yapımı filmler dönemin Türkiye'sinde büyük etkiler yaratmıştır.[262] 1955 yılında Hilton otelinin açılışı Beyoğlu muhabirlerinin haber kaynaklarını değiştirmiştir. Daha önceleri Çiçek Palas ve Sirkeci gibi yerlerde haber kovalayan muhabirler Hilton otelinin kurulmasının ardından haberlerini bu otelde kovalamıştır.[263] İstanbul'da gerçekleştirilen mimari reform hareketi 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin getirdiği değişimlerden birisidir. Dönemde, Adnan Menderes bu mimari reformu " İstanbul'un ikinci fethi" olarak

[260] "Atlantik Paktına Eşit Şartlarda İltihakımız", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1952, s.1.
[261] Funda Şenol Cantek, *Ellili Yıllar Türkiye'sinde* Basın, *a.g.e.,* s.429.
[262] *a.g.e.,* s.429-430.
[263] *a.g.e.,* s.430.

görmüştür.[264] İstanbul'da birçok noktanın mimari açıdan değiştirildiği bu dönemde, Amerika'dan alınan yardımlar yatırımları hızlandırmış ve yapımını kolaylaştırmıştır.

Türkiye'nin Truman, Marshall yardımları ve NATO'ya üyeliği birçok alanda değişimin yaşanmasını sağlamıştır. Bunlar; üniversiteler, kütüphaneler, okuma yazma kursları ve yeni NATO üsleri Türkiye'de konuşlandırılmıştır. Yalçın Küçük'ün yorumuyla kendi Soğuk Savaş'ını yaratarak Amerika ile ilişkilerini geliştiren Türkiye, Sovyet tehlikesi altında kalmamak için Amerika Birleşik Devletleri ve NATO şemsiyesi altında Tanzimat'tan beri gelen modernleşme arzusunu devam ettirmiştir. Osmanlı son dönemi ve Erken Cumhuriyet döneminde Avrupa'nın ağırlıklı örnek alınması İkinci Dünya Savaşı sonrasında etkisini azaltmıştır. Burhan Belge ve Halide Edip Adıvar gibi isimlerin 'yeni Batı' olarak gösterdikleri Amerikan modeli, Demokrat Partili isimler tarafından benimsenmiştir. Türkiye'nin yeni modernleşme görüşü, Amerikan modelini benimseyen ve Sovyetlere karşı mücadele eden bir yapıya kavuşmuştur.

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla Türkiye ve Ortadoğu'da ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerin Sovyetler Birliği yani komünist bloğa katılmamaları için 1950'li yıllardan başlayarak Amerika'da bölge ülkeleri üzerine uzmanlaşan birimler ve eğitim programları oluşturulmuş ve bu ülkeler için gerekli politikalar geliştirilmiştir.[265]

Cangül Örnek'in yorumuyla, kendi anti-komünizmini üreten Türkiye'de Amerika tarafından oluşturulmak istenilen Sovyetler Birliği karşıtı politikalar birçok ülkeye göre daha kolay oluşturulmuştur.[266] Amerika'da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında Ortadoğu ülkeleri üzerine çalışacak alt birimler kurulurken, aynı kuruluşlar Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan kökenli eğitim kuruluşlarıyla ilişkilerini ilerletmiştir. Ford Foundation, Rockefeller ve Carniege bu kuruluşlardan bazılarıdır. Rockfeller Foundation, Robert Koleji ile iyi ilişkiler kurmuştur ve daha sonra kurulacak Boğaziçi Üniversitesi'nin temellerini 1950'li yıllarda atmıştır.[267] Üsküdar Amerikan Kız Koleji yine aktif şekilde ilişkiler içerisinde bulunan okulların başında gelmektedir. 1951'de Fulbright anlaşması imzalanmış bu sayede öğrenci değişim programı başlatılmıştır.[268] Eğitim programlarının yanında 1951 yılında Halide

---

[264] *a.g.e,* s.432.
[265] Cangül Örnek, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı*, *a.g.e.,* s.152.
[266] *a.g.e.,* s.172.
[267] Emre Dölen, Türkiye Üniversite Tarihi Cilt 5, s.104.
[268] Cangül Örnek, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı*, *a.g.e.,* ss.175-176.

Edip Adıvar'ın uzun süre başkanlığını yaptığı Türk-Amerikan Kültür Derneği kurulmuştur.[269] Dernek Amerika ve Türkiye arasındaki ilişkiler ile alakalı faaliyet yürütmüştür.[270]

Türkiye'deki Amerikalı uzmanlar yazdıkları raporlarda Türkiye'nin, anti-komünist yapılanmaları oluşturma konusunda en kolay ülke olduğunu vurgulamıştır. "dünyadaki en Rus karşıtı ve anti-komünist ülke"[271] şeklinde betimlemelerle raporlarında Türkiye'nin Sovyetler Birliği ve komünizm düşmanlığını aktarmaya çalışmışlardır. Amerikalı uzmanlar tarafından yazılan raporlarda Türkiye'nin taşra vilayetlerindeki halk üzerinden yapılan analizlerde Türklerin tarihsel yaşanmışlıklarından dolayı Ruslara düşman olduklarını ve mevcut anti-komünizm akımına katkı yapmanın gereksiz olduğunu belirtmişlerdir. Fransa'da esen sol entelektüel akımı Türkiye'de o dönemde mevcut değildir.[272]

Türkiye'de sol entelektüel rüzgârın oluşmamasında Demokrat Parti'nin aydın karşıtı tutumu önemli rol oynamaktadır. Solun kamusal alanda görünürlüğünün az olmasında 1951 "komünist" tutuklamaları etkili olmuştur. Demokrat Parti yönetiminde, Türkiye Komünist Partisi üyesi Zeki Baştımar, Reşat Fuat Baraner ve Mihri Belli ile beraber toplamda 187 kişi tutuklanmıştır.[273] Behice Boran, Ruhi Su, Mihri Belli, Ahmed Arif ve Mübeccel Kıray gibi isimlerin dava dosyasında yer almaları sol düşünürlerin 1950'li yıllarda etkin olamamasının asıl sebebidir.

2.1.4. Türkiye'deki Üniversitelerde Yaşanan Değişim

1950'li yıllardaki üniversitelerde yaşanan değişimler üzerine çalışan Cangül Örnek'in tespitlerine göre, Türkiye'de daha önce Alman ve Fransız etkisi altında olan akademik hayat 1950'li yıllardan sonra Amerikan sistemine geçiş sağlamıştır. Sosyoloji, Psikoloji ve Yönetim Bilimleri gibi disiplinlerde önemli değişimler bu dönemde yaşanmıştır.[274]

Ankara Üniversitesi hocalarından Niyazi Berkes, Mediha Berkes ve Behice Boran gibi Amerikan üniversitelerinde eğitim alan isimler çalışmalarıyla 1940'lı

---

[269] https://www.taa-ankara.org.tr/tr/dernek/tad-tarihce Erişim Tarihi, 4.09.2017.
[270] Cangül Örnek, *a.g.e.,* s.178.
[271] *a.g.e.,* s.179.
[272] *a.g.e.,* s.181.
[273] Hamit Erdem, "Türkiye'nin Sol Tarihinden Bir Sayfa: 1951 Tevkifatı", http://www.toplumsol.org/turkiye-solu-tarihinden-bir-sayfa-1951-tevkifati-hamit-erdem/, (Erişim Tarihi: 13.08.2017)
[274] *a.g.e.,* s.196.

yıllardan itibaren sosyolojide "Chicago Okulu" etkisinin hissedilmesine katkı sağlamıştır.[275] Amerika'da sosyal bilimciler istatistik gibi fen bilimlerinin alanına giren araçlarla yeni bir gözlem tekniği geliştirmiştir. Amerika'da eğitim alan Ankara Üniversitesi hocaları bu yeni gözlem sistemini Türkiye'de ilk uygulayan kişilerdir.[276] Yeni teknik hakkında, Niyazi Berkes'in Amerika'da eğitimini sürdürdüğü sırada hocasıyla yaşadığı diyalog buna güzel bir örnektir. Hocasının kendisinden Türkiye ile ilgili istatistiki bilgiler istediğini ve bu soruyu cevaplayamayışı karşısında çok utandığını belirtmiştir.[277] Berkes bunun neticesinde saha çalışması ve çalışmalardaki rakamların önemine dikkat çekmiş ve bunu Türkiye'ye geldikten sonra uygulamıştır. Aynı dönemde İstanbul Üniversitesinde görev yapan Ülken ve Fındıkoğlu gibi isimler Fransız ve Alman ekolünde kalmıştır.[278] Ankara Üniversitesi 1950'li yıllardan önce Amerikan sistemine geçiş yapan eğitim kurumu olarak Türkiye'de bu konuda öncü konumundadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Amerikan üniversitesi modeliyle kurulmuştur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye ve bağımsızlığını yeni kazanmış Ortadoğu ülkelerine gerekli teknik eleman sağlamak için İngilizce eğitim vermesi amacıyla Amerikalıların teşvikiyle kurulmuştur.[279] Türkiye'de Amerika modeliyle kurulan bir diğer üniversite, Robert Koleji'nin yükseköğretim veren bir kuruma dönüştürülmesiyle kurulmuştur. Türkiye'de *Akis* gibi çevrelerde "kültür emperyalizmi" tartışmalarına neden olan kurum, "Rockefeller Foundation" tarafından finanse edilmiştir ve bu sayede İngilizce ve Türkçe eğitim veren yükseköğretim kurumu kurulmuştur.[280]

Erzurum Atatürk Üniversitesi 1957'de Amerikan modeli örnek alınarak kurulmuştur. Türkiye'nin doğu bölgesinde üniversite kurulması fikri Tek-Parti döneminde Mustafa Kemal Atatürk tarafından ortaya atılmıştır. Atatürk, Van Gölü kenarında oluşturulacak üniversite fikrini Meclis'in 1 Kasım 1938 tarihli açılış konuşmasında başbakan Celal Bayar aracılığı ile milletvekillerine bildirmiştir.[281] İkinci Dünya Savaşı döneminde doğuda üniversite kurma fikri askıya alınmıştır.

[275] *a.g.e.,* s.197.
[276] Cangül Örnek, "1950'li Yıllarda Amerikan Sosyal Bilim Anlayışının Türkiye'de Disiplinler Üzerine Yarattığı Metodolojik ve Tematik Etkiler", ss.205-206.
[277] Niyazi Berkes, *a.g.e.,* ss.126-127.
[278] Aykut Kansu, "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 'Sosyal Mesele' ve 'İçtimai Siyaset'", ss.119-120.
[279] Cangül Örnek, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı a.g.e.,* ss.242-244.
[280] *a.g.e.,* ss.249-253.
[281] Emre Dölen, *a.g.e.,* s.83.

1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelişi sonrasında Demokratlar doğuda üniversite kurulmasını parti programına almış ve bu doğrultuda gerekli çalışmaları başlatmıştır. Milli Eğitim bakanı Tevfik İleri'nin girişimleri ile doğuda kurulacak üniversite için bir komisyon kurulmuş ve rapor hazırlanmıştır. Rapor doğrultusunda 25 Şubat 1953'te doğuda üniversitenin kurulması üzerine bir kanun çıkartılmıştır. Amerika'dan 1953 yılında doğuda üniversite kurmak için para istenmiştir. Proje kapsamında Amerika'dan dört uzman Türkiye'ye gelerek incelemelerde bulunmuş ve kurulum için Nebraska Üniversitesi görevlendirilmiştir. Amerika ve Türkiye arasında varılan mutabakat sonrasında, 31 Mayıs 1957 tarihinde "Atatürk Üniversitesi Kanunu" çıkartılmıştır.[282] Erzurum Üniversitesi'nin kuruluşunun ardından Türkiye'de bölge kalkınması üzerine oluşturulan üniversite kurma projesine devam edilmiştir. Karadeniz Teknik Üniversitesi bu düşünceyle 2 Aralık 1963 tarihinde Trabzon'da kurulmuştur.[283] Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin ardından bölge kalkınması üzerine kurulan bir diğer okul Ege Üniversitesidir. Atatürk Üniversitesi'ne benzer gerekçelerle 20 Mayıs 1955'te Ege Üniversitesi İzmir'de kurulmuştur.[284]

Çok partili hayata geçiş ve kurulan yeni dünya düzeninde Batı ve Amerika saflarında yer alan Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan Amerikan modelli yeniden yapılanmada oluşan anti-komünizm fikrinin belli noktalarda değişimine uğramasına neden olmuştur. İki dilde eğitim veren bu okullardan mezun olan öğrenciler 1960'lı yıllarda Türkiye'de yükselen sol hareketlerde başat rol oynamıştır. 1960'lı yıllarda solu başka boyuta taşıyacak olan birçok isim 1950'li yıllarda açılan bu okullarda okuyan gençlerdir.[*]

3. Demokrat Parti ve Ordu İlişkisi

Osmanlı'dan başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nde devam eden modernleşme hareketi ordu içerisinde gerçekleşen yeniliklerle başlamıştır. Modernleşme hareketi kapsamında orduda gerçekleştirilen yenilenme faaliyetine Türkiye Cumhuriyeti

---

[282] *a.g.e.,* s.85.
[283] *a.g.e.,* ss.77-78.
[284] *a.g.e.,* s.80.
[*] ODTÜ'lü Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu üyesi gençler; Sinan Cemgil, Mustafa Yalçıner, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Taylan Özgür ve Alparslan Özüdoğru. ODTÜ'lü Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi üyesi gençler; Ulaş Bardakçı. Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde okuyan Kadir Manga, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu üyesidir.

devrinde devam edilmiş, fakat ordu ve askeri alanda sağlanmak istenilen gelişmeler diğer inkılaplar ile aynı oranda gerçekleşmemiştir.[285] İkinci Dünya Savaşı ülkelerin savaş teknolojilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde yeni araçlar ve silahlar üretilirken Türkiye bu gelişimin oldukça gerisinde kalmıştır. Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma silah ve cephaneleri kullanan ordu devrin askeri teknolojisinin çok gerisindedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde başlayan ve devam eden süreçte kara kuvvetleri Prusya-Alman ekolünü benimserken, Hava ve Deniz Kuvvetlerinde İngiliz sistemi benimsenmiştir.[286] Cumhuriyetin kurucu kadroları Prusya-Alman ekolü askeri yapılanmadan gelen generallerden oluşmuştur. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrasında Truman Doktrini ile başlatılan Amerikan tipi ordu modellemesi eski Alman-Prusya ekolünü terk ederek Amerikan tipine geçişi sağlamıştır.[287]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Demokrat Parti iktidarıyla birlikte, askerin toplumdaki saygınlığı ve statüsünde gerileme başlamıştır. Aldıkları maaş ve gördükleri itibarda yaşanan düşüş asker içerisinde belli gruplarda rahatsız ortaya çıkartmıştır.[288] Oluşan rahatsızlık, Demokrat Parti'nin yönetimdeki katı tutumu ile birleşince ordu içerisinde ihtilal hedefleyen grupların doğmasına neden olmuştur.

Rütbeli askerler içerisinde ortaya çıkan rahatsızlıklar İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'de ilk defa ordu içerisinde gizli örgütlenmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İttihat ve Terakki döneminden başlayan askerin gizli örgütlenmeleri, İkinci Dünya Savaşı döneminde tekrar ortaya çıkmıştır. Yaşlı generallerin emekliye ayrılması ve subayların tıkanan terfi konusunda hükümetten beklentilerinin karşılanmaması, gizli örgütlerin kurulması hükümete karşı oluşumların harekete geçmesine neden olmuştur.[289] İsmet İnönü'nün Mareşal Fevzi Çakmak'ı emekliye sevk etmesi genç subaylarda olumlu beklenti yaratmasına rağmen ardından Çakmak Paşa'dan daha yaşlı bir ismi Orgeneral Hüseyin Nafiz Gürman'ı Genelkurmay Başkanlığı'na ataması genç subaylarda büyük hayal kırıklığı yaratmıştır.[290]

Cumhuriyet Halk Partisi ile ordudaki genç subayların arası, ordunun gerekli silah teçhizatına sahip olmaması ve kadroların gençleştirilmemesi neticesinde

[285] Serhat Güvenç, "ABD Askeri Yardımı ve Türk Ordusunun Dönüşümü:1942-1960", ss.255-256.
[286] Doğan Akyaz, Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi, ss.53-54.
[287] *a.g.e.*, s.55.
[288] Kurtuluş Kayalı, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart*, s.67.
[289] Doğan Akyaz, *a.g.e.*, ss.61-62.
[290] *a.g.e.*, s.61.

açılmıştır. Demokrat Parti'nin kurulması ve çok partili hayata geçiş ordu içerisinde bölünmelere neden olmuştur. Orduda bir kısım subay Cumhuriyet Halk Partisi saflarında kendisine konum ararken bazı diğer subaylar kurulan Demokrat Parti saflarında kendilerine yer aramıştır. Ülke içerisindeki mevcut durumu beğenenler ve beğenmeyenler Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında tarafgir bir tutum sergilemiştir. Korgeneral Fahri Belen ve Kurmay Yarbay Seyfi Kurtbek gibi memnun olmayan isimler gizli yollardan Celal Bayar'a destek vermiştir.[291] Ordunun alt rütbeli subaylarından başlayarak birçok subayın desteği Cumhuriyet Halk Partisi'nden Demokrat Parti'ye doğru kaymıştır.[292] Demokrat Parti'de ordunun desteğini belli ölçülerde almak için, emekli Orgeneral Fahrettin Altay, Orgeneral İsmail Hakkı Tunaboylu ve Orgeneral Nuri Yamut gibi isimleri parti bünyesine katarak ordu içerisinde olumlu tepki almak istemiştir. Ancak, Tanel Demirel'e göre, bu politika ters tepki yaratmış ve Demokratların planları geçerlilik kazanmamıştır. [293]

İkinci Dünya Savaşı döneminde huzursuz hale gelen ordu değişim beklentilerini Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi üzerine oluşturmuştur. Bayar ile görüşen Kur. Bnb. Binbaşı Cemal Yıldırım 1950 seçimlerinde tekrar şaibe olması durumunda yönetime müdahale edeceklerini belirtmişlerdir.[294] Fahri Belen, emekli olarak Demokrat Parti listesinden 1950 seçimlerinde milletvekili seçilmiştir ve kısa bir süre Bayındırlık ve İskân Bakanlığı yapmıştır. Seyfi Kurtberk'de Demokrat Parti listelerinden milletvekili seçilmiştir ve kısa bir süreliğine Ulaştırma ve Savunma bakanlıkları yapmıştır. Demokrat Parti'nin seçimi kazanması ordu içinde oluşan grupların müdahale planlarını geri plana atmalarına neden olmuştur. Bunun nedeni mevcut durumda ordu içerisinde oluşan hoşnutsuzluklar İnönü ve yönetimine karşıydı fakat Demokrat Parti'nin seçimi kazanması, değişim arzusunda olan ordu için yeni bir umut kapısı oluşturmuştur. Mevcut durumda sorunu oluşturan şartların ortadan kalkması İnönü yönetimine karşı girişilecek askeri müdahalenin ortadan kalkmasına neden olmuştur.[295] Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi neticesinde İsmet İnönü'ye karşı gerçekleştirilmesi planlanan darbe hazırlığı gereksiz hale gelmiş ve Demokrat Parti ile beklentilerinin karşılanmasını beklemişlerdir. Demokrat Parti kuruluşundan

---

[291] Kemal H. Karpat, *Studies On Turkish Politicts And Society*, s.38.
[292] Doğan Akyaz, *a.g.e.*, s.63.
[293] Tanel Demirel, "Demokrat Parti İktidarı ve Ordu", s.273.
[294] *a.g.e.*, s.60.
[295] *a.g.e.*, s.60.

başlayan süreçte İnönü'nün ordu içerisindeki itibarına karşılık olarak eski paşaları partiye çekme girişimlerinde bulunmuştur. Çalışmaların meyvesi Fevzi Çakmak'ın Demokrat Parti'den milletvekili olması ile sonuç vermiştir. İnönü yönetiminden beklentilerini karşılayamayan askerler Demokrat Parti saflarında şans aramışlardır. Ordu içerisinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti destekçileri hizipleşmeleri ortaya çıkmıştır. Demokrat Parti'nin iktidarı ele aldığı 1950 seçimlerinde bir albayın Menderes'e gelerek 8-9 Haziran gecesi İnönü destekçisi askerlerin darbe yapacaklarını ihbar etmesi üzerine 6 Haziran 1950'den başlayan ve birkaç ay devam eden süreçte 16 general ve 150 albay emekliye sevk edilmiştir.[296]

Doğan Akyaz'a göre, Demokrat Partililer, ordu içerisinde bulunan İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi yanlısı askerleri, kendi destekçisi olan diğer askerlerden aldıkları güçle tasfiye etmeyi başarmışlardır.[297] İkinci Dünya Savaşı döneminde başlayan huzursuzluk artarak devam etmiştir. Çok partili hayata geçiş sonrasında bu askerler Demokrat Parti'nin gerçekleştireceği yenilikçi reformlara umut bağlamıştır. Genç subaylar ve yüksek ordu kadrolarının belli kısımlarının Demokrat Parti iktidarına bel bağlamaları sonrasında hayal kırıklıkları yaşamıştır. Askerler maddi olanaklar konusunda eskisinden daha zor bir hayatla karşı karşıya kalırken 1952'de NATO üyeliğine girişle birlikte Prusya-Alman ekolünden vazgeçilerek Amerikan ordu sistemi benimsenmiş ve ordu bu doğrultuda modernize edilmeye çalışılmıştır. NATO üyeliği ile orduda yaşanılan değişimlerde asker içerisinde İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi aleyhine oluşan hava tersine dönerek Demokrat Parti'ye karşı çevrilmiştir.

Kore Savaşı sırasında yaşanılanlar Türk ve Amerikan ordusu arasındaki farkları ortaya koymuştur. Türk ordusu Prusya ekolü bir ordu olduğu için garantici bir saldırı planı yerine tam hücum ilkesiyle savaşırken buna karşılık Amerikalılar hava kuvvetleri desteği ile saldırılacak bölgede tehlikeyi en aza indirerek kaybı en az noktada taşıma duygusuyla hareket etmiştir. İki ordu arasındaki ekol farklarının ortaya çıktığı Kore Savaşı, Türk ordusunda bir dönemin kapanıp yeni bir dönemin başlangıç noktasıdır. Kore Savaşı'na Türkiye'nin asker göndermesinin en önemli nedeni Sovyet tehlikesine karşı Batı ittifakında yer almak ve devleti askeri anlamda Sovyetlerden gelecek saldırılara karşı Batı bloğunun güvenliği altında tutmaktır. Menderes ve Demokrat Parti bunu milli bir mesele haline getirmiştir. Türkiye

[296] *a.g.e.,* ss.65-66.
[297] *a.g.e.,* s.66

‘kızıllara’ karşı ‘hür’ dünyanın yanında yer almış ve bunu iç politikada sol görüşlü grupların sindirilmesinde kullanmıştır. Film ve müzik gibi sanat dallarında üretilen ürünler sayesinde ülkede anti-komünizm fikri tüm halka yayılmak istenmiştir.[298*] Kore Savaşı’na katılım Türkiye’de sivil toplum içerisinde büyük destek görmüştür. Komünizme karşı, kuruluşundan beri artarak destek veren Milli Türk Talebe Birliği bu gösteri faaliyetlerinde başrolü oynamıştır.[299] Savaşın başladığı dönemde Türkiye’nin asker gönderme kararı almasından on bir gün önce Behice Boran’ın öncülüğünde Türk Barışseverler Derneği 14 Temmuz 1950’de kurulmuştur. Savaş öncesinde Kore’ye asker göndermenin meşru zeminini yaratmak ve kamuoyunu yönlendirmek için devlet ve basında anti-komünizme sıklıkla başvurulmuştur. Türk Barışseverler Derneği’nin kurulması sonrasında, savaşa karşı çıkması “vatan hainliği” ile ele alınmış ve derneğin kurucularından Behice Boran ile Adnan Cemgil başta olmak üzere birçok üyesi tutuklanmıştır.[300] Dernek kuruluşu sonrasında basında yer alan haberler derneğe karşı takınılan tavrı anlama açısından önemli bilgiler sunmaktadır. 29 Temmuz 1950 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, “Moskova’nın ağzile konuşan cemiyet” başlıklı haberi okuyucularına sunmuştur.[301] Haberin içeriğinde Türk Barışseverler Derneği, Kore savaşına karşı halkı bilinçlendirmek amacıyla bir beyanname yayınlamıştır. Zararlı olarak görülen bu beyanname toplattırılmıştır. Dernek ile ilgili 8 Eylül 1950 tarihinde Milliyet gazetesine yer alan haberde, dernek hakkında başlatılan tahkikat hakkında bilgiler verilmiştir. “Barışseverler hakkındaki tahkikat” başlıklı haberde, Ankara Askeri Siyasi Mahkemesi olayı derinlemesine incelediğinde dernek üyelerinden bazılarının suça karıştığını tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca, derneğin birçok benzerinin yurtdışında kurulduğunu belirterek, derneğin, yabancı derneklerle olan ilişkilerini de tahkikat kapsamında ele aldığını belirtmiştir.[302]

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde resmi ideoloji ile çatışan ve kamusal alanın dışına itilen İslamcı gruplar çok partili hayata geçiş sonrası Demokrat Parti’nin izlediği politikalar sayesinde yeniden kendisine kamusal alanda yer bulmuştur. Anti-Sovyet

---

[298] Güven Gürkan Öztan, *Türkiye’de Militarizm*, s.79.

[*] Kore Savaşı kültür sanat alanında etkisini hissettirmiştir. Sinemada Şimal yıldızı ve müzik alanında Fahri Kayahan’ın “Bir Emir Geldi Asker Yürüdü Kore’den Dönüş” gibi parçaları Türk askerinin Kore’de bulunmasını halka anlatmak amacıyla aracı olarak kullanılan sanat ürünleridir.

[299] *a.g.e.*, s.83.

[300] Güven Gürkan Öztan, “Militarizm ve Anti-Komünizmin Kesiştiği Nokta: Kore Savaşı”, ss.235-236.

[301] “Moskova’nın Ağzile Konuşan Cemiyet”, *Cumhuriyet*, 29 Temmuz 1950, s.1.

[302] “Barışseveler Hakkındaki Tahkikat”, *Milliyet*, 8 Eylül 1950, s.1.

perspektifin devletin resmi politikası haline gelmesi sonrası sosyal hayatta şekillenmeye başlayan anti-komünizmin rüzgârına katılan İslamcılar kamusal alanda kazanımlarını korumak için anti-sol ve anti-komünizmi araç olarak kullanmıştır. 1950'li yıllardan itibaren Kore Savaşı ve Kıbrıs Sorunu üzerinden kendilerine kamusal alanda yer bulan ve devlet kademelerinde sözü geçen Milli Türk Talebe Birliği, Milliyetçiler Federasyonu ve Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti gibi organizasyonlar "maktul" sıfatından "makbul" sıfatına geçmişlerdir. Bu dernekler Kore ve Kıbrıs meselelerinde devletin yanında yer alarak oluşan milliyetçi akıma katkı sağlamış ayrıca devletin oluşturduğu anti-komünist politikalara destek vermiştir. [303]

Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasının amacı Sovyet tehlikesine karşı halkı Koreli komünistler üzerinden halkı Ruslara karşı "bilinçlendirerek" 'hür dünyanın'[*] saflarında yer almayı meşru hale getirmektir.[304] Kore Savaşı'na askerlerin gönderilmesi Türkiye'nin NATO üyeliğini kolaylaştırmıştır fakat girişi ordu için büyük değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. O güne kadar Prusya ekolü eğitim ve strateji ile savaşan ordu artık NATO yapılanması altında yeniden şekillenecektir.

3.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ordu içerisinde bir grup alt rütbeli subay tarafından gerçekleştirilmiştir.[305] Gerçekleşen darbe neticesinde Demokrat Parti'ye yönetimden el çektirilmiştir.[306] Demokrat Parti, 1950 yılından 1960'a kadar geçen sürede Türkiye'ye en köklü değişimini yaşatan parti olmuştur. Demokrat Parti sayesinde hem sosyal hayat hem de politik ve ekonomik hayat köklü değişikliklere uğramıştır. Tek-Parti döneminde temsil gücü az olan taşra eşrafı ekonomik değişimlerle elde ettikleri güç sayesinde Demokrat Parti iktidarında siyasi arenada kendilerine yer bulmuştur. Değişimi anlatan, Murat Belge'ye göre "toplumsal dönüşüm" sınıf değişimlerini de beraberinde getirmektedir. Belge'ye göre, sınıf değişiminin büyüklüğü yaşanan dönüşümün çapıyla orantılıdır ve Demokrat Parti

303 Güven Gürkan Öztan, *a.g.e.,* s.143.
* Türkiye için o dönemlerde hür dünya, komünist olmayan Batılı devletleri temsil etmektedir.
304 Güven Gürkan Öztan, *a.g.e.,* s.79-80.
305 "Türkiye'nin Kahraman Silahlı Kuvvetlerimiz Tarafından İdaresinin İkinci Günündeyiz", *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1960, s.1.
306 Doğan Akyaz, *a.g.e.,* s.75.

döneminde Türkiye, geçirdiği toplumsal dönüşüm sayesinde önemli bir sınıf değişimini de yaşamıştır.[307]

Demokratların iktidara geldikleri 1950 sonrasında ortaya koydukları politik değişim Tek-Parti döneminden rahatsız olan gruplar için olumlu olarak görülmüştür. Fakat 1953 sonrası artarak devam eden baskı ve otoriter tutum toplumsal muhalefetin aynı şekilde artmasına neden olmuştur. Demokrat Parti oylarını arttırıp iktidarını perçinledikçe Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhalefeti daha da sertleşmiştir. Murat Belge'nin bu çekişme hakkındaki yorumu "karakolda biter" benzetmesi olmuştur.[308] Muhalefetin artışına Demokratların karşılığı daha sert olmuştur. 1954 yılında yapılan basın kanunundaki değişiklik ile devleti küçük düşürücü ve yıkıcı muhalefet gibi ibarelerle kanuna ucu açık maddelerin eklenmesi muhalefet eden basını susturmaya yöneliktir.[309] Üniversiteler oluşan muhalefeti bastırmak için hocaların siyasi partilere üyeliği ve politik konularda yazı, yorum ve açıklama yapması Demokratlar tarafından yasaklanmıştır.[310] Demokrat Parti'ye oy vermediği gerekçesiyle birçok il ve ilçenin statüsü değiştirilmiştir. Kırşehir, seçimlerde Demokrat Parti lehine oy vermediği gerekçesiyle sahip olduğu il statüsünü kaybetmiş ve Demokrat Parti tarafından ilçe yapılmıştır.[311]

İsmet İnönü, Kayseri'ye gitmek istemiştir ama dönemin valisi tarafından izin verilmemiştir. Vali'nin olumsuz kararı sonrasında İnönü, trenden inerek kara yoluyla Kayseri'ye gitmiştir. İnönü'nün bu tavrı mecliste Demokrat Partili milletvekilleri tarafından yıkıcılık olarak görülmüştür.[312] İnönü'nün bu çıkışına karşılık olarak Demokrat Partililer Meclis'te "Tahkikat Encümeni" (Komisyonu) adında Cumhuriyet Halk Partisi'nin 'yıkıcı' ve 'zararlı' faaliyetlerini inceleyecek bir komisyonu 18 Nisan 1960'ta kurmuştur.[313] Komisyon fevkalade yetkilere donatılmıştır. Komisyon gazetecilerin haber yapma özgürlüklerini dahi kısıtlama yetkisine sahiptir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin gazetesi olan *Ulus*'ta yer alan bir haberi durdurmak için gazeteyi

---

[307] Murat Belge, *a.g.e.*, s.622.
[308] *a.g.e.*, s.623.
[309] Gülçin Balamir Coşkun, "1950-1960 Demokrat Parti İktidarı: Demokratikleşme/Otoriterleşme İkilemi ve Siyasal Şiddet", s.136.
[310] Doğan Akyaz, *a.g.e.*, s.78.
[311] *a.g.e.*, s.79.
[312] Oral Özdemir, "Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu", ss.237-238.
[313] *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Toplantı 8, c.18 (Nisan 1960), s.212. "Dün Kurulan Meclis Tahkikat Encümeni İşe Başlarken Üç Yasak Kararı Verdi", *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1960, s.1.

toplatma kararı verebilecek kudrete sahip bir komisyondur.[314] Tahkikat Komisyonunun çalışmaları muhalefetin gücünü kırmak yerine şiddetinin daha da artmasına neden olmuştur. 28 Nisan 1960'da üniversiteli gençlerin İstanbul'da düzenledikleri gösterilerde, alana gelen askeri gören öğrencilerin "ordu gençlik el ele" sözleri darbenin habercisi niteliğindedir.[315] Tahkikat Komisyonunun üç ay süreyle çalışması hedeflenmesine karşın 25 Mayıs 1960'ta Menderes'in açıklaması sonrasında görevine son verilmiştir.[316]

Menderes'in sayesinde kamusal alanda tekrardan kendilerine yer bulan İslamcılar, Demokrat Parti'nin müttefiki olarak kurdukları organizasyon ve yayınlarla Menderes ve Demokrat Parti iktidarını desteklemiştir. Ancak, İslamcı örgütlere mensup kişilerin Ahmet Emin Yalman'a suikast girişiminde bulunması mevcut ittifakın bozulmasına neden olmuştur. Kısa bir sürede içerisinde o güne kadar kurulan bütün İslamcı ve milliyetçi organizasyonlar kapatılmış ayrıca yöneticileri mahkemeye sevk edilmiştir. İttifakın bozulmuş olması zaten var olan muhalefet saflarına İslamcıların ve milliyetçilerinde dâhil edilmesini sağlamıştır. Necip Fazıl Kısakürek ve diğer sağ görüşlü dernek ve dergiler Menderes ve Demokrat Parti yönetimine karşı cephe almıştır.[317]

Demokrat Parti'nin artan baskıcı yönetimi toplumsal muhalefeti arttırmıştır. Toplumun kutuplaştığı ortamda ordu içerisinde benzer bir durum gözlenmiştir. Ordu Demokrat Parti yönetiminden rahatsız olanlar kendi aralarında gizli teşkilatlar oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı döneminde İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak'tan rahatsız olan askerlerin gizli örgütlenmeleri Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle kendiliğinden lav edilmiştir. Fakat Demokrat Parti'nin muhalefete karşı olan tutumu ordu içinde yeniden gizli cemiyetlerin kurulmasına neden olmuştur.[318]

Demokrat Parti döneminde ordu içerisinde yedi ayrı gizli örgüt ve onlarla ilişkili olan başka örgütler kurulmuştur.[319] 27 Mayıs'a giden süreçte kurulan gizli örgütler 1957'de "Dokuz subay olayı" ile ortaya çıkmıştır. Kurulan gizli örgütler bu dönemde faaliyetlerine 1959 yılına kadar ara vermiştir.[320] Kurulan gizli

[314] Oral Özdemir, *a.g.e.,* ss.240-241.
[315] *a.g.e.,* s.244.
[316] *a.g.e.,* s.245. "Başbakan <<Komisyon İşini Bitirdi>> Dedi", *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1960, s.1.
[317] Doğan Akyaz, *a.g.e.,* s.83.
[318] *a.g.e.,* s.76.
[319] *a.g.e.,* ss.88-89.
[320] *a.g.e.,* ss.100-101.

yapılanmaların gerçekleşen ihtilali desteklemelerinin temel sebebi; Demokrat Parti iktidarının ülkeyi felakete sürüklemesi ayrıca Atatürk İlke ve İnkılaplarının uğramasıdır. Örgütün kendi içerisinde yaşadığı temel tartışma ise Demokrat Parti sonrası ülke yönetiminin nasıl olacağı üzerinedir. Alparslan Türkeş ve desteğini aldığı alt rütbeli subaylar Demokrat Parti sonrası ülke yönetimini sivillere bırakmamayı savunmuştur. Türkeş'in isteklerine karşılık Milli Birlik Komitesi üyelerinin birçoğu yeni anayasa sonrasında yönetimi seçilecek sivil iktidara bırakma kararı almıştır. MBK'nın bu tavrı Türkeş ve destekçilerinin 27 Mayıs sonrası sürgün edilmelerine neden olmuştur.[321] Darbenin emir-komuta zinciri dışında cereyan etmesi nedeniyle örgüt kendilerine liderlik etmesi için yüksek rütbeli subay aramıştır. Örgüt kendilerine liderlik etmesi için Cemal Gürsel ile bağlantı kurmuştur. Gürsel'in teklifi kabul etmesi ve sonrasında gerçekleşen toplantılar neticesinde 27 Mayıs 1960 günü 4 saat süren bir darbe ile Demokrat Parti iktidarına yönetimden el çektirilmiştir.[322]

4. 1960'lı Yıllarda Türkiye

1960'lı yıllar Türk siyasal hayatının en hareketli ve çalkantılı yıllarıdır. Darbe sonrası yeni kurulan düzende özgürlüklerin önünün açılacağını baştan bildiren ihtilalciler 1961 anayasası ile birçok düzenleme getirmiştir. Türkiye İşçi Partisi ve Adalet Partisi kurulan dönemin önemli partileridir. Cumhuriyet Halk Partisi ise yükselen sola karşı kayıtsız kalamamış ve kabuk değiştirmiştir. İnönü yönetiminde 'ortanın solu' kavramını benimseyen Cumhuriyet Halk Partisi sola doğru kaymıştır.[323] Demokrat Parti'den boşalan yeri kurulan Adalet Partisi doldurmuştur ve dönemin en önemli sağ partisi olmuştur. 1960'lı yılların önceki dönemlerden en önemli farkı sosyalist partilere izin verilmiş olmasıdır. 1940 ve 1950'li yıllarda sol ve sosyalizm direkt olarak komünizm ile ilişkilendirilirken bu algı 1960'lı yıllarda zayıflamıştır. Menderes ve Bayar'ın siyaset arenasından çekilmesi yeni aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Adalet Partisi'ni kuran Ragıp Gümüşpala'nın vefatı sonrası genel başkan seçilen Süleyman Demirel siyasetin yeni aktörü olmuştur. Demirel haricinde 1940'lı yılların sonlarında *Zincirli Hürriyet* gazetesini yayınlayan Mehmet Ali Aybar,

---

[321] *a.g.e.*, s.105.
[322] *a.g.e.*, s.130.
[323] Mete Kaan Kaynar, "Altmışlar Türkiye'sine Ellili Yıllardan Bakmak", s.667.

sendikacılar tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin genel başkanlığına seçilmiştir. Aybar ve Demirel gibi önemli figürlerin siyaset arenasına girmesi, İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi'nde değişim ihtiyacı hissettirmiştir. İnönü bu gerekçeye dayanarak, Cumhuriyet Halk Partisi Tek-Parti dönemindeki kimliğinden çıkarak dümeni sola kıran bir parti hüviyeti kazanmıştır.

Türkiye'de 1940'lı ve 1950'li yıllarda sağ ve sol tanımlamaları oldukça az kullanılmıştır. 27 Mayıs sonrası dönemde ise sağ ve sol kavramları yaygın olarak Türk siyasal hayatında kullanılmaya başlamıştır. [324] Darbe sonrası "ilericilik" ve "Kemalizm" dönemin solcu isimleri tarafından yeni referans kaynağı olarak kullanılmıştır. Kemalist devrimin kazanımları üzerinden üretilen söylemler ordu üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Ordu'nun Atatürk ilke ve inkılaplarına karşı olmayışı bu değerlerle kendisini özdeşleştiren sola kamusal alanda yeni alanların açılmasını sağlamıştır ve var olan baskıyı azaltmıştır.[325]

Doğan Avcıoğlu çevresinde şekillenen *Yön* dergisi hareketi Atatürkçülük ile sosyalizmi eş görmüştür. Mehmet Ali Aybar'da benzer çizgiyi takip etmiştir ve Atatürkçülüğü benimsediğini belirtmiştir.[326] 1961 anayasasının sosyalist düşünceye izin vermesi ve Dünya'da sol düşüncenin yükselişe geçmesi Cumhuriyet Halk Partisi'ni 'ortanın solu' kavramını kullanmaya yöneltmiştir. Bu sayede Türkiye'de sol güç kazanmıştır.[327] Aynı dönemde, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde 'ortanın solu' kavramına karşı çıkan ve partinin muhafazakâr kanadını oluşturan Turhan Feyzioğlu, Orhan Öztrak, Ferit Melen ve diğer birçok isim parti disiplin kuruluna sevk edilmiştir. Gelişmeler sonrasında, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan otuz üç milletvekili ve on beş senatör 12 Mayıs 1967'de Güven Partisi'ni kurmuştur.[328]

Aynı dönemde sağ kendi söylemini üretmek yerine solun ürettiği değerlere karşı çıkarak varlığını sağlamıştır.[329] Sol varlığını Atatürk ve Kemalizm üzerinden kurarken sağda bu yalnızca Türkçüler tarafından dile getirilmiştir. Türkçü dergilerde Atatürk'ün olduğu iddia edilen "komünizm bir yılandır her görüldüğü yerde başı ezilmelidir." sözünü oldukça sık işlemişlerdir. Sağın diğer İslamcı ve Muhafazakâr

[324] Tanel Demirel, "1946-1980 Döneminde "Sol" ve "Sağ" ", *a.g.e.*, s.419.
[325] *a.g.e.*, ss.419-420.
[326] *a.g.e.*, s.421.
[327] *a.g.e.*, s.422.
[328] Erdoğan Teziç, *a.g.e.*, s.295.
[329] *a.g.e.*, s.423.

grupları Atatürkçülüğü, Türkçüler gibi benimsememiştir.[330] 1960'lı yıllarda solcular, sağ görüşlü grupları tanımlarken genellikle 'cehalet' ve 'bir molla veya şeyhin müridi' olmakla suçlarken, sağ ise sol görüşlü grupları 'topraklarını', 'geleneklerini' ve 'dinini' bilmemekle suçlamıştır. Solun düşünce hayatındaki entelektüel etki ağırlığı sağ görüşlü oluşumlara nazaran daha güçlü olmuştur.

27 Mayıs Askeri darbesi sonrasında Türkiye'yi etkisi altına alan ana partiler, Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Türkiye İşçi Partisi olmuştur. Bu partilerin ve genel başkanlarının tavırları 1960'lı yıllardaki sol ve sağ ayrımının ve çatışmasının anlaşılabilmesi için önemlidir. Ayrıca, Komünizmle Mücadele Derneği'nin politikaları bu partiler arasındaki gerilimlerle ortaya çıkmış ve şekillenmiştir.

4.1. Adalet Partisi ve Süleyman Demirel

Adalet Partisi, 11 Şubat 1961 yılında kurulmuştur.[331] Adalet Partisi, 27 Mayıs darbesi sonrasında "adalet" aradığını belirterek Demokrat Parti'nin tabanına seslenmeyi amaçlamıştır. Tanel Demirel'e göre partinin bu denli hızlı yükselişi Demokrat Parti'nin kapatılan teşkilatlarını yeniden harekete geçirmesi sayesinde olmuştur.[332] Demokrat Parti'nin başına gelenler yerel siyasetçileri hırslandırmış ve yeniden örgütlenmeye teşvik etmiştir. Adalet Partisi bu sayede haklarının gasp edildiğini düşünen taşralı örgütlerin tam desteğini almıştır.[333]

Adalet Partisi, kuruluşu sonrasında doğrudan Demokrat Parti'nin mirasçısı ve devamı olduğunu yüksek sesle söyleyememiştir. Milli Birlik Komitesi, her fırsatta Demokrat Parti'nin devamı niteliğinde olacak bir harekete asla izin vermeyeceklerini beyan etmiştir. Milli Birlik Komitesi'nin bu tutumunu bertaraf etmek için, Adalet Partisi kurucu kadrosunda hatırı sayılır asker bulundurmuştur. Parti'de birçok askerin oluşu sayesinde Milli Birlik Komitesi'nin tepkisi çekilmeyecektir.[334] Adalet Partisi'nin 1962 yılında genel merkez tarafından partiyi tanıtmak amacıyla basılan kitapta, Emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala'nın hayatından bahsettikleri kısımda Gümüşpala'nın düzinelerce askerlik fotoğraflarını paylaşmaları ve ayrıca Gümüşpala'nın asker yönünü çokça defa ön plana çıkartmaları Milli Birlik Komitesi

---

[330] *a.g.e.*, s.423.
[331] "Ankarada Altı Siyasi Parti Dün Kuruluş Müracaatlarını Yaptılar", *Cumhuriyet*, 12 Şubat 1961, s.1.
[332] Tanel Demirel, *Adalet Partisi*, s.28.
[333] *a.g.e.*, s.28.
[334] *a.g.e.*, s.29.

tarafından gelebilecek tepkilerin önüne geçmek içindir.[335] Demokrat Parti içerisinde aktif olarak yer alan milliyetçiler, muhafazakârlar ve İslamcılar 27 Mayıs sonrası dönemde kurulan ve Demokrat Parti'nin mirasçısı olan Adalet Partisi'nin içerisinde güç savaşı vermiştir. Ragıp Gümüşpala'nın sağlığında Adalet Partisi liderliği için Alparslan Türkeş'e teklif götürmesi milliyetçilerin parti içindeki etkinliklerine bir örnektir.[336]

Ragıp Gümüşpala'nın karakteri ve siyaseti okuma biçimi diğer politikacılardaki gibi sert değildir. Gümüşpala'nın karakteri ve takındığı tavır Adalet Partisi'nin kuruluş yıllarında birbirinden farklı düşünce gruplarından gelen isimlerim tek potada eritilebilmesini sağlamıştır. Bu denli farklı karakterden ve düşünceden ismin bulunduğu partide her gruptan kişiyle Gümüşpala'nın bağlantı kurabilmesi Adalet Partisi'nin kuruluş yıllarındaki örgütlenmesini olumlu yönde etkilemiştir.[337] Gümüşpala'nın emekli Genelkurmay başkanı olması, Milli Birlik Komitesi üyelerinde Adalet Partisi'ne karşı oluşan tutumun değişmesini sağlamıştır. Eğer, merkez sağda bir parti kurulacaksa ve bu parti Demokrat Parti'nin bıraktığı mirasını sahiplenecekse, bu partinin lideri askeri rahatlatacak birisi olmalıydı. Gümüşpala, komite üyeleri için kabul edilebilir bir aday olarak göze çarpmıştır ve Adalet Partisi'nin kuruluşunu kolaylaştırmıştır.[338]

Adalet Partisi, darbe sonrası ilk demokratik seçimlere hazırlanırken, sıklıkla Demokrat Parti ile kendisini ilişkilendirmeye çalışmıştır. Demokrat Parti'nin intihar eden[*] İçişleri Bakanı Namık Gedik'in eşi Melahat Gedik Adalet Partisi'nin düzenlediği toplantılara katılmıştır.[339] Böylelikle Demokrat Parti üzerinden seçmenle bağ kurulmaya çalışılmıştır. Çalışmalar oldukça başarılı olmuş ve Adalet Partisi 15 Ekim 1961 seçimlerinde %34,8'lik oy alarak seçimlerde en başarılı ikinci parti olmuştur.[340]

Adalet Partisi'nin bu denli yüksek oy alması ordu içerisinde huzursuzlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Seçim sonuçları sonrasında ordu içerisinde

---

[335] Refik Korkud ve Nedret İkiz, *Adalet Partisi*, ss.9-12-16-19.
[336] Tanel Demirel, *Adalet Partisi a.g.e.*, s.30.
[337] *a.g.e.*, s.32.
[338] Levent Odabaşı, "Ragıp Gümüşpala", ss.523-524.
[*] Merhum Namık Gedik'in oğlu gazeteci Arda Gedik, Tarihin Arka Odası adlı televizyon programında babasının intihar ettiğini belirtmiş ve ailenin olayı bu şekilde kabul ettiğini aktarmıştır.
[339] Tanel Demirel, *Adalet Partisi, a.g.e.*, ss.33-34.
[340] *a.g.e.*, s.34.

hareketlenen gruplar seçimin iptal edilmesini ve Milli Birlik Komitesi'nin feshini talep etmiştir. İsmet İnönü ve Cemal Gürsel ordu içerisinde artan muhalefeti ikna etmiştir. İnönü ve Gürsel sayesinde demokrasinin yeniden bir ihtilal ile sekteye uğraması engellenmiştir. Fakat bu ikna oluşun bedeli olarak Adalet Partisi, Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesini ve Cumhuriyet Halk Partisi ile koalisyon kurmayı kabul etmek zorunda bırakılmıştır. Ordu'nun yeniden müdahalesi bu şekilde engellenmiş fakat Adalet Partisi kendisi için önemli bir bedel ödemiştir. Demokrat Parti'ye yapılanlara tepkisini sandıkta gösteren Adalet Partili seçmenlerin partiye baskı yapmalarını engellemek amacıyla Ragıp Gümüşpala hükümette herhangi bir görev almamıştır.[341]

Ragıp Gümüşpala'nın 6 Haziran 1964'te ani ölümü Adalet Partisi için en önemli kırılma anıdır.[342] Adalet Partisi'nin yeni genel başkanı olmak için öne çıkan en iddialı iki aday Sadettin Bilgiç ve Süleyman Demirel olmuştur. Bilgiç, Demirel'e göre daha muhafazakâr yapıya sahip birisidir. Bilgiç'in Adalet Partisi içerisindeki milliyetçi ve İslamcı isimlerle yakın ilişkisi onu Demirel'den ayıran önemli farklılığıdır.[343] Süleyman Demirel, Demokrat Parti yönetiminde Devlet Şu İşleri Genel Müdürlüğü yapmış bürokrasiden gelen bir isimdir. Demirel'in görevinde sağladığı başarılar onun 'barajlar kralı' lakabıyla anılmasını sağlamıştır. Demirel, dil bilen sakin mizaçlı ve ideolojik olarak keskin fikirlere sahip birisi olmayarak kongrede Bilgiç'in önüne geçmiştir. Tanel Demirel'e göre, hem iş dünyası, hem de ordu için Demirel en ideal aday olarak göze çarpmıştır. Aynı şekilde, kongre sonuçlarına göre 1649 oy kullanılmıştır ve Demirel, 1072 oy alarak Adalet Partisi'nin yeni genel başkanı olmuştur.[344]

Süleyman Demirel'in genel başkanlığa seçilmesi ülke içerisindeki farklı grup ve isimlerden iyi yönde geri dönüşler almıştır. Cumhurbaşkanı Gürsel, Demirel'in iyi eğitim gören, geçmişi temiz olan vatanperver bir kişi olduğundan bahsederek memnuniyetini dile getirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nde İnönü memnun olurken, basından da olumlu tepkiler gelmiştir.[345] Demirel, kendisinden önceki devlet adamlarının hepsinden farklı bir karakter olarak Türk siyasetinde kendisine yer

---

[341] *a.g.e.*, s.35.
[342] "Gümüşpala Dün Gece Vefat Etti", *Cumhuriyet*, 6 Haziran 1964, s.1.
[343] Tanel Demirel, Adalet Partisi, *a.g.e.*, s.37.
[344] *a.g.e.*, s.38. "Demirel AP Genel Başkanı Oldu", *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1964, s.1.
[345] *a.g.e.*, ss.38-39.

bulmuştur. Atatürk, İnönü, Bayar ve Menderes gibi Tek-Parti içerisinden gelen birisi değildir. Askeri okullarda ve Mülkiye'de okumamıştır ve ayrıca, babasının Menderes'inki gibi dönümlerce arazisi yoktur. Demirel orta halli bir ailenin, devlet okullarında ve üniversitelerinde okuyan, kendi imkânlarıyla dil öğrenen başarılı bir cumhuriyet gencidir. Demokrat Parti sonrası siyasi havayı iyi tahlil eden Demirel, Amerika'nın desteğini almanın seçimlerde etkili olduğunu ilk keşfeden siyasetçidir. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ile çekilen fotoğrafını parti delegelerine dağıtmıştır. Demirel, modernleşme ve Batıcılığın karşısında duran birisi değildir. Bilakis modernleşme, Batıcılık ve geleneklerin tek potada eritilebileceğini seçmene ve askere göstermiştir.[346] Demirel ayrıca, söylemlerinde sürekli olarak 'bende sizden birisiyim' söylemi ile halk ile bağ kurmaya çalışmıştır. Halka sürekli olarak 'beni buraya siz getirdiniz' veya 'sizin sayesiniz de buradayım' gibi popülist söylemlerle halk ile bağlantı kurmuştur ve 'bizden birisi' mesajını vermiştir.[347]

Demirel bütün bunların neticesinde, 1965 seçimlerini %52,9 oy alarak kazanmıştır.[348] Mecliste 240 sandalye alan Adalet Partisi nispi seçim sistemine rağmen tek başına hükümeti kurma yetkisini almıştır. 1965 seçimleri Türk siyasi hayatı için önemli dönüm noktalarındandır. Türkiye'de ilk defa partiler kendilerini sol ve sağ ayrımı üzerinden tanımlamaya çalışmıştır.[349] İş dünyası ve Amerika tarafından ılımlı görülen Demirel ve Adalet Partisi seçimler sonucunda Türkiye'nin yönetimini ele almıştır. Demokrat Parti'nin mirası üzerine yerleşmeyi planlayan Adalet Partililer, bunda başarılı olmuştur ve 27 Mayıs darbesi sonrasında kesintiye uğrayan iktidar tekrardan Demokrat Parti-Adalet Partisi çizgisinin kontrolüne geçmiştir.

Demirel'in başbakanlığının ilk dönemlerine "silahların gölgesinde" diyebiliriz. Askerin sürekli olarak Demirel ve Adalet Partili siyasileri "ihtilal" ile tehdit etmeleri Demirel'i ordu ile iyi geçinmeye yöneltmiştir. Ümit Cizre'ye göre Adalet Partisi'nin siyaset yapımında ordu birincil faktör olmuştur.[350] Demirel, ordu ile ilişkilerde sert bir tavır alma yerine ılımlı yaklaşımı tercih etmiştir. Özellikle ordu hakkındaki konuşmalarında askeri öven söylemleri ordu ile Adalet Partisi arasında oluşabilecek gerilimlerin önüne geçmek içindir. Demokrat Parti mirasçısı olarak yola çıkan Adalet

---

[346] *a.g.e.,* ss.40-41-44.
[347] Bahadır Türk, *a.g.e.,* ss.76-78.
[348] "AP Çoğunluğu Aldı", *Cumhuriyet,* 11 Ekim 1965, s.1.
[349] Tanel Demirel, *Adalet Partisi, a.g.e.,* ss.46-47.
[350] Ümit Cizre, *AP-Ordu İlişkileri,* s.37.

Partililer, üyeleri içerisine askeri darbe düşüncesine karşı oldukça sert muhalefetin bulunmasına rağmen Demirel, bu hassas dengeyi ustalıkla korumuş ve asker ile Adalet Partisi arasındaki gerilimi belli noktalarda aşağıya çekmiştir.[351] Parti içerisindeki askeri kırmadan ve gücendirmeden uzunca süre dengeleri gözetmeyi bilen Demirel bu sayede hem Demokrat Parti mirasını sahiplenmiş, hem de ordu ile arasında gerilim yaşamamıştır. Demirel'i ve dolayısıyla Adalet Partisi'ni 1965 seçimlerinde iktidara getiren ana etken budur.

Demirel'in politikaları Batı değerleri üzerine kuruludur. Medeniyetin gelişimini Batılı normlar üzerinde okuduğu için kalkınma stratejilerini Batı perspektifli bir temele oturtmuştur. 1961 seçimlerine gidilirken anayasanın öngördüğü özgürlükleri benimsemesi bu nedendendir. 1969 seçimleri döneminde durum birden farklılaşmıştır. Demirel bu anayasanın devlet yönetmek için yeterli olmadığını belirtmiştir. 1961 anayasasının hükümete yetki vermediğini belirtmiş ve bundan şikâyetçi olmuştur.[352] Cizre'ye göre, askerin Adalet Partisi'ni gözden çıkarmamasının en önemli nedeni kapitalizm ile ortaya çıkan yeni düzene uygun olması ve onu savunmasıdır. Ayrıca, Adalet Partisi'nin komünizme karşı olan sert tutumu, Adalet Partisi'ni asker tarafından vazgeçilmez kılan diğer özelliğidir.[353]

CIA'nın 1 Ekim 1965'te genel seçimlerden kısa süre önce hazırladığı raporda partilerin seçime hazırlıkları ve karakteristik özellikleri üzerine bilgiler sunmuştur. Adalet Partisi hakkında yazılan alt başlıkta Adalet Partisi'nin ordu tarafından kabul gördüğü ve başarılı olduğu aktarılmıştır. Raporun en dikkat çekici kısmı, alt sınıftan insanların yaşadığı semtlerde Adalet Partisi'nin Türkiye İşçi Partisi'ne üstün geldiğinin aktarılmasıdır. CIA raporuna göre Adalet Partisi bu bölgelerde yaşayan halk ile 'Müslümanlık' üzerinden bir bağ kurmuş ve aldığı oylarla bu bölgelerde başarılı olmuştur. [354] Adalet Partisi'nin köyden kente göç eden seçmen üzerinde Türkiye İşçi Partisi'nden daha etkili olmasının bir diğer faktörü Süleyman Demirel'dir. Süleyman Demirel, taşradan gelen birisi olarak aldığı eğitim neticesinde devletin bürokratik kademelerinde çalışmış ve ayrıca iş dünyasında da başarılı olmuş bir kişidir. Demirel'in sürekli olarak geldiği yer olan taşrayı göstermesi ve halk ile konuşurken şive kullanması, köyden kente göç eden vatandaşlar için bir rol model oluşturmuştur.

[351] *a.g.e.*, s.39.
[352] *a.g.e.*, ss.44-45.
[353] *a.g.e.*, ss.46-47.
[354] Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 79-0092A005000080003-8, 1 Ekim 1965.

Adalet Partisi bu sayede, 1965 seçimlerinde taşradan şehre göç eden seçmenin oylarını büyük oranda alarak iktidara gelmiştir.[355]

Adalet Partisi, Demokrat Parti'nin mirasçısı olarak kurulduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Fakat darbeyi gerçekleştiren askerlerin tepkisinden çekince duydukları için ordu ile ılımlı ilişkiler kurmuş ve gerginliklerden uzak kalmıştır. 1961 anayasası ile sosyalist partilerin kuruluşunun önünün açılması o devirde Türkiye İşçi Partisi'nin kurulmasını sağlamıştır. İşçi Partisi'nin 1965 seçimlerinde 15 milletvekili kazanıp meclise girmesi Adalet Partisi ve Türkiye İşçi Partisi arasındaki gerilimin temellerini oluşturmuştur. Türkiye İşçi Partisi'nin her fırsatta NATO ve CENTO üzerinden Türkiye'nin uluslararası bağlantılarını tartışmaya açması hükumetin başındaki Adalet Partisi için zorlu zamanların yaşanmasına neden olmuştur.[356] Aybar ve arkadaşlarının eleştirilerine karşılık olarak, Adalet Partili milletvekilleri her fırsatta İşçi Partisi'nin gizli bir komünist parti olduğunu belirtmişlerdir.[357] Aynı dönemde sosyalist düşünürler ve oluşumlar komünizm olarak sağ görüşlü parti ve isimler tarafından suçlanmıştır. Adalet Partisi bu eleştirilere karşı kendisine sivil toplumda müttefikler edinmiştir. 1960'lı yıllara damga vuran Komünizmle Mücadele Derneği, Adalet Partisi'nin anti-komünizm konusunda en önemli müttefikidir. Demokrat Parti döneminde faaliyet gösteren, *Büyük Doğu*, Nur Talebeleri ve Milli Türk Talebe Birliği, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında tekrar faaliyete geçmiş ve Adalet Partisi ile ittifak halinde hareket etmiştir.

4.2. Cumhuriyet Halk Partisi ve 'Ortanın Solu'

27 Mayıs darbesi ve 1961 anayasası Türkiye'de yeni partilerin ortaya çıkmasını sağlarken mevcut partilerin değişmesine de vesile olmuştur.[358] Türkiye'de çok partili hayata geçişle muhalefet saflarında yer almaya başlayan Cumhuriyet Halk Partisi Tek-Parti döneminde sahip olduğu gücün çok uzağında kalmıştır. Demokrat Parti'nin yönetimi altındaki anti-demokratik politikaları Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhalefette kaldığı dönemde demokrasi ve özgürlük gibi kavramlara olan bakışının değişmesini sağlamıştır.[359] Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1960'lı yıllarda sıklıkla

---

[355] Tanel Demirel, "Süleyman Sami Demirel", s.531.
[356] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.*, ss.243-244. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 2, Toplantı 1, Cilt: 1 (Kasım 1965)
[357] *a.g.e.*, s.244.
[358] Yunus Emre, *a.g.e.*, s.51.
[359] *a.g.e.*, s.79.

kullandığı ‘ortanın solu’ kavramı Yunus Emre’ye göre iki ana çekişme altında şekillenmiştir. Çekişmelerin ilki, 1950’li yıllardaki Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında oluşan siyasi rekabet ve Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki farklı görüşten oluşan gruplaşmalardır.[360] Demokrat Parti’nin baskıcı politikaları Cumhuriyet Halk Parti’yi temel hak ve özgürlükleri savunan tarafa yöneltmiştir. Bu yönelim sayesinde Cumhuriyet Halk Partisi Batı tipi sosyal demokrat parti modeline rahat geçiş sağlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi de gerçekleşen politika değişikliğinin bir diğer nedeni ise parti içerisindeki muhafazakâr siyasetçilerdir. Bu politikacılar Cumhuriyet Halk Partisi’nin Türkiye’yi kuran parti oluşunu politik bir malzeme haline getirmiştir. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi’nin eski tarzını bırakıp yeni tarza geçişini kesin olarak reddetmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin dönemde, içerisinde bulunduğu yol ayrımı net olarak gözükmüştür. Bir tarafta ilerici aydınlar yer alırken diğer tarafta geleneklere bağlılığı savunan isimler yer almıştır.[361]

Cumhuriyet Halk Partisi’nin ‘ortanın solu’ kavramını ortaya atması ve benimsemesi iç politikada yaşanan kırılmaların yanı sıra yükselen soldan etkilenmiştir. Gerek dünya gerekse Türkiye’de solun yükselişi toplumun talepleri ile kesiştiğinde, Cumhuriyet Halk Partisi, ideolojik temellerinde değişim yapma gereği hissetmiştir. 1961 Anayasası’nda sosyalist partilere kurulma izninin verilmesi eski yıllara nazaran birçok ismin yeniden kamusal alana girişini sağlamıştır. Bu dönemde Türkiye İşçi Partisi’nin kuruluşu ve *YÖN* dergisinin yarattığı etki bunun tipik örneklerindendir.[362]

‘Ortanın Solu’ kavramı Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı İsmet İnönü tarafından ortaya atılmıştır. Kavram her ne kadar daha önceleri çeşitli konferanslarda sözlü, değişik basın organlarında yazılı olarak, Cumhuriyet Halk Partili siyasetçiler tarafından ortaya konulsa bile İsmet İnönü’nün yarattığı etkiyi yaratamamıştır. İsmet İnönü’nün 1965 genel seçimleri öncesinde ‘ortanın solu’ kavramını sıklıkla kullanması Demokrat Parti’nin mirasçısı olarak kurulan Adalet Partisi’nin eleştirilerine maruz kalmıştır. Demirel, katı anti-komünist tutumu ile Cumhuriyet Halk Partisi’ni komünizmle ilişkilendirmeye çalışmıştır. “ortanın solu, Moskova yolu” gibi sloganlarla Adalet Partili siyasiler ve Demirel Cumhuriyet Halk Partisi’ni komünizmle ilişkilendirerek halkın gözündeki itibarını düşürmeye çalışmıştır. Adalet Partisi’nin

360 *a.g.e.*, s.78.
361 *a.g.e.*, s.82.
362 *a.g.e.*, s.88.

saldırılarına karşı İsmet İnönü 'ortanın solu' kavramını Amerika Birleşik Devletleri ve Roosevelt ile ilişkilendirerek Adalet Partisi'nin komünist yakıştırmalarından kurtulmaya çalışmıştır. 'ortanın solu' kavramının komünizmle alakası olmadığını ve ekonomik kalkınmaya yönelik bir kavram olduğu sıklıkla İnönü tarafından dile getirilmiştir.

Adalet Partisi'nin, Cumhuriyet Halk Partisi'ni sürekli olarak komünizmle ilişkilendirmesi, dönemdeki birçok sağ görüşlü ismin Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı sert bir tutum izlemesine neden olmuştur. Birçok araştırmacı İzmir'de 1963 yılında kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin Adalet Partili isimler tarafından kurulduğunu yazmıştır. Dernek dönemin tüm sağ gruplarının ortak bir tavrı içerisinde kurulmuştur. Fakat derneğin Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı direkt olarak sert bir tutumu başta olmamıştır. Bunu derneğin yayınladığı *Mücadele* dergisinin ilk sayısında görmekteyiz. *Mücadele* dergisinin ilk sayısında dernek tüm siyasi partilere eşit yakınlık kurduğundan bahsederken yalnızca Türkiye İşçi Partisi hakkında farklı tutumda bulunmuştur. Türkiye İşçi Partili komünist sızmaların olduğu tehlikeli bir parti olarak görmüştür. İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nin şubelerinin yurt genelinde hızlıca yayılması ve Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in onursal başkan olması dernek üyeleri ve yöneticilerine cesaret vermiştir. Yunus Emre'ye göre Adalet Partisi'nin 'ortanın solu Moskova yolu' söyleminden kurtulmak için İsmet İnönü, Adalet Partili siyasetçilerin etkin oldukları Komünizmle Mücadele Dernekleri üzerinden mesaj vermiştir. Adalet Partisi'nin eleştirilerine karşılık olarak İnönü, dernek üyelerini 'Alman SS' birliklerine benzetmiştir ayrıca dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'i derneğe üye olmasından ötürü eleştirmiştir.[363] Bu konuşmanın sonrasında Gürsel dernekten istifa ettiğini bildiren metni derneğe göndermiştir. İstifa mektubu zamanının *Mücadele* dergisinde yayınlanmıştır.

CIA'in 1965 seçimlerinden önce hazırladığı raporda Cumhuriyet Halk Partisi'nin 'ortanın solu' kavramı ile muhafazakâr yapısından sol kanada geçişi "ironik" olarak yorumlanmıştır.[364] Partinin, 'ortanın solu' manevrası neticesinde Türk siyasi hayatı iki kutba ayrılmıştır. Sol ve sağ olarak ayrılan bu kutuplarda bir tarafı Cumhuriyet Halk Partisi ve Türkiye İşçi Partisi oluştururken diğer tarafta Adalet Partisi ve diğerleri yer almıştır. 1961 Anayasası ile önü açılan sol gruplar yükselişe

---

363 *a.g.e.,* s.86.
364 Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 79-0092A005000080003-8, 1 Ekim 1965.

geçerken, sağ bu yükselişe karşı tek vücut halinde hareket etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi bu süreçte Adalet Partisi'nin komünizmle ve dinsizlikle ilişkilendirilmesine karşı mücadeleye girse bile bu konuda yeterince başarılı olamamıştır. Adalet Partisi bu süreçte oylarını yükseltmiş ve 1965 seçimlerinde iktidara gelmiştir.

4.3. Türkiye İşçi Partisi ve Mehmet Ali Aybar

Türkiye İşçi Partisi, 27 Mayıs darbesi sonrası hazırlanan 1961 Anayasası'nda sosyalist fikirlerin önünün açılması sayesinde Türk siyasal hayatında unutulmaz izler bırakmıştır. Türkiye İşçi Partisi'nin bir diğer önemli özelliği işçi sendikaları tarafından 13 Şubat 1961 günü kurulmuş olmasıdır. Bu özelliği ile Türkiye'de ilk konumundadır.[365] Birçok sendikanın bir araya gelerek kurdukları Türkiye İşçi Partisi, kuruluşu sonrasında beklentileri karşılayamamıştır. Kurucu üyelerin aralarında gerçekleştirdikleri toplantıda aldıkları karar doğrultusunda Mehmet Ali Aybar'a genel başkanlık teklifi götürülmüştür.[366] Aynı dönemde arkadaşları ile birlikte sosyalist bir parti kurma aşamasında olan Aybar, sendikacılardan gelen teklifi kabul etmiştir[367] ve Türk siyasal hayatının en özgün karakterlerinden birisi olarak siyasi tarihimizde yerini almıştır.

Türkiye İşçi Partisi'nin Türk siyasal hayatında etkili olmasının en önemli sebeplerinden birisi Aybar'ın genel başkanlık teklifini kabul etmesidir. Aybar'ın Sosyalizme özgürlükçü pencereden bakışı ayrıca teori ve pratiği bir arada denemeye çalışması onu özgün bir lider yapmıştır[368] Genel başkanlığa gelişi sonrasında, aydınları partiye davet etmiştir. Behice Boran, Sadun Aren, Aziz Nesin ve Yaşar Kemal gibi isimler bu dönemde partiye katılmıştır.

1961 anayasasının sosyalist oluşumların önünü açması ve özgürlük alanı bırakması neticesinde Türkiye İşçi Partisi dışında farklı oluşumlar kurulmuştur. *Yön-Devrim* hareketi bu oluşumların en önemlilerindendir. Doğan Avcıoğlu yönetiminde birçok aydının yer aldığı *Yön-Devrim* hareketi devrin en etkili yayını olmuştur. Türkiye İşçi Partisi ve *Yön* arasında ideolojik anlamda fikir ayrılıkları ilk başlarda olmasa bile zaman geliştikçe sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.[369] Türkiye İşçi

[365] Özgür Mutlu Ulus, s.133.
[366] Yunus Emre, *a.g.e.,* s.132.
[367] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.,* ss.162-164.
[368] Sevgi Adak, "Mehmet Ali Aybar", ss.435-436.
[369] Mustafa Şener, "Türkiye İşçi Partisi", ss.356-357.

Partisi'nin kurucularının işçiler olması nedeniyle Aybar genel başkanlığı sonrasında parti tüzüğüne parti meclis üyelerinin yarısının işçi olması zorunluluğunu getirmiştir.[370] Türkiye İşçi Partisi'nin parti içi uygulamaları ve sosyalizme getirdikleri yorum gerek yurtiçindeki sol partilerden gerekse yurtdışındakilerden farklılık göstermektedir. Aybar'ın "güler yüzlü sosyalizm" sloganı altında üretmeye çalıştığı politikalar Türkiye'ye has ve Anadolu insanını temele alan bir yapı üzerine kuruludur. Sovyetler Birliğinin, Çekoslovakya işgaline karşı verdiği tepki diğer sol gruplar tarafından dikkat çekmiştir.[371]

Nispi seçim sistemi sayesinde Türkiye İşçi Partisi, 1965 seçimlerinde %2.83 oy alarak mecliste 15 milletvekili ile temsil edilme hakkı elde etmiştir. Türkiye İşçi Partisi'nin meclise girmesi sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkiler ve NATO üstleri ilk defa sert şekilde mecliste tartışılmıştır. Aybar'ın sosyalizm anlayışında Atatürkçü ve anti-emperyalist bir çizgi hâkimdir. Bu politik çizgide Türkiye'de kurulan NATO üslerinin devletin ve milletin bağımsızlığını elinden aldığını belirten Türkiye İşçi Partisi, CIA'in raporlarında tehlikeli bir parti olarak nitelendirilmiştir. Türkiye İşçi Partisi'nin meclise girmesi sonrasında Amerika Birleşik Devletleri, NATO ve diğer uluslararası antlaşmaları tartışmaya açması gerek hükümet gerekse diğer sağ görüşlü derneklerden tepki görmelerine neden olmuştur. Dönemin sağ görüşlü yazarları ve politikacıları Amerika Birleşik Devletleri'nin komünizmle mücadele etmesinden ötürü Türkiye'nin doğal müttefiki olduğunu yazmış ve düşünmüştür. Necip Fazıl Kısakürek'ten Komünizmle Mücadele Derneğine kadar birçok kişi ve kurumun Amerika Birleşik Devletleri'ne olan bakışı bu şekildedir.

Mücadele dergisinde, Galip Erdem imzası ile yayınlanan "Öncünün Sorumluluğu" makalesi bunu kanıtlar niteliktedir. Amerika Birleşik Devletleri, dünya genelinde çok sevilen bir devlet değildir. Fakat komünizmle mücadele konusunda Türkiye'nin olmazsa olmazlarındandır. Bu düşünce dönemin tüm sağ düşünürlerinde mevcuttur, onlara göre Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye ile ilişkilerinin bozulması komünizme yarayacaktır ve Türkiye komünist bir devlet olacaktır. Türkiye İşçi Partisi'nin Amerika Birleşik Devletleri, NATO ve bu ilişkileri yürüten Adalet Partisi'ni mecliste sert bir dille eleştirmesi, adı geçen sağ görüşlü kişi ve kurumların Türkiye İşçi Partisi aleyhine çalışmasına neden olmuştur. Olayların neticesinde,

[370] *a.g.e.*, s.357.
[371] *a.g.e.*, s.362.

Türkiye İşçi Partisi o dönemde sistemli saldırılara maruz kalmıştır. Konferans ve mitingleri sağ görüşlü dernek ve örgütler tarafından basılmıştır. Milli Türk Talebe Birliği, Nur talebeleri, Komünizmle Mücadele Dernekleri ve *Büyük Doğu* hareketi gibi oluşumlar Türkiye İşçi Partisi'ne karşı Adalet Partisi'nin yanında saf tutmuş ve mücadele vermiştir.

Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'nin ilişki içerisinde olduğu NATO ve Amerika Birleşik Devletleri'nin politikalarını emperyalist olarak nitelendirmiştir. Türkiye İşçi Partisi'nin, anti-emperyalizm konusundaki çıkışları, Amerika Birleşik Devletleri'nin istihbarat raporlarına yansımıştır. Raporlarda, Türkiye İşçi Partisi'nin sosyalist çizgide olduğunu fakat "Marksist" olma şüphesinin bulunduğunu belirtmiştir. İşçi Partisi'nin Mecliste Amerika Birleşik Devletleri ve NATO ile kurulan ilişkileri eleştirmesi devam ettikçe Türkiye İşçi Partisi hakkında istihbarat raporlarında yer alan ifadeler daha da sertleşmiş ve "Anti-ABD" ve "Anti-NATO" kavramları Türkiye İşçi Partisi'nin politikalarını anlatmak için kullanılmıştır.[372]

Türkiye İşçi Partisi'nin siyaset arenasında başarılı olmasındaki en önemli faktör Mehmet Ali Aybar'dır. Aybar'ın kişisel tavrı ve mizacı partinin yakaladığı başarıda başat roldedir. Ayrıca, Aybar'ın sosyalizm anlayışı diğer ülkelerdeki anlayıştan farklıdır, 'halk için sosyalizm' Aybar'ın sosyalizmi tanımlarken kullandığı sloganıdır. Aybar'a göre sosyalizm halk için olmalıdır, halk sosyalizm için değil. Türkiye'ye özgü söylemleri kullandığı seçim çalışmalarında toplumun her bölgesine giren ve köylüden işçiye kadar toplumun tüm sınıflarından oy isteyen birisidir. Aybar'ın "güler yüzlü" sosyalizm anlayışı toplumdaki sosyalist eşittir komünist algısını belli noktalarda kırmayı başarmıştır. Aybar'ın genel başkanlığı dönemine kadar işçiler ve aydınlar arasındaki mesafeli ilişki onun sayesinde düzelmiştir. Parti meclisine girecek üyelerin en az yarısının işçi olma zorunluluğu yine Aybar'ın projesidir. Mehmet Ali Aybar, 1940'lı yılların sonundan itibaren yazılarında anti-emperyalist bir tutum sergilemiştir. Başta, *Zincirli Hürriyet* ve diğer yayınlarda olmak üzere, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile derinleştirdiği ikili ilişkilerini eleştirmiştir. *Zincirli Hürriyet* ve diğer yayınlarda yazdığı yazılarını, Türkiye İşçi Partisi genel başkanı olduktan sonrada devam ettirmiştir. NATO üyeliği ve Türkiye'de kurulan NATO üsleri üzerine sıklıkla konuşmalarında yer veren Aybar, Türkiye'nin

---

[372] Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 79-00927A00730007003-4, 3 Ekim 1969.

tam bağımsızlığı için üslerin kapatılmasını savunmuştur.[373] Aybar genel başkan olduğu 1962 yılından istifa ettiği 1970 yılına kadar Türkiye'de sosyalist hareketi meclise taşıyan ve kamuoyunda görünürlüğünü arttıran en önemli isim olarak tarihte yerini almıştır.

5. 1960'lı Yıllar ve Anti-Komünizm

1960'lı yıllarda anti-komünist düşünce çerçevesinde yapılanan birçok oluşum mevcuttur. Milli Türk Talebe Birliği, Komünizmle Mücadele Derneği ve Nihal Atsız'ın *Ötüken* dergisi 1960'lı yılların en önemli anti-komünist yapılanmalarıdır. Demokrat Parti döneminde, Ahmet Emin Yalman'a karşı Büyük Doğu Cemiyeti üyesi isimlerin suikast girişimi sonrasında tüm İslamcı ve Türkçü oluşumlar Demokrat Parti yönetimi tarafından kapatılmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında bu yapılanmalar yeniden faaliyetlerine devam etmiştir. 1950'li yıllarda komünizme karşı ortak hareket eden bu yapılanmalar 1960'lı yıllarda faaliyetlerine kaldıkları yerden sürdürmüşlerdir.

5.1. Türkçüler Derneği ve *Ötüken* Dergisi

27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında, Türkçülerin yapılanmaları Nihal Atsız'ın etrafında şekillenmiştir. Türkçüler teşkilatlanma ve faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak için, 1962 yılında Türkçüler derneğini ve 1964'te *Ötüken* dergisini kurmuşlardır. *Ötüken* dergisi ve Türkçüler Derneği faaliyetleriyle beraber anti-komünist düşünceye Türkçüler arasında en önemli katkı sağlayan yapılanmalardır. Ötüken'de Nihal Atsız'ın dışında, Nejdet Sançar derginin en önemli yazarıdır. Dergi bütünüyle Türkçülerin fikirlerini savunan bir yayındır. Yayın politikası ile *Mücadele* dergisine benzese dahi onlar gibi İslamcı isimleri yazar kadrosuna almamış ve hatta zaman zaman tartışmışlardır. *Ötüken*'de İslamcıların olmadığını yazılarından anlamak mümkünken İslamcılarla aralarında bir gerilim olduğunu Atsız ve Sançar'ın makalelerinden görmek mümkündür. Derginin üçüncü sayısında Nihal Atsız kaleme aldığı baş makalede "Nur talebelerinin" lideri Said-i Nursi hakkında sert ifadeler kullanmıştır. "Nurculuk Denen Sayıklama" başlıklı makalede Said-i Nursi için "moskof" benzetmesi yapmıştır. Atsız'a göre, nasıl

[373] Aylin Özman, "Mehmet Ali Aybar", ss. 379-380.

"moskof Türklüğü yok etmek için ortaya sosyal adalet kavramıyla çıkıyorsa, Said-i Nursi'de Müslümanlık ile ortaya çıkıyor demiştir." Atsız, Türkiye için ikisini de eş değerde tehlikeli görmektedir.[374] Nihal Atsız'ın İslamcı isimlere bu denli sert tutum sergilemesindeki neden İslamcıların Türkçüler hakkında "Bunlar Şaman" diye bahsetmesidir. Nejdet Sançar *Ötüken* dergisinin altıncı sayısında kaleme aldığı "Gerçekseverlere Bildiri" başlıklı yazısında Türkçülerin şaman olduklarına dair suçlamalara cevap vermiştir.[375] Sançar'ın makalede aktardığına göre, Türkçüler hakkında bir süreden beri şaman oldukları ve Türkiye'yi eski Türklerdeki gibi şamanlığa geri götürecekleri birtakım çevreler tarafından iddia edilmiştir. Sançar makalesinde Türkçülerin şaman olmadığını ve Müslüman olduklarını tarihsel hakikatler ışığında açıklamaya çalışmıştır. Makalede ayrıca, Türkçülerin toplantılarına katılan bazı gençlerin soruları ile kendilerinin şaman olup olmadığını ölçmeye çalıştığını aktaran Sançar, bu gençlerin ustalıkla sordukları soruların maksatlı ve mesnetsiz sorular olduğundan bahseder.[376] Görüldüğü üzere *Ötüken*'in yayın politikası Türkçülük-Turancılık üzerine kuruludur ve İslamcılık gibi diğer anti-komünist akımlarla ilişki içerisine girmemiştir. Dergi yayınlarında sadece, Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği İzmir genel merkez ile şubelerinin reklamlarını yapmıştır. Birçok sayısında, derneğin yayınladığı *Mücadele* dergisi hakkında bilgiler veren Ötüken dergisi, okuyucularına derneğe üye olmaları ve *Mücadele* dergisini satı almaları konusunda teşvik yazıları yayınlamıştır. Derginin yazı konularını oluşturan bir diğer konu Orta-Asya'da yaşayan Türklerin durumudur. Sovyetler Birliği'nin kontrolü altında olan Orta-Asya Türkleri, hakkında birçok yazı kaleme alınmıştır. "800 Kazak Türkü" makalesinde Çin'den Türkiye'ye gelmeye çalışan 10.000 Türk'ün durumu hakkında malumat verilmiştir.[377] Rus esareti altında kalan Türkler hakkında bilgi veren bir diğer makale Kocakurt tarafından kaleme alınmıştır. "Rus ve Komünizm" başlıklı makalede Türk milliyetçisinin daima Ruslara karşı olması gerekliliği anlatılmıştır. Yazar gerekçe olarak Rus egemenliği altında yaşayan Türklerin milli benliklerinin silinmesini gösterir. Yazara göre, Türkler milli benliklerini korumak için nerede olursa

[374] Nihal Atsız, "Nurculuk Denen Sayıklama", *Ötüken*, 16 Mart 1964, ss.1-4.
[375] Nejdet Sançar, "Gerçekseverlere Bildiri", *Ötüken*, 15 Haziran 1964, ss.1-3.
[376] *a.g.e.*, s.1.
[377] Nihal Atsız, "800 Kazak Türkü", *Ötüken*, 16 Mart 1964, ss.4-5.

olsun Ruslara karşı olmalıdır.[378] *Ötüken*'de Rus esareti altında yaşayan Türkler hakkında yazılan yazılar bu şekildedir.

Türkçüler Derneği, Atsız ve arkadaşlarının yapılanması sayesinde kurulmuş ve Türkçü-Turancı düşünceyi benimseyen bir dernektir. Dernek önceki yıllarda kurulan milliyetçi organizasyonlar kadar etkili olup ülke çapında ses getirememiştir. Derneğin etkili olamamasının muhtemel sebebi aynı dönemde Komünizmle Mücadele Derneği'nin çok daha aktif şekilde örgütlenmesidir. Türkçüler Derneği, 1974 yılında faaliyetlerine son vermiştir.[379]

5.2. Milli Türk Talebe Birliği

Milli Türk Talebe Birliği, 1960'lı yıllarda farklı dönemlerde farklı görüşler altında örgütlenmiş ve bu doğrultuda faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi çizgisinde siyaset izlenirken Demokrat Parti'ye karşı olumsuz tavır benimsenmiştir. 1963-1965 yılları arası Yüksel Çengel başkanlığında Birlik politikaları Cumhuriyet Halk Partisi'ne uygun şekilde götürülmüştür.[380] 1965 yılına gelindiğinde Birlik kongreye gitmiştir. Kongrede iki grup karşı karşıya gelmiştir. Milli Türk Talebe Birliği'nin 1965 yılında başkanı olan Rasim Cinisli sonrasında, Birlik milliyetçi-mukaddesatçı bir çizgi izlemiş bu dönemde İslamcı, Türkçü, Nurcu ve Muhafazakâr isimleri arasında barındırmıştır.[381] Milli Türk Talebe Birliği 1965-1967 yılları arasında ülkedeki bütün sağ görüşleri bünyesinde barındırmasına rağmen, temel olarak ideolojik ağırlığını "Türk milliyetçiliğine" vermiştir.[382] 1967 yılında İsmail Kahraman'ın başkanlığa gelmesi Birlik içerisinde İslamcıların güçlenmesine benimsenen Atatürkçülüğün azalmasını sağlamıştır. İsmail Kahraman geçen süre içerisinde Birliğin daha çok İslami çizgiye kaymasını sağlarken bu sürede Kemalizm'i kesin bir dille reddetmiştir.[383]

Milli Türk Talebe Birliği, 1960'lı yılların başında, Cumhuriyet Halk Partisi'ne sempati ile bakan isimler tarafından yönetilirken 1965 ve 1967 kurultayları sonrasında milliyetçi-muhafazakâr çizgiye dönmüş daha sonra İslami bir çizgiye evirilmiştir. Geçen süreç içerisinde anti-komünist düşünceye en önemli katkılardan birisi İsmail

---

[378] Kocakurt, "Rus ve Komünizm", *Ötüken*, 25 Haziran 1966, ss.8-9
[379] http://www.turandernegi.org.tr/turkculer-dernegi/ Erişim Tarihi, 16.08.2017.
[380] Çağatay Okuyan, *a.g.e.*, ss.133-134.
[381] *a.g.e.*, ss.136-137.
[382] *a.g.e.*, s.137.
[383] *a.g.e.*, s.150.

Kahraman yönetimindeki Milli Türk Talebe Birliği'nden gelmiştir. "Kanlı Pazar" başta olmak üzere sola karşı mücadele yürüten Birlik, mücadelesinde İslami değerleri temel almıştır. Dönem içerisinde Milli Türk Talebe Birliği komünizmle mücadele eden oluşumlar içerisinde İslamcı çizgiyi benimseyen en önemli yapılanmadır.

5.3. 1960'larda Anti-Komünist Yazılar ve Yazarlar

Başlık altında 1960'lı yıllarda anti-komünist yazarların kaleme aldığı yazılar üzerinden Türkiye'de anti-komünist düşünce irdelenecektir. İrdelenecek yazılar bu yıllar içerisinde Türkiye'de sağın komünizme ve Türkiye'de sola nasıl baktığı görmek açısından önemi ipuçları sunacaktır. 1960'lı yıllar Amerika ile sağlanan ilişkilerin tartışıldığı bir dönemdir. 27 Mayıs askeri darbesi sonrasında kabul edilen 1961 anayasası ile Sosyalist partilerin kurulumunun önünün açılması sonrasında Türkiye İşçi Partisi kurulmuştur. Türkiye İşçi Partisi hem mecliste hem de düşünce dünyasında Türkiye'nin Amerika ve NATO ile vardığı anlaşmaları eleştirmiştir. İşçi Partisi'nin bu eleştirilerine düşünce dünyasında birçok tepki gelmiştir. Amerika'nın müttefikliğini o dönemde birçok düşünür savunmuş ve bunu yazılarına yansıtmıştır.

Falih Rıfkı Atay'ın "Amerikan Emperyalizmi" başlıklı makalesi Amerika'nın müttefikliğini olumlu gören yazıların en önemlilerindendir.[384] Falih Rıfkı Atay, yazısına Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talep etmesini anlatarak başlamıştır. Yazının devamında, Sovyetlerin Almanya'yı nasıl iki parçaya böldüyse Türkiye'yi de aynı şekilde iki parçaya bölmek istediğini belirtir. Atay'a göre, Sovyetlerin tehdidi sonrasında Türkiye'nin koşarak Amerika'ya gidip "bizde batı hürriyetler cephesinde kalacağız," dediğini aktarır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ekonomisini canlandırmak için başlatılan Marshall yardımları hakkında ise Türkiye'nin bu yardımları iyi değerlendiremediğini ve ekonomik kalkınmada gerekli başarıyı sağlayamadığını belirtir. Asker ve ordunun gelişimini buna bağlayan Atay bütün bunları yapan Amerika'ya övgüler düzerken, Amerikan emperyalizminden bahseden isimlere şu şekilde hitap etmiştir; "Buna Amerikan emperyalizmi adını koyan da Kızıl enternasyonal!". Falih Rıfkı Atay yazısında, Amerika'dan alınan yardımları eleştiren isimleri Sovyetler Birliği ve Çin'in savunucuları olarak göstermektedir. Falih Rıfkı Atay, Vietnam ve Mısır'ın Batılı devletler tarafından kurtarıldığı belirtirken Sovyetler

[384] Falih Rıfkı Atay, "Amerikan Emperyalizmi", s.7-8.

ve Çin'in bu devletleri "kızıl boyunduruğu" altına aldığından bahsetmiştir. Yazının sonunda, Türk milliyetçilerine "eğer Atatürkçü iseniz, Amerikan hürriyetçiliğini ve insaniyetçiliğini, Atatürk gibi seviniz" öğüdünde bulunmuştur.[385]

Türkiye'nin Amerika ile yakın ilişki içerisinde bulunması gerektiğini savunan bir diğer yazar Tekin Erer'dir. Erer, "Amerikalılara Düşmanlık!" başlığı altında Türkiye'nin Amerika ile neden yakın ilişki içerisinde olması gerektiğini yazmıştır. Amerika'nın Türkiye'yi sömürdüğü görüşünü paylaşan solcuları Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki temsilcisi olarak görmektedir. Erer'e göre, Amerika dünyadaki devletlerin hürriyetlerine kavuşmasını sağlayan çok önemli bir devlettir. Amerika'nın hürriyetten yana tavır takındığı için Birleşmiş Milletler ve NATO gibi oluşumları kurarak birçok devletin Sovyet esareti altında olmaktan kurtulduğunu belirtir.[386] Türkiye'de Amerika'yı eleştiren isimler için "komünistler bu büyük dost milletin düşmanlığını yaratmak için her gün Amerika aleyhinde neşriyat yapıyorlar" demiştir. Tekin Erer, yazısının sonunda Amerikan hayranı olduğunu söylemiş ve Türkiye'deki solcuları Amerika'ya karşı güttükleri muhalif tutum nedeniyle Sovyetler Birliği'nin hizmetinde olduklarını iddia etmiştir.[387]

Türkiye'de anti-komünist yazarların Amerika'ya sempati ile yaklaştıkları yazıların son örneği Burhan Felek'in "Amerika Düşmanlığı" makalesidir. Burhan Felek göre, Türkiye'de Amerikan düşmanlığı yerli yersiz sıklıkla kullanıldığı ve manasız hale geldiğinden bahseder. Felek'e göre, Türkiye'de oluşan Amerikan düşmanlığı manasız bir tartışmadır çünkü Amerika'dan yardım isteyen Türkiye'dir ve yılda yüzlerce milyon dolar yardım almaktadır. Eğer Türkiye, Amerika ile kurduğu ilişkileri reddedip tek başına kalınca kendi kendisine yetebilir mi? Felek sorduğu bu soruya cevap olarak dünyada iktisadi kalkınmayı destekleyen iki kutup olduğunu ve Türkiye'nin ya Amerika'nın saflarında yer alacağını yâda Sovyetler Birliği ile ilişkiler geliştirmesi gerektiğinden bahseder. Burhan Felek, Sovyetler Birliği'nin Osmanlı İmparatorluğu devrinden bu yana Türklerin her daim düşmanı olduğunu ve İmparatorluğun çöküşünde başat rol oynadığını bu nedenle Türklerin dostu olma ihtimalinin Amerika'ya göre daha az olduğunu belirtir.[388]

---

[385] *a.g.e.,* s.8.
[386] Tekin Erer, "Amerikalılara Düşmanlık", ss.108-109.
[387] *a.g.e.,* s.110.
[388] Burhan Felek, "Amerika Düşmanlığı", ss.46-47.

Türkiye’de anti-komünist yazarların yazılarında sıklıkla kullandıkları bir diğer tema Türkiye’deki gizli komünist oluşumlarıdır. Yazarlara göre, Türkiye’de birtakım sol görüşlü oluşumlar Sovyetler Birliği’nin politikalarına hizmet ederek Türkiye’ye “ihanet” içerisindedir. Anti-komünist yazarların bu konuda yazdıkları yazılar dönemin anti-komünist yazıları içerisinde önemli bir yer tutmuştur.

Fethi Tevetoğlu’nun “Yerli Kızıllara Moskova Emri” başlıklı yazısı bu temaya önemli bir örnektir. Tevetoğlu yazısında Sovyetler Birliği’nin “hür” devletleri içten nasıl parçaladıklarını anlatmıştır. Tevetoğlu’na göre, Moskova yönetimi bu şekildeki ülkeleri öncelikle kültür dünyası üzerinden ele geçirirmiş. “Esareti” altına almak istediği ülkede tiyatro, radyo, televizyon ve kitap gibi kültür materyalleri üzerinden “komünist” propaganda uygular ve ülkeleri bu şekilde egemenliği altına alırmış. Tevetoğlu yazısına Moskova ile ilişkide olduğunu düşündüğü Türkiyeli isimlerin Moskova’nın emirlerini uyguladığını belirtir. Moskova yönetimi Türkiye ve diğer birçok ülkede “komünizmi” yaymak için on sekiz maddelik bir emir yayınlamıştır. Maddelere göre, “komünizmi” yaymak üzere görevlendirilmiş bu kişiler bulundukları ülkelerde komünist ve sosyalist partilerin kuruluşunu teşvik etmek, din düşmanlığı yapmak, Batılı “komünist” isimlerden çevirilere ağırlık vermek ve sendikalar ile gençlik derneklerini ele geçirmek gibi konularda görevlendirilmiştir.[389] Tevetoğlu’nun yazısında bu emri Moskova’da kimin verdiği, Türkiye’de bu emirlerin muhataplarının kimler olduğu belirtilmemiştir. Fakat yazısında, gerek kültür sanat gerekse de emirler üzerinden Türkiye’de özellikle Türkiye İşçi Partilileri hedef aldığı açıktır. İşçi Partisi kadrolarında hatırı sayılır sayıda, yazar, akademisyen ve sanatçının olması okların İşçi Partisi üzerine toplanmasını sağlamaktadır.[390]

Peyami Safa’nın “Türkiye’de Komünist Ajanları” başlıklı makalesi yine dönem içerisinde Türkiye’de “gizli komünist ajanları” olduğuna yönelik yazılmış yazılardandır.[391] Safa’ya göre, “komünizm” bir “mikrop” gibi gençliğin damarlarından girmeyi beklemektedir. Peyami Safa “komünistlerin” gençleri, resim, karikatür, edebiyat ve gazete gibi araçlarla kışkırttığını belirtmektedir. Yirmi yıldan beri “komünistlerle” mücadele ettiğini belirten Safa, onları çok iyi tanıdığını ve son nefesine kadar savaşacağını söylemiştir. Safa ayrıca yazısında Atatürk’e atıf vererek

---

389 *a.g.e.,* s.31.
390 Fethi Tevetoğlu, “Yerli Kızıllara Moskova Emri”, s.30.
391 Peyami Safa, “Türkiye’de Komünist Ajanları”, s.74.

Atatürk'ün de "komünistler" ile mücadele ettiğini fakat ömrünün buna yetmediğini aktarır.[392] Yazıda Türkiye'deki "komünistlerin" kimler olduğu konusunda hiç isim verilmemiştir.

1960'lı yıllarda anti-komünist basında yer alan yazıların ekseriyeti bu şekildedir. Dönemde Türkçülerin Sovyet esareti altında yaşayan Türkler üzerine yazılar kaleme aldığı görülürken, İslamcılar ve muhafazakâr yazarların gelenek ve din üzerinden yazılar kaleme aldıkları görülmektedir.

---

[392] *a.g.e.*, s.75.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ

1. Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin Tarihçesi

Türkiye'nin anti-komünist düşünce ile tanışması her ne kadar daha eski olsa da, kitlesel hale gelişi 1940'lı yılların sonuna rastlar. Bu dönemde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocaları üzerinden yürütülen kampanyalar ile Sovyet tehlikesine karşı toplum tek vücut halinde toplanmaya çalışılmıştır. Demokratik açılımlar neticesinde derneklerin önünün geniş ölçüde açılması, komünizme karşı ortak eğilim gösteren kişi ve grupların Türkiye'de ilk defa resmi bir Komünizmle Mücadele Derneği kurmasını sağlamıştır. Demokratikleşme ve çok partili hayata geçiş sonrası ortaya çıkan yeni sosyal hayat içerisinde, Türkiye'nin ilk Komünizmle Mücadele Derneği 1948 yılında İstanbul'da kurulmuştur.* İkinci dernek Zonguldak'ta, 1948* yılında kurulmuştur. Üçüncü dernek İstanbul'da 1956 kurulurken, dördüncü dernek 1963 yılında İzmir'de teşekkül etmiştir. Türk siyasi tari4hinde Komünizmle Mücadele Dernekleri üç farklı şehirde dört kere kurulmuştur.* Türkiye'de 1948'den 1963'e kadar

---

* Komünizmle Mücadele Cemiyeti tüzüğü, Kadıköy Belediyesi, Tarih, Edebiyat ve Sanat Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Derneğin 1948 yılında basılan tüzüğünde teşekkül tarihi olarak 1948 belirtilmektedir (Tüzüğün birinci sayfasında teşekkül tarihi 1943 olarak gözükmektedir, Bunun basım sırasında yaşanan bir hata sonucu olduğunu düşünüyorum). Bu konuda "Cumhuriyetin Büluğ Çağı" kitabında Levent Cantek kuruluş tarihini 1949 olarak bildirmiştir fakat bu bilgi yanlıştır. Levent Cantek, *Cumhuriyetin Büluğ Çağı*, s.273.

* Derneğin kurulduğu tarih 1948 yılı olmasına rağmen aktif olmaya başlaması 1950 yılıyla başlamıştır. Nejdet Sançar'ın Zonguldak'a tayin olması sonrasında derneğe katılması ile dernek hızlı bir faaliyet dönemine girmiştir.

*Komünizmle Mücadele Dernekleri Türkiye'de dört kez kurulmuştur. Konuyla ilgili olarak Ertuğrul Meşe tarafından yazılan *Komünizmle Mücadele Dernekleri* adlı kitapta yanlışlar bulunmaktadır. Meşe, derneklerin tarihte üç kez kurulduğunu ve ilk derneğin 1950 yılında Zonguldak'ta kurulduğunu aktarmıştır. Meşe'nin ortaya koyduğu bu bilgi yanlıştır, birinci yanlış tarihte dernekler Komünizmle Mücadele Derneği adı altında dört kez kurulmuştur. İkinci yanlış, ilk defa Zonguldak'ta kurulduğunu iddia ettiği dernek 1950 yılında değil 1948 yılında kurulmuştur. Zonguldak'ta kurulan derneğin 1949 yılına ait gazetelerde yer alan haberleri ve yayınları mevcuttur. Dernekler hakkında yapılan bir diğer

kurulan dernekler birbirinden farklı yapılarda kurulmuştur. Bu dernekler aynı tüzük ve ya kurucular tarafından kurulmamıştır. Fakat Nejdet Sançar, İlhan Egemen Darendelioğlu ve İhsan Koloğlu arasında tarih içerisinde yakın ilişkiler oluşmuştur. Zonguldak'ta 1948 yılında, İstanbul'da 1956 yılında ve İzmir'de 1963 yılında kurulan dernekler 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık Davasının sanıkları tarafından aktif bir yapı haline getirilmiştir. 1948'de İstanbul'da kurulan dernek bu nedenle diğerlerinden farklı bir teşekküldür.

Dernekler arasındaki farklılıkları detaylı olarak anlatmak gerekirse; 1948 yılında İstanbul'da kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nin kendisinden sonra kurulanlardan farklı olmasının temel faktörü Türkçülük-Turancılık soruşturmasında adı geçmeyen isimler tarafından kurulmasıdır. Daha sonraki yıllarda, kurulan Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği Nejdet Sançar'ın desteği ile aktif hale gelmiştir. 1956 yılında İstanbul'da kurulan dernek İlhan Darendelioğlu etkisi taşırken, 1963 yılında İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nde İhsan Koloğlu ve İlhan Darendelioğlu yer almıştır. Bütün bu isimlerin ortak noktası Türk milliyetçisi olması ve aynı zamanda kişisel olarak tanışıyor olmalarıdır. Nejdet Sançar, Nihal Atsız'ın erkek kardeşidir ve 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık davasında yargılanmıştır. İhsan Koloğlu, Nejdet Sançar'ın Balıkesir lisesinden talebesidir. İlhan Darendelioğlu, Atsız ve Sançar gibi 3 Mayıs 1944 soruşturmalarında yer alan bir isimdir. Türk siyasi tarihinde Türk milliyetçileri ve daha sonrasında ülkücü hareket adını alacak grupların temellerini bu dernekleri kuran isimler tarafından oluşturulmuştur.

1.1. Komünizmle Mücadele Derneği-İstanbul (1948)

Türkiye'de ilk, Komünizmle Mücadele Derneği, 1948 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Dernek merkezi adres olarak Beşiktaş ilçesindedir. Dernek amaçlarını anlatmak için on üç maddelik bir tüzük kaleme almıştır. Tüzüğe göre dernek kurucuları şu isimlerden oluşmaktadır; İzzet Tevfik Gökdemir (İstiklal mücahitlerinden ve eski

---

yanlış, 1960'lı Yıllar adlı kitapta Bayram Koca'nın kaleme aldığı makalede yer almaktadır. "Altmışlı Yıllarda Türkiye'de Anti-Komünizm: Truman Doktrininden Komünizmle Mücadele Dernekleri'ne" başlıklı makalede Koca derneklerin Türkiye'de üç kez kurulduğunu belirtmektedir. Koca'da Ertuğrul Meşe ile aynı yanlış bilgiyi vermiştir. Bu bilgilerin yanlış olarak verilmesindeki ana neden; İlhan Darendelioğlu'nun *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri* adlı kitabında derneklerin bugüne kadar üç kez kurulduğunu iddia etmesinden kaynaklanmaktadır. Araştırmacılar ve yazarlar genellikle bilgiyi bu kaynaktan aldıklarında hataya düşmektedirler.

vali), Hasan Efe (milli mücadele mücahitlerinden, ticaret erbabı), Ali Kemal Meram (yazar)*.[393] Derneğin kuruluş amacı tüzüğün ikinci maddesinde şu şekilde belirtilmiştir;

> "Cemiyetin mevzuu ve gayesi: Dünyayı istila gayesi güden ve bu suretle mal, can, namus, vatan, aile ve millet realistlerini, din ve vicdan hürriyetini kökünden yıkarak her türlü fikri, hissi, şuuru bilcümle mukaddes rabıtaları ve imanlardan bütün dünya milletlerini ayırarak insanlığı şuursuz bir yığın haline getirmek kastinde olan komünizmle mücadele etmek."[394]

Dernek, kuruluşunu *Cumhuriyet* gazetesinin şehir haberleri bölümünde yayınlatmıştır. Dernek, yayınladığı beyannamede "Komünizm" ile mücadele etme gayelerinin olduğunu fakat bunun sadece derneğin değil toplumun tüm kesimlerinin görevi olduğu vurgulanmıştır. Anne ve babaların komünizm "zehrine" düştükleri takdirde onlardan doğacak çocukların ölü doğacağı anlatılmıştır. Dernek devrin önemli sorunlarını komünizm ile ilişkilendirerek halka tanıtmaya çalışmıştır. Dernek, komünizmi devrin sorunu olan karaborsacılık, hava parası alan ve biranda zengin olanlarla ilişkilendirerek vereceği zararı anlatmaya çalışmıştır. Halkın günlük hayatta karşılaştığı zorluk ve yasa dışı olayları komünizm ile birlikte sunarak halka kurtuluş ümidinin derneğe üye olmak ve bu uğurda mücadele vermek olduğu aktarılmıştır.[395]

Dernek, Soğuk Savaş ile birlikte etkisini daha çok hissettirecek olan anti-komünist düşüncenin ürünü olan Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin ilki olması nedeniyle anti-komünist tarih yazımı için oldukça önemlidir. Dernek, kuruluşu sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi ile iletişim kurmaya çalışmıştır. Bu girişimler neticesinde derneğin hukuk müşaviri tarafından devrin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Hilmi Uran'a gönderilen mektuplar dönemin anti-komünizme bakışını göstermesi açısından önemlidir. Dernek ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki yazışmaların en önemli göstergesi, dernek kendisinden sonra aktif hale gelen Zonguldak, İstanbul ve İzmir Komünizmle Mücadele Dernekleri gibi Türkçü-Turancı veya İslamcı düşüncede büyük kitlelere hitap eden bir yapı olmamıştır. Derneğin,

---

* Ali Kemal Meram, "İngiliz Kemal" ve "Türkçülük ve Türkçülük Mücadeleleri Tarihi" gibi eserlerin yazarıdır. http://www.biyografya.com/biyografi/3275 Erişim Tarihi, 21.06.2017.

393 "Komünizmle Mücadele Cemiyeti Kuruluyor", *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1948, s.2.

394 *Komünizmle Mücadele Cemiyeti Tüzüğü*, s.3.

395 "Komünizmle Mücadele Cemiyeti", *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1948, s.2.

‘komünizmle mücadele’ için kullandığı propaganda araçlarının içeriğinde Türklük ve İslam motif olarak kullanılmıştır. Fakat bu kullanımın yoğunluğu diğer derneklerde olduğundan daha azdır.

Daha sonra kurulan dernekler, 1950’lerde Demokrat Parti ve 1960’larda Adalet Partisi ile yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. 1948 yılında kurulan Komünizmle Mücadele Derneği Cumhuriyet Halk Partisi ile yakın ilişki kurmaya çalışarak diğer derneklerden farklı tutum izlemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin o yıllarda iktidarda olmasının bu ilişkide payı olduğu açıktır ancak unutulmaması gereken, derneğin kuruluşunun 3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık davası sonrasında olmasıdır. Dernek Türkçü-Turancı örgütler veya İslamcı örgütler tarafından kurulmamıştır. Dernek adına hukuk müşaviri Hikmet Emin Roa’nın kaleminden Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterlik makamına yazılan mektupta, Demokrat Parti’nin yıkıcı muhalefetine karşı mücadele etmenin önemi vurgulanmıştır.[396]

Derneğin, Cumhuriyet Halk Partisi’ne gönderdiği mesajlar genel olarak Türkiye’deki “komünist faaliyetler” ve onlarla mücadele etme üzerine oluşturulmuştur. Fakat dernek Demokrat Parti yönetimine olan muhalif tutumunu belirterek Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterine gönderdikleri metine eklemiştir. Derneğin farklı yönlerinden bir diğeri ise İlhan Darendelioğlu’nun Türkiye’deki Milliyetçi Hareketler kitabında adının hiç geçmemesidir. Darendelioğlu kitabında Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden itibaren kurulan tüm milliyetçi, Türkçü ve Turancı oluşumlara yer verirken, Komünizmle Mücadele Derneği’nden bahsetmez. Derneğin anti-komünizm programının Türkçülük üzerine kurulu olmaması bunda en önemli etkenlerdendir.

Dernek çalışmalarını başladığı dönemde bir yandan da teşkilatlanma işlerine hız vermiştir. Yayınladıkları beyanname ile örgütlenme şemalarını bu sayede halka anlatmıştır. Vatandaşlardan derneğe katılmak isteyenlerin mahallelerde oluşturulacak üç kişilik gruplar halinde teşekkül ettikten sonra genel idare merkezine başvurmaları istemiştir.[397] Dernek kuruluşunu belirten ve takipçilerini üye olması için yönlendiren bir diğer yayın organı *Sebülürreşad* dergisidir. Dergi takipçilerine derneğin faaliyetlerine katılmalarını tavsiye etmiştir.[398]

---

396 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), BCA, 490 01 598 70 5, 25 Eylül 1948.
397 Levent Cantek, *Cumhuriyetin Büluğ Çağı*, *a.g.e.*, ss.273-274.
398 “Komünizmle Mücadele”, *Sebilürreşad*, Cilt 1 sayı 3, s.41.

Derneğin 1948 yılında kurulan Adana şubesi, “komünist kimdir?” başlıklı tanıtma kitapçığı ile hem derneği hem de kendi çalışma amaçlarını takipçilerine anlatmıştır. Yayınlanan kitapçığın önsözünde komünizmin amacının “vatansız dinsizlerin gizli, faaliyet ve telkinleri ile yurdun güvenliğini tehlikeye atmak” olduğunu yazmışlardır.[399] Kitapçık içerisinde komünizm ya da diğer adıyla “Marksizm” düşüncesinin ana hatlarından bahsedilir. Kitapçık Adana’da Çukurovalıları bilgilendirmeye çalışmıştır, bu bahisle komünizm anlatımının ana hatlarını mülkiyet üzerine kurmuştur. Kitapçıkta, komünizmin kötülüklerini mülkiyet üzerine kurulmasının en önemli sebeplerinden birisi, Adana-Çukurova bölgesinin tarım bölgesi olması nedeniyle mülkiyet hakkının önemli yer tutmasıdır. Dernek yayınladığı kitapçıkta arazi sahibi kişileri komünizm konusunda uyarmıştır. Kitapçıkta, mülk sahibi kişileri uyarmak için komünizm, insanların malları ve mülklerine göz diken, bunları elinden alan bir ideoloji olarak işlenmiştir. Mülk sahibi olmayan varlıksız kişilere uyarı yaparken, Suriye’de yaşayan ve Osmanlı’nın son döneminde sürgün edilen Ermeniler üzerinden örnekleme yapılmıştır. Örnek olarak, Suriye’de yaşayan ve fakir olan Ermenilerin Sovyet Ermenistan’ına gittiğini ve zor geçim şartlarına dayanamayarak bir yıl sonra geri döndüklerini aktarır.[400]

Kitapçık ana hatlarını, toprak mülkiyeti ve din üzerine kurarak Türklerin bünyesinde neden Marksizm’in işe yaramayacağını anlatır. Türk halkının toprakla bir bütün olduğunu ve onun toprakla olan bağının koparılamayacağını yani mülkiyet hakkını elinden almanın Türk halkının toprakla olan bağının kopması anlamına geleceğini belirterek bunu Türk toplumu için bir felaket olarak niteler. Dine bağlılık Türk toplumunun olmazsa olmazlarındandır. Yazara göre savaşlarda “Allah Allah” diye savaşan toplum ve doğduğu an kulağına tek ve ulu bir tanrının adı fısıldanan bir kişinin gönlünden İslam dininin nasıl sökülebileceğini sorar.[401] Kitapçık son olarak Türk toplumunun aktarılan kutsallarını tehdit eden komünizm felaketine karşı birleşmeyi Adana eşrafı özelinde tüm Türk toplumuna teklif etmiştir.[402]

Derneğin Adana Şubesi, 1949 yılında “Türk Gençliğine Açık Mektup” başlıklı bir başka metin daha yayınlamıştır. Tahir Safioğlu imzası taşıyan metin, Türk gençlerine komünizm tehlikesi ve mücadelesi hakkında uyarı mahiyetinde nasihatler

---

[399] *Komünizm Nedir Niçin Türk Bünyesine Uymaz*, s.9.
[400] *a.g.e.*, s.9.
[401] *a.g.e.*, s.11.
[402] *a.g.e.*, s.11.

sunmaktadır.[403] Batı Asya'da doğan Safioğlu, Sovyet yönetimi altında askere alınmış ve yaşananların ardından Almanya'ya yerleşmiştir. Ancak bir daha doğduğu topraklara geri dönemeyen Safioğlu, Türk gençlerine kendi tecrübelerini anti-Sovyet ve anti-komünist bir tutum içerisinde aktarmaktadır. Kendisinin de oğuz soyundan geldiğini belirterek başladığı yazısına, İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği ve Almanya arasında taraf tutmak zorunda kalan Asya Türklerinin dramından bahsetmektedir.[404] Yazar daha sonra Sovyetler Birliği'nin parçalı halde bulunan Türk gruplarını sırayla işgal ettiğini yazarak Türkiye'de yaşayan Türkleri uyarmaya çalışmıştır. Tahir Safioğlu'nun mektubu üzerinden şube, Adana'da yaşayan halka Asya'daki Türklerin Sovyet Rusya yönetimi altında yaşadıklarını göstermeyi amaçlamıştır. Türklerin Sovyet yönetimi altında Türklerin yaşadığı zorlukların belirtilmesi, Türkiye Türklerine, "komünizm gelirse" böyle olurun yansıtılmasıdır.

1.2. Çukurova Komünizmle Savaş Derneği- Adana

Çukurova Komünizmle Savaş Derneği, Adana kurulmuştur. Derneğin kuruluş tarihi ile ilgili kesin bilgimiz yoktur. Fakat derneğin yayınladığı 1948 yılındaki kitapçık bize bazı ipuçları sunmaktadır. Meclis'te derneklerin kuruluşuna izin veren cemiyetler kanunu hakkındaki yasa değişikliği 10 Haziran 1946'da yürürlüğe girmiştir.[405] Dernek, bu tarihle, yayın yaptığı 1948 yılı arasındaki bir tarihte kurulmuştur.[*]

İstanbul'da 1948 yılında Komünizmle Mücadele Derneği'nin kurulmasının ardından derneğin Adana'da şubesi açılmıştır. Çukurova Komünizmle Savaş Derneği'nin bu şubeden bağımsız bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bunu derneğin adından anlayabileceğimiz gibi basım evinden çıkan yayınlarından da görebiliriz. Çukurova Komünizmle Savaş Derneği'nin yayınlarına verdiği numara ve kapak içi tasarımı, İstanbul'da 1948'de kurulan derneğin Adana şubesinin yayınlarından farklıdır. Fakat yayınlar konusunda, Çukurova Komünizmle Savaş Derneği ile Komünizmle Mücadele Derneği'nin Adana şubesinin ortak özelliği ikisinin de aynı matbaadan yayın yapmasıdır. Aynı zamanda yayınların isim ve içerikleri genel olarak aynıdır. İstanbul'da 1948'de kurulan Komünizmle Mücadele

---

[403] Tahir Safioğlu, *Türk Gençliğine Açık Mektup*, s.1.
[404] *a.g.e.*, ss.3-5.
[405] TBMM Kanunlar Dergisi, Cilt: 28, (Haziran 1946), ss.736-737.
[*]

Derneği'nin Adana şubesi ile Çukurova Komünizmle Savaş Derneği aynı yayınları farklı dernek isimleri altında yayınlamaktadır. Bütün bu yayınların yapıldığı Türkedoğru basımevi o dönemde Adana'daki anti-komünist yayınların yapıldığı en önemli yayınevidir. Aynı dönemde bu yayınevi *Türkedoğru* adında milliyetçi ve anti-komünist içerikli yayın yapan bir gazetede çıkartmıştır. *Türkedoğru* gazetesinin sahibi Lütfi Oğuzcan aynı zaman Komünizmle Savaş derneğinin genel sekreteridir.

Derneğin yöneticileri hakkında bilgi Adana'na bu dönemde yayın yapan *Türkedoğru* gazetesinde yer almaktadır. *Türkedoğru* gazetesinin 4 Nisan 1949'da yayınladığı "Adana İşçilerinin Muazzam Mitingi" başlıklı haberin içeriğinde, Çukurova Komünizmle Savaş Derneği yöneticilerinin isimleri yer almaktadır.[406] Adanalı işçiler 4 Nisan 1949 tarihinde "komünizme" karşı miting düzenlemiştir. Düzenlenen mitingde Komünizmle Savaş Derneği, genel sekreteri Lütfi Oğuzcan[*] ve dernek başkanı Kerim Uluscutürk işçileri "galeyana" getirecek birer konuşma yapmıştır.[407*] Kerim Uluscutürk dernek başkanlığının yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi'nin Adana merkez ilçe teşkilatında da görevli birisidir.[408] Taha Toros'un başkanlığını yaptığı teşkilatta köylerle ilgili ilişkileri sağlayan grupta yer almıştır. 1943 yılında Adana'da düzenlenen Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında Cumhuriyet Halk Partisi'nin Cumhuriyet Bayramı kutlamaları münasebetiyle gerçekleştirdiği organizasyonların köy yapılanmalarında görev almıştır.[409]

Çukurova Komünizmle Savaş Derneği hakkında sahip olduğumuz son bilgi, 4 Ocak 1968 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan haberdir.[410] "Kurban derilerini Komünizmle Savaş Derneği toplayamayacak" başlıklı habere göre, Komünizmle Savaş Derneği, Adana'nın Kadirli ilçesindeki Türk Hava Kurumu ile yaşadığı anlaşmazlık sonrasında, kurban derisi toplamaktan men edilmiştir. 1949 yılı sonrasında, dernek hakkında ulaşabildiğimiz tek haber budur. Haberin önemli tarafı olayın Adana'da gerçekleşmesi ve isminin Komünizmle Savaş Derneği olmasıdır. Bir

---

[406] "Adana İşçilerinin Muazzam Mitingi", *Türkedoğru*, 4 Nisan 1949, s.1.
[*] Lütfi Oğuzcan, *Türkedoğru* gazetesinin sahibidir. Gazetenin yazı işleri görevini oğlu ünlü şair Ümit Yaşar Oğuzcan yürütmüştür. http://www.eskieserler.com/Eski/Eserler/Dergi/661/Turke-Dogru.asp Erişim Tarihi 15 Eylül 2017.
[407] *a.g.e.*, s.2.
[*] Çukurova Komünizmle Savaş Derneği Başkanı Kerim Uluscutürk Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerel teşkilatında yer alan bir isimdir. O dönemde Adana merkez CHP başkanlığına seçilen yazar Taha Toros ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'nin Adana teşkilatında görev almıştır.
[408] "CHP Adana Merkez Kongresi Yapıldı", *Yeni Adana*, 15 Kasım 1940, s.1-2.
[409] Erhan Alparslan, "Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1933-1943)", s.110.
[410] "Kurban derilerini Komünizmle Savaş Derneği Toplayamayacak", *Cumhuriyet,* 4 Ocak 1968, s.1.

diğer önemli husus, derneğin kuruluşundan hemen hemen yirmi yıl geçmesine rağmen halen daha aktif olmasıdır. 27 Mayıs 1960 darbesinde ülkedeki tüm derneklerin kapatılması sonrasında Çukurova Komünizmle Savaş Derneği'nin tekrardan kurulması Adana'da komünizmle mücadele konusunda var olan gücü göstermektedir. Dernek hakkında bulunabilen bilgi oldukça kısıtlı olsa da anti-komünist düşüncenin İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirler dışında nasıl cereyan ettiğini göstermesi açısından önemli bilgiler sunmaktadır

1.3. Komünizmle Mücadele Derneği – Zonguldak (1948)

İkinci Komünizmle Mücadele Derneği, 1948 yılında, Zonguldak'ta, kurulmuştur. Derneğin kurucuları, Bahaaddin Dökerel, Nurettin Gürtunca, Zeki Kandemiroğlu, Bahaaddin Açıkel ve Yaşar Tüzün şeklindedir. İlhan Darendelioğlu'nun aktardığına göre, bu isimler derneği 1948 yılında kurmalarına karşın aktif olamamıştır. Nejdet Sançar'ın Zonguldak'a tayin olması sonrasında 1950 yılında dernek aktif faaliyetlere girişmiştir bu sebeple Darendelioğlu derneğin kuruluşunu 1950 olarak kabul etmektedir.[411] Darendelioğlu dernekle ilgili bilgiyi aktarırken derneğin kuruluşunu 1948 aktif hale gelişini 1950 olarak kabul etmiştir.[*] 1949 yılında Zonguldak gazetesinde yer alan haberde derneğin gerekli çoğunluğu sağlayamadığı için toplantılarını tekrarladığı görülmektedir.[412] Zonguldak'ta 1948 yılında kurulan dernek, yine aynı yıl İstanbul'da kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nden farklıdır.

Komünizmle Mücadele Derneği anti-komünizm kapsamında kurulan kurumsal ikinci dernektir. Derneğin ilk aktif üyeleri, Nejdet Sançar (Öğretmen), Ziya Özkaynak (Öğretmen), Bahaaddin Yurderi (Memur), Kani Engin (Tüccar), Zeki Kandemiroğlu (Gazeteci), İsmail Tek (Tüccar), Bahaaddin Dökerel (İş adamı) ve Tahsin Baysal (Tüccar) olmuştur. [413]

Derneğin aktif ilk başkanı olarak, Bahaaddin Dökerel seçilirken ikinci başkanlığa Tahsin Baysal seçilmiştir. Derneğin aktif ilk başkanı Bahaaddin Dökerel,

---

[411] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.249.
[*] İlhan Darendelioğlu Türkiye'de Milliyetçi Hareketler adlı kitabında bu bilgileri vermektedir. Dönemin Zonguldak gazetesinde yer alan haber ve 1949 yılında derneğin "Ahmet Emin Yalman'a Cevap" başlıklı yayını derneğin kuruluşunun 1948 yılı olduğunu göstermektedir.
[412] "Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği Başkanlığından", *Zonguldak*, 1 Nisan 1949, s.3.
[413] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.250.

Zonguldak'ın tanınan iş adamlarından ve Tek-Parti döneminde Zonguldak Belediyesi meclis üyesidir. 1958 yılında devletin kendisine verdiği köprü ihalesi sonucu inşa ettiği köprüye adı verilmiştir.[414] Dernek ilk icraatını, Şair Nazım Hikmet Ran'ın haksız yargılandığını söyleyen Ahmet Emin Yalman'a karşı gerçekleştirmiştir. Ahmet Emin Yalman'a karşı dernek tarafından bir bildiri 1949 yılında yayınlanmıştır. Üç bin adet basılan bildiri dönemin tüm ilgililerine gönderilmiştir. Bu çalışma ile dernek kendisini diğer teşekküllere tanıtmış ve komünizme karşı olan gruplar arasında heyecan yaratmıştır.[415] Dernek aktif olduğu dönemde gerçekleştirdiği faaliyetleri neticesinde tanınmış ve devletin sahibi olduğu kurumlardan maddi destek almıştır. Bu yardımlara örnek olarak, "Ereğli Kömür İşletmeleri" 500 lira ve "Karabük Demir-Çelik Fabrikası" 1000 lira yardımda bulunmuştur.[416] Bu yardımlar dönemin ekonomisi içerisinde önemli miktarlardır.

Dernek, 27 Eylül 1951'de ikinci kongresini gerçekleştirmiştir. Kongre neticesinde Halit Tasman başkan seçilirken, Nejdet Sançar ikinci başkan seçilmiştir. Dernek kurulduğu tarihten kendisini feshettiği 1953 yılına kadar birçok yayın yapmıştır. Bu yayınlar sırasıyla; Türk Gencine Açık Mektup, Nazım Hikmet Meselesinde Ahmet Emin Yalman'a Cevap, Komünist Nedir?, Komünizmin İç Yüzü, Kızıl Cennet Masalı ve Mehmet Emin Yurdakul adlı eserlerdir. Dernek komünizmle mücadeleyi yaygınlaştırmak için Komünizme Karşı Türklük adında gazete de çıkartmıştır.[417] Dernek Türk Milliyetçiler Derneği(federasyonu) ile birleşmiştir.[418] Ahmet Emin Yalman suikastı sonrasında Türk Milliyetçiler Federasyonu ile birlikte kapatılmıştır.

1.4. Komünizmle Mücadele Derneği – İstanbul (1956)

Zonguldak'ta kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nin faaliyetlerine son verilmesinin ardından, üçüncü Komünizmle Mücadele Derneği, 7 Aralık 1956 yılında İstanbul'da kurulmuştur.[419] Derneğin amacı, tüzüklerinin ikinci maddesinde şu şekilde belirtilmiştir;

---

414 www.pusulagazetesi.com.tr/bu-kopruyu-hatirlayan-var-mi-bahattin-dokerel-kimdir-78732-haberler.html Erişim tarihi 04.08.2017.
415 İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.,* s. 250.
416 *a.g.e.,* 251.
417 *a.g.e.,* s.251.
418 Murat Kılıç, *a.g.e.,* s.116.
419 İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.,* s.317.

"Milli bünyemizi meydana getiren ve kuvvetlendiren, millet olarak yaşamamızı sağlayan unsurları takviye ederek komünizmle fikir yoluyla mücadele etmektir. Bu gayeye ulaşabilmek için tarihe, vatana ve Allah'a bağlılığı kökleştirmek."[420]

Dernek, yedi kişi tarafından kurulmuştur ve isimleri şu şekildedir; Ali Rıza Üzer (Gazeteci), Altan Deliorman (Öğrenci), Burhanettin Şener (yayınevi Sahibi), Demir Aslan (Öğrenci), Ekrem Marakoğlu (Öğrenci), İlhan Darendelioğlu (Dergi Sahibi) ve İrfan Açıkel (Gazeteci).[421]

Dernek resmi kurulumunu tamamlaması sonrasında, Burhanettin Şener Başkan, Altan Deliorman Genel Sekreter olmuştur.[422] Altan Deliorman, Nihal Atsız'ın öğrencisidir ve sonraki yıllarda Türkiye'nin önemli tarihçileri arasına girmiştir.[423] Ardından, derneği topluma tanıtmak için bir bildiri yayınlanmıştır. Yayınlanan beyanname, Türkiye'de söz konusu dönemde oluşturulmak istenilen anti-komünist zihniyeti kavrayabilmek için önemli bir propaganda malzemesidir.

"Arkadaşlar, vatandaş,

Rusya dünya sulhunu bin bir siyasi entrika ve tahriklerle bozmaya çalışırken, bir yandan da hür milletlerin bünyelerini yıpratmak gayesiyle iğrenç rejiminin zehirli tohumlarını yaymaya çalışmaktadır.

Maalesef birçok yerlerde olduğu gibi memleketimizde de bu soysuz maksada alet olan zavallılar bulunmaktadır. Türlükten, vatan sevgisinden, dinden; yoksun, bihaber bulunan bu komünist uşakları, kanunlarımızı her an tepelerinde bir balyoz gibi hissettikleri için, faaliyetlerini türlü şekilde maskelemektedirler.

Maksatları, fırsat buldukça bünyemizde gedikler açmak bizi zayıf düşürmektir. Karşımıza hiçbir zaman hakiki renkleriyle çıkmak cesareti gösteremeyen bu satılmışlarla en tesirli mücadeleyi ancak uyanık gençlik yapacaktır.

Milliyetçi arkadaş!

Nemelazımcılığı artık bırakalım. Sizlerin uyanıklığı ve hassasiyeti onları daima mağlup edecektir. Fakat henüz milli meselelerde senin kazandığın muafiyeti henüz kazanmamış toy vatan evlatları var. Komünistlerin ilk hedefi olan bu masum arkadaşları ikaz başlıca vazifendir.

Unutma ve derhal bu mücadeleye katıl!

Komünistlerle tek bir cephe olarak daha kesin neticeler almak gayesi ile "Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği" kurulmuştur. Sen de soysuzluğun anarşinin ve hıyanetin tepesine inecek yumruklardan biri olmalısın. Bu hayırlı teşekkül sizlerin gayretleriyle gelişecek yaşayacak, vazife görecektir. Vazife seni bekliyor."

---

420 *a.g.e.*, s.317.
421 *a.g.e.*, ss.317-318.
422 *a.g.e.*, s.318.
423 http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4147 Erişim Tarihi 04.08.2017.

Gençlere vazifelerini gösteren ve öğretmeye çalışan bu beyanname sonrasında elli kadar genç derneğin İstanbul şubesine kayıt yaptırmıştır.[424] Derneğin İstanbul şubesi komünizme karşı aktif mücadeleye devam etmiş ve gençlerin ilgisini çekmek için çeşitli konferanslar tertip etmiştir. İlk konferans Peyami Safa tarafından "Marksizm'e Bir Bakış" başlığı altında 8 Ocak 1957'de gerçekleştirilmiştir.[425] Hemen ardından ikinci konferans, Dr. Cezmi Türk tarafından "Bizim Milliyetçilik Anlayışımız" başlığı altında 15 Ocak 1957 tarihinde gerçekleşmiştir.[426] Türkiye'nin önemli entelektüellerinden Zeki Velidi Togan, İsmail Hami Danişmend ve Tahsin Demiray derneğin konferanslarda konuşmacı olarak ağırladığı diğer isimlerdir.[427] Dernek gerçekleştirdiği konferanslar sonrasında, 20 Şubat 1957'de bir bildiri daha yayınlamıştır. Yayınlanan bildiri şu şekildedir:

> "Vatandaş!
>
> Türkiye'miz için çok büyük bir tehlike olan komünizmle mücadele şüphesiz çok zor bir iştir. Fakat bu konuda Türk vatanperverleri olarak susmak ve hadiseleri oluruna bırakmak daha zordur.
>
> Komünistlerin birinci derecede düşman bildikleri milliyetçiliği tanıtmak, yaymak ve kuvvetlendirmek elbette komünizmle mücadelede çok esaslı bir konudur. Fakat onları taktiklerini, metotlarını ve silahlarını da bilmek mecburiyetindeyiz.
>
> Şimdi milliyetçi, vatansever, komünist düşmanı halkımıza düşen vazife şudur:
>
> Böyle çetin, fakat şerefli bir mücadeleye atılanları yalnız bırakmamak, bulunduğumuz yerlerde derneğin teşkilatlanmasına çalışmak, komünizmle ilgili bütün müşküllerinizde dernek genel merkezi ile temasa geçmek, derneğin gayesini yaymak ve tanıtmak.
>
> Davanın ehemmiyeti büyüktür. Millet olarak mevcudiyetimiz davamızda muvaffak olmamıza bağlıdır.
>
> Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği, milletimizi büyük ve mukaddes vazifeye davet eder."[428]

Dernek yayınladığı bildiri ile insanları komünizmle mücadele seferberliğine davet etmiştir. Dernek bu bildirinin ardından 27 Mayıs 1960 darbesine kadar faaliyetlerini sürdürmüş ve darbe neticesinde faaliyetlerini durdurmuştur.

27 Mayıs 1960 darbesi neticesinde Türkiye'nin iç siyasetinde birçok kırılmalar yaşanmıştır. Bu kırılmaların en önemlisi anti-komünizm zihniyetinin yaşadığı

---

[424] Ertuğrul Meşe, *a.g.e.*, s.124.
[425] "Peyami Safa'nın Konferansı", *Milliyet*, 8 Ocak 1957, s.2.
[426] "Komünizmle Mücadele Derneği'nin Tertiplediği Konferanslar", *Milliyet*, 15 Ocak 1957, s.2.
[427] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, s.320.
[428] *a.g.e.*, s.321.

değişimdir. Zonguldak'ta ve İstanbul'da kurulmuş olan Komünizmle Mücadele Dernekleri, milliyetçi düşünce üzerine kurulmuştur ve anti-komünizme bu şekilde katkı sağlamıştır. Fakat 1961 anayasası sonrası ortaya çıkan dönemde milliyetçi düşüncenin yanına İslami düşüncede eklemlenmiştir ve anti-komünizme sağladığı katkılar neticesinde devlet içerisinde kendisine alan bulabilmiştir. Anti-komünizm içerisinde İslami düşüncenin eklenmesi dışında, 1961 anayasası sonrası devleti yöneten zümrenin komünizme karşı duruşunda bir değişiklik olmamıştır. Demokrat partinin izlediği Amerika Birleşik Devletleri yanlısı dış politika darbe sonrası değişmemiştir. Demokrat Parti iktidarı döneminde dâhil olunan tüm ittifaklar devam ettirilmiştir. Gelişmelerin seyri içerisinde, devletin komünizme karşı olan tutumunda bir farklılık olmamıştır. Devletin, sivil ve askeri bürokrasisinde komünizme karşı tavır değişikliğinin olmaması, Demokrat Parti döneminde etkin olan derneklerin, darbe sonrasında tekrardan faaliyetlerine devam etmelerini sağlamıştır. Bütün bunların ışığında, 1963 yılında İzmir'de Türkiye'nin son Komünizmle Mücadele Derneği kurulmuştur.

2. Komünizmle Mücadele Derneği – İzmir (1963)

Türkiye'de komünizmle mücadele fikri eski temeller üzerine oturmasına karşın kitlesel olarak yapılanması 1948 yılına rastlar. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarının "komünist" şüphesi ile soruşturuldukları dönemde devletin ulusal güvenlik politikası değişmiştir. Sovyetler Birliği ile yaşanan gerilimli dış siyaset, devletin Amerika Birleşik Devletleri ve Batılı devletlerle ilişki kurmasını sağlamıştır. Aynı, dönemde devletin zor durumda olduğunu düşünen kişiler "komünizm" ile mücadele etmek için Türkiye'de ilk dernek yapılanmasına gitmiştir. Dernek, zaman içerinde farklı şehirler ve yıllarda tekrardan kurulmuştur. Yıllar içerisinde kurulan bu derneklerin tarihte en önemli iz bırakanı 1963 yılında İzmir'de kurulan dernektir. Konuya açıklık getirmek açısından tarih içerisinde kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri, birbirlerinden bağımsız yapılardır. Dernekler, darbeler, sivil yargılamalar veya kendisini fesih ederek kapanmıştır. Dernekler hakkına unutulmaması gereken, bu yapıların hepsinin birbirinden bağımsız organizasyonlar olduğudur. Aktarılan bu dernekler içerisinde, tarihte en büyük izi bırakan yapı 1963 yılında İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneği olmuştur. Derneğin teşkilatlanması, üye sayısı ve

devlet ile yakaladığı güçlü ilişki bağları, daha önce kurulan derneklerin aksine oldukça başarılı seviyede ilerlemiştir.

Dernek 27 Mayıs askeri darbesi sonrasında kurulmuştur ve kırk bir kişinin iştiraki ile teşekkül etmiştir. Derneğin kurucuları arasında farklı iş alanlarından isimler bulunmaktadır. Ahmet Akkor, Neşe Ariç, Şirzat Doğru, Baha Pendük ve Avni Tolgalı devlet memurudur. Yavuz Aksoy, Muzaffer Koru, Doğan Toptancı, Muammer Sağkol ve Abdurrahman Yorgancılar tüccardır. Haydar Hoşgönül[*], İbrahim Avcı, Neşet Aslım ve Cemal Sercan esnaftır. Derneğin diğer kurucuları arasında avukat, doktor, gazeteci ve yazarlar mevcuttur.[429]

Kuruluş sonrasında derneğin geçici başkanlığına Nejdet Halil Pala getirilmiştir ve ilk yıl uygulanan başarılı teşkilatlanma politikası sayesinde 10 yeni şube açılmıştır. Dernek gerçekleştirdiği ilk genel kurultay ile İhsan Koloğlu'nu başkan seçmiştir. Galip Erdem, Baha Pendük, Ahmet Öztesen, Şemsettin Çeker, Hayrani Ilgar, Hamza Sadi Özbek ve Ali Rıza Çelik gibi isimler yönetim kuruluna getirilmiştir. Derneğin kuruluş amacı ise tüzüğünün 2. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir;

> "2.madde. Dernek başta Komünizm olmak üzere, yıkıcı, yıpratıcı ve bozguncu fikir ve cereyanlarla mücadele etmek, milli kültürümüzü, milli ve manevi değerlerimizi korumak gayesiyle kurulmuştur. Bu maksada ulaşmak için aşağıdaki mevzularla iştigal edilir.
>
> a) Tarih, vatan, kültür ve kader birliği şuurunu kökleştirmek,
>
> b) Demokratik nizam ve insan hakları fikrini kıymetlendirmek,
>
> c) içtimai tesanüt fikrini yaymakla beraber, içtimai yardım ve hizmetleri maddeten ve manen icra etmek,
>
> ç) Türk vatanı ve milliyeti için her türlü fedakârlıktan çekinmeyen ve bencillikten uzak mefkurecilerin çoğalmasına çalışmak,
>
> d) Ahlak, adalet ve ananelere uygun yaşamayı ve milli mukaddesata hürmeti tekin etmek.
>
> e) Türk hars ve mukaddesatına aykırı cereyanlarla ve komünizm afeti ile mücadele etmek."[430]

Dernek yoğun teşkilatlanma faaliyetleri sonrasında ilk yıl on olan şube sayısını 1965'te 110'a çıkartmıştır. Derneğin teşkilatlarındaki artış miktarı, derneğin yayın organı olan *Mücadele* dergisinin son sayfasında görülebilir. Derginin tüm sayılarının

---

[*] Haydar Hoşgönül, Hoşgönül matbaasının sahibidir, burada derneğin bütün yayınları basılıp Türkiye'nin dört bir tarafına gönderilmiştir.

[429] *Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Tüzüğü*, ss.22-24.

[430] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, s.399.

son sayfasında derneğin şube temsilciliklerinin listesi yayınlanmıştır. Dergide 1964 ve 1965 yılları arasında yayınlanan sayılarının tamamında, kurulan şubelerin ve temsilciliklerin adına ulaşılabilir. Fakat şube sayısı konusunda iki kaynakta farklı bilgi mevcuttur. Dernek hakkında en detaylı bilgiyi veren İlhan Darendelioğlu, derneğin 1965 sonunda 110 şubeye ulaştığını yazmıştır. Fakat *Mücadele*'de aynı dönemde bu sayı 85 olarak gözükmektedir. Aktarılan bu bilgilerden İlhan Darendelioğlu'nun verdiği rakam daha doğru gelmektedir. Fakat dergide yer alan şubelerde genellikle vilayetler yer alırken ilçelere çok az yer verilmiştir. Temsilcilikler ve şubelerin toplamının yüz on olması oldukça muhtemeldir. Ayrıca, derneğin ikinci kurultayı üzerine basılan ve kurultay hakkında bilgiler veren kitapçıkta 30 Haziran 1965 tarihi itibari ile derneğin kırk şube ve beş temsilciliği olduğu dernek yöneticileri tarafından belirtilmiştir. Bütün bu bilgiler gösteriyor ki dernek ikinci kurultayda aldığı karar doğrultusunda hızlı teşkilatlanmayı seçmiştir. Dernek, kurulan şubelerin maddi giderlerini karşılama konusunda aciz kalındığını ve bu nedenle şubelerin kendi ihtiyaçlarını kendilerinin karşılaması gerekliliğini vurgulamıştır, bu sayede dernek şubeleri kendi imkânlarıyla şube açma konusunda özgür bırakılmıştır. Gerekçeli hususların yanında dernek genel merkezinin şubelerin faaliyetleri konusunda tam yetkili olmadığı belirtilmiştir. Derneğin tüm şubeler üzerinde güçlü bir otoritesi bulunmamaktadır. Dernek şubelerinin görece özerk yapıları bulunmaktadır. Derneğin bu kadar hızlı büyümesinin çeşitli sebepleri vardır, fakat en etkili olanı Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in derneğe üye olarak fahri genel başkanlığa getirilmesidir. Cumhurbaşkanı Gürsel'in üye olması sonrasında kendi kaleminden *Mücadele* dergisinde yayınlanan beyanatı şu şekildedir.

> "Şimdiye kadar hiçbir dernekte vazife almadım. Fakat bunu memnuniyetle kabul ediyorum. Komünizme karşı kanunlarla mücadele etmekten ziyade bu teşekküllerle karşı koymak daha müessir ve daha faydalıdır.
>
> Çünkü: kanun ceza verir. Fakat bu teşekküller tenvir eder, irşat eder akla ve şuura tesir eder. Bu ise daha müessirdir.
>
> 23.6.1965
> Cemal GÜRSEL"[431]

Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in kendi imzasıyla vermiş olduğu beyanat sayesinde devletin başındaki isim komünizmle mücadele konusunda kurulan tüm

[431] "Sayın Cumhurbaşkanımız Fahri Genel Başkanlığımızı Kabul Ettiler", *Mücadele*, Cilt 2 sayı 4, s.3.

teşekküllerin ve faaliyetlerin yanında olduğunu, ayrıca desteklediğini belirtmiştir. Gürsel'in yayınlanan metninden anlaşılacağı üzere derneğin tüm yurtta hızlı örgütlenmesinin ana sebebi, Cemal Gürsel'in derneğe üye olmasıdır.[432] Cemal Gürsel'in derneğe fahri genel başkan olması yanında diğer bir devlet desteği, 1965 yılında TBMM tarafından derneğe sağlanmıştır. Komünizmle mücadele faaliyetleri adı altında TBMM tarafından 200.000 liralık miktar derneğe komünizmle mücadele faaliyetlerini yürütmesi için aktarılmıştır.[433]

2.1. Kurultaylar ve Seçimler

30 Nisan 1964'te dernek genel merkezinde ülkenin farklı coğrafyalarından delegelerin katılımıyla derneğin birinci kurultayı düzenlenmiştir. Birinci kurultayda dernek genel olarak kendi iç işlerini ve amaçlarını sıralamıştır. Birinci kurultay sonrası yayınlanan makalede en dikkat çekici kısım, siyasi partilere verdikleri mesajdır. Dernek tüm siyasi partilerin anti-komünist olduklarını düşündüklerini belirtirken, İşçi Partisi için temkinli davranmıştır. Bildiri de faaliyetleri hakkında bilgi veren dernek, mevcut durumda paralarının olmadığını ve bu durumda maddi yokluk içerisinde faaliyetlerini yürüteceklerini bildirmiştir. Komünizmle mücadele yöntemleri hakkında bilgi verirken İslami değerler ve milliyetçi motifleri kullanmıştır. Halkın maneviyatına önem verilmesinin gerekliliği vurgulamıştır. Atatürk üzerinden Tek-Parti yönetimine eleştiri getirmiştir. "Atatürk'ü sevmek Tek-Parti devrini sevmek demek değildir" şeklindeki açıklama ile Tek-Parti devrindeki uygulamaları eleştirmiştir.[434] Derneğin Samsun şube başkanı Metin Turgut birinci kurultay ile ilişkin gözlemlerini *Mücadele* dergisinde yazdığı yazı ile aktarmıştır. Turgut'un gözlemlerine göre dernek yurdun dört tarafından gelen, ne istediğini ve ne yapması gerektiğini bilen insanlar topluluğudur. Kurultay saat 17.00'da başlayıp sabaha karşı 3.00 gibi sona ermiştir. Bu zaman içerisinde "Komünizmle mücadele" konusunda birçok fikir ortaya atılmış ve tartışılmıştır. Turgut'un aktarımına göre o gece Galip Erdem, "Bizler bir davaya baş koymuş kişileriz. Devletten ve milletten maddi ve manevi destek almamız gerek. Aksi halde yarın milletçe tüfeklerimizi alıp dağa çıkmamız gerekebilir" demiştir. Turgut, bu sözden oldukça etkilendiğini yazısına eklemiştir. Erdem'in bu sözünden anlaşılıyor

432 İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, s.400.
433 Ertuğrul Meşe, *a.g.e.*, s.136.
434 "Birinci Kurultay", *Mücadele*, Cilt 1 sayı 3, ss.3-4.

ki dernek daha kurulduğu ilk günden itibaren mücadele konusunda tüm mücadele tarzlarını benimsemiştir. Erdem'in devletten ve milletten destek alma konusunda belirttiği gereklilik daha sonraları derneğin önem verdiği en temel amaç olmuştur. AP ile yürütülen iyi ilişkiler ve dergide halkın desteğinin sürekli olarak belirtilmesi Galip Erdem'in bu sözünün birer tezahürüdür.[435]

Birinci kurultay sonucunda oluşan yeni yönetim kurulu şu isimlerden oluşmuştur; Genel Başkan: İhsan Koloğlu, Genel Başkan Yardımcısı: Burhanettin Semerkantlı, Genel Sekreter: Galip Erdem, Genel Muhasip: Baha Pündük, Veznedar Üye: Ahmet Öztaşan, Üye: Şemsettin Çeker, Hayrani Ilgar, Hamza Sadi Özbek, Ali Rıza Çelik.[436]

İkinci kurultay, tam bir yıl sonra 30 Haziran 1965 tarihinde genel merkez olan İzmir'de gerçekleşmiştir.[437] İkinci kurultayın gerçekleştirildiği dönemde derneğin 40 şubesi ve 5 temsilciliği bulunmaktadır. Daha önce belirttiğimiz üzere, dernek 1965 yılı sonunda 110 şube sayısına ulaşmıştır. Derneğin şube sayıları ve teşkilatlanmada kullandıkları sistem hakkında farklı rakam ve görüşler mevcuttur. Kurultayda kurulan şubelerle genel merkez arasında oluşan bağın sahip olduğu sorunlar dile getirilmiştir. Kurulan şubelerin üç ayda bir faaliyet raporlarını genel merkeze göndermeleri istenmiştir. Ayrıca, *Mücadele* dergisi ücretleri ve genel merkez paylarının ödenmemesinden duyulan sitem dile getirilmiştir. Kurultayda ayrıca, genel merkez ve şubeler arasında kuvvetli ilişkilerin olmayışına dikkat çekilmiştir. Şubelerin, genel merkezden fevri hareket ediyor olmaları kurultay raporunda belirtilmiştir. Kurultay bildirisinde, genel merkez ve şubeler arasındaki ilişkilerin çok net olmaması ayrıca genel merkezin şubeler üzerinde yaptırım gücünün bulunmaması şubelerin faaliyetlerinin genel merkezden ayrı tutumlar içerisinde olduğunu gösterir. Dernek, Erzurum, Diyarbakır, Gaziantep ve Akhisar gibi şube ve temsilciliklere genel merkeze olan bağlılıklarından ötürü özel teşekkür etmiştir.[438]

Dernek, kurultayda amaçlarını sıralarken teşkilatlanmayı birinci sıraya koyarken, *Mücadele* dergisi ve dağıtımını ikinci sıraya koymuştur. Dernek, *Mücadele* dergisini yurdun tüm mahrem köşelerine göndermeyi amaç edinmiştir. Ayrıca,

---

[435] *a.g.e.*, ss.22-23.
[436] Metin Turgut, "Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Birinci Genel Kurul Toplantısının Düşündürdükleri", *Mücadele*, Cilt 1 sayı 3, ss.22-23.
[437] İhsan Koloğlu, *Komünizmle Mücadele Derneği İkinci Kurultayı*, s.3.
[438] *a.g.e.*, s.5.

yurtdışında komünizm ve Hristiyanlık propagandası altında kaldığını düşündükleri gurbetçi işçileri, *Mücadele* dergisi yoluyla bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. Kurultayda bahsedilen amaçlardan bir diğeri sinema gösterimidir. Dernek komünizm vahşetini gösteren filmler yoluyla 100.000 kişiye ulaşmıştır ve bu film gösterimleri sayesinde halkta daha etkili bir intibaa bıraktıklarını belirtmişlerdir. Özel günlerin kutlanması derneğin amaçlarından bir diğeridir. Anma günlerinde Türk-İslam sentezinin izlerini görmek mümkündür. Fetih kutlaması, Atatürk'ü ve Mehmet Akif'i anma ile Çanakkale Şehitlerini anma programlarını düzenlemek derneğin öncelikli amaçlarındandır.[439]

İkinci kurultay, birincisinin aksine dernek faaliyetlerinin detaylı olarak tartışıldığı bir toplantı olmuştur. Dernek, 1961 anayasası sonrasında sosyalist düşüncenin önünün açılması sonrasında bu düşüncede kurulan siyasi partilerin gizli komünist teşkilatları oldukları ve sosyalizmi bir maske olarak kullandıkları, dernek delegelerine anlatılmıştır. Sosyalist fikirli kişi ve kuruluşlara karşı dikkatli olmanın gerekliliği delegelere bildirilmiştir.[440]

Kurultay metni son olarak derneğe katkıda bulunan kurumlara teşekkür edilmesiyle son bulmuştur. Devlet kuruluşu olan, Vakıflar Bankası Umum Müdürlüğü, Emlak Kredi Bankası Umum Müdürlüğü ve Türkiye Kömür İşletmeleri Umum Müdürlüğü bu kuruluşlardan bazılarıdır. Aynı zamanda bu kuruluşlar *Mücadele* dergisine reklam veren kurumlardır.[441]

Üçüncü kurultay 23 Nisan 1966 tarihinde gerçekleşmiştir. Kurultayda gerçekleşen yönetim kurulu seçimleri sonucunda, İlhan Darendelioğlu yeniden genel başkanlığa seçilmiştir. Darendelioğlu'nun ardından en çok oy alan eski genel başkan İhsan Koloğlu genel başkan yardımcılığı makamına getirilmiştir. Burhanettin Semerkantlı genel sekreter olurken, Ömer Yıldırım veznedarlığa seçilmiştir.[442] Kurultayda tekrar genel başkan seçilen İlhan Darendelioğlu yaptığı konuşmasında derneğe karşı girişilen saldırılardan bahsetmiştir. Saldırılar, Bursa'da Türkiye İşçi Partisi'ne karşı girişilen şiddet olayları sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı İsmet İnönü'nün dernek üyelerini "SS"* birliklerine benzetmesi sonrasında

[439] *a.g.e.*, ss.6-7.
[440] *a.g.e.*, ss.16-17.
[441] *a.g.e.*, s.21.
[442] "Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Üçüncü Kurultayını Yaptı", *Mücadele*, Cilt 3 sayı 1, s.720.
* Alman lider Adolf Hitler'in paramiliter örgütü olarak, Nasyonal-Sosyalist Almanya'da görev yapmış yarı askeri birliklerdir.

başlayan tahkikatlardır.[443] Darendelioğlu'nun konuşmasına yer alan şu kısım oldukça ilginçtir. "Yurdun dört bir tarafından kurultaya gelen delegeler toplantı sonunda memleketlerine dönerken birbirlerine, bu kutsal savaş için başarı diliyorlardı." Bu bölümden anlaşıldığı üzere dernek, komünizmle mücadele etmeyi "kutsal savaş" olarak tanımlamaktadır.[444] Kurultay son olarak, parti genel başkanlarının kutlama mesajlarının okunmasıyla son bulmuştur. Adalet Partisi genel başkanı Süleyman Demirel kurultayın hayırlı olmasını dilerken, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi genel başkanı Alparslan Türkeş komünizmle mücadele konusunda gerçekleştirdiği faaliyetlerden ötürü dernek üyelerini kutlayan bir mesaj göndermiştir.[445]

Dördüncü Kurultay, 30 Nisan 1967'de düzenlenmiştir ve diğer kurultayların aksine oldukça hareketli geçmiştir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Patisi taraftarları ve Adalet partisi taraftarları arasında yaşanan çekişme kurultayda seçimlere yansımıştır.[446] İki parti arasındaki çekişme aynı zamanda dernek içerisinde ki Türkçü ve Mukaddesatçılar arasındaki çekişmenin partiler üzerinden gerçekleşen çekişmeye yansımasıdır.

Kurultayda genel başkan İlhan Darendelioğlu aday olmamış ve genel başkanlık görevini bırakmıştır. Seçime İhsan Koloğlu ve Saffet Solak girmiştir. Seçimler sonucunda Saffet Solak derneğin yeni genel başkanı olmuştur.[447] Seçimler sonucunda ortaya çıkan genel başkan değişikliği sadece şahıs değişikliği değil aynı zamanda derneğin fikri değişimdir. Komünizmle Mücadele Derneği, kendisinden önce Zonguldak ve İstanbul'da kurulan derneklerden farklı çizgide ilerlememiştir. İzmir'de kurulanın diğerlerine nazaran İslami değerlere ve maneviyata daha fazla önem vermesi söz konusudur. Fakat dernek kendisinden öncekiler gibi Türk milliyetçiliği temeline oturtturulmuştur. Derneklerin ortak özelliklerinden birisi yöneticilerin birçoğunun 1944 Türkçülük-Turancılık davasında yargılanmış ya da şüpheli olarak gözaltına alınmış olmasıdır. İhsan Koloğlu, İlhan Darendelioğlu, Nihal Atsız ve Nejdet Sançar gibi isimlerin tarihsel arka planda sıkı bağları olmasıdır. Nejdet Sançar, Balıkesir Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptığı sırada İhsan Koloğlu(Komünizmle Mücadele Derneği Kurucusu) ve Bekir Berk gibi isimlerin öğretmenliğini yapmıştır. Hatta 1944

443 Hayrani Ilgar, "Kurultaya Giderken", *Mücadele*, Cilt 2 sayı 12, ss.621-622.
444 "Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Üçüncü Kurultayını Yaptı", *a.g.e.,* s.721.
445 *a.g.e.,* s.721.
446 Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket Cilt 2*, s. 99.
447 "Dr. Solak, Komünizmle Mücadele Derneği Başkanı Seçildi", *Milliyet*, 2 Mayıs 1967,s.3.

Türkçülük-Turancılık davasında Nejdet Sançar'ın öğretmenlik yaptığı sırada gençlere ırkçı-Turancı fikirler aşılaması hakkında tahkikat yapılmıştır.[448] Bütün bu bilgiler ışığında Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği-İzmir, Türkçü isimlerin öğrencileri tarafından teşekkül edilmiştir. Bu isimlerin derneğin kurucusu olması dolayısıyla dernek ideolojik temelini Türkçü düşüncelerden almıştır. Dernek sağ görüşlü diğer gruplara kapılarını açması dolayısıyla, Türk milliyetçiliği İslami tonlarla süslenerek anti-komünist politikalar üretilmiştir. Dördüncü kurultayın diğerlerinden farkı derneğin ideolojik kabuk değişikliği içine girmiş olmasıdır. Dernek üzerinde Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi arasında yaşanan çekişme derneğin ideolojik temellerinde sarsıntıya neden olmuştur. Adalet Partisi çizgisini takip eden Nur talebeleri, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi etrafında toplanan Darendelioğlu ve Koloğlu gibi isimleri dernek çatısından uzaklaştırarak derneği ele geçirmiştir.[449]

Derneğin kuruluş aşamalarında yer alan Zübeyir Yetik'in[*] hatıraları o döneme ışık tutmaktadır. Yetik'e göre, o dönem Türk milliyetçileri faaliyet ve aktivitelerini yoğun şekilde gerçekleştirirken Mukaddesatçılar dağınık halde hareket etmiştir. Gündüz Sevilgen'in İzmir'e gelmesi sonrasında, Nuran Kitapçı, Süleyman Karagülle ve Saffet Solak daha aktif olmuştur. Fakat bu yeni heyecan beklentileri karşılayamamıştır.[450] Yetik, o dönemde Türkiye'nin her noktasına ulaşabilecekleri bir yapı üzerine İzmir'de yerel eşrafla görüştüklerinden bahsetmektedir. Dernek için gerekli gördükleri kırk kişiyi toplayınca tüzük işlemlerini başlatmışlardır. Yetik dernek kurucuları arasından çıkarılmasını derneğin içindeki Türk milliyetçilerinin çoğunlukta olmasına bağlamaktadır. Yetik'e göre dernek kurucuları ağırlıklı olarak Türk milliyetçilerinden oluşmuştur.[451] Yetik'in hatıralarında çarpıcı bir diğer olay derneğin A.B.D İzmir konsolosluğundan para almasıdır. Dernek toplantısından birinde konsolosluktan para isteme teklifi gelmiş ve görüşme gerçekleştirilmiştir.[*] Derneğin

---

[448] İlhan Darendelioğlu, *a.g.e.*, ss.156-157.
[449] Ertuğrul Meşe, *a.g.e.*, s.162.
[*] Şanlıurfa ilinin Siverek ilçesinde doğan Yetik, Türkiye'de mukaddesatçılar arasında tanınmış önemli bir yazardır. http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4206 Erişim Tarihi 05.08.2017.
[450] Zübeyir Yetik, *Geçmişten Notlar*, ss.98-99.
[451] *a.g.e.*, ss.100-101.
[*] Zübeyir Yetik'in aktardığına göre, dernek toplantısında üyelerden birisi Amerikan konsolosluğundan yardım istemeyi teklif etmiştir. Dernek yönetim kurulunda bu teklif olumlu görülerek kabul edilmiştir. Yetik sonraki toplantılarda görüşmenin akıbetini sürekli sorduğunu ve daha görüşme fırsatı bulunamadığı cevabını aldığını aktarır. Olayın aslını öğrendiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir konsolosluğu dernek yöneticilerinden, Zübeyir Yetik'i dernekten uzak tutmaları karşılığında birçok yardımda bulunacaklarını taahhüt etmiştir. Yetik'in aktardığı bu hususun gerçek olma ihtimali oldukça azdır. CIA'in tarih içerisinde yayınladığı hiçbir istihbarat raporunda adı bulunmayan Yetik'in

ilk kurultayda İlhan Darendelioğlu'nu seçmesinin ardından Yetik, Darendelioğlu hakkında Türkçülük ve Mukaddesatçılık dengesini oturtabilmiş birisi olarak bahseder.[452] Darendelioğlu sonrasında Saffet Solak'ın genel başkanlığa gelmesi ile Mukaddesatçılar dernek içerisinde güç elde etmiştir.[453] Zübeyir Yetik, Solak'ın seçilmesinde dernekteki Risale-i Nur talebelerinin etkili olduğunun duyduğunu aktarır.[454] Yetik'in anlattıkları ile olayların gelişim seyri birbirini doğrular niteliktedir.

Dernekte yaşanan başkan değişikliği sonrasında *Mücadele* dergisinin yayın politikasına bakıldığında bu değişim berrak şekilde gözükecektir. Dergi daha önce hiçbir sayısında Mehmet Akif Ersoy'u kapak fotoğrafı olarak kullanmamıştır. Mehmet Akif'i anmak derneğin ikinci kurultayda aldığı kararlardandır. Fakat dergi içerisinde ana tema olarak daha önce hiç kullanılmamıştır. Dernek ve dergi Türkçü-Turancı çizgiden daha İslami bir çizgiye doğru geçmiştir.[455]

Saffet Solak'ın genel başkan seçilmesinin ardından, Adalet P ile girilen yakın ilişki derneğin birçok şube başkanı tarafından tepki çekmiştir. Kurultaydan hemen sonra 30 şube başkanı derneğin parti teşkilatı gibi çalışmasını sebep göstererek istifa etmiştir.[456] Tüm bu süreçlerden sonra dernek giderek İslami düşüncenin etkisi altında kalmıştır. İlhan Darendelioğlu ve diğer Türk milliyetçilerinin dernekten ayrılarak Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi saflarında faaliyet yürütmeleri sonrası dernek güç kaybetmiştir.

Beşinci Kurultay, Nisan 1968'de gerçekleştirilmiştir. Kurultayda genel başkan Saffet Solak'ın konuşması ile başlamıştır. Kurultay gergin bir havada gerçekleşmiştir. Gerginliğin nedeni bir önceki kurultayda Türk milliyetçilerinin birçoğunun tasfiye edilmesidir. Bu gerginlikler beşinci kongreye sirayet etmiştir ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi mensubu delegeler kurultaya katılmıştır ve faaliyetlerinden ötürü Saffet Solak'ı protesto etmiştir.[457] Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi partili delegelerin konuşmasına kurultay divanı izin vermemiştir.[458] Beşinci kurultayla birlikte dernek

---

aktardıkları kurmacadan ibarettir. Aynı dönemde siyasi parti genel başkanları hakkında hazırlanan istihbarat raporlarının günümüzde açılmış olduğunu gördüğümüzde Zübeyir Yetik gibi yerel bir gazeteci hakkında bu denli dikkatli olunması gerekliliği CIA'in raporlarına muhakkak ki yansırdı.

[452] *a.g.e.,* s.104.

[453] *a.g.e.,* s.104.

[454] *a.g.e.,* s.104.

[455] Ertuğrul Meşe, *a.g.e.,* ss.160-161.

[456] "Komünizmle Mücadele Derneğinden 30 Temsilci İstifa Etti", *Milliyet*, 3 Mayıs 1967, s.3.

[457] Hakkı Öznur, *a.g.e.,* s.102.

[458] *a.g.e.,* s.104.

giderek güç kaybetmiştir. Dördüncü kurultayda Türk milliyetçileri ve Mukaddesatçıların keskin şekilde ayrılması derneğe büyük güç kaybettirmiştir. Komünizmle Mücadele Derneği'nden ayrılmaları sonrasında, Türk Milliyetçileri Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve daha sonra Milliyetçi Hareket Partisi çatısı altında siyasete devam etmiştir. 1960'ların sonlarına doğru dernek gücünü kaybetmiştir ve Türk milliyetçilerinin gittiği Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkücü Hareket yükselişe geçmiştir. Türkiye'de son kez İzmir'de kurulan Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği 1985 yılında kapanmıştır.*

2.2. Dernek Faaliyetleri ve Yaşanan Olaylar

Dernek, kurulduğu 1963 yılından başlayarak çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Kurultay toplantılarında derneğin amaçları belirlenmiştir ve bu doğrultuda çalışmalar yürütülmüştür. Dernek kuruluşundan itibaren İşçi Partisi'ni düşman olarak görmüştür. Türkiye İşçi Partisi'nin toplantı ve mitinglerinin dernek üyeleri tarafından basılması ve saldırıya uğraması derneğin toplum katında tanınırlığını arttırmıştır.

Türkiye İşçi Partisi'ne karşı girişilen Akhisar ve Bursa saldırıları derneğin üyeleri tarafından gerçekleştirilen en ciddi olaydır. Saldırılar neticesinde birçok dernek üyesi tevkif edilmiştir. Bursa'da yaşanan olaylarda binlerce kişi gözaltına alınmış ve altı kişi yaralanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinin 5 Temmuz 1965'te manşetten verdiği haberde, Adalet Partisi ve Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği üyesi gençlerin İşçi Partisi'nin Bursa il kongresini basarak dağıtma girişiminde bulunduklarını bildirmiştir. Gençlerin çıkardıkları taşkınlıkları engellemek için olay yerine çok sayıda polis gelmiştir. Olay yerine gelerek gençleri sakinleştirmek isteyen vali gençler tarafından elleri üzerine alınarak vali lehine tezahüratlar yapılmıştır. Vali'nin kalabalığı dağıtamaması sonucunda birçok gösterici gözaltına alınırken, göstericiler Türkiye İşçi Partili siyasetçiler aleyhine "Moskova'ya… Moskova'ya…" şeklinde

* Hakkı Öznur, derneğin 1977 yılında kapatıldığını yazmıştır. Fakat yaptığım araştırmalarda İstanbul İl Dernekler Masası kayıtlarında, Komünizmle Mücadele Derneğinin 1985 yılında kapatıldığı yazmaktadır. 1985 yılında kapatılan dernekle 1963 yılında kurulan derneğin aynı olup olmadığı konusunda bilgimiz mevcut değildir. Fakat Orhan Kiverlioğlu'nun derneğe başkan olması sonrasında dernek genel merkezinin İstanbul'a taşındığı açıktır çünkü Kiverlioğlu kurultaya sunduğu kitapçıkta genel merkezi İstanbul'a taşımayı önermiş ve başkan olduktan sonra İstanbul'da faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu bilgiler bize derneğin daha sonrasında İzmir'e taşındığını göstermektedir. 2000'li yıllarda eski derneklerin tüzüklerinin imha edilmesinden dolayı 1985 yılında kapatılan derneğin tüzüğüne ulaşamadım.

slogan atarak tempo tutmuştur.[459] Olaylar sonrasında başlatılan soruşturma neticesinde birçok Adalet Partili gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınan Adalet Partili siyasetçilerin birçoğunun Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği üyesi olmaları üzerine Adalet Partisi genel başkan yardımcısı Talat Asal, parti tüzüklerinde Adalet Partili üyelerin istedikleri derneklere üye olabileceklerini bunun önüne bir engel bulunmadığını söylemiştir. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği üyelerinin kötülendiği dönemde Adalet Partili isimlerin bu dernekle yakın ilişkiler içerisine girmesinin olağan olduğunu ve kanuna aykırı bir durum olmadığını belirtmiştir.[460]

Türkiye İşçi Partisi'nin Akhisar'da tütün yetiştiricilerini bilgilendirmek için düzenlediği mitingin Komünizmle Mücadele Derneği ve Adalet Parti taraftarları tarafından basılması sonrasında İşçi Partisi genel başkanı Mehmet Ali Aybar, başbakan Suad Hayri Ürgüplü ile görüşme talep etmiştir. Başbakan'ın görüşmeyi kabul etmesi neticesinde gerçekleştirilen toplantıda, Aybar Başbakana toplantı ve mitinglerinin Adalet Partili gençler ve Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği üyeleri tarafından basıldığını ve saldırıya uğradıklarını aktarmıştır. Toplantıya Başbakan Ürgüplü ile birlikte katılan başbakan yardımcısı ve Adalet Partisi genel başkanı Süleyman Demirel, Aybar'ın suçlamalarına karşılık olarak Adalet Partisi'nin kanun dışı hiçbir organizasyon ve faaliyette yer alamayacağını belirtmiştir.[461]

Anadolu'nun birçok noktasında Türkiye İşçi Partili siyasilere ve üyelere saldırı haberleri dönemin gazetelerinde yer almıştır. 4 Temmuz 1965 baskılı *Cumhuriyet* gazetesinin haberine göre 30 kadar Adalet Partili, Türkiye İşçi Partisi üyelerine taşla ve sopayla saldırmıştır. Haberde yer alan diğer bir husus saldırıyı yapanların Komünizmle Mücadele Dernekleri kisvesi altında bu saldırıyı gerçekleştirdikleridir. Haber gösteriyor ki taşra vilayetlerinde Adalet Partili siyasiler ve dernek yöneticileri ortak hareket etmektedir. Dönemde Adalet Partisi ve dernek arasında bir ayrımın olmaması derneğin siyasetin ne denli içinde olduğunun göstergesidir. [462] Dördüncü kurultayda 30 kadar temsilcinin derneğin siyasi parti teşkilatı gibi çalışılmasını sebep göstererek istifa etmesinin arka planı bu gibi olaylara dayanmaktadır.

Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği ve Adalet Partili isimlerin Türkiye İşçi Partisi'ne karşı sistemli olarak giriştikleri şiddet olayları derneğin çözülme

[459] "Bursa TİP Kongresinde Hadiseler Oldu", *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1965, s.1.
[460] "Asal: "AP liler Her Türlü Derneğe Girebilirler", *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1965, s.1.
[461] Mehmet Ali Aybar, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi Cilt 1*, ss.244-245.
[462] "AP liler TİP lilere Taşla Saldırdı", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1965, s.1.

sürecini beraberinde getirmiştir. Derneğin hızlı teşkilatlanması ve kurulan şubeleri kontrol edememesi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Türkiye İşçi Partisi gibi partilerin sürekli olarak derneği faaliyetleri konusunda eleştirmesine neden olmuştur. Türkiye İşçi Partisi'nin meclis kürsüsünde dernek aleyhine yaptığı konuşmalar etkili olmamıştır ve saldırılar devam etmiştir. Fakat dernek üyelerinin Cumhuriyet Halk Partisi'ni sürekli olarak komünizmle ilişkilendirmelerine karşılık İsmet İnönü'nün mecliste yaptığı konuşma derneğin Cumhuriyet Halk Partisi konusunda dikkatli olmasına neden olmuştur. İsmet İnönü'nün sert çıkışı sonrasında *Mücadele* dergisinde yalnızca Türkiye İşçi Partisi'ne karşı saldırılar yer almıştır.

Derneğin sonraki yıllarda genel başkanı olan Orhan Kiverlioğlu'nun altıncı büyük kurultayda aday olması sebebiyle delegeler için bastırdığı kitapçık derneğin ideolojik çizgisinin değişimini görmek açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Kitapçık "Tezimiz İslamdır" sloganı ile başlamaktadır.[463] Kitapçıkta genel başkan olmasından dolayı vaatleri sunan Kiverlioğlu, komünizmle mücadeleyi milliyetçi temelden alarak İslami bir temele oturtmuştur. Komünizmle Mücadele Derneği, kuruluşu itibari ile Türk milliyetçilerinin ağırlıkta olduğu bir yapıya sahipken Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi arasında yaşanan çekişmeler derneğin iç dinamikleri bozmuş ayrıca yaşanan genel başkan değişimi sayesinde ideolojik zemin alan değiştirmiştir. Kiverlioğlu'nun kitapçığından da görüldüğü üzere dernekte artık Türk milliyetçiliği temelinde İslam ile yoğrulan bir anti-komünizm değil, İslam temelinde Türklük ile yoğrulan bir anti-komünizm ideolojik zeminde geçerli olmuştur. Kiverlioğlu dernek genel merkezini İstanbul'a taşımayı ister ve dernek daha sonra İstanbul'a taşınır.[*] Dernek kapatıldığı 1985 yılına kadar burada faaliyetlerini yürütür.

Orhan Kiverlioğlu, yakın zamanda CNN Türk televizyonuna verdiği röportajda dernek hakkında geniş bilgiler sunmuştur. Kiverlioğlu, 16 Şubat 1969'da gerçekleşen "Kanlı Pazar"[*] olayları içerisinde kendilerinin olmadığını, aynı tarihte Eskişehir'de birinci milliyetçiler kurultayına davet edildikleri için oraya gittiklerini aktarır.[464] Milli

---

[463] Orhan Kiverlioğlu, *6. Büyük Kurultay Delegelerine Seçim Beyannamesi*, ss.3-4.

[*] Dernek İstanbul'a taşındıktan sonra İstanbul İl dernekler Masası Müdürlüğünün kayıtlarına göre 1985 yılının Şubat veya Mart ayında fesih edilmiştir.

[*] 16 Şubat 1969 yılında 6. Filoyu protesto etmek amacıyla toplanan sol görüşlü gruba, sağ görüşlü gençlerin taş, bıçak ve sopalar ile saldırması sonucunda yüzlerce kişi yaralanmıştır. Tarihe "Kanlı Pazar" olarak anılan olay bu şekilde gerçekleşmiştir. http://www.trtarsiv.com/izle/82135/kanli-pazar-1969 Erişim Tarihi 05.08.2017.

[464] https://www.youtube.com/watch?v=KHfPhT37RaQ Erişim tarihi: 20.07.2017.

Türk Talebe Birliği ile dernek arasındaki münasebetler hakkında sorulan soruya verdiği cevap, dernek gönlü İslam ve Türklük ile çarpan herkesle ortak faaliyet yürütebilir demiştir. Komünizmle Mücadele Dernekleri, dünyada soğuk savaşın başladığı 1940'lı yılların sonundan başlayarak sona erdiği 1990'lı yılların başına kadar tüm Dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiye'de tarihsel geçmişinden aldığı mirasla bu olaylardan uzak duramamıştır. Türkiye'de artan komünizm tehdidinden etkilenen kişiler dört kez Komünizmle Mücadele Derneği kurmuştur.

2.3. Derneğin Yapısı ve İlişkileri

1960'lı yıllara gelindiğinde yeniden örgütlü hale gelen Türkçüler, Atsız'ın *Ötüken* dergisi ve Komünizmle Mücadele Derneği çatısı altında birleşmiştir. *Ötüken*'de yayınlanan makaleler tamamen Türkçü fikirler üzerine inşa edilmiştir. Sovyet sınırları içerisinde olan Türk dünyası ve komünizm ile mücadele, Atsız ve arkadaşlarının irdelediği ana konulardandır. Türkiye'de araştırmacılar tarafından oldukça sık şekilde bahsedilen Türk-İslam sentezi Atsız ve çevresinde oldukça sınırlıdır. Atsız'ın *Ötüken* dergisinde 16 Mart 1964'te kaleme aldığı baş makalesinde Said-i Nursi hakkında oldukça ağır ithamlarda bulunmuştur. Said-i Nursi için devletin düşmanı olarak bahseden Atsız onu takip eden Türklere anlam veremediğini de yazısında ekler.[465] Fakat Komünizmle Mücadele Derneği çatısı altında durum Ötüken'de olduğundan farklıdır. İhsan Koloğlu ve İlhan Darendelioğlu, Atsız ve kardeşi Sançar'ın etkilediği isimlerdir. İsimler dernek çatısı altında ve *Mücadele* dergisinde İslamcı gruplara alan açmıştır.

Derneğin, ilişkide olduğu ve faaliyetlerini destekleyen en önemli siyasetçi Dr. Fethi Tevetoğlu'dur. Tevetoğlu, tıpkı Darendelioğlu gibi Türkçüler arasında siyasi hayata giriş yapmış Türkçü ve Irk üstünlüğünü savunan fikirlere sahiptir.[466] Samsun'da Demokrat Parti'nin il başkanlığı ile aktif siyasete giren Tevetoğlu, 27 Mayıs sonrasında Adalet Parti'nin kontenjanından Senatör seçilmiştir. 1960'lı yıllarda anti-komünizm düşüncesine meclis içinden en ciddi desteği sağlayan kişidir. Hatta mecliste komünizmle mücadele komisyonu kurulmasını sağlamış ve komünizmle mücadele derneğine bütçeden para verilmesine vesile olmuştur. Adalet Partili politikacıların girişimleri sayesinde 1965 yılında Derneğe 200.000 TL devlet bütçesi

---

[465] Atsız, "Nurculuk Denen Sayıklama", *Ötüken* sayı 3, ss.1-4.
[466] Nizam Önen, "Fethi Tevetoğlu", ss.622-623.

tarafından tahsis edilmiştir.[467] Tevetoğlu'nun siyasi hayatı ve düşüncelerinde yaşanan kırılmalar Türkiye'de sağ düşünce içerisinde yaşanan kırılmaları da yansıtmaktadır. Tevetoğlu'na göre dünya soğuk savaş içerisinde ikiye ayrılmıştır. Türkiye, bu ayrımda ya Komünizm blokunu tercih edecektir yâda Amerika Birleşik Devletleri ve NATO ile birlikte hür dünya bloğunun içerisinde yer alacaktır. Tevetoğlu, Atsız ve Sançar'dan farklı olarak Türkiye'nin Amerika ile olan ittifakına sıcak bakan birisidir. Dönemin birçok Türk Milliyetçisi, Amerika ile olan ittifakı komünizmle mücadele etmek için zaruri bir ilişki görürken, diğer birçok isim Amerika ve NATO ile var olan ikili ilişkilerin geliştirilmesi taraftarıdır.[468] Tevetoğlu'nun anti-komünist tutumu sadece Türkiye'de değil dünyada bilinen bir gerçektir. Asya Milletleri Komünizmle Mücadele Birliği'nin davetlisi olarak 1965 yılında Filipinlerde düzenlenen toplantıya davet edilmiştir.[469] Tevetoğlu'nun aldığı bu davet gösteriyor ki kendisi sadece yerel bir figür eğil küresel çapta tanınan bir anti-komünisttir. Filipinlerde toplanan toplantıya dünyanın dört bir yanından temsilciler katılmış ve Türkiye'yi Fethi Tevetoğlu temsil etmiştir.

Dernek Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde belirli isimlerle yakın ilişkiler kurmuştur. Derneğin dördüncü kurultayında Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejdet Uran ve Donanma Komutanı Celal Eyicioğlu ve Yedinci Kolordu Komutanı Orgeneral Faruk Güventürk telgraf çemiştir.[470] Telgrafta en dikkat çekici kısım "mini etekli" kızlar ve "uzun saçlı" erkekler ile mücadele edilmesi istenmiştir.[471] Daha önceki dönemlerde Eski Genel Kurmay Başkanı ve mevcut Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in derneğin onursal başkanı olması ve çalışmalarını övmesi yine ordu içerisinde belli kademelerden derneğe destek geldiğini göstermektedir.

Dernek kurulduğu 1963 yılından fesih edildiği 1985 yılına kadar devlet ve sivil toplum örgütleri ile iyi ilişkiler kurmuştur. Derneğin, ideolojik değişimini iki ana bölüme ayırırsak; Darendelioğlu dönemi ve Saffet Solak dönemi olarak ayırmamız gerekir. Darendelioğlu döneminde, Türkçülerin ağırlıkta olduğu fakat İslamcı ve Muhafazakâr isimlerinde dernek içerisinde yer aldığı bir dönemdir. Dernek genellikle Türkçü düşünceyi benimseyen yapılarla ilişkilerini derinleştirmiştir. Saffet Solak

---

[467] Mert Gönül, *Türk Düşünce ve Siyasi Hayatında Dr. Fethi Tevetoğlu*, s.153.
[468] *a.g.e.*, ss.625-626.
[469] Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 73-00475R000101390001-3.
[470] Ertuğrul Meşe, *a.g.e.*, ss.158-159.
[471] "Oramiral Nejdet Uzan Komünizmle Mücadele Derneğine Telgraf Çekti", *Milliyet*, 1 Mayıs 1967.

dönemi ise derneğin yapısının değiştiği dönemdir, bu dönemde dernek mukaddesatçıların ağırlıklı olduğu ve Türk milliyetçilerinin dernekten ayrıldıkları dönemdir. Dernek mevcut ilişki ağında değişikliğe gitmiş ve Türkçü yapılanmalarla kurduğu yakı ilişkileri İslamcı örgütlere doğru kaydırmıştır. 1960'lı yıllarda siyasi görüşü İslamcı düşünceye doğru dönen Milli Türk Talebe Birliği başta olmak üzere diğer mukaddesatçı oluşumlar derneğin ideolojik müttefikleri olmuştur.

2.4. *Mücadele* Dergisi; Kurucuları, Yazar Kadrosu ve İçeriği

Mücadele dergisi, Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Genel Merkezi tarafından, 1964 yılının mart ayında İzmir'de yayınlanmaya başlamıştır. Derginin yönetici kadrosu şu şekildedir: İmtiyaz sahibi Nejat Halil Pala, yazı işleri müdürü İhsan Koloğlu ve idare müdürü Ali Rıza Çelik'tir. Derginin yayınlanma amacı "başta komünizm düşüncesi olmak üzere tüm zararlı düşünce ve faaliyetlerden Türkiye Cumhuriyeti devletini ve Türk halkını korumaktır."

Mücadele dergisi yayınlanmadan önce komünizmle mücadele etmek için yayınlanmış birçok dergi ve gazete mevcuttur. Fakat *Mücadele* dergisini diğer yayınlardan ayıran özelliği, dönemin sağ görüşlü düşünür, yazar ve siyasetçisini aynı dergi çatısı altında buluşturmasıdır. Komünizmle mücadele daha önceki dönemlerde, Türkçü-Turancı, İslamcı ve Muhafazakâr düşünce akımları içinde ayrı ayrı tartışılırken *Mücadele* dergisi içerisinde bu akımların hepsi hayat bulmuş ve makaleleri ile komünizme karşı yazılar yayınlanmıştır. Nihal Atsız'ın *Ötüken*, Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* ve Osman Yüksel Serdengeçti'nin *Serdengeçti* dergilerindeki düşünceler *Mücadele* dergisine yeni bir ruh katmıştır.

Dergi kadrosunda dönemin önemli isimlerine yer verilmiş ve makaleleri yayınlanmıştır. Yazar kadrosu içinde yer alan ve makaleleri yayınlanan isimlerden bazıları şunlardır; Fahri Fındıkoğlu, Hayrani Ilgar, Peyami Safa, Hüseyin Nihal Atsız, Galip Erdem, İlhan Darendelioğlu, Fethi Tevetoğlu, Nejdet Sançar, Zeki Velidi Togan, Osman Yüksel Serdengeçti, İbrahim Kafesoğlu, Ahmet Kabaklı ve Yılmaz Öztuna gibi önemli ve etkili isimlerdir.[472]

Mücadele dergisinin yayınlanma nedeni derginin ilk sayısında "Başlarken" adlı makale ile açıklanmıştır. Derneğin ve derginin kurulma ve yayınlanma amacının

açıkça anlatıldığı makale derginin düşün yapısını anlamak açısından önemlidir. "Başlarken" adlı makalede derneğin amacı şu şekilde açıklanmıştır:

> "Derneğin gayesi, tüzüğün ikinci maddesinde şöyle ifade ediliyor: Dernek; başta komünizm olmak üzere, yıkıcı, yıpratıcı ve bozguncu fikir ve cereyanlarla mücadele etmek, milli kültürümüzü, milli ve manevi değerlerimizi korumak gayesiyle kurulmuştur.
>
> T.K.M.D (Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği) ihmal edilmesi mümkün olmayan bir ölçüde komünist sızmalarına maruz kaldığını gösteren açık belirtiler yüzünden Tip hariç, memleketin bütün partilerine karşı tam bir iyi niyet ve dostluk duyguları ile doludur. Biricik dileği, günlük siyasi hesaplar uğruna ana davaların feda edilmemesi ve komünizmin yer altı- yerüstü faaliyetlerini önlemek bahsinde mutlak bir beraberlik içinde bulunulmasıdır. Başka türlü düşünmek, Derneğin herhangi bir siyasi partinin hizmetinde olduğunu sanmak neticede sahiplerini mahcup edecek haksız bir hükümden ibarettir. Dernek faaliyetlerine şu veya bu partinin daha yakın bir ilgi göstermesinden doğan dengesizliğin sorumluluğu da asla bize düşmez. Çeşitli patilere ve partililere yakınlığımız yegâne kaynağı komünizm konusunda uyanıklıklarının derecesidir.
>
> Ayrıca Dernek" Yürürlükteki kanunlarımıza göre komünizm zaten suçtur. Başka bir teşkilata ne lüzum var?" gibi itirazlara zamanımızın kaçınılmaz gerçeklerini hesaba katarak, ciddi bir değer verilemeyeceği fikrindedir. Varlıklarını devam ettirmek iradesinden yoksun olmayan her milletin, demokrasinin icapları yüzünden sınırları gittikçe daralan kanunlarla yetinmemesi gerektiğine inanıyoruz. Herhalde komünizmin devletin emniyetini ve vatanın bütünlüğünü tehdit eden tarafı ile kanunların; milli birlik ülküsünü ve milli değerleri tehdit eden tarafı ile de milli şuura sahip münevverlerin ve özel teşekküllerin uğraşması lazım gelir."[473]

Dergi ilk makalesinde amacını bu şekilde açıklamış ve tüm vatandaşları komünizme karşı mücadeleye davet etmiştir. Makalede yer alan en önemli kısım *"TİP hariç tüm partilere saygılı oldukları"* kısmıdır. Türkiye İşçi Partisi'ni yayınlanan ilk

---

[473] "Başlarken", *Mücadele,* Cilt 1, sayı 1 s.4.

makalede hedefe koyarak tehlikeli görmeleri Türkiye İşçi Partisi ile Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği arasındaki artan gerilimin temellerini görmek için birçok ipucu sunmaktadır.

Dergi içerisinde birçok görsel de kullanılmıştır. Görsellerde komünizm bir düşman olarak tasvir edilirken, görsellerin Alman Nasyonal-Sosyalist yayınlarda kullanılanlarla aynı olması oldukça ilginçtir. Aylin Özman ve Aslı Yazıcı Yakın'ın "Anti-Komünist Fanteziler: Doğa, Toplum, Cinsellik" başlıklı çalışmaları bu benzerliğe ışık tutmuştur.[474] Yazarlar, Türkiye Komünizmle Mücadele Dergisi'nin halkı bilgilendirme amaçlı yayınladığı broşürleri ortaya koyduklarında kullanılan simgeler aracılığıyla anlatılmak istenilen ile Almanya'da Nasyonal-Sosyalist İşçi Partisi'nin Yahudileri kötülemek amaçlı kullandıkları görseller arasında paralellik mevcuttur. Gerek dernek, gerekse Mücadele dergisi görsellerinde sıkça komünizmin "yılan" olduğunu ve kılıçla başının kesilmesinin gerektiğini vurgulayan görseller kullanmıştır.[*] Nasyonal-Sosyalist Parti'nin dergileri de Yahudiler için benzer imgeleri kullanmıştır. Dergilerde, başı kılıçla ezilen yılanlar mevcuttur. Mücadele dergisinde bu yılan komünistleri temsil ederken, Nasyonal-Sosyalist Parti'nin dergisinde Yahudileri temsil etmektedir. Afişlerde kullanılan dilin benzerliği de ayıca dikkat çekmektedir. Alman dergilerinde Yahudiler için her daim dikkatli olunması gerektiği topluma aktarılırken, Türkiye'de Mücadele dergisi ve derneğin yayınlarında yılan görsel olarak kullanılarak yılana güvenilemeyeceğini ve her daim toplumun uyanık olması gerektiği vurgulanmıştır.[475] Hayvanlar üzerinden üretilen nefret söylemi sadece yılanla sınırlı kalmamıştır. Örümcek yine iki farklı yayınında başvurduğu görsellerdendir. Görsellerde, örümcek insanları ağlarına takıp öldürürken tasvir edilmiştir. Hem Alman hem de Türk yayınları aynı görseli kullanmıştır, görseller arasındaki tek fark birinde örümcek üzerinde Yahudileri tasvir eden Davut Yıldızı kullanılırken, Komünizmle Mücadele Derneği'nin yayınında orak ve çekiç yani Sovyetler Birliği'nin bayrağı kullanılmıştır.[476]

---

[474] Aylin Özman ve Aslı Yazıcı Yakın, "Anti-Komünist Fantaziler: Doğa, Toplum, Cinsellik", ss.118-120.

[*] Bahsi geçen görsellere ek kısmında ulaşılabilir.

[475] *a.g.e.,*ss.119-121.

[476] *a.g.e.,* ss.122-123.

2.5. *Mücadele*'de Türkçü-Turancı, İslamcı ve Muhafazakâr Düşünce

Adından da anlaşılacağı üzere, konu ile ilgili birçok makale yayınlayan dergi, derneğin komünizmle mücadele etmesi ve anti-komünizm düşüncesinin halka aktarılabilmesi için çalışmıştır. Makaleler dönemin içerisinde bulunduğu siyasi atmosferi analiz etmek için önemli örnekler taşımaktadır ve makalelerin sahip olduğu çeşitlilik yazarların Türk sağının farklı düşünce akımlarından gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. *Mücadele* dergisinde yayınlanan makalelerin, Türkçü-Turancı, İslamcı ve Muhafazakâr olarak sınıflandırılmasındaki temel sebep yazarların dergi içerisinde makaleleri geldikleri düşünce akımlarına göre yazmışlardır. Yazarlardan Nejdet Sançar, Hüseyin Nihal Atsız'ın erkek kardeşidir ve siyasi düşüncesi Türkçülük-Turancılık üzerine oturmuştur.[477] Nejdet Sançar'ın makaleleri dergi içerisinde oldukça geniş yer bulmuştur ve yazılarıyla derginin takipçileri tarafından atfedilen önemli bir değere sahiptir. Nejdet Sançar'ın makaleleri genel olarak komünizmin Türklüğe, milliyetçiliğe ve Türk dünyasına olan düşmanlığı üzerinedir. Derginin bir diğer önemli yazarı Fethi Tevetoğlu bir döneme kadar Türk milliyetçiliği üzerine yoğunlaşırken, 1960'lı yıllar sonrasında Türk milliyetçiliği içinde İslami düşünceye yer vererek dergi içerisinde yazılarıyla yer almıştır. İslami düşünceyi benimsemiş yazarların makalelerinde genel olarak komünizmin İslam'ı yok etmek üzerine kurgulandığı senaryolar ve projeler işlenmiştir. İslam'ın Türk milleti için en mukaddes şey olduğu vurgulanmış ve İslam'ın varlığının komünizm tehdidi altında olması, toplumun her daim tehlike altında olduğu makalelerde yer almıştır. Derginin diğer önemli yazarlarından, Ahmet Kabaklı ve Fahri Fındıkoğlu gibi radikal muhafazakâr isimler, dergide Türkiye'nin Batı ve Amerika Birleşik Devletleri ile ittifakını koruması yönünde görüş bildirmiştir. Bununla birlikte komünizmin Türk geleneklerine karşı tehdit olduğu yine muhafazakâr yazarlar tarafından dergide işlenmiş konular arasındadır.

Bölümün bu kısmında Türkiye'de komünizme karşı aynı tarafta mücadele veren Türkçü-Turancı, İslamcı ve muhafazakâr yazarların makaleleri incelenecek ve anti-komünizm düşüncesine verdikleri destek gösterilecektir.

---

[477] http://www.nihal-atsiz.com/yazi/nejdet-sancar-hayati-kisiligi-turkculugu-eserleri.html Erişim Tarihi: 04.01.2017.

2.5.1. *Mücadele'de* Türkçülük

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde devleti dağılmaktan kurtarmak için başlatılan "Batılılaşma" hareketi sırasında birçok kavram devlet içerisinde keşfedilmeye başlanmıştır. "vatan", "hürriyet" ve "millet" gibi kavramlar imparatorluk içerisinde kendine yer bulmuştur ve dönemin entelektüel zümresini etkileyen bu kavramlar Türk milliyetçiliği fikrinin temellerini oluşturmuştur.[478] Dönemde ortaya çıkan Türkçülük, devlet içerisinde Türklük bilincini kaybetmiş topluma sahip oldukları Türklük bilincini yeniden öğretmeyi amaçlamaktadır. İttihat ve Terakki'nin iktidarı döneminde Türkçülük yanında İslamcılığı da benimsemelerine karşın İslamcılık konusunda devrin ulemalarını ikna edememişlerdir. Milliyetçi hareketler sonunda bağımsızlıklarını elde eden ve kendi devletini oluşturan unsurlar sayesinde Türkçülük düşüncesi hızla gelişim sağlamış ve imparatorluk içerisinde kitleselleşmiştir. İslam birliği yerine kuvvetli bir Türk birliği savunulmuş, geniş ve kuvvetli bir Türk birliğinin adına Turan denilmiştir.[479] Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp ve İsmail Gaspıralı Türkçülük düşüncesinin fikir babaları olarak tarihte yer alan isimlerdir.

İttihat ve Terakki[*] iktidarı altında Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi neticesinde yıkılmıştır. Yıkılan imparatorluk sonrasında Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştur. Devletin kurucu kadroları, Osmanlı'nın son döneminde benimsedikleri, Türk milliyetçiliğinden etkilenmiş ve bu değerler üzerine yeni bir millet inşa etmeyi tercih etmiştir. Cumhuriyetin kurucu kuşağının en çok etkilendiği fikir adamı kuşkusuz Ziya Gökalp'tir. Gökalp Türk milliyetçiliğinin, hars (kültürel) uyanış, siyasi hareket oluşumu ve iktisadi kalkınmanın gerçekleştirilebildiği ölçüde şahlanabileceğini belirtmiştir.[480] Gökalp'in kültürün millileştirilmesi üzerine kurduğu düşüncelerini benimseyen Cumhuriyet'in kurucu kadroları, kurdukları yeni devletin kimliğini oluştururken etnik temeli olan milli kültür yaratmaya çalışmıştır. Bunun örneklerini gerçekleştirilen dil çalışmaları, Orta Asya Türk tarihine yöneliş ve güreş gibi sporların millileştirilmesinde görülmüştür.[481] Gökalp de buna benzer şekilde

---

[478] David Kushner, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, s.3.
[479] Tarız Zafer Tunaya, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, s.87.
[*] Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde gizli bir cemiyet olarak ortaya çıkmış 1908 sonrasında siyasi parti olarak faaliyetlerine devam etmiş yapılanmadır. Şükrü Hanioğlu, "İttihat ve Terakki Cemiyeti " *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 23, ss.482-483.
[480] Uriel Heyd, *Ziya Gökalp*, s.76.
[481] Anthony Smith*,* *Milliyetçilik*, s.22.

dinde, dilde ve kültürde reformu savunmuştur. Gökalp'in düşüncesinde aslında İslam'ın Arap kültürüyle birbirine karıştırılmış olduğunu görmemiz mümkündür. Tüm bu doğrultulardan hareketle Gökalp ise bunlar ile birlikte mlii bir din oluşturulması fikrini şiddetle savunmuştur. Kuran'ın ve ezanın camilerde Türkçe olarak okunması Gökalp'in dini millileştirme düşüncesinin bir ürünüdür.[482] Ziya Gökalp de Orta Asya'da bulunan Türklerle kurulacak bir Türk birliğinden taraftır ancak Gökalp'in Turan düşüncesi dönemin siyasi şartları içerisinde kabul görmemiştir. Gökalp, Turan birliğinin oluşumundaki zorluğu kavramış ve düşüncesini sınırlamıştır. Bunun neticesinde Oğuz Türkleri arasında gerçekleştirilebilecek bir kültür birliğini savunmak zorunda kalmıştır.[483]

Cumhuriyetin kurucu kuşağını etkileyen Ziya Gökalp, Yusuf Akçura ve İsmail Gaspıralı gibi Türk milliyetçiliğinin kurucu fikir babaları, Türkçülük düşüncesinin birinci kuşağını oluşturmaktadır. 1930'lar sonrası oluşan ikinci kuşak Türkçüleri ise Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Nejdet Sançar, Alparslan Türkeş ve Fethi Tevetoğlu gibi isimler tarafından oluşturulmuştur. İkinci kuşak Türkçülerin en önemli ismi olan Nihal Atsız'ın düşünceleri ile Ziya Gökalp'in düşünceleri birbirinden oldukça farklıdır. Fakat bu farklılıklar iki kuşak arasında bir çatışma yaratmamıştır, hatta kuşaklar arasında romantik bir bağ kurmuştur.[484] Birinci ve ikinci kuşak Türkçüler arasında her ne kadar romantik bir bağ kurulmuş olsa bile milliyetçiliğe olan bakışları birbirlerinden farklıdır. İkinci kuşak Türkçü gençler eski kuşaktakilerin aksine milliyetçiliği kültürün millileşmesi üzerine değil, biyolojik kavramlar üzerine inşa etmişlerdir. Atsız'ın Türklük tanımında birinci kuşak Türkü düşünürlerinden farklı olarak İslam'a yer verilmemektedir ama Atsız'ın Türklüğü saf bir kan ve soydan ibaret değildir. İstisnai olarak bazı melez olanları Türk görür. Özellikle annesi Türk olmayan Osmanlı sultanlarını Türklük dışına çıkartmaz[485] Atsız'ın melezleri Türk saymasındaki asıl neden melezlerin yarım da olsa Türk kanına sahip olmalarıdır. Atsız'ın bu konudaki görüşü, "Türk kanı taşıyan birisi melez bile olsa Türk olduğunun er ya da geç farkına varacaktır ve diğer ırklardan kendisini ayırabilecektir" şeklinde belirtmiştir. Ama ikinci kuşak Türkçü gençler birinci kuşağın kurucu babaları kadar kitlelere hitap edememiştir.

---

[482] Uriel Heyd, *a.g.e.,* ss.74-75.
[483] *a.g.e.,* s.94.
[484] Orhangazi Ertekin, "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları", ss.348-349.
[485] Güven Bakırezer, "Nihal Atsız", s.354.

Dönemin ünlü Türkçü isimleri Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Alparslan Türkeş ve Fethi Tevetoğlu başta olmak üzere yirmi üç kişi hakkında, Irkçılık ve Turancılık suçlamaları ile hapis cezası verilmiştir. Dönemin dış politikasındaki değişimlerinde etkisiyle Türk milliyetçileri devlet katında "makbul" sıfatından "mahkûm" sıfatına geçmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde Demokrat Parti'nin askerlerin gerçekleştirdiği darbe sonrasında görevden alınması ve sonrasında 1961 Anayasası'nın kabul edilmesi Türkiye'de yeni bir siyasi atmosferin oluşmasını sağlamıştır. 1960'lı yıllar sonrası dönemde Türkçüler siyasi arenada varlıklarını, Türkiye'de ve dünya da oluşan komünizm akımına karşı mücadele ile sağlamıştır. *Mücadele* dergisi içerisinde dönemin önemli Türkçü yazarlarının makaleleri yayınlanmıştır. Makalelerin genel muhtevası "Turan topraklarında komünizm belasına esir düşen Türk soydaşların çektikleri çile ve zorlukladır". Dergideki Türkçü yazarlar içerisinde en dikkat çekici isim Nihal Atsız'ın kardeşi Nejdet Sançar olmuştur. Nejdet Sançar'ın birçok makalesi yayınlanmıştır ve Türkçü makaleler içerisinde en dikkat çekicileri Sançar'ın makaleleridir. Sançar'ın kaleminden "Nazım Hikmet'in Türklüğü ve Şairliği Meselesi" başlıklı makalede, Nazım Hikmet'in yazdığı şiirler ile ailesinin geldiği soya değinmiştir. Nazım Hikmet'in dedesi Mustafa Celalettin Paşa Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Polonyalı bir askerdir. Daha sonrasında Müslüman olan ve Mustafa Celalettin adını alan paşa Nazım Hikmet'in dedesidir. Sançar'a göre Nazım Hikmet sahip olduğu yarı Türklüğe sığınmak onu tanımak ve savunmak yerine Slav olduğunu ilan edip komünistlere hizmet etmiştir. Bu bölüm Sançar'ın makalesinde şu şekilde yazılmıştır.

> "Nazım Hikmet Türkiye'den kaçıp da uçakla Moskova havaalanına indiği zaman, Moskof ajansına verdiği ve o yalla bütün dünyaya yayılan demecinde: "… Ben Sovyetler Birliği'nin çocuğuyum 24 yıl sonra bu büyük şehre gelirken asıl ve büyük vatanıma dönmüş oluyorum…" demek suretiyle Türklüğü red ve İslavlığını ilan etmiştir. Rusya'nın "asıl ve büyük vatanı!" olduğunu söyleyen bu yaratık, daha sonra da Leh aslından geldiğini ispat ederek Polonya nüfusuna yazılmış ve Verzanski adını almıştır."[486]

[486] Nejdet Sançar, "Nazım Hikmet'in Türklüğü ve Şairliği Meselesi", *Mücadele*, Cilt 1 sayı 11, s.10.

Sançar makalenin devamında Nazım Hikmet'in büyük sair olduğunu söyleyenlere karşılık olarak, Nazım Hikmet'in büyük şair görülmesi sokak köpeğinin kurt olarak görülmesine benzer diyerek cevap vermiştir. Sançar daha sonra Hikmet'in şiirlerinden örnek vererek onun Türk düşmanı olduğunu savunur. Makalesine son verdiği bölümde ise bunun kişisel ya da komünizme karşı bir duruş içerisinde yazılmadığını söylemiştir. Makalenin yazılma nedeni olarak Nazım Hikmet'in Türk soyunu düşman gördüğünü söyleyerek, soyuna karşı düşman olan herkes gibi Nazım Hikmet'i de düşman olarak gördüğünü belirterek makalesini bitirmiştir.[487] Derginin üzerinde durduğu başka bir konu, Rusya ve Çin egemenliği altında yaşayan Türklerdir. Türkçü yazarlar sık sık bu konu üzerine makaleler neşretmiş ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına komünizm altında Türklüğün nasıl olacağını göstermeye çalışmıştır. Yazarlar bölgede yaşayan Türk soydaşlarıyla romantik bir bağ kurmuşlar ve hatta onların komünizm esareti altında zulüm gördüklerini vurgulayarak bu konuları romantik şekilde işlemişlerdir. İsa Yusuf Alptekin[*] imzasıyla yayınlanan "*Türkistan'da Facia*" başlıklı makale bunların en önemlilerindendir. İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan'ın siyasi lideri olarak bölge coğrafyasında komünizm belasından çektiklerini "Anadolu Türklerine Uyarı" adı altında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına aktarmıştır. Alptekin, makalede yirmi sekiz madde içerisinde Rusya'nın Türkistan topraklarını işgali sonrası uyguladığı politikaları yazmıştır. Bunlar, Rusların işkenceleri, cinayetleri ve Türk kültürünü yok etmeye çalışmalarıyla alakalıdır. Türkistan'ın eski lideri makalesinde, Türk halkına seslenirken, "Allah Anadolu Türklerini aynı akıbete düşmekten korusun." diye eklemiştir.[488] Doğu Türkistan lideri Türk halkı ile duygusal bağ kurmuş ve Anadolu Türkleri olarak nitelendirdiği Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını sekiz milyonluk Türk soydaşları için yardıma çağırmıştır.

Dergi yayınladığı diğer makalelerde Sovyetler Birliği'nin kontrolü altındaki Türklerin yaşamlarından kesitler sunmuştur. Kesitler ile görülen şudur ki aslında komünizm Türk ırkının siyasi ve tarihsel ezeli düşmanıdır. Bu sayede anti-komünizm için halkta taban oluşturulmuştur.

---

[487] *a.g.e.*, ss.12-13.

[*] Doğu Türkistan Eski Başkanı.

[488] İsa Yusuf Alptekin, "Türkistan Faciası", *Mücadele*, Cilt 1, sayı 9, s.16.

2.5.2. *Mücadele'de* İslamcılık

Mücadele dergisi içerisinde kendisine makalelerde hayat bulan diğer bir düşünce akımı İslamcılıktır. İslamcılık kavramı Cumhuriyetin ilk dönemlerinde pek sık rastlanılmayan bir düşünce akımıdır. Buna gerekçe olarak Türkiye'de İslamcı düşüncenin Cumhuriyet'in kurucu kadrolarıyla yaşadıkları gerilim gösterilebilir. Cumhuriyeti kuran kadro, Türkiye'deki İslamcı grupları kendisine tehdit olarak görmüş ve baskı altına almıştır. Yıllarca baskı altında yaşayan İslamcılık akımı Necip Fazıl'ın katkılarıyla İslami düşünceyi Türklük ile harmanlayarak yükselişe geçen bir kırılma yaşatmıştır.[489] Necip Fazıl gibi düşünürler, Türklük ve İslam kavramlarını bir arada kullanarak, Türk-İslam sentezi adı verilen bir düşünce akımı ortaya çıkarmıştır. Türkiye'deki İslami kesim 1950'ler sonrasında İslami görüşlerini Türklük ile birleştirmiş ve bu sayede varlıklarını devam ettirebilmişlerdir.

Mücadele dergisinde, İslami düşünce konulu makalelerde genellikle Türklük mefhumu ile birlikte kullanılmıştır. Yazıların bu içerikte olmasının en önemli nedeni, İzmir'de 1963'te kurulan Komünizmle Mücadele Derneğini kuran kadroların ağırlıklı çoğunluğunun Türk Milliyetçisi ve İslamcı olması ile bu yapının ideolojik doktrinleri altında yetişmeleridir. *Mücadele* içerisinde yayınlanan makalelerde İslami görüş açısından kırılma dönemleri vardır. En önemli kırılma anı, derneğin başkanlığının İlhan Darendelioğlu'ndan Saffet Solak'a geçmesidir. Bu geçiş sıradan bir başkanlık değişimi olmamıştır, çünkü Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi dernek içerisinde oldukça aktif rol alarak seçimleri etkilemişlerdir. İlhan Darendelioğlu döneminde dernek ve dergi Türklük düşüncesine ağırlık verirken, Saffet Solak yönetiminde ise İslami düşünceye ağırlık verilmiştir. Bunun esas sebebi dernek içerisinde aktif rol alan "Nur Talebelerinin" Adalet Partisi ile anlaşarak İlhan Darendelioğlu ve Türk milliyetçilerini dernek yönetiminden tasfiye etmesidir.[490] Derginin ilk yayına başladığı dönemden Saffet Solak'ın genel başkan seçildiği döneme kadar dergi içerisinde Mehmet Akif Ersoy hakkında çok az yazı vardır. Yazılar Mehmet Akif'in doğum ya da ölüm yıldönümünü hatırlatmaktan ibarettir. Saffet Solak'ın yönetiminde Mehmet Akif Ersoy dergide ilk defa kapak yapılmıştır. *Mücadele* dergisinin tüm yayınlarında kapakta yer alan tek kişi Mehmet Akif Ersoy olmuştur. Sayıda; İstiklal Marşı yazarı Mehmet Akif'in üstün vasıflarından

---

[489] Burhanettin Duran, *a.g.e.*, s.129.
[490] Ertuğrul Meşe, *a.g.e.*, ss.160-161.

bahsedilmiştir. Akif, güzel sözlerle anılırken İslam'a verdiği değer de yazılarda çokça vurgulanmış ve Akif'in sarsılmaz karakteri ve imanı yazıların ana karakterini oluşturmuştur. İslam'ın dergi içerisinde komünizme karşı mücadelede kullanıldığına örnek olarak "Komünizm ve Din" başlıklı ve Nejat Halil Pala imzalı makaleyi verebiliriz. Pala, makalesinde komünist yönetim altında yaşayan inançlı insanların ibadet ettikleri ve Allah'a inandıkları gerekçesiyle katledildiklerini anlatır. Pala, makalesinde Allah'a inanmanın komünistler tarafından yasaklandığını ve dini inanca sahip olan herkesin öldürüldüğünü yazmıştır.[491] Yazarın vurguladığı araçlar dindar olan Türk halkı için oldukça etkilidir.

Türk halkında bu gibi makalelerin yoğun etki yaratmasının nedeni toplumdaki dini yaşama bakış ile anlaşılabilir. Türk toplumu çocuk yaşlardan itibaren "kimsin sen?" Sorusuna verdiği yanıt "Müslüman" olmuştur. Bu soruya Müslüman olarak cevap veren Türkler kimliklerini Müslüman olarak tanımlamıştır. Makalelerde daha önce aktardığımız, komünizmin İslam'ın düşmanı olduğu vurgusu bu sebeple dergide işlenmiştir. Kendisini Müslüman olarak tanımlayan Türk halkı varlığını Müslüman kaldığı sürece sağlayabilecektir. İslam'ı seçen Türkler aynı zamanda bir cemaatin de doğal üyesi olmuştur. Kimliğini cemaat içerisinde tanımlayan ve meşruiyet bulan kişi, bütün bunlar elinden alındığında bir hiç olacaktır.[492] Komünizmin İslam düşmanı olduğu ve İslam'ı yıkmak için geleceği vurgusu Müslüman Türk halkının kimliklerinin kaybedileceği korkusunu hissetmeleri için makalelerde çokça kere işlenmiştir. *Mücadele* dergisinde işlenen İslamcı görüş genel hatlarıyla bu şekildedir.

2.5.3. *Mücadele'de* Muhafazakârlık

Mücadele dergisinde muhafazakâr yazarların, en çok işledikleri konu Türkiye'nin Batı ittifakında kalmasının gerekliliğidir. Muhafazakâr yazarlar, komünizmle mücadele konusunda Türkiye'nin NATO ve Batı yanında yer almasından son derece memnunlardır. Bunun neticesinde Türkiye'de oluşan Batı karşıtı söyleme karşılık, Batı yanlısı bir söylem geliştirmişlerdir. Muhafazakârlar ayrıca, makalelerinde maneviyat eksikliğine önem vermişlerdir. Cumhuriyet sonrası ortaya çıkan romantik muhafazakârların, modernleşmeye karşı dile getirdikleri, geleneğin yeniden dirilmesi ve milli şuurun tahsisi, *Mücadele* dergisi içerisinde muhafazakâr

[491] Nejat Halil Pala, "Komünizm ve Din", *Mücadele*, Cilt 1, sayı 5, s.17.
[492] Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji*, ss.58-59.

yazarlar tarafından yeniden tartışmaya açılmış konulardandır.[493] Dergide ayrıca, iş dünyasının komünizmle mücadele için çağrıldığı makaleler mevcuttur. Bu makalelerde burjuva sınıfının katılımını sağlamak için makalelerde mülkiyet konusu üzerine ağırlık verilmiştir. Makalelerde "komünizmin" mülkiyete karşı olduğu ve mülk sahiplerinin "komünizm" Türkiye'ye gelirse tüm mallarını kaybedecekleri bu konuda yazılan makalelerde oldukça sık dile getirilmiştir. *Mücadele*'de yer alan muhafazakâr içerikli yazılar bu konu başlıkları üzerinde şekillenmiştir.

Fahir Armaoğlu'nun Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Batı İttifakından Ayrılamayız" başlıklı makalesi dergide yayınlanmıştır. Armaoğlu makalesinde, İsmet İnönü'nün yaptığı açıklamalara yer vermiştir. İnönü, *Time* dergisine verdiği mülakatta Batı'nın Kıbrıs konusunda takındıkları tutumun mevcut ittifakı yok edebileceğinden söz etmiştir. İnönü açıkça Türkiye'nin Batı ittifakından ayrılabileceğinin sinyalini vermiştir. Armaoğlu'na göre; "Türkiye, Batı ve NATO'dan kesinlikle ayrılmamalıdır. Sovyetler ve Çin kendi aralarında rekabet halindedir orada bir birlik söz konusu değildir. Batıda ise Fransa geliştirdiği atom gücüyle bağımsız politikalar izlemektedir fakat onların da gücü Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler kadar değildir. Türkiye bütün bunları göz önünde tutarak, "papaza kızıp perhizi bozmamalıdır."[494] Fahir Armaoğlu'nun yayınlanan makalesi aynı zamanda derginin görüşlerini yansıtmaktadır. Türkiye Soğuk Savaş'ın başlamasıyla girdiği Batı ittifakından Kıbrıs meselesinde yaşadığı sorun için ayrılmamalıdır. Türkiye Kıbrıs konusunda davasını savunmalı fakat Batı ile olan münasebetlerine zarar vermemeliydi. Genel hatlarıyla Armaoğlu'nun görüşleri derginin görüşleriyle aynıdır. Daha önce zikredilen "Öncünün Sorumluluğu" başlıklı makalede yine aynı tutumu görmüştük. Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği Batı grubu, komünizmle mücadele ettiği için yıpratılmamalı ve destek olunmalıdır. Bu şekilde düşünen Galip Erdem Türkiye'nin Batı ittifakı içerisinde kalması gerektiğini ve Kıbrıs davasında sahip olduğu haklılığı ittifak içerisinde savunmasının öneminden bahsetmiştir.

"Komünizm Tehlikesine Karşı Milliyetçi Zenginlere İhtar" başlıklı Ömer Taşkın[*] imzalı makalede, zengin milliyetçileri mal varlıklarıyla komünizmle mücadeleye davet etmiştir. Yazar başlığın altında "kızıllarla mücadele lafla değil

---

[493] Tanıl Bora, *Türk Sağının Üç Hali*, s.78.
[494] Fahir Armaoğlu, Batı İttifakından Ayrılamayız, *Mücadele*, Cilt 1, sayı 3, ss.12-13
[*] Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Çamdibi Şube Başkanı

maddi imkânlarla olur, servetinizin bir kısmını bugün bu işe harcamazsanız yarın hepsini kaybedersiniz." yazmıştır. Yazar makalesinde Türkiye'de komünizm iktidara gelirse neler yaşanabileceğini okurlarına aktarmıştır. Öncelikle Türkiye'nin milliyetçi ve dindar tarafına değinerek, eğer kızıllar ülkemizi kukla yönetimlerle ele geçirirse, ezan, cami ve Kur'anların kapatılacağını söyleyerek halkı uyarmaya çalışmıştır. Yazar kullandığı üslup ile toplumun değer verdiği noktalara temas ederek, toplum içerisinde etki yaratmayı amaçlamıştır. Türk toplumunun kendisini tanımlarken öncelikle Müslümanlığını kullanması yazarın dini değerlerin yok edileceğine yaptığı vurgu toplumda komünizm düşüncesine karşı taşralı burjuvanın sahip olduklarını kaybetmemek için komünizmle mücadele etmesini sağlayacaktır.

Komünizme karşı muhafazakâr reaksiyonlar ve reaksiyonlara davet dönemin, düşünürleri tarafından oldukça sık dile getirilen bir tutumdur. Necip Fazıl, Mehmet Şevket Eygi ve Osman Yüksel Serdengeçti, sola karşı uyguladıkları reaksiyoner tutumla gençleri şiddete yöneltmiştir. Gençleri şiddete yöneltirken özellikle İslami muhafazakâr yöne ağırlık vermeleri dönemin gençlerini sola karşı hızlı reaksiyon göstermesini sağlamıştır.[495] Hüseyin Üzmez 'in, Yalman'a suikast girişimi şiddete teşvikin somut örneğidir. Dönemin düşünürlerinde olduğu gibi *Mücadele* dergisi içerisinde yine şiddete yöneltmeye teşvik ve muhafazakâr duyguların manipüle edilmesi söz konusudur.

2.6. *Mücadele* Dergisi ve Türkiye İşçi Partisi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Çarlık Rusya ile gerçekleşen savaşlar ve savaşların doğurduğu hava, dönemde toplumda "Moskof" imgesini yaratmıştır. "93" harbi olarak bilinen ve 1877-1878 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rusya savaşını, Osmanlı İmparatorluğu ağır şekilde kaybetmiştir. Mağlubiyetin neticesinde halkta ortaya çıkan şaşkınlık ve öfke "Moskof" imgesine kötü anlam yüklemiştir. 1960'lı yıllar sonrası dönemde ise kötü olan "Moskof" tanımlaması dönemin sol hareketlerine karalamak için kullanılmaya başlamıştır. Bu başlığın adının "*Mücadele* ve Türkiye İşçi Partisi" seçilmesinin nedeni *Mücadele* dergisinin makaleleri içerisinde İşçi Partisi'ni sistemli şekilde Sovyetler Birliği ile ilişkilendirilerek, düşman olarak görülmesinin anti-komünist düşünceye sağladığı

---

[495] Yüksel Taşkın, "Muhafazakârlığın Uslanmaz Çocuğu: Reaksiyonerlik", ss.202-203.

katkıları göstermektir. *Mücadele* dergisi makalelerinde neşrettiği dost ve düşman imgeleriyle halk tabanında bütünleşik bir anti-komünist taraf oluşturmayı amaçlamıştır. Amaçlarına ulaşmak için Türkiye İşçi Partisi'ni hedefe koyması ve düşman ilan etmesi anti-komünist düşüncenin dönemde nasıl cereyan ettiğini anlayabilmemiz açısından oldukça geniş bilgiler sunacaktır.

Birçok konuda çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur; ekonomi, estetik, ahlak ve siyaset bunlardan bazılarıdır. Ekonomi yararlı ve zararlı, estetik güzel ve çirkin, ahlak iyi ve kötü olarak tasnif edilebilir. Siyaset ise sadece dost ve düşman olarak sınıflandırılabilir.[496] Schmitt tarafından sınıflandırılan dost ve düşman ayrımı diğerlerinden farklı olarak tamamen kamusal bir anlam taşımaktadır. Bu düşmanlık kişisel değil, kamuyla alakalıdır. Yönetim şekli her ne olursa olsun bu sınıflandırma tamamen egemenle ve egemenin gücü ile alakalıdır.[497]Dost ve düşman ayrımı estetik, ahlak ve ekonomideki ayrımlara ihtiyaç duyabilir, hatta siyasal bir düşmanla avantajlı bir ittifak dahi kurabilir, fakat unutulmaması gereken siyasal olan düşmanın yabancı yani öteki olmasıdır.[498] Schmitt'e göre düşmanın belirlenmesi yani dost ve düşmanın sınıfının belirlenmesi doğal olarak savaşı ortaya çıkartmak demektir. Burada ayrımı yapanın unutmaması gereken en önemli nokta, düşman olarak tasvir edilmiş olanın öteki olması yani yabancılaştırılmasındaki gerekliliktir.[499]

Mücadele'de yayınlanan birçok makalede Türkiye İşçi Partisi tehlikeli olarak görülmüş ve partinin kamusal alandan çekilmesi için birçok makale neşredilmiştir. İşçi Partisi'nin Sovyetler ve komünizm ile sürekli ilişkilendirilmeye çalışılması, derginin başlıca çabaları arasındadır. "Başlarken" başlığıyla yayınlanan makalede dernek tarafından yayınlanan ve manifesto niteliği olan yazıdır. Yazı, Komünizmle Mücadele Derneği'nin ve vatandaşların yapması gerekenleri vurgulamıştır. Dergi ilk makalesinde tüm siyasi partilere eşit mesafede yaklaşacağını bildirirken, İşçi Partisi'ni bunun dışında tutmuştur. Neden olarak şöyle belirtmiştir:

> "T.K.M.D ihmal edilmesi mümkün olmayan bir ölçüde komünist sızmalara maruz kaldığını gösteren açık belirtiler yüzünden TİP hariç

496 M. Ertan Kardeş, *Schmitt'le Birlikte Schmit'e Karşı*, s.46.
497 M. Ertan Kardeş, *a.g.e.*, s.47.
498 Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, s.57.
499 M. Ertan Kardeş, a.g.e s.48.

> memleketin bütün partilerine karşı tam bir iyi niyet ve dostluk duyguları ile doludur."[500]

Derginin kendisini tanıttığı ilk makalede doğrudan Türkiye İşçi Partisi'ni hedef alması, devamında başlatacağı mücadelenin ilk göstergesidir. Makalenin yayınlanmasından bir süre sonra, Türkiye İşçi Partisi'nin toplantılarına ve mitinglerine sistemli saldırılar gerçekleştirilmiştir. *Mücadele* dergisi içerisinde yaratılan Sovyet düşmanlığı ve onun yansıması anti-komünizm düşüncesi yerel hedef olarak karşısına Türkiye İşçi Partisi'ni koymuştur. Sovyetler Birliği ve komünizmin düşman görülmesi sonrasında Türkiye'de 1960'lı yıllarda yükselen sol harekete karşı benzer bir düşmanlık başlamıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in İzmir'de 1963'te kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'ne üye olup fahri başkan olması ve derneğe Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden ödenek aktarılması ortak düşmana karşı dostların ittifakı olarak görülmelidir. Zira bir devlet dostunu ve düşmanını belirleyebileceği ölçüde varlığını sürdürebilir.

Derginin yayınladığı başka bir makalede, İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın Kıbrıs hakkında vermiş olduğu açıklamaların tenkit edilmesi hususunda yayınlanan "Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar KIBRIS DAVAMIZI TANIMIYOR." başlıklı makale dikkat çekicidir. Bu başlık altında yayınlanan makalede Aybar'ın yapmış olduğu açıklamalar karşısında mecliste ve çeşitli işçi temsilciliklerinde yayınlanan tenkit yazıları paylaşılmıştır. İlk olarak Adalet Partisi Aydın milletvekili Hilmi Aydıner'in mecliste yapmış olduğu konuşmadan bölümler aktarılırken devamında Türk-İş 3.bölge temsilciliğinden gönderilen yazıya yer verilmiştir. İşçi temsilcisi tarafından gönderilen ve yayınlanan yazının önemli kısmı şu şekildedir:

> "Kıbrıs, Kıbrıs olalı beri Türk'ün davası ve malıdır. İşçi ismini istismar edenlere er geç gerekli cevap verilecek ve layık oldukları dersi alacaklardır. Makarios gibi bir soytarının uşaklığını kabul eden bu su yüzüne çıkan saldırısı, Kruşçef'i Mısır'ı ziyareti anına rastlaması da bu gibi maskaralıkların kimliklerini bir kere daha anlamaya yetecektir. Türk işçisi ismini, istismar edenlerin daima karşısındadır.

[500] "Başlarken", *Mücadele*, Cilt 1, sayı 1, s.4.

"Türk-İş 3.Bölge Temsilciliği"
Burhanettin Asutay"[501]

Bu protestonun, işçi sendikalarının bir araya gelmesiyle kurulan partiye karşı olması yanı sıra İşçi Partisi'ni Sovyetler ile ilişkilendirerek düşmanca görmesi hatta tehdit etmesi anti-komünist propaganda için önemlidir

Çeşitli çevrelerde tepkiyle karşılanan, Mehmet Ali Aybar'ın Kıbrıs hakkındaki tezi şu şekildedir: "Bağımsız, bağlantısız, üslerden arındırılmış, iki toplumlu federal devlet." Aybar'ın Kıbrıs konusunda sahip olduğu bu düşüncesinden dolayı tepkiler almıştır, neticesi o denli büyük olmuştur ki partisi içerisinde bu olaydan dolayı istifalar da gerçekleşmiştir. Aybar'a göre bu tepkilerin verilmesinin esas sebebi başta kötüye giden ekonomi ve İşçi Partisi'nin yükselen oy potansiyelidir.[502]

Türkiye İşçi Partisi kuruluşundan sonra, Dünya'da ve Türkiye'de kötüye giden ekonomik şartların etkisiyle yükselen sol hareketi arkasına alarak büyümüştür. Bununla güçlenen İşçi Partisi, Türkiye'nin dış politikasını sorgulamaya başlamış, Amerika ile kurulan ittifakları tartışmaya açmış ve NATO'dan çıkmayı teklif etmiştir. Soğuk Savaş'ın şiddetini arttırdığı 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Amerika, Türkiye'de kurduğu NATO üsleri ile Sovyetler Birliği'ni çevrelemiş bunun yanı sıra Adana İncirlik Üssü'nden havalandırdığı casus uçakları sayesinde Sovyetler Birliği'nden istihbarat bile toplamıştır. İşçi Partisi'nin, Amerikan dış politikası için bu denli kritik öneme sahip olan üsleri ve Türkiye'nin NATO üyeliğini tartışmaya açması, Amerika Birlik Devletleri'nin Türkiye politikaları açısından önemli sorunlar doğurmuştur.

İşçi Partisi'nin düzenlediği mitinglerin ve konferansların komünizmle mücadele eden dernekler ve gazeteler tarafından protesto edilmesinin sebeplerinden bir diğeri, 1950'li yılların başında siyaset hayatına girmeye başlayan ve özgüven kazanan taşralı burjuvazinin sahip olduğu kazanımların İşçi Partisi tarafından tartışılmaya açılmasıdır. Ortaya çıkan yeni burjuvazi ile Amerika'nın Türkiye politikaları arasında tam koordinasyon olduğu görülmektedir ayrıca İşçi Partisi'nin bu ilişkiyi göstermesi yaşanılan şiddet olaylarının artmasının başlıca sebebidir.[503]

---

[501] "Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar 'Kıbrıs Davamızı Tanımıyor'", *Mücadele,* Cilt 1, sayı 3, s.25.
[502] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.,* s.189.
[503] *a.g.e.,* s.188.

Aybar'ın "Bey Takımı" olarak adlandırdığı grup, paraya hükmedenlerle devlete hükmedenlerin ortaklığından doğan gruptur. Paraya hükmeden grup 1950'li yıllarda Demokrat Parti iktidarı ile palazlanan Anadolu taşrasından gelen ve siyasette konum elde etmesiyle zenginleşen yeni bir sınıftır. Devlete hükmeden grup ise Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının kurduğu okullar ve eğitim sistemi içerisinde yetişen taşralı milliyetçi muhafazakâr gençlerdir. Gençler, Cumhuriyet'in kendilerine sunduğu eğitimle sağladıkları kazanımlar ve geldikleri önemli mevkiler sonrasında, Cumhuriyet'i kuran Kemalist kadrolardan gördüklerini uyguladılar. Taşradan gelerek, eğitimle kazandıkları makamların yetkisiyle kendilerine elit statüsü vermiş ve bu sayede kendilerine yeni kazanımlar elde etmişlerdir.[504] Aybar ve İşçi Partisi özelinde başlatılan saldırının ana sebebi, bütün bu kazanımların ve kazanılma şeklinin sorgulanmasıdır. "Köylüye toprak, herkese iş" vaatleri ile İşçi Partisi bu "Bey Takımı'nı epeyce korkutmuştur. Bu korku neticesinde sahip oldukları sınıflarını kaybetmemek için milliyetçiliğe sarılan "Bey Takımı" anti-komünist zihniyete destek sağlayarak kazandıkları sınıflarını korumuşlardır.

Devlet düşmanını belirleyebilendir. Devletin düşmanını belirlemesi haricinde, başlattığı savaşı kazanabilmesi için, askeri ve teknolojik güce ihtiyacı vardır, devlet bu güce sahip olduğu ölçüde başarı sağlayabilecektir.[505] Eğer devlet askeri ve teknolojik güce sahip değilse, buna sahip güçlerle gerçekleştirebileceği ittifaklar sayesinde başarılı olabilir. Fakat bu tercihle sahip olduğu en önemli şeyden, yani savaş hakkından (Jus Belli) vazgeçer. Bu durumda kendisinden daha güçlü olana yani egemene itaat eden devlet, egemenin ilan ettiği ortak düşmanı ve savaşı kabul eder. Türkiye'de aynı şekilde Soğuk Savaş'ın başlaması sonrası Sovyet tehlikesinden kurtulmak için çareyi Batı ittifakında yer almakta bulmuştur. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri'nin komünizm ile Sovyetler Birliği'ni abluka altına alarak düşman ilan etmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Dergide neşredilen makalelerde İşçi Partisi'ne karşı mücadele çağrısı yer almıştır. Bu makaleler sonucunda İşçi Partisi'nin Bursa il kongresi basılmış ve Akhisar'da verilen miting alanı Komünizmle Mücadele Derneği İzmir Genel Merkezi üyeleri tarafından saldırıya uğramıştır. Bu saldırılar *Mücadele* dergisinde yayınlanan

---

[504] Yüksel Taşkın, *Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya, a.g.e.*, ss.69-70.
[505] Carl Schmitt, *a.g.e.*, ss.74-75.

makalelerin de şekillendirdiği bir sonuçtur.[506] İşçi Partisi'nin Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye politikalarını ve "Bey Takımı'nın kazanımlarını sorgulamaya başlaması ile Türkiye'nin NATO üyeliğini tartışmaya açması saldırıların sistemli olarak artmasına neden olmuştur. Bunun asıl nedeni Amerika'nın Türkiye ve bölgede sahip olduğu çıkarlar ile Türkiye'deki milliyetçi ve muhafazakâr grubun çıkarlarının paralellik göstermesidir. Bunun yansıması niteliğinde Mücadele dergisinde Galip Erdem imzasıyla yayınlanan makalede görüyoruz. Erdem'in Ağustos 1964'te yayınladığı "Öncünün Sorumluluğu" başlıklı makalesinde, dünyanın her noktasında Amerika Birleşik Devletleri'nin politikalarının eleştirildiğini ve bu eleştirilerin en azının Türkiye'de yapıldığını belirtmiştir. Galip Erdem, yazısında Amerika Birleşik Devletleri'nin komünizmle mücadele konusunda öncü olmasından ötürü yıpranmaması için yapılacak eleştirilerin hafifletilmesinin zaruri olduğunu belirtmiştir. Türk milliyetçisi münevverlerin bu eleştirilerin azaltması hakkında ortaya koyduğu görüş ise oldukça çarpıcıdır. Erdem'e göre Amerika'nın Türkiye'de eleştirilmemesi için en çok çabayı milliyetçi münevverler harcamaktadır. Daha sonra yazıya başkan Johnson'un yazdığı mektuba olan sitemleriyle devam etmiştir ve bu şekilde bitirmiştir.[507] Galip Erdem'in bu makalesinden anlaşıldığı üzere, Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye'deki milliyetçi münevverlerin çıkarları arasında bir paralellik mevcuttur. Galip Erdem'in makalesinden yola çıkarak Aybar ve İşçi Partisi'nin Amerika'nın Türkiye politikasını sorgulaması, öncünün yıpratılması anlamına gelecektir. Amerika Birleşik Devletleri'nin yıpratılmaması için İşçi Partisi'nin susturulması ve muhalefetinin önlenmesi gerekmiştir. Temmuz 1964'te Fethi Koyunyer tarafından "Tembel Milliyetçi, Kavgada Yumruk Sayılmaz" başlığı ile yayınlanan makalede, ülkede gerçekleşen gizli komünist oluşumlara karşı duyarsız kalınmamasının gerekliliğini vurgulamıştır. Komünizmle mücadele uğruna kanını ve canını hiçe sayan "kahramanlara" övgüler dizilirken umursamaz tavırlar takınanlar içinde olan "nemelazımcılara" sitem edilmiştir. Bu makale, *Mücadele* dergisinde yayınlanan ve şiddete kapı açan makaleler içerisinde önemli bir yer taşımaktadır. Fikri mücadele savunusu ile kurulan derneğin şiddeti makalelerinde meşru hale nasıl getirdiğini görmek mümkündür.[508]

---

[506] Mehmet Ali Aybar, *a.g.e.*, s.127.
[507] Galip Erdem, "Öncünün Sorumluluğu", *Mücadele*, Cilt 1, sayı 6, s.3.
[508] Fethi Koyunyer, "Tembel Milliyetçi", *Mücadele*, Cilt 1, sayı 5, ss.23-24.

Mücadele dergisinde, İşçi Partisi'ne karşı yayınlanan makalelerde önemli olan bir başka konuda, anayasa ve kanunların yetersizliği meselesidir. Dergi içerisindeki makalelerde sosyalist oluşumların anayasa ve kanunlardan güç alarak çalıştığını fakat aslında bu oluşumların gizli komünist teşkilatları olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Bu yazılarda sosyalist oluşumların gücünü anayasa ve kanunlardan aldığını ve gücün kırılması için kanunlarda değişikliğin elzem olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Schmitt'in düşüncesindeki gibi devletin huzuru sağlamaya mecburiyeti vardır, bunun için devlet kritik anlarda iç düşman belirlemelidir.[509] Devlet iç düşmanlarını belirledikten sonra, bu hususta sürgün etme, kanun değiştirme ve kanunun koruması dışına çıkartma gibi haklarını kullanmalıdır.[510] Schmitt'in bu tanımlaması üzerinden *Mücadele* dergisinde birçok makalede anayasa ve kanun değişikliklerinin gerekliliği yazılmıştır. Schmitt'in iç düşmanı kanun önündeki haklarından uzak tutma ve hatta onu kanun önünde yargılama üzerine kurulan fikirleri ile dergide yayınlanan bu makaleler arasında kavramsal paralellikler mevcuttur. Derginin makalelerinde 141 ve 142. maddelerin sürekli tartışmaya açılmasındaki asıl sebep, 1961 Anayasası ile Türkiye'de sosyalist kuruluşlara izin verilirken komünist oluşumlara yasak getirilmesidir. Bu makalelerde başta İşçi Partisi olmak üzere Türkiye'deki sol organizasyonların anayasanın ilgili maddeleri tarafından korunmasına karşı çıkılmıştır. Makalelerde bu maddelerin değiştirilmesinin gerekliliği vurgulanırken, bu maddeler arkasına sığınan oluşumların devlete karşı tehdit oldukları her fırsatta vurgulanmıştır.

"Savcı Bey Neredesiniz?!" başlığıyla verilen haberde, adı verilmeyen bir Milliyet Gazetesi yazarının köşe yazısında dünyadaki sosyalist oluşumlar üzerine yazı yazdığını ve yazıyla gizli şekilde komünist propaganda yaptığını söyleyen yazar hâkim ve savcıları göreve çağırmıştır. Yargıtay'ın kararına atıf veren yazar komünizm ile sosyalizmin aynı şey olduğunu Yargıtay'ın kararına örnek göstererek kanunlar arkasına sığınan Milliyet yazarının tutuklanması için yargıyı göreve çağırmıştır.[511] Bu haberden bir ay sonra Galip Erdem imzalı "Hakimler, Savcılar, Milli Emniyet…..ve Mahutlar" başlıklı makalede Erdem, Türkiye'deki sosyalist oluşumların gizli komünist faaliyetler yürüttüklerini bunu sezen ve soruşturma başlatan hakim ve savcılara

---

509 Carl Schmitt, *a.g.e.*, s.75.
510 *a.g.e.*, s.75.
511 "Savcı Bey Neredesiniz!", *Mücadele*, Cilt 1, sayı 8, s.22.

sosyalistler tarafından saldırıldığını yazmıştır. Milli Emniyet'in imkânsızlıklara rağmen gizli komünistlerle iyi mücadele ettiğini belirtmiş ve Milli Emniyeti övücü ifadeler kullanmıştır. Son olarak 141 ve 142. maddelerin yetersiz olduğunu ve değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur.[512] Mart 1965'te avukat Orhan Özgedik'in imzasıyla yayınlanan bir başka makalede devlet kurumlarının komünizmle mücadeleye olan iştirakleri değerlendirilmiştir. Devletin komünizmle mücadele konusunda neler yapması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Makalede yirmi bir madde üzerinden devletin komünizmle mücadele konusunda fikri ve fiili iştirakinin nasıl olması gerektiği anlatılmıştır. Yirmi bir maddenin en dikkat çekicileri; Anayasa tadilatı yapılmalı, kanunlar değiştirilmeli, dinsizlik propagandası cezalandırılmalı, komünist kimseler temizlenmeli ve orduya dikkat edilmeli başlıklı maddelerdir. Özgedik'in talep ettiği anayasa değişikliğiyle komünizmin vatana ihanet sayılması gerekliliği vurgulanırken kanunlar arkasına sığınanları yargılamanın önemi vurgulanmıştır.

Kanunlarda değişiklik yapılarak komünizmle mücadelede hukuki bir zemin yaratılmak istenmiştir. Hukuka aykırı görülen komünizmle mücadelenin kanunlarla korunmasının gerekliliği vurgulayan Özgedik, gizli komünist oluşumların bütün bu değişimler sonrasında barınamayacaklarını belirtmiştir.[513] Mayıs 1965'te Aclan Sayılgan imzasıyla yayınlanan "141 ve 142. Maddeler ve Ötesi" başlıklı makale ile anayasada yer alan 141 ve 142. maddeler hakkında gerekli görülen değişiklikler hakkında makale yayınlanmıştır. Değişiklikler, bu maddelerin ülkedeki sosyalist maskesi altındaki gizli komünist oluşumların (bu oluşumların başını, komünist sızmaların durdurulamadığı Türkiye İşçi Partisi oluşturuyor) 141 ve 142. maddeler arkasında korunup kollandığını ve bu maddelerde yapılacak değişiklikler sonrasında komünist sızmaların yurtta engelleneceği şeklindedir. Dönemin Başbakanı Suad Hayri Ürgüplü'ye referans verilerek yazının devamında devletin bu maddelerdeki değişiklikler için çalışması gerekliliği vurgulanmıştır.[514]

Mücadele dergisinde yayınlanan makalelerde Türkiye İşçi Partisi, önce düşman görülmüştür, daha sonra saldırılara maruz kalmıştır. Son olarak hukukun koruması altında olan partinin hukukun koruması dışına alınması savunulmuştur. Dergide İşçi

---

[512] Galip Erdem, "Hâkimler, Savcılar Milli Emniyet… Ve Mahutlar", *Mücadele,* Cilt 1, sayı 9, ss.12-13.
[513]Orhan Özgedik, "Komünizmle Mücadele Yolları", *Mücadele*, Cilt 1 sayı 12, ss.19-22.
[514] Aclan Sayılgan, "141 ve 142. Maddeler ve Ötesi", *Mücadele*, Cilt 2, sayı 2, ss.383-384.

Partisi'ne karşı yayınlanan makaleleri Carl Schmitt'in teorilerinden yararlanarak açıklamaktaki gerekçe, Schmitt'in teorileri ile yayınlanan makaleler arasındaki benzerliktir.

SONUÇ

Bu çalışmada Soğuk Savaş döneminde Türkiye'deki Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin yapısı, faaliyetleri ve ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Derneğin tarihi gelişim seyri içerisinde Türkiye'nin yaşadığı değişimler ve bu değişimlerin derneklerin kuruluşuna sağladığı katkılar çalışma içerisinde incelenmiştir. Türkiye'de bugüne kadar dernekler hakkında hazırlanan çalışmalarda Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin üç kez kurulduğu yazılmıştır. Ama bu çalışmada bunun yanlış olduğu ve ilk derneğin 1948 yılında İstanbul'da kurulduğu kanıtlanmıştır. Yeni bilgiler ışığında Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin Cumhuriyet tarihi içerisinde dört defa kurulduğu ortaya koyulmuştur. Çalışma üç ana başlık altında toplanılmıştır, bunun nedeni Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin analiz edilebilmesi için Türk siyasi hayatının 1940 ile 1970 yılları arasındaki dönemin anlaşılabilmesinin gerekliliğidir.

Birinci bölümde Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda yaşadığı gerilimleri ortaya koyarak Türkiye'de sağ ve sol arasında vuku bulan çekişmenin temelleri anlatılmaya çalışılmıştır. Bölümün alt başlıklarında seçilen konular Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin yapısını oluşturan kişileri tanımlayabilmek açısından son derece önemlidir. Tarihe 3 Mayıs Türkçülük günü olarak geçen Türkçülük-Turancılık davasında yer alan isimler 1948 Zonguldak, 1956 İstanbul ve 1963 İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneklerinin ana omurgasını oluşturmuştur.

Davanın baş sanığı Nihal Atsız hiçbir zaman bu derneklerin etkin bir ismi olamamıştır fakat kardeşi Nejdet Sançar 1950 yılında Zonguldak'ta aktif hale gelen derneğin yöneticisi olmuştur. 1956 yılında İstanbul'da dernek yeniden kurulmuş ve faaliyetlerine devam etmiştir. İlhan Egemen Darendelioğlu'nun çabaları sonucunda kurulan dernek Türk milliyetçilerinin yapısını oluşturduğu bir teşekküldür. Çalışmada bahsedildiği üzere dönemin ünlü Türk milliyetçileri Peyami Safa ve Zeki Velidi Togan derneğin faaliyetlerine katkı sunmuş isimlerdendir. 1963 yılında İzmir'de kurulan dernek yine Zonguldak'ta olduğu gibi Türkçü isimlerin gayretleri sonucunda oluşturulmuştur. Dernek 1963 yılında Nejdet Sançar'ın Balıkesir Lisesi'nden öğrencisi İhsan Koloğlu ve yakın ilişkiler içerisinde olduğu İlhan Egemen Darendelioğlu'nun katkıları ile kurulmuştur. İhsan Koloğlu, 3 Mayıs 1944 sonrası başlatılan soruşturmada

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi iken Nejdet Sançar ve Nihal Atsız ile kurduğu ilişkilerden dolayı soruşturma kapsamında mahkemede ifade vermiştir. İlhan Darendelioğlu da tıpkı Koloğlu gibi Sançar ve Atsız ile kurduğu münasebetlerden dolayı gözaltına alınmıştır. 1948 Zonguldak, 1956 İstanbul ve 1963 İzmir'de kurulan dernekler sanıldığı gibi farklı gruplardan kişilerin kurduğu yapılar değil İstanbul'da Nihal Atsız ve Nejdet Sançar etrafında toplanan isimler tarafından kurulmuştur. Daha önce bahsedildiği gibi Nejdet Sançar Zonguldak'ta, Darendelioğlu İstanbul'da, İhsan Koloğlu da İzmir'de derneklerin kuruluşlarında ve yapılanmalarında yer alan isimlerdir. Türkçülük-Turancılık davasının ortaya çıkardığı bu yeni isimlerin, derneklerin kuruluşlarındaki aktif rolleri dolayısıyla birinci bölümde alt başlık olarak kullanılmıştır.

Tan gazetesi baskını, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi hocalarının tasfiye edilmesi ayrıca *Markopaşa* ve Sabahattin Ali'nin öldürülmesi birinci bölümün diğer alt başlık konularıdır. Tan gazetesi döneminde sol düşünür ve yazarların etrafında toplandığı bir yapı olarak dönem içerisinde dikkat çekmiştir. Dönemin tanınmış solcu isimleri olan Sabahattin Ali, Mehmet Ali Aybar, Nazım Hikmet, Aziz Nesin ve Sabiha Zekeriya Sertel çifti *Tan* etrafında şekillenen grupta yer almıştır. Sertellerin yönetiminde Türk sağına karşı muhalefetini sürdüren bu isimler Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen çehresinde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi tehdidi sonrasında sistemli şekilde saldırılara uğramış ve artan anti-komünizm düşüncesinin mağduru olmuştur. Bütün bu isim ve olayların kullanılmasının ana sebebi Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni kuran isimlerin tarih içerisinde karşısında durduğu politik görüş, faaliyet ve yapıların *Tan* etrafında toplanan isimler tarafından gerçekleştirilmesidir. Örnek olarak, *Tan* baskınını gerçekleştiren Türk Milliyetçileri, 1947 yılında başlayan ve 1948 yılında son bulan Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi hocalarının tasfiyesinde ana aktörlerden biridir. Gençler, hocaların konferanslarını "komünizm" düşüncesini yayma gerekçesiyle basmış ve hocaları hedef haline getirmiştir. Soğuk Savaş'ın yeni başladığı bu dönemde devletin ulusal güvenlik görüşünün de değişmesi hocaların siyasi arenada da düşman olarak görülmesine neden olmuştur. Türkiye'nin her ne kadar çok partili hayata geçmesi gerçekleşse bile Tek-Parti dönemi baskıcı tutumunda çok büyük bir değişim olmamıştır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde yer alan milletvekillerinin Memduh Şevket Esendal ve Reşat Şemsettin Sirer'in etkisiyle sağ görüşlü isimlerden oluşturulmaya başlaması bu

dönemde Türkiye'de ki sol görüşlü isimler için sonun başlangıcı olmuştur. Basın, dergi ve diğer kitle iletişim araçlarında emsali görülmemiş bir anti-komünist propaganda yapılmış ve Türkiye'de sol görüşe ait herkes "komünist" olarak topluma lanse edilmiştir. Sovyetler Birliği'nin tehdidinden kurtulmak için o dönemde Amerika ile kurulan yakın ilişkiler sol görüşlü isimler tarafından eleştirilmiş ve bu Türkiye'nin emperyalistlerin kucağına bırakılması olarak görülmüştür. Eleştirilerin devletin uygulamak istediği politikalara karşı tutumda olması, bu görüşleri savunan kişilerin "vatana ihanet" içerisinde olması olarak yorumlanmıştır. Markopaşa'da özellikle Sabahattin Ali'nin Amerika'dan alınan yardımlar hakkında yazdığı yazılar dönemde birçok ismi kızdırmıştır. Neticede eleştiriler sonrasında *Markopaşa* kapatılmış ve yayıncıları Sabahattin Ali ve Aziz Nesin cezalandırılmıştır. Aziz Nesin bu süreçten hapis yatarak geçerken Sabahattin Ali, Ali Ertekin adlı bir kaçakçı tarafından öldürülmüştür. Birinci bölümde Türkiye'nin geçirdiği politik gerilimler ve olaylar bu şekildedir. Olayların gelişim seyri ve tarafları Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin fikri ve teşkilat yapısını oluşturan kişiler olması nedeniyle önemli yer tutmaktadır. Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ve Aziz Nesin ve gibi isimler 1960'lı yıllarda kurulan Türkiye İşçi Partisi çatısı altında politika yapmıştır. Türkiye İşçi Partisi, 1963 yılında İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nin baş "düşmanı" olmuştur. Fakat unutulmaması gereken bu kavganın Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu ile oluşmadığıdır. Kavga 1940'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında var olan çekişmenin ürünüdür. 1944 yılında Nihal Atsız ve Sabahattin Ali arasında vuku bulan çatışma 1960'lı yıllarda Mehmet Ali Aybar öncülüğünde Türkiye İşçi Partisi ve İlhan Darendelioğlu yönetimindeki Komünizmle Mücadele Derneği arasında gerçekleşmiştir. Çatışmanın baş aktörleri değişse bile tarafların mensup oldukları "camia" aynı kalmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti ve 1960'lı yılların siyasi atmosferi incelenmiştir. İkinci bölümde Demokrat Parti'nin iktidara gelişi ve ardından Türkiye'nin yaşadığı değişimler ele alınmıştır. Alt başlık olarak Demokrat Parti döneminde yaşanan değişimler ve aynı zamanda anti-komünizm düşüncesinin nasıl başat rol oynadığı irdelenmiştir. Ayrıca Tek-Parti döneminde devletin kamusal alandan uzaklaştırdığı İslamcılar ve muhafazakârlar tekrardan kamusal alana girerek teşkilatlanmıştır. Türk milliyetçileri 3 Mayıs olayından sonra Demokrat Parti iktidarı döneminde bütün milliyetçi organizasyonları

tek çatı altında toplayarak yeni yapılanma içerisine girmiştir. Dönemde, Kore'ye asker gönderilmesi, NATO'ya üye olunması ve Amerika'dan "Marshall" yardımlarının alınması sivil ve askeri bürokrasinin değişmesini sağlamıştır. Eski tip ordu ve bürokrasi yapısı ortadan kaldırılarak yeni NATO modelli ordu ve bürokrat yapılanmasına gidilmiştir. Yükseköğretimde bundan etkilenmiş birçok Amerika modelli üniversite bu yıllarda kurulmuştur. Eğitim yöntemi Amerikan modeline göre değiştirilmiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi bu dönemde Amerika modelli kurulan üniversitelerdir. Eğitim dili İngilizce olan bu okullarda yetişen çocuklar daha sonraları artan sol hareketlenmelerden etkilenerek Türkiye'de 1960'lı yılların sonlarından itibaren ortaya çıkacak sol örgütlenmeleri yönlendirecek gençler olacaktır.

Demokrat Parti iktidarı dönemi ise anti-komünist düşüncenin yükselip sol düşüncenin görünürlüğünün azaldığı bir dönemdir. Bunda Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne karşı kurulan NATO'ya üye olması etkili olurken, Türkiye'nin tarihsel gelenekleri de etkisini hissettirmiştir. Dönemde sol düşünürlerin varlığı yok denebilecek kadar azdır bunun nedeni birçok mahkeme ve tutuklama neticesinde sol düşünürlerin ya hapse atılması yâda mahkûmiyete uğrayanların ülkeyi terk etmeleridir. Fakat 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında durum değişecektir. Darbe sonrasında darbeyi gerçekleştiren grubun darbeyi Demokrat Parti'nin anti-demokrat yönetimine karşı gerçekleştirdiğini belirtmesi daha sonrasında Türkiye'nin demokratik bir anayasaya kavuşmasını sağlamıştır. 1961 Anayasası'nın kabulü ile sosyalist düşüncedeki partilerin önünün açılması Türkiye'de sol için bir milat dönemidir. Dönemde ilk defa işçiler tarafından Türkiye İşçi Partisi kurulmuştur. Mehmet Ali Aybar'ın partinin genel başkanlığına geçmesi sonrasında parti, 1965 seçimlerinde meclise on beş milletvekili ile girmeye hak kazanmıştır. 1940'lı yıllardan beri "komünist" olarak kötülenen isimler ilk defa meclise girmiş ve sol Türkiye'de yeniden görünürlük kazanmıştır. Darbe sonrasında Demokrat Parti'nin mirasını sahiplenen Adalet Partisi ve "ortanın solu" sloganı ile yapısında değişikliğe giden Cumhuriyet Halk Partisi 1960'lı yılların en önemli siyasi partileridir.

Türkiye İşçi Partisi'nin mecliste sürekli olarak Türkiye'de yer alan Amerikan üslerini ve NATO gibi uluslararası antlaşmaları tartışmaya açması daha sonraları uğradıkları sistemli saldırıların fitilini ateşlemiştir. Adalet Partisi'nin 1965 seçimlerinde tek başına iktidar olması ve Türkiye İşçi Partisi tarafından sürekli olarak

Amerika ve NATO özelinde eleştirilmeleri sağ görüşlü organizasyonlarla Adalet Partisi'ni yakınlaştırmıştır. Dönemde Adalet Partisi ile en yakın ilişki içerisinde olan yapı Komünizmle Mücadele Derneği'dir. Dernek yönetiminde birçok Adalet Parti üyesi kişinin yer alması dönemde Komünizmle Mücadele Derneği'nin Adalet Partisi'nin bir uzantısı olduğu algısı yaratmıştır. Yaratılan algı dönemi içerisinde çokça dile getirilse bile doğruyu yansıtmamaktadır. Komünizmle Mücadele Derneği'nin ağırlıklı olarak Türk milliyetçileri tarafından kurulması ve yıllardan beri sol görüşlü isimlerle mücadele vermesi derneğin çıkarları ile Adalet Partisi'nin çıkarlarını örtüştürmüştür. Bu ortak "düşmana" karşı girişilmiş bir ittifak olarak görülmelidir. Nitekim dernek başkanlığının İlhan Darendelioğlu'ndan Saffet Solak'a geçişi sonrasında Türk milliyetçileri, Alparslan Türkeş öncülüğünde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine ve daha sonra Milliyetçi harekete eklemlenerek Adalet Partisi ile olan ilişkilerinden ayrılmıştır. Saffet Solak'ın başkanlığı döneminde derneğin Adalet Partisi'nin bir uzantısı algısı daha doğru bir yorum olacaktır. Fakat bu dönemde derneğin gücünün tükenmesi söz konusudur ve yıllar geçtikçe etkinliği kaybetmiştir. Türk milliyetçilerinin dernekten ayrılarak Milliyetçi Hareket'e geçişi daha sonrası ortaya çıkacak Ülkücü Hareketin yükselmesiyle neticelenmiştir. Yani dernek gücünü kaybetmiş ve zaman içerisinde etkinliği Ülkücü Hareket'e kaptırmıştır.

Üçüncü bölümde derneklerin tarihi yapısı ve faaliyetleri incelenmiştir. Önceki iki bölümde Türkiye'nin siyasi tarihinde yaşadıkları anlatışmış ve derneklerin kuruluşunu ve yapısını etkileyen olay, kişi ve kurumlar irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise tarih içerisinde Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin nerede ve kimler tarafından kurulduğu ve yaptıkları yayınlar detaylı aktarılmıştır. Türkiye'nin ilk Komünizmle Mücadele Derneği (cemiyeti) İstanbul'da 1948 yılında kurulmuştur. Türkiye'de bugüne kadar dernekler hakkında yazılan makale kitap ve diğer yayınlarda Türkiye'de kurulan derneklerin üç tane oldukları ve 1948 yılında Zonguldak'ta kurulan derneğin ilk dernek olduğu yazılmıştır. Çalışmada bu görüşün hatalı olduğu ve ilk aktif derneğin 1948 yılında İstanbul'da kurulduğu ortaya koyulmuştur. Dernek hakkında sahip olduğumuz bilgi oldukça sınırlıdır. Derneğin tüzüğü Türkiye'de resmi arşiv ve kütüphaneler tarandığında sadece İstanbul Kadıköy'de belediyenin kurduğu kütüphaneden çıkmıştır. Ankara Milli Kütüphane'de derneğin Adana şubesi hakkında kitapçıklar bulunmuş ve *Cumhuriyet* gazetesinde dernekle ilgili yer alan haberler çalışmada kullanılmıştır. Devlet arşivlerinde dernek ve Cumhuriyet Halk Partisi

arasında gerçekleşen yazışma incelenmiş ve çalışmaya eklenmiştir. 1948 yılında kurulan ve 1950 yılında aktif hale gelen Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği'nin Türk Milliyetçiler Federasyonu'na katılmak için kendini fesih edişi ve Zonguldak'ta yürüttüğü faaliyetleri detaylıca incelenmiştir. 1956 yılında kurulan Komünizme Mücadele Derneği'nin kuruluşu, yapısı ve faaliyetleri dönemi anlatan birincil kaynaklardan ayrıca dönemin gazeteleri taranarak yazılmıştır. 1963 yılında İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneği o güne kadar kurulan dernekler içerisinde en etkili olanıdır. Derneğin dönemde en etkili yapı olmasında Amerika ve anti-komünist yapılanmasının etkili olduğu sürekli olarak yazarlar ve düşünürler tarafından yazılmıştır. Fakat bunun doğruluk payı oldukça azdır, bu konuda yapılan yorumlar belgelere dayanmayan afaki söylemlerden ibarettir. Derneği güçlü yapan yegâne etken ilk defa Türk milliyetçileri ile mukaddesatçıların ortak bir yapı kurmasıdır. Bu sayede toplumun her katmanına rahatça ulaşıp gerek bürokrasi gerekse düşünce dünyasında geniş bir kesime hitap etmektedir. Nihal Atsız ve İslamcılar arasında 1960'lı yıllarda süregiden gerilim dernek çatısı altında yaşanmamaktadır. Üstelik derneğin çıkarttığı *Mücadele* dergisinde hem İslamcılar hem de Türk Milliyetçileri yazılarını yayınlamaktadır. Zaten üçüncü bölümde 1963 yılında İzmir'de kurulan Komünizmle Mücadele Derneği'nin yayın organı olan *Mücadele* dergisinin alt başlık olarak çalışmada kullanılması bu sebepledir. *Mücadele* dergisi dernek tarafından yayınlanmıştır ve dönemin tüm sağ görüşlü isimleri yazılarıyla dergide yer almıştır. *Ötüken*'de Nihal Atsız ve kardeşi Nejdet Sançar İslamcılar ile kavga ederken *Mücadele* dergisinde beraber yayın yapmıştır. Derginin yazar kadrosu için 1960'lı yıllarda sağ görüşün "rüya takımı" diyebiliriz. Nihal Atsız, Nejdet Sançar, Necip Fazıl Kısakürek, Yılmaz Öztuna ve Osman Toprak gibi isimler dergi içerisinde yazıları yayınlanan yazarların bir kısmıdır. Devletin dernekle kurduğu ilişkilerde derneğin güçlenmesinde bir diğer ana faktördür. Zonguldak'ta kurulan derneğe devletin sahip olduğu şirketler tarafından para yardımının yapılması, Mücadele dergisinde devlete ait kurumların reklamlarının yayınlanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurulan Komünizmle Mücadele Komisyonu tarafından İzmir'de kurulan derneğe yüklü miktarda para yardımının yapılması devletin Komünizmle Mücadele Dernekleri'ne tarih içerisinde ne denli destek verdiğinin göstergesidir. Bütün bunlar göz önüne alındığında dernek Türkiye'de kurulan birçok dernekten farklı bir hüviyete sahiptir. Bu farklılık derneği tarih içerisinde güçlü kılan ana etmenlerdir.

Üçüncü bölümün son alt başlığında *Mücadele* dergisinin Türkiye İşçi Partisi'ne karşı takındığı "düşman" tavır incelenmiştir. Derginin hiçbir sayısında herhangi bir partiye karşı "düşmanca" tavır sergilenmezken Türkiye İşçi Partisi'ne yönelik "şiddet" içerikli yayınların çokluğuna dikkat çekilmiştir. Dergi, Türkiye İşçi Partisi'nin Türk siyasal hayatından çıkarılması için var gücü ile mücadele etmiş ve bunu belli ölçülerde başarmıştır.

KAYNAKÇA

Resmi Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), BCA, 030 10 85 561 8, 9 Ocak 1944.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), BCA, 490 01 598 70 5, 25 Eylül 1948.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi BCA, (BCA), 030-10- 79-524-18-2, Tarih Yok.

Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 79-0092A005000080003-8, 1 Ekim 1965.

Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 73-00475R000101390001-3, 1965

Central Intellıgence Agency (CIA), CIA, CIA-RDP 79-00927A00730007003-4, 3 Ekim 1969.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VII, Toplantı 2, Cilt: 18 (Haziran 1945)

TBMM Kanunlar Dergisi, Cilt: 28 (Haziran 1946)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Toplantı 1, Cilt: 3 (Aralık 1946)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Toplantı 4, Cilt: 24 (Şubat 1950)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı Olağan, Cilt: 1 (Temmuz 1950)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 1, Cilt: 9 (Temmuz 1951)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 2, Cilt: 10 (Kasım 1951)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Toplantı 8, Cilt: 18 (Nisan 1960)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2, Toplantı 1, Cilt: 1 (Kasım 1965)

Gazete ve Dergiler

Cumhuriyet (İstanbul)

Komünizmle Mücadele Birliği (İstanbul)

Milliyet (İstanbul)

Mücadele (İzmir)

Ötüken (İstanbul)

Sebilürreşad (İstanbul)

Tan (İstanbul)

Tanin (İstanbul)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Ankara)

Toplum ve Bilim (İstanbul)

Türkedoğru (Adana)

Yeni Adana (Adana)

Zonguldak (Zonguldak)

Kitaplar

Adak, Sevgi, "Mehmet Ali Aybar," Mete Kaan Kaynar (der.), *1960'lı Yıllar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017) içinde, s. 435-440.

Adıvar, E. Halide, *Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri* (İstanbul: Can Yayınları, 2009)

Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye* (İstanbul: Hil Yayıncılık, 1996)

Ağaoğlu, Samet, *Siyasi Günlük* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993)

——, *Babamın Arkadaşları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011)

Akşin, Sina, *Türkiye'nin Yakın Tarihi* (İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1997)

Akyaz, Doğan, *Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009)

Ali, Sabahattin, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler* (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1998)

Alparslan, Erhan, "Cumhuriyet Döneminde Adana'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", *Çukurova Araştırmaları*, Sayı 1 Cilt: 3, (Adana: Çukurova Üniversitesi 2017)

Atay, R. Falih, "Amerikan Emperyalizmi" *Komünizme ve Komünistlere Karşı Türk Basını*, Fasikül 1, (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965)

Avcıoğlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni* (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2013)

Aybar, A. Mehmet, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi Cilt 1* (BDS Yayınları, 1988)

——, *Türkiye İşçi Partisi Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2014)

Bağcı, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar* (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2014)

Bakırezer, Güven, "Nihal Atsız," Tanıl Bora (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* Cilt 4: Milliyetçilik (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009) içinde, s. 352-357.

Bali, Rıfat, *Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü* (İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2011)

Belge, Murat, *Militarist Modernleşme* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014)

Berkes, Niyazi, *Unutulan Yıllar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997)

Bobbio, Norberto, *Sağ ve Sol* (Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 1999)

Bora, Tanıl, *Türk Sağının Üç Hali* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003)

–––, *Cereyanlar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016)

–––, *Türkiye'nin Linç Rejimi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016)

–––, "Celal Bayar," Ahmet İnsel (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm,* Cilt 2: Kemalizm (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015) içinde, s. 546-554.

–––, "Türkiye'de Faşist İdeoloji," Ömer Laçiner (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* Cilt: 9 Dönemler ve Zihniyetler (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009) içinde, s. 349-369.

–––, ve Ünüvar, Kerem, "Ellili Yıllarda Türkiye'de Siyasi Düşünce Hayatı," Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 159-175.

–––, "Adnan Menderes," Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 331-347.

–––, "Türk Sağı: Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bir Çerçeve Denemesi", İnci Özkan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan (der.), *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 9-28.

Bülbül, Bilgehan, "Marshall Planı ve Türkiye'de Uygulanışı" (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006)

Cantek, Levent, *Cumhuriyetin Büluğ Çağı* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013)

–––, *Markopaşa* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)

–––, "Tan Gazetesi ve Sabiha Sertel," Murat Gültekingil (der.) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* Cilt 8: Sol (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) içinde, s. 852-859.

–––, ve Levent Gönenç, *Muhalefet Defteri* (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017)

Cantek Şenol, Funda , "Ellili Yıllar Türkiye'sinde Basın," Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 423-450.

Cizre, Ümit, *AP-Ordu İlişkileri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014)

Coşkun, Balamir, Gülçin, “1950-1960 Demokrat Parti İktidarı: Demokratikleşme/Otoriterleşme İkilemi ve Siyasal Şiddet,” Güney Çeğin ve İbrahim Şirin (der.), *Türkiye’de Siyasal Şiddetin Boyutları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) içinde, s. 129-147.

Çınar, Metin, *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP’de Sağ Kanat* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013)

Darendelioğlu, İlhan, *Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri* (İstanbul: Toker Yayınları, 1977)

Demirel, Tanel, *Adalet Partisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013)

–––, *Türkiye’nin En Uzun On Yılı* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016)

–––,“1946-1980 Döneminde “sol” ve “sağ”,” Ömer Laçiner (der.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce,* Cilt:9 Dönemler ve Zihniyetler (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009) içinde, s. 413-450.

–––, “Demokrat Parti İktidarı ve Ordu,” Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye’de 1950’li Yıllar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 267-284.

–––, “Süleyman Sami Demirel,” Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye’nin 1960’lı Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017) içinde, s. 529-538.

Deringil, Selim, *Denge Oyunu* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994)

Dölen, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi Cilt 5* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010)

Duran, Burhanettin, “Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı,” Yasin Aktay (der.) *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce*, Cilt 6: İslamcılık (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005) içinde, s. 129-156.

Emre, Yunus, *CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)

Ercan, Demet, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Kamuoyunda Hitler* (İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2015)

Erer, Tekin, “Amerikalılara Düşmanlık!” *Komünizm ve Komünistlere Karşı Türk Basını,* Fasikül 2 (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965)

Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi* (Ankara: İmge Kitapevi, 1990)

Ersoy, İlyas, “Necip Fazıl Kısakürek Düşüncesinin Felsefi Yönü”, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2007)

Ertekin, Orhangazi, "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları," Tanıl Bora (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 4: Milliyetçilik (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009) içinde, s. 345-387.

Felek, Burhan, "Amerika Düşmanlığı" *Komünizme ve Komünistlere Karşı Türk Basını*, Fasikül 9 (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1966)

Gönül, Mert, *Türk Düşünce ve Siyasi Hayatında Dr. Fethi Tevetoğlu* (Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, 2011)

Güvenç, Serhat, "ABD Askeri Yardımı ve Türk Ordusunun Dönüşümü:1942-1960," Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.), *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyasi* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010) içinde, s. 255-284.

Güven, Dilek, *6-7 Eylül Olayları* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005)

Hale, William, *Turkish Foreign Policy Since 1774* (New York: Routledge Press, 2013)

Hanioğlu, Şükrü, "Talat Paşa," *İslam Ansiklopedisi Cilt 39* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010) içinde, s. 502-503.

——, "İttihat ve Terakki Cemiyeti" *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 23 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2010) içinde, s.482-483.

Heyd, Uriel, *Ziya Gökalp* (İstanbul: Sebil Yayınevi, 1980)

İnce, Erdal, *Türk Siyasal Yaşamında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu* (İstanbul: Libra Kitap ve Yayıncılık, 2009)

Kansu, Aykut, "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, 'Sosyal Mesele' ve 'İçtimai Siyaset"," Ahmet Çiğdem (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 5: Muhafazakârlık (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013) içinde, s. 118-131.

Kardeş, E. Murat, *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)

Karpat, Kemal, *Studies On Turkish Politicts And Society* (Leiden: Koninkjike Brill NV 2004)

Kasapsaraçoğlu, Murat, *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye (1950-1960)* (İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2015)

Kayalı, Kurtuluş, *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri* (İstanbul: İletişim Yayınları,2016)

Kaynar, Kaan Mete, "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar," Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 15-38.

——, “Altmışlar Türkiye’sine Ellili Yıllardan Bakmak,” Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye’nin 1950’li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s.667-688.

Keyder, Çağlar, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)

Kılıç, Murat, *“Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat” Türk Milliyetçiler Derneği* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016)

Kısakürek, Fazıl, Necip, *Benim Gözümde Menderes* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2016)

——, *Tarihimizde Moskof* (İstanbul: Toker Yayıncılık, 1973)

Kiverlioğlu, Orhan, *6. Büyük Kurultay Delegelerine Seçim Beyannamesi* (İstanbul: İleri Sanat Matbaası, 1970)

Koca, Bayram, “Altmışlı Yıllarda Türkiye’de Anti-Komünizm: Truman Doktrin’nden Komünizmle Mücadele Dernekleri’ne,” Mete Kaan Kaynar (der.), *1960’lı Yıllar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017) içinde, s. 545-569.

Koçak, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996)

——, *İkinci Parti Cilt 1* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010)

——, “Siyasal Tarih (1923-1950),” Sina Akşin (der.) *Türkiye Tarihi Cilt 4* (İstanbul: Cem Yayınevi evi, 1989) içinde, s. 84-173.

Koloğlu, İhsan, *Komünizmle Mücadele Derneği İkinci Kurultayı* (Komünizmle Mücadele Derneği Genel Merkez Yayınları, 1965)

Komünizmle Mücadele Cemiyeti Tüzüğü (İskenderun: Özvatan Basımevi, 1948)

Komünizm Nedir Niçin Türk Bünyesine Uymaz (Adana: Türkedoğru Baskı Evi, 1948)

Korkud, Refik ve İkiz, Nedret, *Adalet partisi* (İstanbul: Adalet Partisi Genel Merkezi, 1962)

Kushner, David, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu* (İstanbul: Kervan Yayınları, 1979)

Küçük, Yalçın, *Türkiye Üzerine Tezler Cilt 2* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1979) 2016)

Küçük, Yalçın, *Aydın Üzerine Tezler Cilt 3* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1985)

Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983)

Meşe, Ertuğrul, *Komünizmle Mücadele Dernekleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016)

——, *Komünizmle Mücadele Dernekleri* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

Odabaşı, Levent, “Ragıp Gümüşpala,” Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye’nin 1960’lı* Yılları (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017) içinde, s. 519-528.

Okutan, Çağatay, M, *Bozkurt'tan Kur'an'a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004)

Oran, Baskın, "Savaş Kaosunda Türkiye: Göreli Özerklik," Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası Cilt 1* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009) içinde, s. 385-398.

Özdemir, Oral, "Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu," Mete Kaan Kaynar (der.), *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s.235-247.

Önen, Nizam, "Fethi Tevetoğlu," Tanıl Bora (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 4: Milliyetçilik (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2009) içinde, s. 622-627.

Örnek, Cangül, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı* (İstanbul: Can Yayınları, 2015)

—–, "1950'li Yıllarda Amerikan Sosyal Bilim Anlayışının Türkiye'de Disiplinler Üzerine Yarattığı Metodolojik ve Tematik Etkiler", *Toplum ve Bilim,* Sayı: 123, 2012, içinde, s. 204-231.

—–, "1950'li Yıllarda ABD İle Buluşma: Anti-Komünizm, Modernleşmecilik ve Maneviyatçılık" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

Özdemir, Ulvi, (Güz 2014),"Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türk Solunun DP ve Hükümet İle İlişkileri 1945-1946", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü *Atatürk Yolu* Dergisi S. 55, içinde, s.177-242.

Özderen, Rasim, "Necip Fazıl Kısakürek," Yasin Aktay (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* Cilt 6: İslamcılık (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005) içinde, s. 136-149.

Öztan, G. Güven, *Türkiye'de Militarizm* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014)

——, "Militarizm ve Anti-Komünizmin Kesiştiği Nokta: Kore Savaşı," *Toplum ve Bilim*, Sayı: 123, Yıl: 2012, s. 232-257.

Özman, Aylin, "Mehmet Ali Aybar," Murat Gültekingil (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* Cilt 8: Sol (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) içinde, s. 376-403.

—–,ve Yakın Yazıcı Aslı, "Anti-Komünist Fantaziler: Doğa, Toplum, Cinsellik," İnci Özcan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan (der.), *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) içinde, s. 105-135.

Öznur, Hakkı, *Ülkücü Hareket Cilt 2* (Ankara: Alternatif Yayınları, 2000)

Safa, Peyami, "Türkiye'de Komünist Ajanları", *Komünizme ve Komünistlere Karşı Türk Basını* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965) içinde, s. 74-75.

Safioğlu, Tahir, *Türk Gençliğine Açık Mektup* (Adana: Türkedoğru Basımevi, 1949)

Sander, Oral, *Türk Amerikan İlişkileri* (Ankara: Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979)

–––, *Siyasi Tarih* (Ankara: İmge Kitapevi Yayıncılık, 1996)

–––, ve Esmer Şükrü Ahmet, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası," Mehmet Gönlübol, Ömer Kürkçüoğlu (der.), *Olaylarla Türk Dış Politikası* (Ankara: A.Ü S.B.F Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1982) içinde, s. 143-194.

Sayılgan, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972)

Schmitt, Carl, *Siyasal Kavramı* (İstanbul: Metis Yayınları, 2014)

Sertel, Sabiha, *Roman Gibi* (İstanbul: Can Yayınları, 2015)

Sertel, Zekeriya, *Hatırladıklarım* (İstanbul: Can Yayınları, 2015)

Smith, Anthony, *Milliyetçilik* (Ankara: Atıf Yayınları, 2013)

Şener, Mustafa, "Türkiye İşçi Partisi," Murat Gültekingil (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* Cilt 8: Sol (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) içinde, s. 356-417.

Taşkın, Yüksel, *Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)

–––, "Muhafazakârlığın Uslanmaz Çocuğu: Reaksiyonerlik," Ahmet Çiğdem (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 5: Muhafazakârlık (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013) içinde, s. 187-215.

–––, "Anti-Komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm," Tanıl Bora (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 4:Milliyetçilik (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009) içinde, s. 618-634.

Tevetoğlu, Fethi, "Yerli Kızıllara Moskova Emri", *Komünizm ve Komünistlere Karşı Türk Basını* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965)

Teziç, Erdoğan, *100 Soruda Siyasi Partiler* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1976)

Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim, *Cumhuriyetin Harcı Cilt 2* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004)

Tunaya, Z. Tarık, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri* (İstanbul: Yedigün Matbaası, 1960)

Türk, B. Hasan, *Muktedir* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014)

Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Tüzüğü (İzmir: Karınca Matbaacılık, 1963)

Türkiye'de Marşal Planı (Ankara: Dışişleri Vekâleti Milletlerarası İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği, 1956)

Ulus, M. Özgür, *Türkiye'de Sol ve Ordu* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016)

Üstün, Nazan, “Büyük Doğu Mecmuası’nın Siyasal Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011)

Yetik, Zübeyir, *Geçmişten Notlar* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2008)

Mücadele Dergisi Makaleleri

Alptekin, Yusuf, “ Türkistan Faciası,” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 9, içinde, s.16-19.

Armaoğlu, Fahir, “Batı İttifakından Ayrılamayız,” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 3, içinde, s.12-13.

Erdem, Galip, “ Öncünün Sorumluluğu,” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 6, içinde, s. 3-4.

——, “Hâkimler, Savcılar Milli Emniyet… Ve Mahutlar” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 9, içinde, s.12-13.

Ilgar, Hayrani, “Kurultaya Giderken,” *Mücadele*, Cilt 2, sayı 12, içinde, s. 621-622.

Özgedik, Orhan, ”Komünizmle Mücadele Yolları” *Mücadele*, Cilt 1 sayı 12, içinde, s. 19-22.

Pala, H. Nejat, “Komünizm ve Din,” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 5, içinde s. 17-19.

Sançar, Nejdet “ Nazım Hikmet’in Türklüğü ve Şairliği Meselesi,” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 11, içinde, s.10-13.

Sayılgan, Aclan, “ 141 ve 142. Maddeler ve Ötesi” *Mücadele*, Cilt 2, sayı 2, içinde, s. 383-384.

Turgut, Metin, “Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Birinci Genel Kurul Toplantısının Düşündürdükleri,” *Mücadele*, Cilt 1 sayı 3, içinde, s. 22-23.

“ Başlarken,” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 1, içinde, s. 4-6.

“Birinci Kurultay”, *Mücadele*, Cilt 1 sayı 3, içinde, s. 3-4.

“Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Üçüncü Kurultayını Yaptı,” *Mücadele*, Cilt 3 sayı 1, içinde, s.720-721.

“ Savcı Bey Neredesiniz!” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 8, içinde, s. 22.

“Sayın Cumhurbaşkanımız Fahri Genel Başkanlığımızı Kabul Ettiler,” *Mücadele*, Cilt 2, sayı 4, içinde, s. 3.

“Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar KIBRIS DAVAMIZI TANIMIYOR.” *Mücadele*, Cilt 1, sayı 3, içinde, s. 25.

İnternet Kaynakları

Erdem, Hamit, “Türkiye’nin Sol Tarihinden Bir Sayfa: 1951 Tevkifatı”, http://www.toplumsol.org/turkiye-solu-tarihinden-bir-sayfa-1951-tevkifati-hamit-erdem/ Erişim Tarihi: 13.08.2017

www.youtube.com/watch?v=KHfPhT37RaQ Erişim tarihi, 20.07.2017.

www.nihal-atsiz.com/yazi/orhun-dergisi-1-Nisan-1944 Erişim Tarihi: 14.06.2017

www.biyografya.com/biyografi/3275 Erişim Tarihi, 21.06.2017

www.nihal-atsiz.com/yazi/nejdet-sancar-hayati-kisiligi-turkculugu-eserleri.html Erişim Tarihi: 04.01.2017.

www.mttb.org.tr/sayfalar/tarihce/94 Erişim tarihi, 30.05.2017

http://t24.com.tr/haber/siyasi-partiler-kronolojisi,19432 Erişim Tarihi, 27.07.2017.

http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/29827/001516276006.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim Tarihi 02.08.2017. ,

http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/29815/001516260006.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim Tarihi 02.08.2017.

http://www.tuicakademi.org/turkiyede-cok-partili-hayata-gecis-ve-karsilasilan-sorunlar/ Erişim Tarihi 02.08.2017.

http://odatv.com/abdnin-saklamaya-calistigi-adam-henry-wallace-1910161200.html, Erişim Tarihi 03.08.2017

http://www.newyorker.com/magazine/2013/10/14/uncommon-man, Erişim Tarihi 03.08.2017.

http://www.pusulagazetesi.com.tr/bu-kopruyu-hatirlayan-var-mi-bahattin-dokerel-kimdir-78732-haberler Erişim tarihi 04.08.2017

http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4147 Erişim Tarihi 04.08.2017.

http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4206 Erişim Tarihi 05.08.2017.

http://www.turandernegi.org.tr/turkculer-dernegi/ Erişim Tarihi, 16.08.2017.

https://www.taa-ankara.org.tr/tr/dernek/tad-tarihce Erişim Tarihi, 4.09.2017.

http://www.eskieserler.com/Eski/Eserler/Dergi/661/Turke-Dogru.asp Erişim Tarihi 15 Eylül 2017.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim	: Güldal Mehmet
Uyruğu	: T.C.
Doğum Tarihi Ve Yeri	: 13.09.1990 – Gölcük- Kocaeli
Medeni Hali	: Bekar
Telefon Numarası	: 05439412333
E-Posta	: guldalmehmet@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Açık Öğretim Lisesi

Lisans: Girne Amerikan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Burslu) Mezun

YABANCI DİL:

Orta Seviyede İngilizce

EK 1

CUMHURİYET GAZETESİ 20 MAYIS 1944

Cumhuriyet

21 inci yıl Sayı: 7099

İSTANBUL — CAĞALOĞLU

Cumartesi 20 Mayıs 1944

ŞEHİR TIYATROSUNDA

Bir Orman Masalı

Antikacı Dükkânı

NABİ'nin SURNAMESİ

AGAH SIRRI LEVEND

İnkılâp Kitabevi

Millî Şefin Tarihî Nutku

Dünkü nutuk, millî rejimimizin millet adına yapılmış ateşli ve harikulâde bir müdafaası oldu

Türk vicdanının gür sesi

Millî Şefimiz söylediği nutukta: "Vatanımızı ırkçı ve turancıların fesadlarına karşı da kudretle müdafaa edeceğiz,, dedi

Türk milletinin sesi

NADİR NADİ

"Millî politikamız memleket dışında sergüzeşt aramak zihniyetinden uzaktır,,

«İnsaf edin. Türk vatandaşı yetiştirmek için bütün iyi şartları üzerinde toplamış olan feyizli yolu bırakır da ırkçıların milleti parçalayacak nifaklı zehirlerine cemiyeti kaptırır mıyız?»

Dün Fener Stadında yapılan törende gençler İstiklâl Marşını söylerlerken

19 mayıs yurdda heyecanla kutlandı

Ankara ve İstanbuldaki törenler en coşkun tezahürlere vesile verdi

Ankarada Millî Şef, Atatürkün muvakkat kabrini ziyaret etti, 19 Mayıs Stadından gençliğe bir hitabede bulundu, gençler kendisine sınırlardan gelen topraklarla bayrağı takdim ettiler

Gene kızlarımızın geçid resmi

"Harb tahmin edildiğinden çabuk bitecek,,

Mşl. Smuts'ın dünkü nutku

Müttefikler istilâ provaları yapıyorlar

Almanlar Atlantik seddini havaya karşı yeniden takviye ettiler, cenubda ve cenubi Fransada halk sahilden dahile alınıyor

Sovyet Rusya, Bulgaristana harb mi ilân edecek?

Moskova radyosu: «Bulgaristan; Almanya ile alâkasını kesmezse bu muhtemeldir» dedi

SPOR

Maarif mükâfatı maçları bitti

Windsor dükü Amerikan tebası mı oluyor

Eski İngiltere Kralının Bahama valiliğinden istifa ettiği bildiriliyor

TUNELDE

Memur — Girsene arabaya be adam, ne dolaşıp duruyorsun?...

Yolcu — Dolaşmıyorum bayım, kapıyı arıyorum!..

EK 2

TANİN GAZETESİ 9 MAYIS 1944

GÜZELLİK FORMÜLLERİ

Her kocanın karısına, her gencin nişanlısına hediye edeceği en güzel eserdir. Bütün bayilerden ve kitapçılardan isteyiniz. (150) kuruş.

Tanin

TANİN'İN Müsabakası

No. 23

Bu Resimleri Kesip Biriktiriniz.

Adres: Cağaloğlu, Türbedar So. No: 18. İSTANBUL Telefon: 22477 ★ SALI 9 Mayıs 1944 ★ Sene: 35 — Sayı: 4454 — 249 Her yerde fiyatı (10) kuruştur.

Gençliğe mal edilmek istenen bir hareket hakkında

Ankaradaki bir matbuat dâvası etrafında çıkan hâdiseler çok dikkate değer bir mahiyet ... ecnebi kelimelerle üzerine makiyaj yapılan rejimin en âlâsı padişahların saltanatı şekli altında ...

Hüseyin Cahid YALÇIN

Bu akşam tekrar korunma denemesi yapılacak

Alârm işareti saat 22 den sonra verilecek

Sabahattin Âli mahkemesine bugün devam edilecek

Öğretmenlerin kıdem zammı

Yeni Vilâyet bütçesine tahsisat kondu

Hayrebolulu Süleyman Türkiye baş pehlivanı oldu

Bir Bulgar Tito-su ortaya çıkacak mı?

Yeni bir Rusya, Çek anlaşması

B. M. Meclisinde

Orman bütçesinin müzakeresi esnasında ileri sürülen fikirler

Irkçılık masalı

"Türkiyeyi içinden dağıtıp tahrip etmek için gökten bir belâ ısmarlansa, ırkçılıktan beteri Türkiyeye inemez."

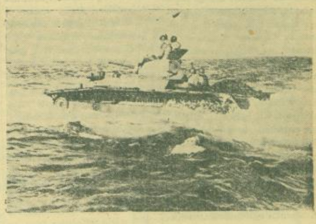
Falih Rıfkı Atay'ın yeni bir makalesi

Ankara, 8 (Tanin) — Falih Rıfkı Atay yarınki Ulusta ırkçılık ve Turancılık başlığı altında yazdığı bir makalede kurtuluş dâvamızın siyasi temelinin ne olduğunu anlatmakta ve şöyle demektedir:

«Türkiyeyi içinden dağıtıp tahrip etmek için gökten bir belâ ısmarlansa ırkçılıktan beteri Türkiyeye inemez. Bu Türkiyeyi dışında can düşmanlariyle çürütmek için ikinci bir belâ ısmarlansa İslâm ittihatçılığı ham hayalinin yerine Turancılık ütopyasını getirmekten âlâsı bulunamaz. Kuvayi Milliye birliğini bozmak istiyenlerin bir vakitler nasıl Rumeliciler ve Anadolucular fitnesini çıkarmağa çalıştıklarını unutmamışızdır. Oyun yürüyebilseydi, Mustafa Kemali tasfiye etmekten başlıyacaktık. Daha sonra mahalli ayrışıkcılık fesadı uyandırılmak istenmiştir.»

Falih Rıfkı bu tehlikenin nasıl önlendiğini ifade ettikten sonra şöyle devam etmektedir:

«Herkesi kendinden, hepimizi birbirinden şüphelendirmek, bütün ...

İstilâda rol oynayacak kara ve denizde yürür tanklar

İstilâ stratejisi

Askerî şeflere bildirilmiş

Hava akınları devam ediyor

Vaşington 8 (A.A.) — Vaşingtonda umumiyetle hüküm süren kanaate göre, Avrupayı istilâ stratejisi tayin edilerek askerî şeflere bildirilmiş olduğundan, Reis Roosevelt istilâ başladıktan sonra dikkat nazarını gittikçe halledilmesi iktiza eden siyasi ve diplomatik meselelere çevirecektir. Reisin bu meseleler hakkında M. Cordell Hull ve M. Stettinius ile de Londrada yapılan son konferans hakkında görüşmesi beklenmektedir. Birçok Avrupa meselelerinin tedkikini derinleştirmiş olan M. Stettinius'un fikirleri bundan böyle harbin sonuna kadar gittikçe artan bir ehemmiyetle dikkat nazarına alınacaktır. Hariciye müsteşarı Almanyaya tahmil edilmesi

— Sonu sayfa 2 sütun 3 —

Bir delinin marifeti

Beyoğlunda Foto Süreyyanın iki vitrinini de taşla kırdı

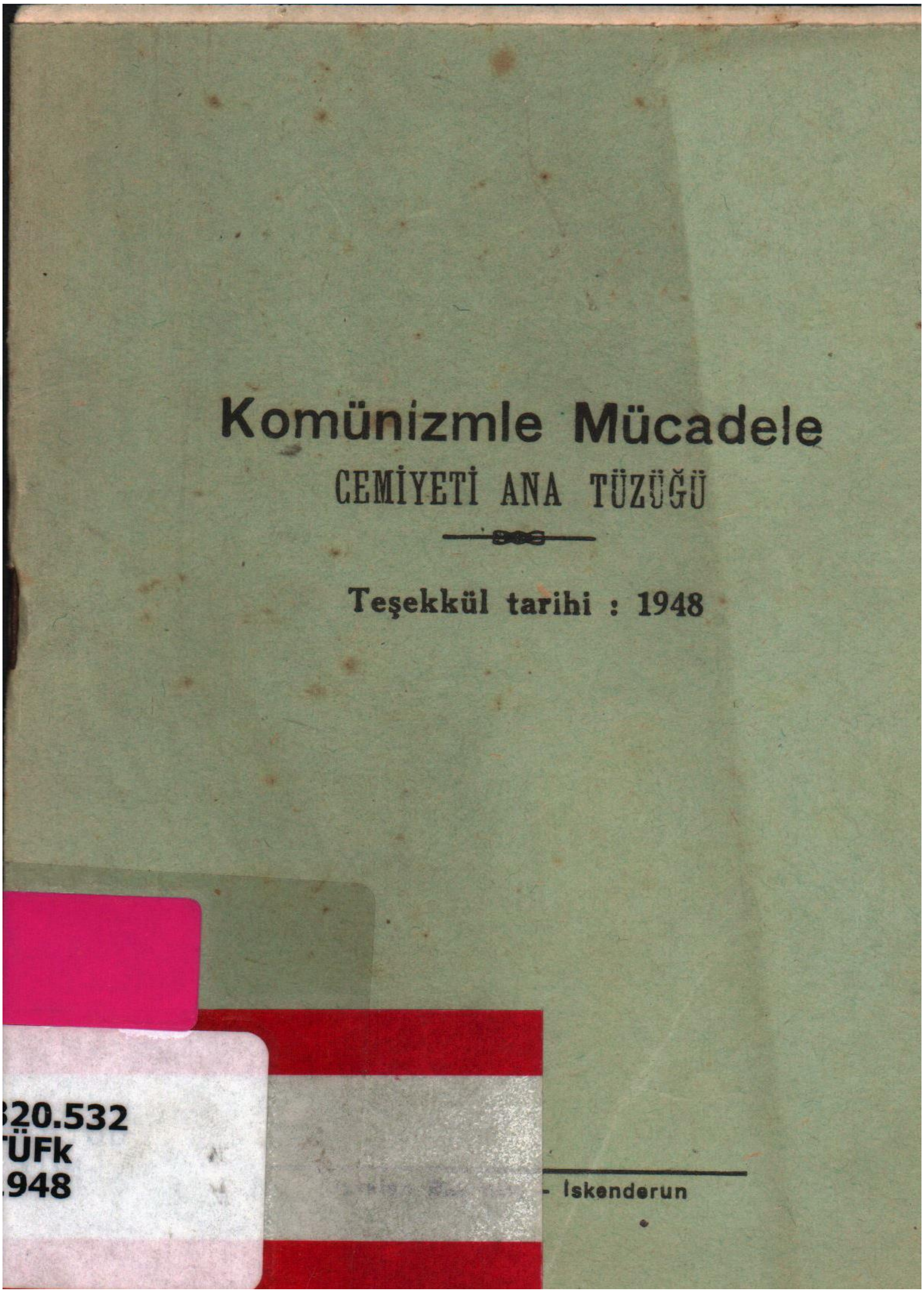
Vitrinin kırıldıktan sonra hali

8 in sabah saat on buçuk sıralarında Ahmet Vefik Erhon isminde otuz yaşlarında bir deli tarafından, Tünelbaşındaki Foto Süreyya müessesesinin iki büyük vitrin camı taşla kırılmıştır.

Hâdiseyi müteakip Ahmet Vefik ... dan yakalanmıştır. Yapılan tahkikatta Ahmet Vefik'in iki defa tımarhaneye girdiği ve birkaç gündenberi kırlarda yatıp kalktığı ve kalen de şuurunun bozuk olduğu anlaşıldığından tanzim edilen müşahede evrakile beraber Ahmet Vefik akıl ...

EK 3

KOMÜNİZMLE MÜCADELE CEMİYETİ TÜZÜĞÜ- 1948

Komünizmle Mücadele

CEMİYETİ ANA TÜZÜĞÜ

Teşekkül tarihi : 1948

Özvatan Basımevi – İskenderun

Komünizmle Mücadele

CEMİYETİ ANA TÜZÜĞÜ

Teşekkül tarihi : 1943

Madde 1 - Cemiyetin adı ve merkezi:
Komünizmle Mücadele Cemiyeti
Merkezi : İstanbul Beşiktaş Hayrettin İskelesi No 17 de bulunmaktadır.

Madde 2 - Cemiyetin mevzuu ve gayesi:
Dünyayı istila gayesi güden ve bu suretle mal, can, namus, vatan, aile ve millet realistlerini, din ve vicdan hürriyetini kökünden yıkarak her türlü fikri, hissi, şuurî bilcümle mukaddes rabıtaları ve imanlardan bütün dünya milletlerini ayırarak insanlığı şuursuz bir yığın haline getirmek kastinde olan komünizmle mücadele etmek

Madde 3 - Müessis azaların öz ve soyadları, ikametgâhları, tabiyet ve meşguliyetleri

a - İzzet Tevfik Gökdemir, İstiklâl mücahitlerinden ve eski valilerden Türkiye Cümhuriyeti, Fatih Malta çarşısı 2?/73 da

b - Hasan Efe, Milli mücadele mücahitlerin den, Ticaretle meşgul Türkiye Cümhuri yeti, Beyoğlu kumbaracı yokuşu Hüseyin paşa apartımanı No. 31

c - Ali Kemal Meram, Muharrir Türkiye Cümhuriyeti, Üsküdar Selamağa Çeşme çıkmazı No. 6

Madde 4 - Cemiyete girmek ve çıkmak için şartlar

a - Cemiyetin asli ve fahri olmak üzere iki nevi azası vardır. Cemiyetler kanunun 3. maddesi mucibince 18 yaşını bitirmiş ve medeni haklara sahip her vatandaş asli aza olabilir. Bunlar iki üyenin tek lifi ve idare kurulunun tasdiki ile aza lık haklarını kazanır ve cemiyete girmiş sayılırlar.

Cemiyete manen ve maddeten büyuk yardımlarda bulunmuş olan kimseler İdare kurulu üyelerinden biri tarafından teklif ve idare kurulunun tastiki ile fahri aza olurlar.

b - Cemiyetten çıkmak isteyen aza bağlı bu lunduğu şubenin idare kurulu başkanlı- ğına cemiyetten istifasını bildiren bir dilekçe verir.

c - Cemiyetin gayesine aykırı hareket eden ler ve şahsi haysiyetlerini gerekse cemi yetin manevi şahsiyetini haleldar edecek bir harekette bulunanlar haysiyet divanı na sevkedilir. Divanca yapılacak tahki kat evrakı İdare heyeti Riyasetine sunulur

ve İdare heyetince haklarında lazim ge lecek muamele yapılır, lüzum görülürse İhraç edilir.

Madde 5 - Cemiyetin genel idare kurulunun ne yolda kurulacağı selahiyetleri ve şubelerin tem.

a - Cemiyetin genel merkez idare kurulu kongrece seçilmiş genel sekreter dahil yedi asli ve yedi yedek azadan teşekkül eder. Asli azalar ilk toplantıda ara larından bir reis, bir kâtip ve bir muhasip seçerek vazifeye başlarlar.

b - Genel merkez idare kurulu lüzum gördüğü yerde şube açmak hak ve selahiyeti haizdir. Şubelerin açılması için asgari üç kişilik bir müteşebbis heyetin genel merkez idare kuruluna yazılı olarak müracaat ederek yine yazılı müsaade almaları lâzımdır.

Şubeler her yılın İlkteşrininin 1 ci günü ile 15. günü arasında kendi umumi kongrelerini yaparak yedi asli yedi yedek azadan teşekkül eden idare kurulla rını seçerler. Ve ayni zamanda İstanbul da yapılacak olan büyük genel kongreye gönderecekleri üç deleğe azayı intihap ederler.

c - Cemiyetin genel merkez idare kurulu her yılın 29 ilkteşrinde genel kongreyi toplamak üzere şube delegelerini davet eder. Genel kongre İstanbulda tayin edilen mahalde toplanır ve kongranın mahalli günü saatı on beş gün önce

gazetelerle ilân edildiği gibi şubelerede tamim olunur.

Madde 6 - Büyük genel kongrenin vazife ve selâhi yetleri.

a - Genel merkez idare kurulunu seçmek

b - Haysiyet divanını teşkil eden üç üyeyi seçmek

c - Hesapları tetkik etmek üzere üç kişilik bir hesap komisyonu seçmek

d - Bütceyi yapmak üzere üç kişilik bir büt-ce encümeni seçmek

e - İdare kurulunu ibra etmek

f - Tüzükte tadilat yapmak ve fesih kara-rı vermek

Madde 7 - Haysiyet divanı büyük kongre trrafın-dan seçilir. Üç azadan teşekkül eder. Bunlar aralarından bir reis ve bir rapot-tör seçerek Genel Haysiyet divanının vazifeleri

a - Haysiyet divanı azalarla idare kurulla rı arasında beliren ihtilâfları selahiyet-tardır

b - En mühim olarak Cemiyetin gayesine aykırı hareket edenleri ve gerek şahsi haysiyetlerini gerekse cemiyetin manevi şahsiyetini haleldar edeeek harekette bulunmuş olanları cemiyetin dahili yasa sına göre tecziye etmek

c - Haysiyet divanının vereceği karar katidir

Madde 8 - Cemiyetin genel merkezi ile İstanbul ve taşrada açacağı şubeler aza kayıt işini yaparlar.

Madde 9 - Her aza yılda bir liradan aşağı olmamak ve 120 lirayı geçmemek üzere aidat verilir

Madde 10 - Cemiyetin genel merkez idare kurulu cemiyet için nafi göreceği kararları alır. Büyük genel kongrede tesbit edilmiş olan ana kararlara göre cemiyeti sevk eder. Genel merkezin masraflarını tastik eder.

Madde 11 - Mali hükümler:

a - Cemiyetin gelirleri

1 - Aza aidatı
2 - Piyangolar
3 - Gezilerin hasılatı
4 - Müsamereler
5 - Teberrüler
6 - Çeşitli neşriyat

b - Cemiyetin giderleri

1 - İçtimai yardım
(Komünizm bilhassa iktisadi güçlükler içerisinde bulunan kimseler arasında tahribat yaptığı gözönünde tutularak)
2 - Propaganda.

3 - Aydı yardım.

Madde 12-Cemiyetin parası milli bankalardan birinde duracaktır. Ve reis ile muhasip azanın imzaları tahdında yatırılacak ve çekilecektir. Çeklerde muteber imzayı idare kurülu tayin eder.

Madde 13- Muhtelif hükümler.

a - İdare kurulları aşağıdaki defterleri tutar.

1- Karar defteri (yaprakları rakamlanmış ve varak sayısı tayın edilmiş olacaktır)

2- Aza kayıt defteri (Verilecek numunesine göre)

3- Kasa, yevmiye ve büyük defteri.

4- Demirbaş eşya defteri.

5- Gelen ve giden evrak defteri.

b - 1 - (Muvakkat madde) şubelerin açılış ve ilk kongreye kadar genel idare kurulu aza yazacak ve cemyeti nizamnamesi hükümlerine göre yöneltecektirler

2 -Şubelerin müteşebbis heyetleri de yazdıkları azalardan ilk kongireyi yopıncaya kadar kendileri de dahil olmak üzere idare kurulunu teşkil ederek faaliyette bulunacaklardır.

(İş bu 13. maddenin b fıkrasının 1 ye 2 bendindeki hükümler kongrelerin yapılmasiyle yürürlükten kalkarlar)

EK 4

***ADIMLAR* DERGİSİ HAKKINDAKİ TAKİBAT RAPORU**

T. C.
Başvekâlet
[Ba]SIN ve YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ — Ankara: 9.2.1944

Daire : İç Yayın

Sayı : 4187

1068

Özü: Adımlar mecmuasının Onuncu sayısı hakkında

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Başvekillik Yüksek Makamına

Ankarada aylık olarak yayınlanan (Adımlar) Mecmuasının Şubat 1944 tarih ve 10.uncu sayısı hakkında Umum Müdürlüğümüz İç Yayın Dairesi Müdürlüğünce tanzim edilen raporun ve adı geçen mecmuanın 10.Uncu sayısından bir nüshasının ekli olarak sunulduğunu üstün saygılarımla arzederim.

Basın ve Yayın Umum Müdürü

(Selim Sarper)

8.

arzedildi.
Hıfzı
21.2.1944

M.

10-2-944 717 2

Verilen cevaplarda : Daire ve şube adının yazılması.

3+1 dergi

1

T. C.
Başvekâlet
BASIN VE YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Daire : İç Yayın
Sayı :

Ankara: .2.1944

Basın ve Yayın Umum Müdürlüğüne

Ötedenberi koyu komünizme yakın bir temayül gösteren Adımlar mecmuası; 10 uncu sayısında nazardikkati çekecek kadar geniş bir şekilde bu hareketini açığa vurmaktadır.

Doktor Behice S.Boran (Ziraî istihsalin geriliğinin sebepleri, gelişmenin şartları) başlıklı yazısında bugünkü Rusya'da tatbik edilen Sovkholz ve Kolkhoz sistemini (adlarını ve yerini vermeden) Türkiye için tavsiye ve müdafaa etmektedir.

Behice Boran hülâsaten diyor ki :

Binlerce yıl devam eden iktisat sistemini,(teknolojik)ilerleme değiştirmiştir. Bu değişme ilkin senayi sahasında oldu. Ziraî istihsalin durumu sarsıldı, senayi hâkim oldu, ve ziraati de kendisine göre ayarladı.

Modern zamanlarda istihsalin sür'atle gelişmesi, ziraatin müvazi bir gelişme gösterememesi (Ekonomik sosyal) meselelere, zorluklara yolaçtı. Bunun üzerine rasyonel ziraat usülleri ile iş düzenlenmeye çalışıldı. O zaman, yüzbinlerce çiftçi gezici amele durumuna düştü. Bu da sefaleti doğurdu.

Bizim için eski ve geri küçük işletme vaziyetine dönmek doğru değildir. Rasyonel ziraat sistemini de memleketimizde tatbik edemeyiz. Sanayideki organizasyonu olduğu gibi ziratte de meydana getirmek iyi birşey değildir. Fakat; yeni senayi kurarken liberal sisteme sapmadığımız gibi, ziraat işini de öyle yapmalıyız.

Ziraî kalkınmayı sağlamak için modern tekniği, makineyi işe sokmak lâzım.Parça ve küçük toprak buna manidir. Bu parça toprakları birleştirmek de olamaz. O halde ne yapmalıyız?

Bu soruya, dört madde içine sığdırılan bir netice ile (Sovkholz ve Kolkhoz) sistemine varmaktadır.

Yine, Adımlar'ın bu sayısında; Münir Belen (Türkiye iktisat tarihinin anahatları; Feodalizm meselesi) adlı yazısında :

Markist bir görüşle, Osmanlı İmparatorluğunda; toprak,

Verilen cevaplarda : Daire ve şube adının yazılması

T. C.
Başvekâlet
BASIN VE YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

- 2 -

Daire : İç Yayın
Sayı :

ticaret ve senayideki feodal sistemi ortaya koymakta ve bundan başka tarihî olayları da (halkın sefaletinin sebepleri,isyanlar, gayri Türk unsurlar ve bunların ticaret ve gümrük işlerini ele almaları, nakliyeci sınıfların düştükleri fena durumları, lonca usülü, fikir ve ilim hayatının geriliğini) bu bakıma göre tahlil etmekte ve adetâ, yeniden bu duruma düşmemek için markist hareketlerin kabulünü empoze etmektedir.

Muzaffer Şerif Başoğlu bile (psikoloji ve yeni neslin yetişmesi) adlı yazısında; taşkın ve aşkın bir dil kullanmamakla beraber, aile terbiyesine yer vermemekte ve kötüleyici bir lisan kullanmakta, millî terbiyeden bahis açmamakta, hep insaniyet ve insaniyetçilikten konuşmaktadır.

Kültürsüz ve bir köy öğretmeni olan,kulaktan dolma ~~bir~~ solculuk yapan Halil Aytekin (Karadeniz bölgesinde toprak meselesi) gibi önemli bir mevzuu ele almıştır. Bu yazının başında; güya sosyal ve ekonomik bir meseleyi çözecekmiş gibi işe girişiyor, fakat her yazısında olduğu gibi, burada da meseleyi, lüzumlu ve lüzumsuz bir sefalet ve mücadele mevzuu şekline döküyor. Ebedî ve ezelî müsavat istiyor.

Bu sayının hikâyesi de maksada göre ayarlanmıştır. Bekir Sıtkı Kunt (Bir balo gecesi) adını verdiği hikâyesinde; köprü altında yatan çocukların sefaletini, zenginlerin bunu bir balo mevzuu yaparak eğlenmelerini canlandırmaktadır.

Yayınlar sütununda da; klâsik tercümelerden (Don Juan) ele alınmış, onun hareketleri ve sözleri tefsir edilerek maksada uygun propaganda yapılmıştır.

Şayanı dikkat olan bir cihet de; Adımlar'ın bu sayısının "Ulus" gazetesinin birinci sahifesinde ve başlığın yanında ilân edilmesidir.

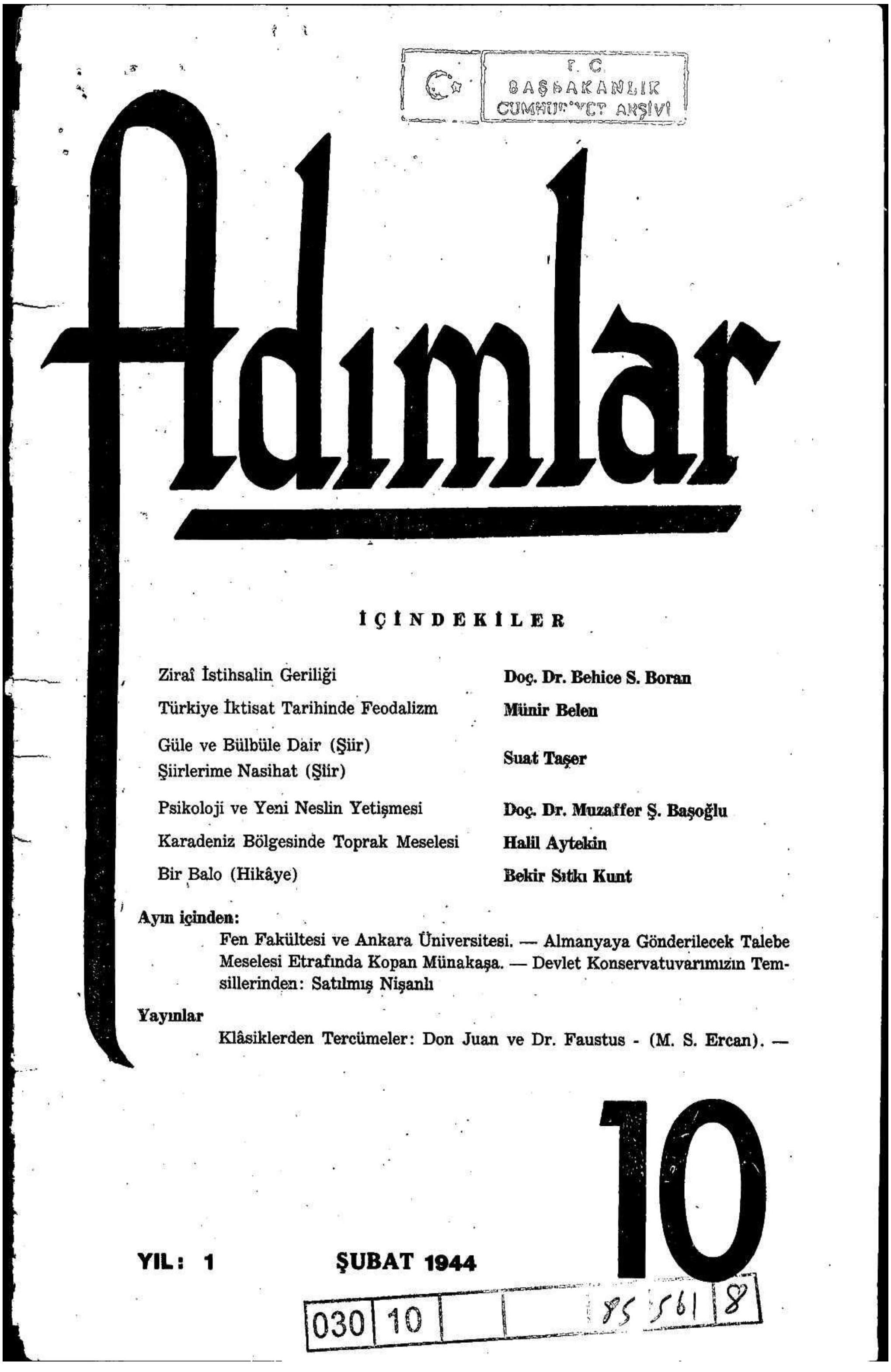
Keyfiyet saygiyle arzolunur.

İç Yayın Dairesi Müdürü/

030	10			85	561	8

3

Verilen cevaplarda : Daire ve şube adının yazılması

Adımlar

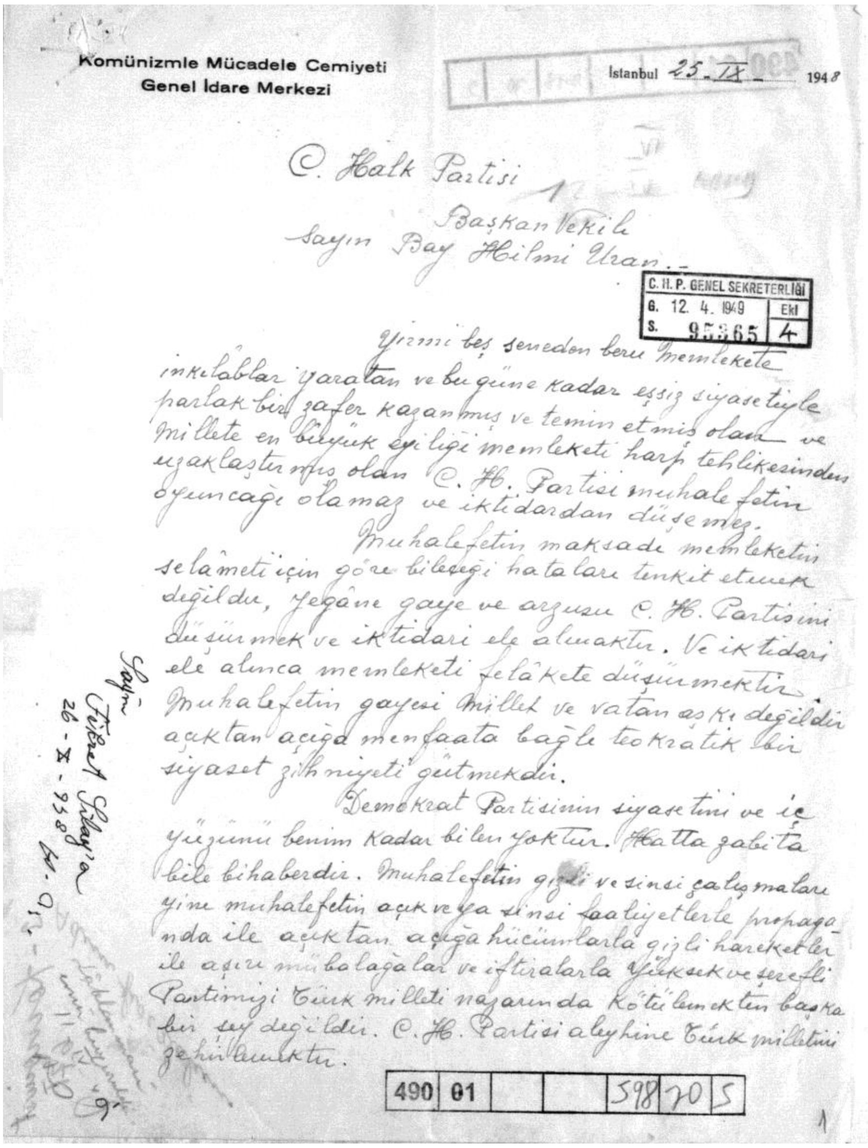
İÇİNDEKİLER

10

YIL: 1 ŞUBAT 1944

EK 5

KOMÜNİZMLE MÜCADELE CEMİYETİ'NİN CUMHURİYET HALK PARTİSİNE GÖNDERDİĞİ MEKTUP- 25 EYLÜL 1948

Komünizmle Mücadele Cemiyeti
Genel İdare Merkezi

İstanbul 25. IX. 1948

C. Halk Partisi

Başkan Vekili
Sayın Bay Hilmi Uran.-

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ
G. 12. 4. 1949 Ekl
S. 95365 4

Yirmi beş seneden beri memlekete inkılablar yaratan ve bugüne kadar eşsiz siyasetiyle parlak bir zafer kazanmış ve temin etmiş olan ve millete en büyük iyiliği memleketi harp tehlikesinden uzaklaştırmış olan C. H. Partisi muhalefetin oyuncağı olamaz ve iktidardan düşemez.

Muhalefetin maksadı memleketin selâmeti için göre bileceği hataları tenkit etmek değildir, yegâne gaye ve arzusu C. H. Partisini düşürmek ve iktidarı ele almaktır. Ve iktidarı ele alınca memleketi felâkete düşürmektir. Muhalefetin gayesi millet ve vatan aşkı değildir açıktan açığa menfaata bağlı teokratik bir siyaset zihniyeti gütmekdir.

Demokrat Partisinin siyasetini ve iç yüzünü benim kadar bilen yoktur. Hatta zabıta bile bihaberdir. Muhalefetin gizli ve sinsi çalışmaları yine muhalefetin açık veya sinsi faaliyetlerle propaganda ile açıktan açığa hücumlarla gizli hareketleri ile aşırı mübalagalar ve iftiralarla Yüksek ve şerefli Partimizi Türk milleti nazarında kötülemekten başka bir şey değildir. C. H. Partisi aleyhine Türk milletini zehirlemektir.

Sayın Fikret Silay'a
26-X-948

490	01			598	70	5

Türk Milletini C. H. Partisinden Soğutmaya ve Uzaklaştırmaya Mani olmalıyız.

Yazan: Hikmet Emin Roa.

En derin hürmete şayan ve yüksek kudrete haiz Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı biricik ve sarsılmaz temeli olan altı oklu C. H. Partisi muhalif partilerin oyuncağı olamaz.-

Yirmi beş seneden beri bu memleketi bihakkın idare eden ve memlekete inkılâblar yaratan ve memleketi var kuvveti ile yükselten C. H. Partisi hiç bir zaman iktidardan düşemez. C. H. Partisinin iktidardan düşmesi, Cumhuriyet rejiminin de düşmesi demektir. C. H. Partisine saygısızlık Atatürke saygısızlık demektir. Bunu millet bilmeli ve anlamalıdır.

C. H. Partisinin her oku bir doktrindir ve her okun ayrı ayrı manası vardır:

"Milliyetçiyiz": Türküz muazzam bir tarihin en sadık ve özlü varisleriyiz. Türklüğün idealına her daim bağlıyız.-

3

Komünizmle Mücadele Cemiyeti
Genel İdare Merkezi

İstanbul 194

Bunlara göz yummak Partimiz için mazaratı mucibdir.

Ben Komünizmle mücadele Cemiyetinin İdare heyeti azasından ve Hukuk müşaviriyim. İşbu Cemiyete intisabımın yegâne sebebi cemiyeti icabında C. H. Partisine bir dayanak olarak istimal etmekdir. Partimizin tehlikeli zamanlarında muhalefetin aleyhine gitmek ve muhalefeti yıkmakdır. Hatta en büyük arzu ve gayem cemiyetimizi C. H. Partisine mal etmekdir ve bunun için Partili arkadaşları cemiyete kayıt etmekdir.

Binaen aleyh namuslu ve şerefli bir vatandaş sıfatiyle muhalefeti yıkmak için cansiparane çalışacağıma şerefimle söz veririm.

Bu münasebetle yazdığım bir yazıyı ilişik olarak takdim eder ve gazeteye neşrine yüksek müsaadelerinizi rica etmekle bu hususta şeref mevrut cevabınıza üstün saygılarımla intizar etmekteyim. –

Hürmetkârınız.

[signature]

Hikmet Emin Roa
Komünizmle mücadele cemiyeti Hukuk müşaviri
Cenevre Evrensel İnsanlık Değeri Kurumu azasından

Piremeci Sokak No: 7
İstiklâl caddesi
Beyoğlu
İstanbul

Not: muhalefeti yıkmak için beni önemle etmenizi hassatten rica ederim.

[signature]

2

Sahife II

"Halkçıyız": Halkın müşterek ruh ve gayeleri ile yürürüz bütün hayatiyemizin, bütün varlığımızın tek ve biricik dayanağı budur.

"Cumhuriyetçiyiz": Bu yol ve bu rejim ananevi tarihi ve sosyal bünyemize en uygun ve en mükemmel bir idaredir.

"Layikiz": Muassır medeni milletler seviyesine varmak için milli bünyemizin hususiyetlerine intibak edebilmek ve bizi ileri götürecek her türlü vasıta ve tedbirleri en musait bir zihniyetle kabul etmek.

"İnkılâbcıyız": Bütün tarih boyunca böyle yaşadık, bütün dünyaya Türk istilâ ve akınları ile yenilikler yarattık. Avrupa ve asyada büyük medeniyetlerin meşalesini biz Türkler yaktık. İnkılâblarla beşeriyetin yürüyüşünü değiştirdik. Son inkılablarda bu cihan medeniyeti ortasında muvazene unsuru olduk. Her ileri yeniliği irgilenmeden, çekinmeden medeni bir cesaretle kabul ettik. Daima ileri, daima yeniye ve daima terakiye doğru inkilâblar yarattık.

"Devletçiyiz": Bütün bu saydığım prensiblere dayanan bir birlik kurduk. Bunların çerçevesinde yaşar, bunların harcında bütünlüğümüzü bozacak her ne var ise mücadeleye hazırız. Tarihi mukadderatımız bizi nereye sevk etti ise orada bir Devlet Kurduk. Hatta yıkılmakta olan devletlerede dayanak olduk.

Çünki hürriyeti severiz, hürriyet ve demokrasi adına bütün varlığımızı fedadan çekinmeyiz. İstiklâl Kelimesinin manasını bizim kadar anlamış onun ne büyük bir varlık olduğuna

Sahife III

daîr bu kadar dünya milletlerine fazla süz
geçen müstakil devlet hayatımızla en büyük örneği
verdik. – İşte Atatürk o büyük dahi bu varlığımıza
en veciz ve en manalı şekilde yukarıda yazdığım
prensiblerile ifade etti. Bu prensipler bizi ebediyete
kadar götürecek, bu prensipler tarihi varlığımızı
teyit edecek ve yine bu prensipler Türkiye Cumhuri-
yeti devletinin yürüdüğü bu tarihi yolda en açık ve
en doğru bir ifade olarak kalacaktır.

Fakat bütün aydınlarımıza bütün yurddaş-
lara düşecek tek vazife bu prensiplerin mâna ve
şümulü her seviyede bulunan vatandaşlara daha
köksal, daha açık anlatmakdır. Bu prensibleri
Tanrıya iman ederken (amentu)nun kurduğu
esaslar gibi dünyadaki varlığımıza ve bu
varlığa olan inancımıza her kese telkin etmek
bu milli imanı daha verimli bir neticeye ulaştır-
mak aşısında ve neşretmek zorundayım.

Bu prensipleri yalnız çocuklarımıza
ezberletmekle onları faydasız ve manasız birer
kelime halinde bırakmakla bu asil millete olan
borcumuzu ödemiş olmayız. Borcumuzu ödemiş
olmak için bütün Türk milletine bu prensibleri
açıklamalıyız.

Her Türk milli varlığının dayandığı
temeli şuuru ile inanmalıdır. Her Türk
Türküm dediği zaman bu varlıkla sarsılmalıdır.
Her Türk yürüdüğü yolun ne olduğunu nereye
gittiğini bilmelidir ve inanmalıdır.
Bu imanın telkini için her vasıtadan her
fırsattan istifadeyi kaçırmamalıyız. Hatta
camilerimizde vaizler Tanrının büyüklüğünü
telkin ederken yanı başında bu prensibleride
birer birer açıklamalıdır. Halk evleri, sosyal
yardım müesseseleri bu temel bağlarını her
seviyeye göre açıklamak neşretmek ödevi ile
daha geniş alanda ve daha yükümlü bulunma-
lıdır.

Arşiv dosyasına 20 [illegible]

15 - IV - 1949.-

Yüksek bir huzura arzu tazimat edecektir..-

Kıymetli ve Muhterem
Bey efendi Hazretleri.-

Yüksek Şahsiyetiniz Memleketin ve milletin sertacı olarak telâkki edilmektedir. Çünkü yegâne hedefiniz ve arzunuz milletin terakkisi ve kalkınmasıdır ve bu uğurda çok büyük fedakârlıklara katlanmaktasınız..-

Yeni seçimlerde C. H. Partimizin kazanması için bir tek [illegible] hazırlanmaktayım [illegible] itmam edir etmiş yüksek tasvibinize arzedeceğim.-

Lütfen çeviriniz ?

-2-

C. H. Partisinin kutsiye-
tini millete anlatmak için
yazmış olduğum yazının
bir suretini neşrinden evvel
yüksek tasvibinize sunulmak
üzere lütfen takdim ediyorum.

Beyefendi Hazretleri
Hasta olarak İstanbul
Guraba Hastahanesinde
yatmaktayım ve bu sebeble
büyük bir mali sıkıntı
içindeyim. Bu hususta yüksek
ve alicenab himmet ve
merhametinize müracaatla
lütfen hastahanede hasta
bulunduğum müddetçe Parti
tahsisatından münasip göre-
ceğiniz bir miktar paranın
yardım sıfatıyle gönderilmesini
candan rica ederim.

Bu baptaki rccamın is'af buyurulacağına eminim.
Emin olunuz ki aciz leri her daim efendimizin emirlerine amade kulacağı gibi ebediyen minnettarları kalacaktır.
Yüksek ve derin saygılarımı sunar ve hörmetle ellerinizden öperim.

Hürmetkârınız

[signature]

Hikmet Emin Roa
İstanbul
Tıp Fakültesi
II nci Dahiliye Kliniği
Guraba hastahanesi.
Koğuş I
yatak I.

EK 6

KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEĞİ'NİN BAŞBAKAN SÜLEYMAN DEMİREL'E GÖNDERDİĞİ YAZI-6 MART 1969

TÜRKİYE
KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ
İZMİR

Telefon : 22362
Telgraf : T.K.M.D.

İZMİR, 6.Mart.1969

Sayı :

Özü :

Muhterem,
Süleyman Demirel Beyefendi.

Gazetelerin neşriyatına göre (Anayasa Nizamını Koruma Kanunu) Tasarısı, B.M.Meclisine sevk edilmiş bulunmaktadır. İçinde bulunduğumuz huzursuzluğun izalesi için hazırlanan bu tasarının iyi niyetlerle tanzim edildiği ümit edilebilir. Ancak tasarıda bu iyi niyete gölge düşürücü kısımlar mevcuuttur. Şöyleki:

1-Tasarıda asırlardan beri kültürümüzün ana kaynağını ve milletimizin gönlündeki manasını teşkil eden İSLAMİYET; büyük bir çoğunluğun tasvip etmediği ve nefret nazarı ile baktığı komünizma, faşizma ve anarşizma ile aynı seviyede mütalaa edilmiştir. Bu husus tasarının ikinci maddesinin 1.nci ve 2. nci paragraflarında bariz olarak görülmektedir. Mevzu bahis cihet hernekadar (LAİKLİGE AYKIRILIK)şeklinde ifade edilmekte isede ne olduğu ve ne olmadığı açıkca tarif edilmemiş olan (Laikliğin)bugüne kadar yapılan tatbikatı bir çok müslümanları mutazarrır etmiştir. Filhakika (Devletin temel nizamı) ile hiç bir alakası olmayan dinî konuşma ve neşriyattan dolayı pek çok kimse mahkemelere sevkedilmiştir. Tasarı kanunlaştığı takdirde bu tutumun dahada şiddetli olarak devam edeceği muhakkaktır.

2-Dikkat edilecek olursa, son günlere kadar,devletin siyasetine hükümetin icraatına ve emniyetin zabt-u raptuna karşı çıkanlar daima dinin ve dindarların aleyhinde olanlar olduğu halde, dindarların agır başlılığını temin eden İSLÂMİYET ile, anarşistlerin anarşilerini teşvik eden saiklerin beraberce ele alınıp her ikisinin de yasaklanmasına doğru gidilmek istenmesi hayret uyandırmıştır.Bu tasarı, cemiyete toplum nizamı getirmeğe çalışırken, fertlerdeki ruhî nizamın nazımını yasaklamakla, acaip bir tenakuz arzetmektedir.

3-Tasarının 4.ncü maddesinin (a)ve(b) bentlerinde zikredilen T.C.Kanununun muhtelif maddeleri arasında 163. madde de bulunmaktadır. Halbuki bu madde tatbikatta bir çok zararlı neticeler doğurmuştur. Devletteki lâik düzen ile, ferdî ahlaktaki dinî düzeni biribirinden tefrik edemiyen bu madde, zaman zaman vicdanlara tecavüz etmiştir. Şayet içkinin zararından bahseden bir hatip, "devlet kazancının karşısında olmak" esbab-ı mucibesiyle mahkemelere sevkedilmişse savcı ve hakimlerimizin anlayışına hamletmek icap eder. Yoksa 163. madde buralara kadar tatbik kaabiliyetine sahiptir.Yine tasarının 4. maddesinin (b) bendinde "Türk ve yabancı, yaşayan veya ölü herhangi bir kişinin yaymış olduğu doktrin, ideoloji ve görüşler" meyanında 163. madde tekrar zikredilmektedir. Mevzubahis şahıs, farzedelim ki Hz. Peygamber olabilir.Ve bu zatın "Vatan sevgisi imandandır" düsturu bir hatip tarafından söylenmiş olabilir. Buradaki "imanın" dine", vatanın da devlete ait birer unsur olması hasebiyle, devlet işi ile din işi karıştırılmış addedilerek, hatipin konuşması 163. maddenin şumulüne sokulabilir ve hatip cezalandırılır. İşte ters bir netice.

...../...

Faik Muhuddin Adam Caddesi Nu. 38 Kemeraltı (3. Beyler Nihayeti) — İZMİR

TÜRKİYE
KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ
İZMİR

Telefon : 22362
Telgraf : T.K.M.D.

İZMİR, 6 Mart 1969

Sayı :

Özü :

(2)

..Hatta denebilirki, Vatan müdafaasında en büyük rutbe olan "ŞEHADET" mertebesi dahi, dinî bir mertebe olması hasebiyle 163. madde ile yasaklanabilir. Buyurun daha ters bir netice...

Böylece tatbikatta çok sakat neticeler doğuran 163. maddenin, yalnızca bu tasarıdan değil T.C.Kanunundan dahi çıkartılması ve "LAİKLİK"'in ne olduğu ve ne olmadığı hususlarının vuzuha kavuşturulması gerekmektedir.

4-Tasarıda bir şahsa ait görüşlerin bazı umumi mahaller meyanında ibadet yerlerinde de telkini hallerinde cezai müeyyide ağırlaşmaktadır. Demek oluyorki, bir din adamı camideki kürsüsünde HZ.Peygamber'e ait bir fikri cemaatına telkin ettiği takdirde kanun nazarında mes'ul addedilecektir.Bu husus mabetlerin kapatılması ve ibadetlerin yasaklanması demektir.

5- Tasarıda bir takım doktrinler tâdat edildiği halde "Sosyalizm" den hiç bahsedilmemektedir. Düşünelimki komünizmanın rakipsiz hükümran olduğu diyarda dahi ismi sosyalizmdir. Türkiye'deki komünistlerinde gölgesine sığındıkları yegâne kelime budur.

Komünizmle mücadele dernekleri olarak tasarıyı dikkatle takibe karar vermiş bulunmaktayız. Kanaatlarımızın müsbet olmasına imkan bulamıyoruz. Millet mukadderatının birinci insanları arasında olarak sizden tasarıdan anladığınızı ve yukarıda serdedilen hususlardaki görüşlerinizin istikametini Genel Merkezimize bir hafta içinde bildirip, bizlere çalışmamıza ışık tutmanızı ümitle beklediğimizi arzeder, hayırlı muvaffakiyetler dileriz.

Derin saygılarımızla...

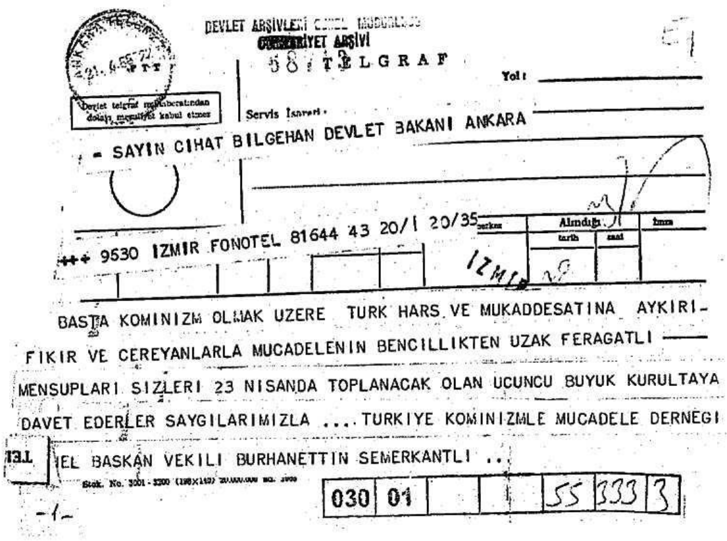
Türkiye K.M.D
Genel merkezi adına
Dç.Dr.Saffet Solak

Faik Muhuddin Adam Caddesi Nu. 38 Kemeraltı (3. Beyler Nihayeti) — İZMİR

2

EK 7

KOMÜNİZMLE MÜCAELE DERNEĞİ'NİN DEVLET BAKANI CİHAT BİLGEHAN'A GÖNDERDİĞİ YAZI

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

TELGRAF

Devlet telgraf muhaberatından dolayı mesuliyet kabul etmez

Servis İşareti:

Yolu:

= SAYIN CIHAT BILGEHAN DEVLET BAKANI ANKARA

+++ 9530 IZMIR FONOTEL 81644 43 20/1 20/35

Alındığı tarih saat

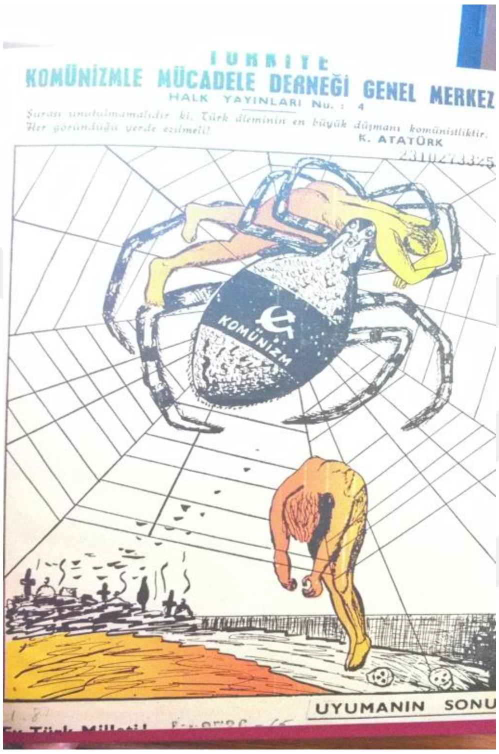
İmza

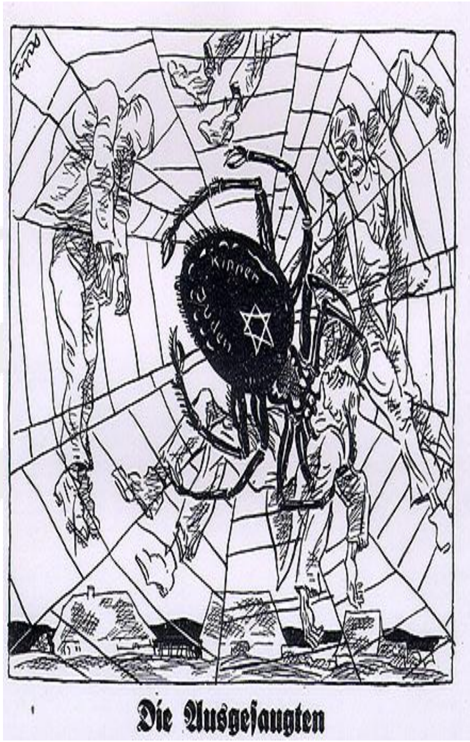
BASTA KOMINIZM OLMAK UZERE TURK HARS VE MUKADDESATINA AYKIRI-FIKIR VE CEREYANLARLA MUCADELENIN BENCILLIKTEN UZAK FERAGATLI MENSUPLARI SIZLERI 23 NISANDA TOPLANACAK OLAN UCUNCU BUYUK KURULTAYA DAVET EDERLER SAYGILARIMIZLA ....TURKIYE KOMINIZMLE MUCADELE DERNEGI GEL BASKAN VEKILI BURHANETTIN SEMERKANTLI ..

030 01 | 55 | 333 | 3

EK 8

SOLDA KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEĞİ'NİN KOMÜNİZMİ KÖTÜLEMEK İÇİN KULLANDIĞI GÖRSEL. SAĞDA ALMAN NASYONAL SOSYALİST PARTİ'NİN YAHUDİLERİ KÖTÜLEMEK İÇİN KULLANDIĞI GÖRSEL

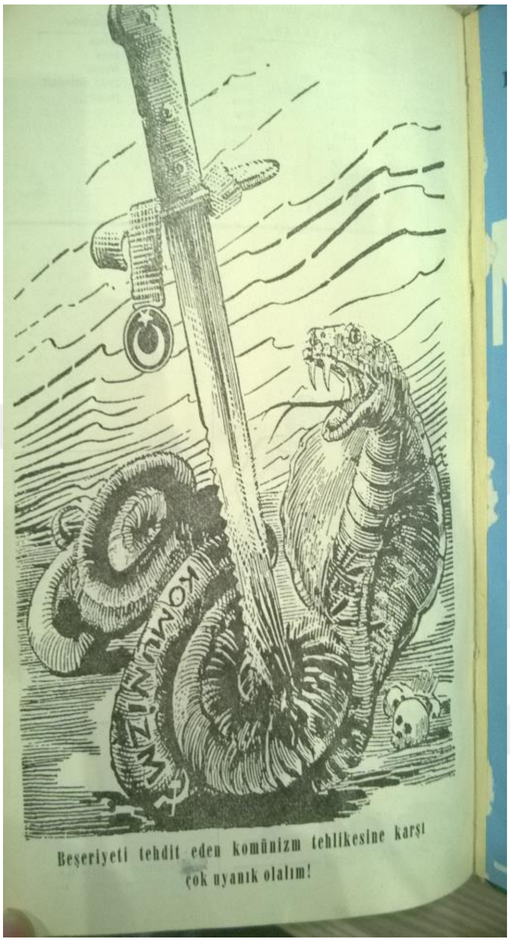

.

EK 9

SOLDA MÜCADELE DERGİSİNDE KULLANILAN GÖRSEL YER ALMAKTADIR. SAĞDA ALMAN NASYONAL SOSYALİST PARTİ'NİN DERGİSİNİN GÖRSELİ YER ALMAKTADIR.

EK 10

SENATÖR FETHİ TEVETOĞLU'NUN KATILDIĞI ASYA MİLLETLERİ KOMÜNİZMLE MÜCADELE BİRLİĞİ TOPLANTISININ TANITIM VE KATILIMCILAR LİSTESİ

STAT

NEW YORK TIMES

The 11th Annual Conference of

THE ASIAN PEOPLES' ANTI-COMMUNIST LEAGUE

which met in Manila, the Philippines, in September 7-12, 1965 addresses this appeal to the 20th Session of the United Nations General Assembly

We, representing the peoples of the countries of Asia and elsewhere, oppose the admission of the Chinese Communist regime to the United Nations.

We believe that the admission of this aggressive regime would inevitably be regarded as placing a stamp of approval on the aggressive acts perpetrated by Peiping. Such a move would spell disaster for the United Nations itself.

The peoples of Asia are opposed to Chinese Communist expansionism. They do not want to see their precious hard-won freedom and independence subverted by the lawless men in Peiping, who are dedicated to the goal of world revolution by force. They know, in each of their countries, how the tentacles of Peiping reach out for conquest. They know, too, that in many troubled spots of the world, the Peiping regime is making determined efforts to stir up and support so-called "wars of national liberation."

The Communist aggression in South Vietnam has brought untold misery and suffering to a land once serene and free. Today it is Vietnam: tomorrow it may be any of us. If you, distinguished delegates to the United Nations General Assembly, should admit the unrepentent Chinese Communist regime to your councils, you would only enhance its prestige and power in the world community. You would doom the Asian peoples to Communist enslavement.

The United Nations is dedicated to the maintenance of international peace and security and the upholding of the principles of justice under law. The Chinese Communist regime, both in words and in deeds, is a threat to world peace and security and contemptuous of law and justice. To admit such a regime would be to subvert the letter and violate the spirit of the Charter. To compound this betrayal by expelling the Republic of China—which has faithfully fulfilled its obligations under the U. N. Charter—in order to admit Red China—which flagrantly violates the Charter—would reduce the United Nations to being an accomplice of the Peiping peace-breakers. History has made

Continued

it crystal clear that appeasement only invites further aggression. This was the lesson of Munich, and this was the course the League of Nations took to oblivion.

The undersigned believe in the purpose and principles of the United Nations. We are convinced that unless the forces of lawlessness and aggression are checked, there can be no durable peace. We therefore appeal to you, members of the United Nations, to consider the great dangers inherent in the admission of the Chinese Communist regime to the United Nations. You have an awesome responsibility. In your hands rests the future of Asia and of peace, freedom and justice in the whole world. We earnestly ask you to heed our appeal.

Cornelio T. Villareal
Speaker of the House of Representatives,
Congress of the Philippines
Chairman, 11th APACL Conference

SPEAKERS

CORNELIO T. VILLAREAL, Speaker of the Philippine House of Representatives

KU CHENG KANG, Past League Chairman, Chief Delegate from the Republic of China

THANAT KHOMAN, Foreign Minister of Thailand

PHAN HUY QUAT, Former Premier, Republic of Vietnam

The following Chief Delegates of Member Units of APACL and Chief Observers to the 11th Conference have approved this declaration:

MEMBER UNITS:

(Chief delegates only of member units present at 11th conference)

Australia
Leonard Lewis Bosman
Member of the
House of Representatives

Ceylon
Valentine S. Perera
President, APACL Chapter

Republic of China
Ku Cheng-kang
Delegate and Secretary-General of National Assembly
President, APACL Chapter

Congo (Leopoldville)
Philibert Luyeye
Director of Protocol,
Office of the President

Hongkong
Chang Kuo-sin
Director, Asia Publishing Company

India
Dahyabhai V. Patel
Leader of the Opposition.
Raja Sabha (Upper House)

Iran
Parviz Kazemi, Senator

[illegible]an
[illegible]tsu Kitaoka
Secretary-General,
APACL Chapter

Kenya
John Henry Okwanyo
Member of Parliament

Jordan
Mahmud Essaid
Director, Bureau of Planning

Republic of Korea
Kwan Soo Park
President, APACL Chapter

Laos
Bong Souvannavong
Former Minister of Education

Liberia
Nathan Ross
Mayor of Monrovia

Macao
Chi-wai Wong
Attorney-at-Law

Pakistan
Mahmud Brelvi, Professor

Ryukyu Islands
Tsai Chang
External Minister,
The Nationalist Party

Somalia
Ibrahim S. Afrah
President, Somali African Union

Thailand
Vibul Thamavit
President, APACL Chapter

Turkey
Fethi Tevetoglu, Senator

Republic of Vietnam
Phan Huy Quat
Former Premier

OBSERVERS:

(Chief observers only)

Argentina
Apeles E. Marquez
President, Federacion Argentina de Entidades Democracias Anti-Communistas

Cuba
Manuel Urrutia
Former President of Cuba
Chairman, Cuban Democratic Revolutionary Alliance

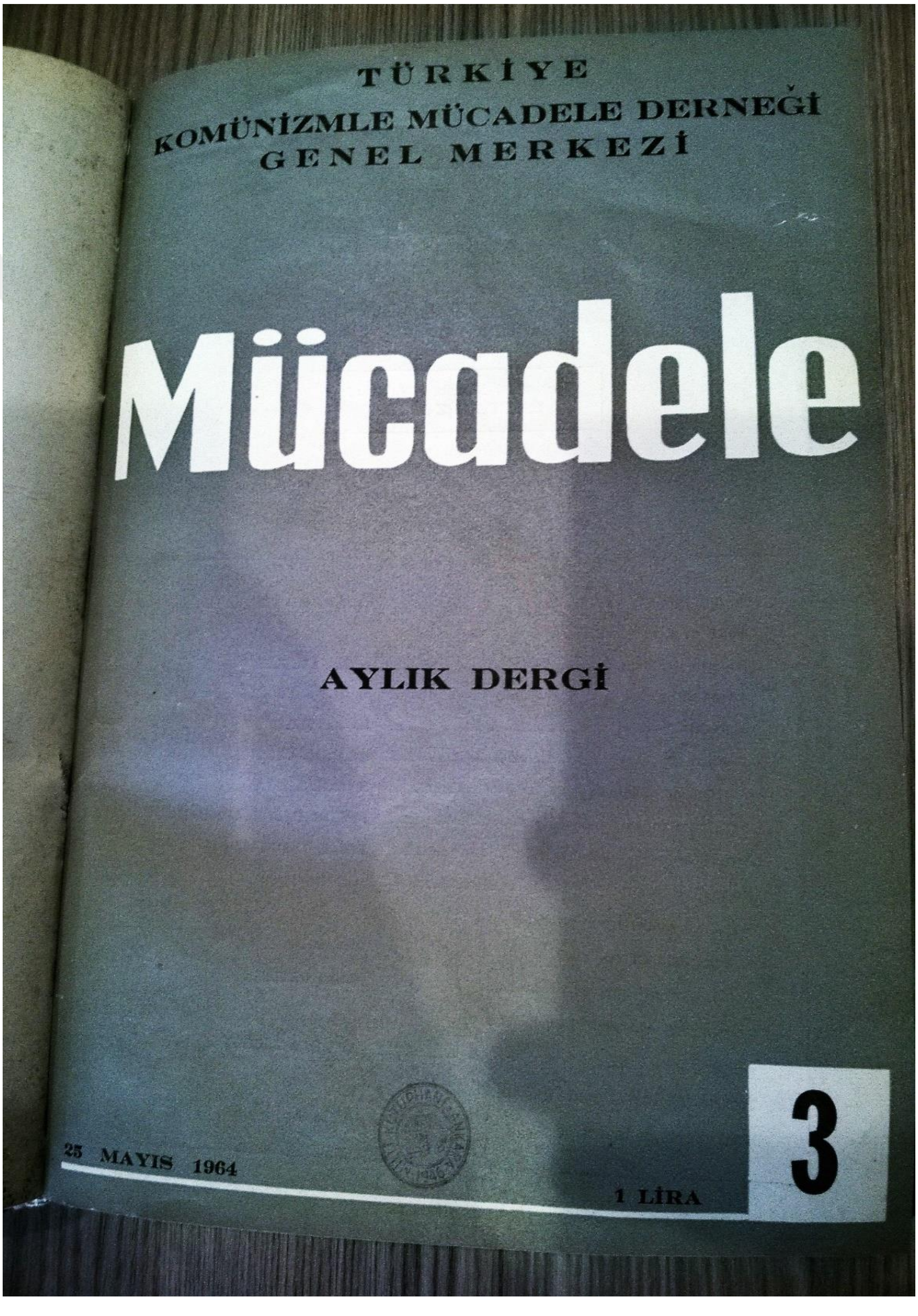
France
Suzanne Labin
International Conference on Political Warfare of the Soviets

Continued

EK 11

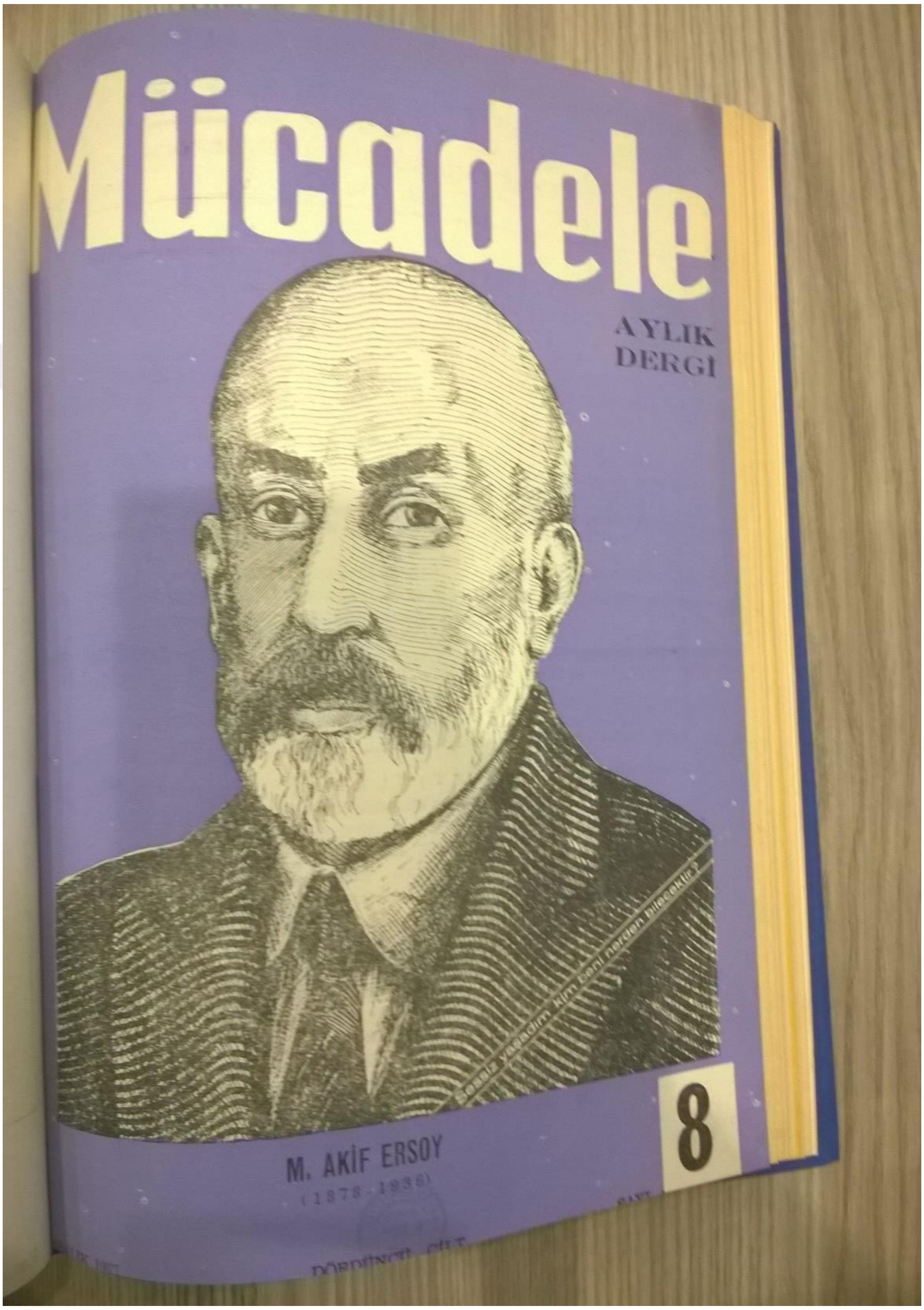
KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEĞİ'NİN ÇIKARTIĞI

***MÜCADELE* DERGİSİ'NİN KAPAĞI**

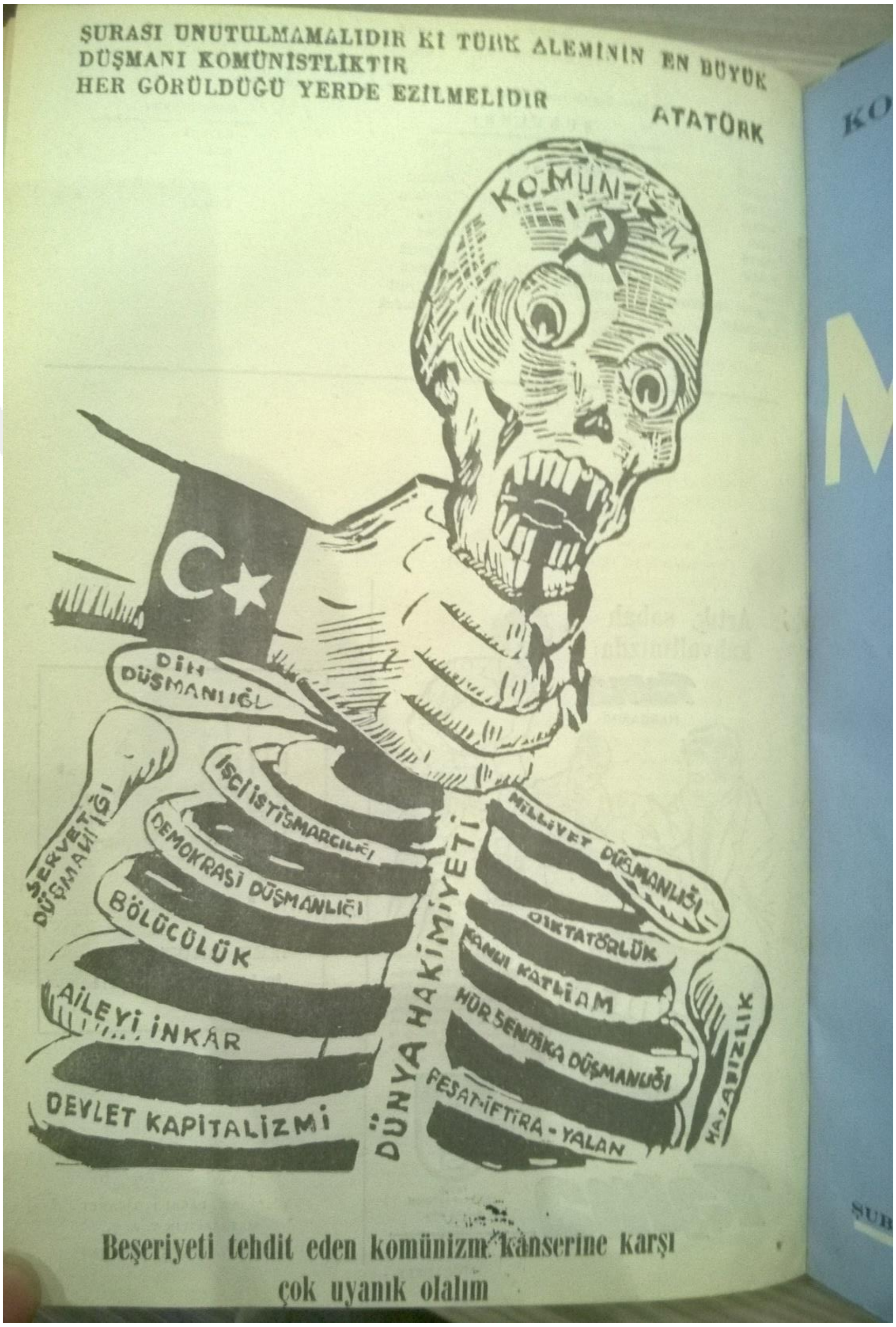
EK 12

***MÜCADELE* DERGİSİ'NDE MEHMET AKİF ERSOY'UN KAPAK YAPILMASI- 44. SAYI 1967**

EK 13

***MÜCADELE* DERGİSİ'NİN 10. SAYISINDA KULLANILAN GÖRSEL**

EK 14

CUMHURBAŞKANI CEMAL GÜSEL'İN DERNEĞİN FAHRİ BAŞKANLIĞINDAN AYRILDIĞINI BİLDİREN YAZISI *MÜCADELE* DERGİSİ 17.SAYI 1965

[...] Nüshası

MÜCADELE

Aylık Fikir ve Mücadele Dergisi

YIL : 2 (SAYI : 17) AĞUSTOS 1965

Sayın Cumhurbaşkanımız Cemal GÜRSEL, Derneğimiz Fahri Genel Başkanlığından Ayrıldılar

TÜRKİYE KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEĞİ
GENEL BŞK. FAİK MUHİTTİN ADAM CAD. No. 38
İ Z M İ R

Bir çok yerlerde Derneğin esas hedefinden ayrılıp politikaya yöneldiğini öğrenmiş bulunuyorum. Bu durumda tarafsız olan Cumhurbaşkanının bu Dernekle hiç bir alâkası olamaz. Derneğin Fahri Başkanlığından ayrıldığımı beyan ederim.

Cemal Gürsel

Genel Merkezimizin Telgrafı

SAYIN
CEMAL GÜRSEL
CUMHURBAŞKANI
A N K A R A

17 Temmuz 1965

Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Genel Merkezi, fahri genel Başkanlıktan istifanızı bildiren telgrafı büyük bir üzüntüyle karşılamıştır. Alâka ve teveccühlerinizden mahrum olmayı camiamız için büyük bir kayıp sayıyoruz. Ancak bizi yeise garkeden esas sebep son kararınıza bazı haksız ve maksatlı tahrik ve telkinlerin müessir olmasıdır. Zira esefle ifade etmeye mecburuz ki, yurdumuzda hadise ve fikirleri kendi belirli açılarından gösterme çabasında olan, Derneğimizin vatanseverlik duygularından ve mücadele azminden korkan bir zümre türemiştir. Pervasızca iftiraya ve tezvirata cür'et eden bu malûm kişileri teşhis eylemekte gecikmiyeceğinizi umarak teselli buluyoruz. Teşekkülümüz ise her zamanki gibi kanun ve nizamlara riayet ve saygıdan inhiraf etmeyecek mahrumiyet ve fedakârlıklar pahasına da olsa millete hizmet yolunda cesaret ve azimle çalışmalarına devam eyleyecektir.

Keyfiyeti saygılarımızla arzederiz.

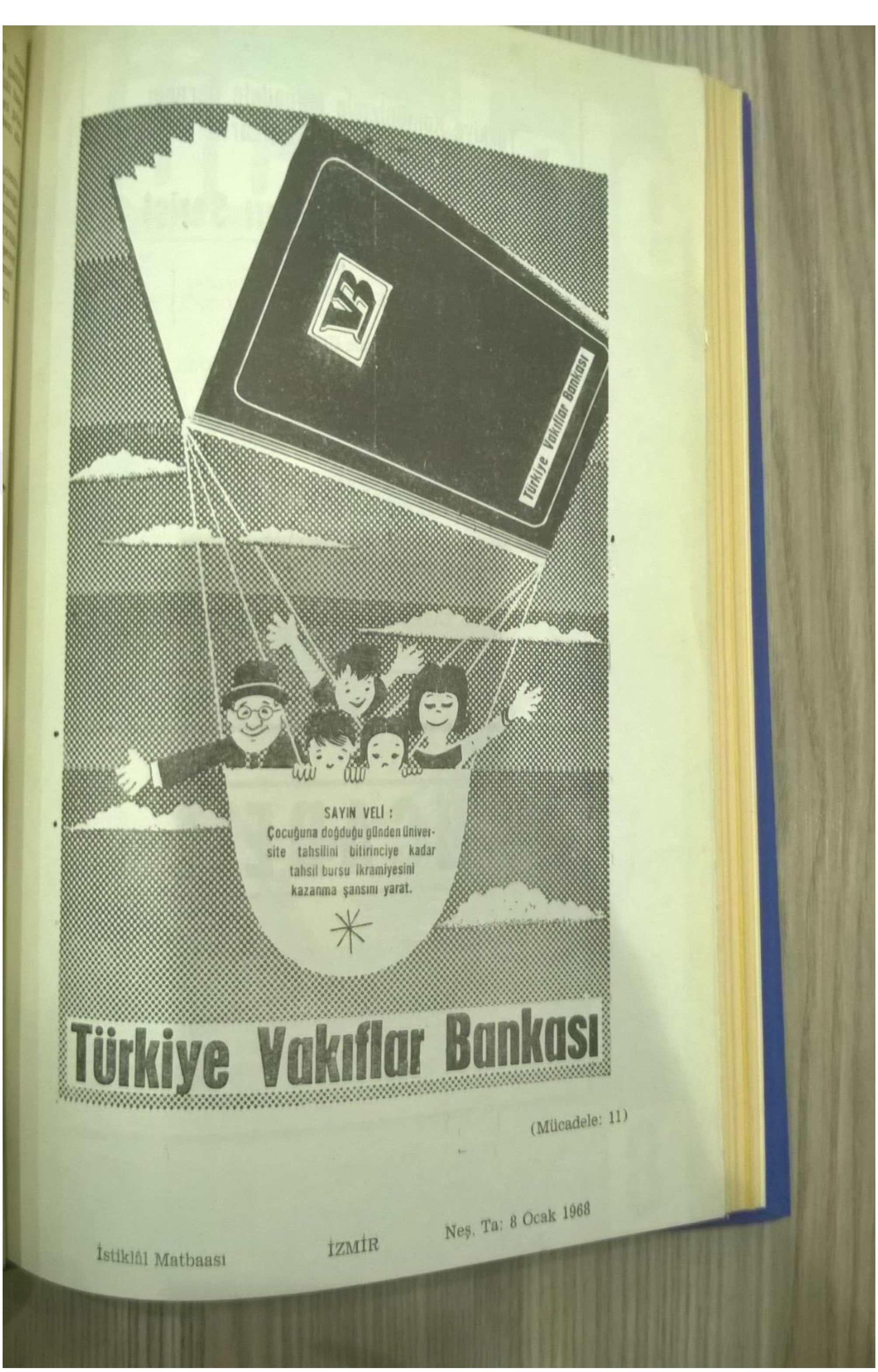
T. K. M. D. Genel Başkan Vekili
Burhaneddin SEMERKANTLI

EK 15

DEVLET KURULUŞLARININ *MÜCADELE* DERGİSİ'NE VERDİĞİ REKLAMLAR

Bütün
Yurtta
H
TÜRKİYE HALK BANKASI
(Mücadele: 23) Basın İ.: 1061 A. 20555)
ŞEKER
İNSAN VÜCUDUNUN
EN UCUZ
VE
EN ÜSTÜN
ENERJİ KAYNAĞIDIR
Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ş.'nin
1. Kg., 2. Kg., 5. Kg.
PLASTİK TORBALAR VE KARTON
KUTULARI OTOMATİK MAKİNALARDA
EL DEĞDİRİLMEDEN DOLDURULMUŞTUR
(Mücadele: 24) (Basın İ.: 1060 A. 20571)
— 1362 —

Türkiye Vakıflar Bankası
SAYIN VELİ :
Çocuğuna doğduğu günden üniver-
site tahsilini bitirinciye kadar
tahsil bursu ikramiyesini
kazanma şansını yarat.
Türkiye Vakıflar Bankası
(Mücadele: 11)
İstiklâl Matbaası
İZMİR
Neş. Ta: 8 Ocak 1968